

lib. 1. Alia insuper multa scripsisse dicitur, quæ ad A notitiam meam non venerunt.

III.

Dominicus Grimanus cardinalis S. Marci in Dario ad Des. Erasmus can. ordin. S. Augustini, quod excusum est Basilæ anno 1508, apud Michaelem Furterium et Joannem Scotum, folio 32, nota 13.

Dum Remis agerem, obtulit mihi D. Robertus Briconetus archiepiscopus clariss. Galliæ cancellarius registrum ms. continens quatuor libros Historiæ Remensis Ecclesiæ, auctore et collectore Flodoardo, illius quondam canonico, exinde monacho. Mutatio status, et ex canonico factum fuisse monachum, indicat pietatem viri. Docte scripsit et diligenter. Plurima enim illius registri iis contuli quæ hic in Vaticana asservantur, eaque fideliter exscripta inveni: abest ab eo veteratorum rubigo, et novorum auctorum asperitas. Et si nostri temporis ærumnosa miseriam non præferret studio historiæ B lucrum vitæ, nec magis consuleret avaritiæ quam antiquitatis notitiæ, dignus esset prelo auctor.

IV.

Guillelmus Eysengrein in Catalogo testium veritatis orthodoxæ matris Ecclesiæ.

Flavaldus, Remensis Benedictinæ professionis monachus, vir tam divinis quam profanis scripturis eruditus, historicus perfectus, theologus vero pro-

fundus, gesta Remensium pontificum, ab urbe Remis condita, quam milites Remi a fratre Romulo necati fugatos, ob memoriam Domini sui construxisse commemorant, usque ad sua tempora tribus voluminibus, quibus complures SS. martyrum historias recitat, deduxit.

V.

Papirius Massonus li. II Annalium Francorum in CAROLO MAGNO.

Frodoardus sub Carolo Simplice et Ludovico floruit, Vitasque pontificum Remensium diligentissime scriptas ad posteros transmisit, cujus operis exemplaria aliquot Lutetiæ vidimus.

VI.

Idem in CAROLO SIMPLICE.

Sequensi anno (hoc est 920) magni motus in Gallia sunt exorti, de quibus et aliis publicis negotiis dicemus ex Chronicis ejusdem Frodoardi (quem alii Flodoardum vocant) Remensis Ecclesiæ presbyteri. Is enim auctor præter Vitas pontificum Remensium scripsit chronica ab anno nongentesimo decimo nono usque ad annum nongentesimum sexagesimum sextum, quo excessit e vita quinto Kalendas Aprilis septuagesimo sexto [dicendum tertio] ætatis anno: nosque illum scriptorem deinceps in Carolo, Roberto, Rodulpho, Ludovico et Lotario sequemur præteritis Vitichindo, et aliis minoris diligentiae de fidei scriptoribus.

FLODOARDI

CANONICI REMENSIS

HISTORIÆ REMENSIS ECCLESIAE

LIBRI QUATUOR,

Opera et studio Georgii Colvenerii, S. theologiæ doctoris et regii ac ordinarii professoris, collegiatae ecclesiæ S. Petri præpositi et Academiae Duacensis cancellarii, in lucem editi, Scholiis et notis amplissimis illustrati.

(Bibliotheca Patrum, tom. XVII.)

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Benevole lector, quid a nobis præstitum sit in C hujus auctoris editione paucis accipe. Collatio facta est in universum ad septem exemplaria. Tria enim inter se contulit piæ memoriæ dominus Nicolaus Chesneau, decanus et canonicus S. Symphoriani in urbe Remensi, qui hanc historiam, seu verius historiæ hujus bonam partem in Gallicam linguam transtulit, et eadem lingua edidit Remis excusam, anno 1581, per Joannem Foygni. Hujus decani exemplar Latinum manuscriptum, ex quo ille vertit in Gallicum, attulit ad me Thomas Witus J. U. licentiatus, tradente ei R. viro domino Antonio Beauchesne Remensis ecclesiæ canonico et succentori, qui testamenti prædicti domini Chesneau fuerat exsecutor. Hoc notamus littera c. Porro collatum est ad exem-

plar monasterii S. Remigii, quod littera r designamus, ad exemplar ecclesiæ metropolitanæ B. Mariæ et ad tertium, quod particulari nomine non designat, sed credo fuisse Igniacense. Ex his secundum diversum fuit ab eo quod ad me postea transmissum est, de quo infra. Nam sæpe notat in margine aliter legi in exemplari B. Mariæ quam habeatnr in eo quod nos habuimus ut exempli gratia lib. 1. c. 20, in codice metropolit. dicit legi *secus amnem Saram*, cum in eo quod habuimus legatur *Faram* Lib. III, c. 4, notat legi *Algardis abbatissa*, uti et in codice S. Remigii, cum in nostro sit *Adalgardis*. Ibidem, c. 7, dicit legi in codice S. Mariæ et S. Remigii *cum palmis*, in alio autem exemplari *cum psalmis*, quomodo etiam habebat nostrum B. Mariæ. Hoc igitur exemplar domini

Chesneau curavi meis sumptibus describi, et postea exacte relegi. Verum deprehendens quibusdam locis nonnulla deesse, quærere cœpi alia exemplaria ex quibus impleri possent istæ lacunæ. Tum mihi opportune, opera dicti domini Witi, duo alia exemplaria integra Remis transmissa sunt, unum ex archivis ecclesiæ métropolitane B. Mariæ, in membrana antiqua manu exaratum, quod signamus littera *m*, alterum recenti, anno videlicet 1596, descriptum in charta, ex eodem veteri exemplari per dominum Georgium Montgerard priorem cœnobii S. Martini Sparnacensis, partim correctis, partim mutatis hic et ibi verbis quibusdam. Signamus littera *s*, et utrumque fere semper junctis notis *ms.* quandoquidem et pro uno exemplari habenda sint hæc duo, eo quod posterius ex priori sit desumptum. Duo tamen numeramus, quia multis locis correctio aut mutatio facta est His acceptis integris exemplaribus, deprehendi in exemplari dicti Domini *Chesneau* facile deesse quartam partem operis. Quapropter descriptis locis singulis quæ deerant, novo labore totum, exemplar meum ita suppletum contuli, et integre relegi cum prædictis duobus integris exemplaribus, et postmodum quam fieri potuit accuratissime dispunxi. Ad hæc pro majori luce etiam ad exemplar Gallicum omnia recensui, et ex eo plerumque patria lingua obscuriora nomina propria in margine adnotavi, lectori gratum id fore non dubitans. Ex omnibus autem correctius visum est exemplar monasterii S. Remigii, ex quo exemplar métropolitane ecclesiæ, alioqui satis correctum, multis locis suppleri debuit, non tantum in verbis, sed etiam integris sententiis, quæ omissæ fuerant. Sciebam Parisiis et alibi plura exstare calamo descripta exemplaria. Commemorat enim Papirius Massonus lib. II suorum Annalium, se aliquot ejus exemplaria vidisse Lutetiæ. Sed quia puriores ex ipso fonte hauriri solent aquæ, idcirco ex archivis Remensibus ea potius petenda esse judicavi, pro quibus magnas ago gratias thesaurariis et archivorum dictæ métropolitane ecclesiæ magistris, qui ea duorum annorum spatio mihi utenda communicarunt. Prædictis exantlatis laboribus, prodiit hoc opus sine ullis tamen notis aut scholiis. Parisiis anno 1611, cura et studio R. P. Jacobi Sirmondi Soc. Jesu presbyteri. Quod exemplar nactus denuo, ad capite ad calcem, omnia cum eo relegi : et sicut illius ope non paucas mendas sustuli, sic ibi complures esse derelictas deprehendi, et nonnunquam integras lineas deesse. Hoc exemplar notamus littera I.

Cæterum nihil est a nobis immutatum, vel in textu positum, quod non erat in exemplaribus, vel in originalibus in iis quæ aliunde citantur, nisi id ipsum expresse in margine, vel in scholiis significaverimus, vel ubi exploratum erat mendum esse, et lapsum scriptoris, unam litteram pro alia scribentis. Ubi diversa erat lectio, nec certo constabat quæ vera esset, probabiliorem in textu retinuimus, alteram plerumque ad oram relegavimus.

A In orthographia nihil etiam mutavimus, nisi eas, quæ insolentes et depravatæ censentur, ut *dompnus*, *dampnatio*, *sompnus*, *contempnet*, *solempnitas*, *ebdomas*, *parrochus*, *parrochia*, *carta*, *summittere*, *Nicholaus*, *Nichosius*, *subiciens*, *adiciens*, *exenium*, et similes. In aliis placuit scripturam illo tempore usitatam relinqui in gratiam antiquitatis, ut *Karolus*, *Karlomanus*, *Pippinius*, *Theodulfus*, *Rodulfus*.

B Omnia scripturæ loca quæ citantur, plerumque etiam ea ad quæ respicitur, margini adjecimus. Similiter et ea quæ ex aliis citantur auctoribus, quæ omnia ad originalia contulimus, et sæpius ex iis emendavimus. Quædam tamen reperiri non potuerunt, Quæ ratione nonnulla sunt emendata, quæ alio qui vix emendari potuissent, cum exemplaria auctoris multis locis fuerint depravata, et præ vetustate, legentium oculos fugientia.

Quæ tertio libro habentur (qui totus est de gestis et scriptis Hincmari) contuli ad opuscula et epistolæ ejusdem Hincmari, tam a R. P. Joanne Busæo, quam a Joanne Cordesio Ecclesiæ Lemovicensis canonico edita.

C Ad hæc collatio facta est ad tomos Conciliorum et epistolas Romanorum pontificum, ubi de conciliis agitur. Item cum Annalibus ecclesiasticis Cæsaris Baronii, et præcipuis Galliæ ac Belgii historiographis, Gregorii Turonensi, Aimoino, Sigeberto, Christiano Massæo, Jacobo Meyeo, Papirio Massono, et aliis. Ex quibus auctoribus plerumque certa temporis cujusque rei gestæ nota est adjecta in margine, vel in scholiis post calcem operis adpositis.

D Hæc enim in scholia omnino necessaria esse judicavimus : tum quod auctoris dictio ob hoc frequenter obscura sit, quod longas textat periodos, quæ implicantur varietate et multitudine eorum quæ contigerit et interserit ; tum etiam quod interdum utatur vocabulis illo quidem ævo tritissimis, sed quæ jam abiierunt in desuetudinem. Hæc indice separato recensuimus. Denique per hoc multam auctori lucem attulisse credimus, quod in his scholiis quæcunque possent in dubium verti explicuerimus ; pleraque etiam auctoris dicta aliorum testimonio firmaverimus, et undè plura in eam rem de qua agitur peti possint, indicaverimus.

Postremo catalogum omnium Remensium archiepiscoporum adjecimus, non sola nomina recensentes sed et tempus sessionis eorum et decessus, quam potuimus certa fide, et principalia eorum gesta. Si tamen in tempore, in tanta vetustate, scriptorum raritate, et opinionum diversitate, scopum ubique non attigimus, veniam dabit æquus lector et candide emendabit. In hoc catalogo plurimum adjuti sumus iis quæ nobis communicare dignatus est Claudius Desprez Atrebas, dominus de Queant, J. U. L. consullissimus, depromptis ex variis antiquitatibus locorum Galliæ, partim mss., partim excussis. Qui etiam nobis suppeditavit statua synodalia per domi-

num Sonnacium, epistolam Adelagi ad Flodoardum, et nonnulla alia de eorum testimonia Juvit præterea catalogus ad calcem exemplaris ecclesiæ metropolitanæ B. Mariæ Remensis diversa manu ascriptus.

Qui et si usque ad quinquagesimum quartum archiepiscopum non habeat nisi nuda nomina, in sequentibus est copiosior.

PROLOGUS AUCTORIS

AD R. EPISCOPUM.

Domino venerabili, et in Christi charitate admodum diligibili, præclaro præsuli R. FLODOARDUS, tantæ benignitatis famulus, omnes sanctarum virtutum in Christo gaudium.

Creberrimis admonitionum vestrarum stimulis instigatus, discusso tandem desidiæ pigritantis torpore, abjectisque diversarum curarum occupationibus relego ferventis studii vestri solertiæ quadrifidum, nostri laboris opus undecunque collectum, et capitulatim, prout jubere dignati estis, dispositum, nostræ scilicet Ecclesiæ Remensis historiarum librum. Haud mirari vel cumque potens sanctitatem culminis vestri super hac rememoratione obsequii nostri, utpote diversis occupationibus præpediti, hiemali quoque glacialis gelu rigoris obstructi, charaxatorum insuper indigentia coarctati. Neque mirum, me mi-

nimum in correctione meorum terere moras opusculorum, cum veterum nonnulli scriptorum magis in retractatione suorum, quam meditatione demorati ferantur liborum. Sed nec adhuc omnes ad perfectum me puto eliminasse mendas; et si quæ reperientur scriptoris forte vitia, industriæ vestræ poterunt expurgari sagacia. Non enim me ita perfectum reor ad unguem fore perscrutatore, ut ferre nolim si quem diligentiore in eliminandis vitiis invenero correctorem. Igitur quia sanctitatis vestræ circa tantitatem nostra profusa videtur exuberasse dilectio, hunc studii nostri fructum, vestri dignum duxi tutaminis delegare patrocínio, ut quæ a nostra sunt dicta in tenebris humilitate, ab industria vestræ sublimitate dicantur in lumine.

LIBER PRIMUS

CAPUT PRIMUM.

De conditione urbis Remensis.

Fidei nostræ fundamina præditurus, ac nostræ Patres Ecclesiæ memoratus, mœnium nostrorum locatores vel instructores exquisisse, non ad rem adeo pertinere videbitur, cum ipsi salutis æternæ nil nobis contulisse, quinimo erroris sui vestigia lapidibus insculpta reliquisse doceantur. De urbis namque nostræ fundatore, eu nominis inditore, non omnimodis a nobis approbanda vulgata censetur opinio, quæ Remum Romuli fratrem, civitatis hujus institutorem ac nominis tradit auctorem, cum urbe Roma geminis auctoribus, Romulo Remoque, fundata, fratris militibus Remum certis accipiamus scriptoribus, interfectum; nec illum prius a fratre recessisse, dum uno partu editi, et inter pastores educati, latrociniisque dediti, urbem constituisse reperiantur; orta que simultate ac Remo fratre interfecto, civitati Romulus ex nomine suo nomen dedisse legatur. Nam ut Titi Livii verbis utamur (*decad. I, lib. 1*) « Numitori Albana permissa re, Romulium Remumque cupido cepit, in his locis ubi expositi ubique educati erant, urbis condendæ, et supererat multitudo Albanorum Latinorumque; ad id pastores quoque accesserant, qui omnes facile spem facerent, parvam Albanam, parvum Lavinium, præ ea urbe quæ conderetur,

C fore. Interventit deinde his cogitationibus avitum malum, regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum a satis mihi principio. Quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset ut dii, quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, qui conditam imperio reges, Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures: jamque nuntiato augurio, cum duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque regem sua multitudo consalutaverat tempore illi præcepto: at hi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congressi a certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turba ictus Remus cecidit. Vulgatiores autem fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros. Inde ab irato Romulo (cum verbis quoque increpitans adjecisset: Sic deinde, quicumque alius transiliet mea mœnia interfectum. Ita solus potitus imperio Romulus, condita urbs conditoris nomine appellata » Ita Livius. Probabilius ergo videtur, quod a militibus Remi patria profugis urbs nostra condita, vel Remorum gens instituta putatur, cum et mœnia Romanis auspiciis insignita, et editior porta Martis Romanæ stirpis, veterum opinione, propagatoris ex nomine vocitata, priscum ad hæc quoque nostra cognomen reserva-

verit tempora. Cujus etiam fornicem, prodeuntibus A dexterum, lupæ Remo Romuloque parvis ubera præbentis fabula, cernimus innotatum; medius autem duodecim mensium, juxta Romaneorum dispositionem, panditur ordinatione descriptus; tertius, qui et sinister cygnorum vel anserum figuratus auspicio. Nautæ siquidem cygnum bonam prognosim prodere ferunt, ut ait Æmilius:

Cygnus in auspiciis semper lætissimus ales.
Hunc optant nautæ, quia se non mergit in undas.

Anseres quoque nocturnas excubias celebrant, quas cantus assiduitate testantur. Denique Romana etiam capitolia Gallo servasse traduntur ab hoste.

Nec mirum tamen, urbis nostræ conditionem vel originem non in propatulo dari, cum de ipsius gentium, vel orbis dominæ Romæ conditione, Isidoro teste (l. xv *Originum*, cap. 1), oriatur plerumque B dissensio, ut ejus diligenter agnoscere non possit origo. Nam Sallustius (*In Catilin.*): « Urbem, inquit, Romam, sicuti ego accepi, condidit atque habitare initio Trojani, qui, Ænea duce, sedibus incertis vagabantur. » Alii dicunt ab Evandro secundum quod Virgilius (*Æneid.* viii):

Tunc rex Evandrus Romanæ conditor arcis.

Eutropius quoque in libro *Historiarum* sic loquitur dicens: « Romulus, cum inter pastores latrocinaretur, octo decem annis natus, urbem exiguam in Palatino monte constituit, conditam civitatem ex nomine suo Romam vocavit. Post hunc Tullus Hostilius eam, adjecto Cœlio monte, ampliavit. Indeque cæteri diversis diversi temporibus principes, ejus editores vel amplificatores extiterunt. » Urbis autem nostræ nomen Durocortorum quondam dictum, Cæsaris astruitur *Historia*, in qua libro sexto sic legitur: « Vastatis regionibus, exercitum Cæsar Durocortorum Remorum reducit, concilioque in eum locum Galliæ indicto, de conjuratione Senonum et Carnutum quæstionem habere instituit. » Æthicus etiam in *Cosmographia* sic memorat: « A Mediolano per Alpes Cottias Viennam M. P. CCCXIX. Inde Durocortorum, M. P. CCCXXXIII, quæ sunt leugæ CCXXI. Item a Durocortoro Divodorum usque, M. P. LXII. Item alio itinere a Durocortoro Divodorum usque, M. P. LXXXVIII. Item a Durocortoro Treveros usque Bagaco Nervicorum Durocortoleugæ XCIX. Item a Bagaco Nervicorum Durocortorum Remorum usque, M. P. LIII. »

CAPUT II.

De amicitia Romanorum atque Remorum.

Constat itaque Remorum populum populo Romanorum tenacissima priscis olim temporibus amicitia junctum, prælibatæ Julii Cæsaris *Historiæ* libris (l. ii *ibid.*) hoc ipsum astipulantibus, ubi legitur: « Eo, scilicet ad fines Belgarum, ipso Cæsare de improviso, celeriusque omnium opinione, perveniente, Remos, proximi Galliæ ex Belgis sunt ad eum legatos Iccium et Andebrogium, primos civitatis suæ, misisse, et se suaque omnia offerentes in fidem atque amicitiam populi Romani omnino conjurasse, paratosque esse et obsides dare, et im-

perata facere, et oppidis recipere, et frumento cæterisque rebus juvare. Reliquos omnes Belgas in armis esse, Germanosque, qui ripas Rheni incolunt sese cum his conjunxisse, tantumque esse eorum omnium furorem, ut ne Suessones quidem, fratres consanguineosque suos, qui eodem jure, eisdem legibus utantur, unumque magistratum cum illis haberent, deterrere potuerint, quin cum his consentirent. » Item (*Ibid.*): « Cæsar, postquam omnes Belgarum copias in unum locum coactas ad se venire vidit, neque jam longe abesse, ab his, quos miserat, exploratoribus et ab Remis cognovit, flumen Axonam (*Aisne*), quod est in extremis Remorum finibus, exercitum traducere maturavit atque ibi castra posuit. Quæ res et latus unum castrorum ripis fluminis munitum et post eum quæ erant, tuta ab hostibus reddebat, et commeatus ab Remis, reliquisque civitatibus, ut sine periculo ad eum portari possent, efficiebat. In eo flumine pons erat. Ibi præsidium ponti, et in altera parte fluminis Titurium Sabinum legatum cum sex cohortibus reliquit. Castra in altitudinem pedum duodecim fossamque pedum octodecim munire jubet. Ab ipsis castris oppidum Remorum, nomine Bibrax, quod aberat millia passuum octodecim (*Orig.*, octo) ex itinere, magno impetu Belgæ oppugnare cœperunt. Ægre eo die sustentata est Gallorum atque Belgarum oppugnatio hæc. Ubi circumjecta multitudine hominum totis mœnibus, undique in murum lapides jaci cœpi sunt, murusque defensoribus nudatus est, testudine lacta portis succedunt, murumque subruunt, quod (*ms.*, aditu) C tum facile fiebat. Namque tanta multitudo lapides ac tela conjiciebant, ut in muro consistendi potestas esset nulli. Cum finem oppugnandi nox fecisset, Iccius Remus, summa nobilitate et gratia inter suos, qui tum oppido præfuerat, unus ex his, qui legati de pace ad Cæsarem venerant, nuntium ad eum mittit, nisi subsidium sibi mittatur, sese diutius sustinere non posse. Eo de media nocte Cæsar, iisdem ducibus usus, qui nuntii ab Iccio venerant, Numidas et Cretas sagittarios et funditores Baleares subsidio oppidanis mittit. Quorum adventu et Remis cum spe defensionis studium propugnandi accessit, et hostibus eadem de causa spes potiundi oppidi discessit. Itaque paulisper apud oppidum morati, agrosque Remorum depopulati, omnibus vicis, ædificiisque, quo adire poterant, incensis, ad castra Cæsaris omnibus copiis contenderunt, et a millibus passuum minus duabus castra posuerunt. » Et post pauca: « Hostes protinus ex eo loco ad flumen Axonam contenderunt, quod esse etiam post nostra castra demonstratum est. Ibi vadis repertis, partem copiarum suarum transducere conati sunt, eo consilio, ut, si possent, castellum, cui præerat Quintus Titurius legatus, expugnarent pontemque interciderent (*Orig.*, inter scinderent). Si minus potuissent agros Remorum popularentur, qui magno nobis usui ad bellum gerendum erant, commeatusque nostros sustinebant. Cæsar, certior factus a Titurio, omnem æquitatem

et lenis armaturæ Numidas, funditores sagittarios que pontem traducit, atque ad eos contendit. Acriter in eo loco pugnatum est. Hostes impeditos nostri in flumine aggressi, magnum eorum numerum occiderunt. Per eorum corpora reliquos audacissime transire conantes, multitudine telorum et audacia repulerunt: primos qui iransierant, equitatu circumventos interfecerunt. » Item in eadem Historia libro festio: « Cæsar Labiennum legatum in Treviros, qui proximi Rheno sunt, cum equitatu mittit. Huic mandat Remos reliquosque Belgas adeat, atque in officio contineat. » Item in v: « Tantam omnium voluntatis commutationem, Cæsar scilicet, attulit, ut præter Heduos et Remos quos præcipuo semper honore Cæsar habuit; alteros pro vetere ac perpetua erga populum Romanum fide; alteros pro recentibus belli Gallici officiiis nulla fere civitas fuerit non suspecta nobis. » Item in vi: « Carnutes legatos, obsidesque mittunt, uti deprecationibus Remis, in quorum erant clientela. Eadem ferunt respons, quæ videlicet Senones, obsidibus imperatis. »

Principatum quoque Remos antiquitus inter sibi finitimos tenuisse constat. Sed et apud Romanos id ipsum obtinuisse, auctumque sibi legitur in præmissa, tam jus, quam decus, historia, ut in eodem libro vi: « Sequani principatum dimiserant; in eorum locum Remi successerant. » Semper enim, et in omnibus bellis Remi fidem Romanis servaverant. Et in vii, etiam quando totius pene Galliæ populi adversus Romanos conspirasse, conciliumque Bibracte habuisse leguntur, illi nullatenus adesse voluere, quod amicitiam Romanorum sequebantur. In necessitatibus autem copias eos Romanorum, sustentasse proditur, ut in quinto hujus historiæ libro: « Quo anno frumentum propter siccitates angustius provenerat, coactus est, Cæsar scilicet, aliter ac superioribus annis, exercitum in hibernis collocare, legionesque in plures civitates distribuere. Ex his unam in Morinos ducendam, C. Fabio Legato dedit; alteram in Nervios Q. Ciceroni; tertiam in Essuos L. Roscio; quartam in Remis cum T. Labieno in confinio Trevirorum hibernare jussit. » Item in vii: « C. Fabium et L. Minnium cum legionibus duabus in Remis collocat. » Insuper et usque ad internecionem pene Remos pro salute Romanorum certasse, Orosius etiam libro vi, stipulatur, eo prælio quod Bellovacii, post cæterorum Gallorum, qui arma contra Romanos tulerant, devictum exercitum, instauraverant, magnam Remorum manum, quæ auxilio Romanis erat asserens trucidatam. Remos denique præliis fortes, optimosque fuisse jaculatores: sed et ad bella civilia quibus Pompeio superato, monarchiam totius, ut fertur, orbis obtinuit, Cæsare invitante profectos, Lucanus libro primo testatur his versibus:

Rura Nemetis
Qui tenet et ripas Satyri, qua littore-curvo
Molliter admissum claudit Tarbellicus æquor,
Signa movet, gaudetque amoto Santonus hoste.
Et (ms. j, Bitures) Biturix, longisque leves Axomes in
Optimus excusso Leucus Remusque lacerto.

Optima gens flexis in agrum Sequana frenis,
Et docilis rector rostrati Belgæ covini.
LUCAN. De Bello civili, lib. 1.

CAPUT III.

De primis hujus urbis episcopis.

Nec solum apud ethnicos tunc temporis tanti habitum Remorum populam, quin et apud primos Ecclesiæ Dei propagatores, atque per Evangelium in Christo patres, primæ hujus provinciæ nostræ sedis pontifices constat semper honore decoratos, adeo ut ipse beatissimus Ecclesiæ Christi princeps, Petrus apostolus, urbi nostræ beatum Sixtum a se archiepiscopum ordinatum, cum suffraganeorum auxilio censuerit delegandum, idoneos ei ac necessarios in eadem provincia destinans socios, sanctum Sinicium videlicet, Suessionicæ sedis primo, nostrum postea præsulem, ac beatum Memmium, Catalaunicæ urbis rectorem Sanctus vero Sixtus Remorum primus episcopus, etiam Suessionicam fundasse fertur ecclesiam, et beatum Sinicium collaboratorem et cooperatorem suum inibi constituisse; quique post ejusdem Sancti Sixti decessum, nepote suo, ut ferunt, sancto Divitiano Suessoni a se pontifice ordinato, quoniam noviter instituta Remensis ecclesia lacte adhuc, tenera forte fovebat pignora, necdum ad onus pontificale perferendum robusta, Remis archiepiscopalem (ea cogente necessitate) subiit cathedram. Ubi pro animarum salute fideliter elaborans, bonumque certamen decertans, cum decessore, ut in cælis, ita etiam meruit in terris habere consortium, unius ejusdemque templi tumbæque sortitus cum beato Sixto sepulcrum. Quorum postmodum meritis basilicæ domus ipsorum claris illustrata miraculis, nonnullis dotata ditatur muneribus, agris quoque domibusque ac vineis locupletata, clericorum pariter enituit ministeriis decorata. Quorum nonnunquam duodecim, nonnunquam decem, ut domni Sonnatii præsulis tempore, ibidem reperitur congregationem fuisse, donec moderno tempore, abundante iniquitate et refrigescente charitate, deficere Deo inibi militantium chorus, et unius ipsum cœpit esse templum presbyteri [al., presbyterii] titulus. Quocirca etiam ipsorum nuper abinde ossa translata, in ecclesia beati Remigii post altare sancti Petri, eorumdem præceptoris, servantur recondita. Nec eos Ecclesiam nostram tantummodo ab urbe Roma constat habuisse patres vel fundatores, quæ martyribus etiam redimita, eorumque sacra sanguine atque triumphis, sub ipso Neronianæ persecutionis articulo, decorata probatur,

CAPUT IV.

De primis ejusdem martyribus urbis.

Beatus siquidem Timotheus, ab Orientis partibus ad hanc Remensem urbem perveniens, Jesu Christi Domini publice non veritus est prædicare veritatem. Unde et a præside Lampadio, qui tunc præerat huic populo, tentus et, quod novæ legis propositum hominibus suaderet, conventus. Hinc minis principum legumque severitate vexatus, opum quoque pollicitatione tentatus, responsum quod olim ab Ecclesiæ principe didicerat, improbo incussum supernæ nun-

dinatori gratiæ, rependere non timuit, divitiæ, in-
 quiens, tuæ tecum sint in perditionem. et ibis cum
 ipsis in ignem æternum (Act VIII, 20). Dominus enim
 meus Jesus Christus Filius Dei, ipse te judicaturus
 est. Tunc præses ira repletus, jussit eum torqueri.
 Et dum Christum constanter inter ipsa cruciatum
 confiteretur tormenta, inferens inter cætera, quod
 illi, quos præses pro Christi nomine se putabat oc-
 cidere, ipsipœnaliter eum judicaturi essent: et præses
 diceret: Ergo tu judex eris mei? Ego te occidam;
 et quis erit qui te eripiat de manibus meis? Sanctus
 Timotheus respondit: Dominus meus cui credo, po-
 test liberare me; in te autem debita tormenta im-
 mittet. Iterum, dum per supplicia multa cruciari
 jussus fuisset, ait ad judicem: Quanto tu mihi am-
 pliora tormenta intuleris, tanto amplius refrigerium
 præstabit Dominus cui credo. Et cum cæderetur a
 ministris, exclamavit voce magna, dicens: Aspice
 Domine, et vide quæ infert diabolus servo tuo, ne me
 derelinquas. ne dicant homines: Ubi est Deus ejus?
 Præses denique jussit calce viva et aceto aspergi
 plagas ipsius. Sanctus vero Timotheus dixit: Ago
 tibi gratias, Domine Jesu Christe, qui mihi das tole-
 rantiam ut hæc possim sufferre. Ita istud factum est
 in corpore meo, tanquam oleo perunctus sim. Unus
 autem de ipsius cædentibus, nomine Apollinaris, vi-
 dit duos angelos stantes ad latus ejus et dicentes
 illi: Confortare, Timothee; missi autem sumus ad te,
 ut ostendamus tibi Dominum Jesum Christum, pro
 cujus nomine sustines pœnas, ut videas quæ aguntur
 in cœlis: Erige caput tuum, et vide. Aspiciens autem
 sanctus Timotheus vidit cœlos apertos, et Jesum ad
 dexteram Patris coronam tenentem ex lapidibus pre-
 tiosis, ac dicentem sibi: Timothee, hæc quam vides,
 tibi parata est. Accipies illam tertia die imminente
 de manibus meis. Et Angeli dixerunt ei: Confortare
 Timothee, et abierunt in cœlos. Apollinaris vero cum
 hæc vidisset, procidens ad pedes ejus dixit ei: Domine
 Timothee, ora pro me: Ego enim libentissime tor-
 quebor pro nomine Christi, quia vidi tecum loquen-
 tes viros splendidissimos, dum tecum loquerentur
 magnalia Dei illius qui regnat in cœlo. Tunc præses,
 ut vidit se esse confusum, dixit: Sistatur Apollina-
 ris: afferte autem mihi plumbum bulliens, et effun-
 dite in os ipsius, ut non talia verba loquatur. Cumque
 allatum fuisset plumbum bulliens, et missum in ore
 ejus factum est frigidum tanquam glacies. Viso au-
 tem hoc miraculo, multitudo magna credidit in Do-
 minum Jesum Christum. Tunc præses iracundia
 plenus et confusione dixit: Ducite illos in carcerem,
 usque dum ego pertractem quo supplicio interfician-
 tur. Cum autem ducerentur, plurima turba sequeba-
 tur eos flens et dicens: O injustum judicium quod
 incidit in civitatem istam! Perducti sunt vero in
 carcerem, et multi erant circa eos, desiderantes
 consolari a sancto Timotheo. Ipsa autem nocte ad-
 veniens quidam presbyter, nomine Maurus, multitu-
 dinem hominum baptizavit in nomine Domini nostri
 Jesu Christi Apollinaris vero cum baptizaretur, vidit

A cœlos apertos, et audivit angelum dicentem sibi:
 Beatus es, Apollinaris, qui credidisti, beati omnes
 qui tincti sunt in aqua in qua tu purificatus es. Qui-
 cunque hac nocte hic baptizatus fuerit, crastina die
 in paradiso suscipietur. Hoc autem dictum omnes
 qui ibidem aderant audierunt, et genua flectentes,
 dixerunt: Parce nobis, Domine Deus noster, et
 præsta misericordiam tuam his qui diligunt nomen
 tuum. Altera autem die jussit præses adduci eos ante
 tribunal suum. Astantibus autem illis præses dixit:
 Stulti homines, quæ res vos circumvenit, ut credatis
 in hominem crucifixum, qui sub Pontio Pilato multa
 perpessus est, novissime autem crucifixus assertitur?
 Tunc illi responderunt, dicentes: Vidimus in hac
 nocte angelum Dei loquentem cum sanctis quos tu
 tenes in carcere: et ipsi angeli dixerunt nobis,
 hodie ituros esse in paradysum, et accepturos coronas
 quas tui oculi videre non merebuntur. Præses vero
 iracundia plenus, jussit cunctos [ms. j. singulos] de-
 collari. Cumque ducerentur sancti extra civitatem,
 signaverunt se signacula Christi, et sic martyrizati
 sunt, confitentes Patrem, et Filium, et Spiritum
 sanctum. Fuerunt autem omnes qui decollati sunt
 quinquaginta viri sub die undecimo Kalendas Septem-
 bris.

Altera autem die procedens præses, sedit pro tri-
 bunalis, sanctum vero Timotheum et Appollinarem
 adduci præcepit. Astantibus autem illis, ait ad eos
 præses: Intelicissimi hominum, consentite præceptis
 Imperatorum, et adorete eos quos illi adorant. Ti-
 motheus et Apollinaris dixerunt: Nos dæmones non
 adoramus, sed solum Dominum Jesum Christum, qui
 est Deus vivus et verus, ipsum oportet confiteri nos.
 Tu ergo ne putes nos artibus tuis separari a charitate
 et a regno Dei. Hoc autem tibi notum sit quia, qua
 hora nos putas mortificari, tunc vivificamur, sicut
 illi qui a te hesternæ die interfecti sunt, et vivunt in
 cœlis. Te ergo vere percutiet Jesus Christus ulcere
 pessimo. Iratusque præses, dixit: Istos si non mor-
 tificavero, alii multi ad novam sectam venturi sunt.
 Sic dedit adversus eos sententiam, ut gladio interfici-
 cerentur. Illi autem, cum magna fiducia perducti
 sunt extra civitatem in via quæ appellatur Cæsarea,
 in locum qui Buxus dicitur, ibique martyrizavit
 eos, sub die decimo Kalendas Septembris, et coro-
 nati sunt ab angelis, et vox audita est, dicens: Ve-
 nite, Timothee et Appollinaris, dilectissimi mei, et
 ostendam vobis quanta mirabilia meruistis pro ani-
 mabus vestris, quas obtulistis pro nomine meo; et
 scitote quæ facturus sum Lampadio præsidi. Statimque
 jaculum igneum descendit de cœlo multis videntibus,
 et ingressum est humerum ejus dextrum, et a dæ-
 monio arreptus vitam finivit. Corpora vero sanctorum
 sepulta sunt a Christianis die nono Kalendas Septem-
 bris. Eusebius quidam vir spectabilis, qui et ipse per
 verbum ipsorum credidit, fabricavit illis basilicam,
 in qua multa signa et remedia ostenderunt. Cæcis
 visum, claudis gressum reddiderunt, et qui a dæmo-
 nibus vexabantur curati sunt in nomine Domini

nostri Jesu Christi. Eorum vero corpora donus Tilpinus archiepiscopus veteri promovens tumulo, sepulcrum ipsorum decenter argento decoravit et auro. Altare denique quod ante tumbam eorumdem stat medium, sancti Mauri fertur reliquiis et honore ditatum, qui eodem quo præfati tempore, pro Christo cæsus capite, ipsorum meruit consortio renitere. Cujus ossa in ecclesia beati Celsini servantur deposita. Caput autem infra civitatem intra beatæ Dei genitricis Mariæ basilicam in arca secus altare veneratur reconditum. Ipsa etiam præmissorum ecclesia martyrum pignoribus complurium traditur insignita sanctorum. In cujus dextera parte sanctorum Silvani et Silviani [j, Silviniani]; in sinistra vero sancti Tonantii et sancti Jovini feruntur reservari corpora. Hic etiam in eadem sanctorum basilica beatus Remigius tumulum sibi parari præcepisse reperitur, ut post conditam testamenti sui continentiam subintulit, addens: « Post conditum testamentum, imo signatum, occurrit sensibus meis, ut basilicæ domnorum martyrum Timothei et Apollinaris missorium argenteum sex librarum ibi deputerem, ut ex eo sedes futura meorum ossium componatur. » Sed et in ipso testamento suo, duodecim solidos ad ipsius basilicæ cameram struendam jusserat dari. Diversi quoque diversis idem locupletavere dotibus templum; ubi domnus Gondebertus, vir clarissimus, cum uxore sua Bertha, villam in pago Vontinse sitam, Perthas nomine, dedit. Reperitur autem congregationem ibidem nonnunquam viginti. nonnunquam duodecim fuisse clericorum, ut in tempore Theodoricus regis, quando ad eandem basilicam prædiorum donaria plura leguntur tradita. Et usque ad recentia nuper tempora (quibus religione deficiente, ad unius est redacta presbyteri titulum) Deo servientium cœtu, dignoscitur insignita virorum. Nonnullis etiam aliis templa locis, eorum splendent honore decorata, quoniam signis pluribus eis olim coruscantibus, amatores Christi memoriis ipsorum suas excolere studuerunt atque munire possessiones. Quorum quidam, ceu Gregorius Turonensis episcopus in libro Miraculorum refert, eorum reliquias, ædificata horum honore basilica, devotus expetiit. Quas pontifice loci per presbyterum honorifice dirigente, dum iter idem presbyter ageret, ab obvia quadam muliere salutatus, obnixè importuneque ab ea rogatus est, ut horum sibi quiddam pignorum condonaret. Qui diu nutatim differens, mulieris improbitate tandem devictus, sacrorum cinerum particulam tradit roganti. Ascensoque caballo, injunctum sibi molens iter expedire, nullatenus eum percussis admodum lateribus, valet itineri promovere. Insuper ipse quoque sic interim prægravatus opprimitur, ut vix valeret attollere caput. Ita demum animadvertens virtute se detineri martyrum, motus pœnitentia recepit opportune, quod largiri præsumpsit incongrue, redhibitaque sacrorum quam demperat portione, liber ad jussa relaxatur abire. Apud Duodeciacum quoque

(1) Otho I, qui et Magnus.

A vicum horum constructa decore sanctorum basilica martyrum, magnorum prædicatur radiare nitore magnalium, optabilique refulgere gratia sanitatum

Beati denique Timothei ossa, rex Otho (1), concedente Artaldo archiepiscopo, transferri fecit in Saxoniam, et monasterium monachorum in ejus instituit honore. In qua translatione multa mira feruntur ostensa. Nam ut Anno tunc abbas, nunc episcopus, mihi retulit, a quo eadem sacra pignora translata sunt, præter alia plura remedia, duodecim inter claudos et cæcos fuere curati. Beatus quoque Apollinaris, ossibus suis in Orbacense [Orbay vel Orbe] monasterium translatis, nonnullis inibi florere spectatur gratiarum insignibus.

CAPUT V.

De successoribus præmissorum præsulum.

Frequentibus igitur persecutionum procellis intonantibus, Ecclesiæ puppis nostræ jactata, diversisque oppressa fluctibus, quoniam caput vix attollere poterat, quanto sedes ipsa tempore rectore vacua digno resederit, haud facile panditur, adeo ut post præmissos nostræ fidei Patres, beatum Sixtum atque Sinicium, unum duntaxat præsulem inveniamus Armarsium ad imperium usque Constantini, sub quo Betausius reperitur, qui cum Primogenito diacone suo, primus ex hac Belgica provincia legitur Arelatensi primæ interfuisse sydono relatæ per Marinum episcopum beatissimo papæ Silvestro, Volusiano et Aniano consulibus. Post quem Aper, inde Maternianus, cujus reliquias ossium domnus Hincmarus archiepiscopus Ludovico regi Transrhenensi, se direxisse commemorat in epistola pro ejusdem, aliorumque sanctorum pignoribus ad eundem regem transmissa. Hinc Donatianus exstitit episcopus, cujus etiam pignora maritimas in partes episcopii Noviomagensis vel Tornacensis perlata, vario signorum memorantur splendore decorata. Quem beatus Viventius tam celsus illustris vitæ meritis, quam claro pontificalis sequitur ordine culminis. Cujus etiam sacra membra domno Ebone antistite nostro deferente, super fluvium Mosam translata, Braquis instructa ecclesia, dispositaque famulariorum catterva clericorum, debito deponuntur honore servanda. Ubi etiam pluribus olim renituisse prædicatur insignibus, claudis gressum, cæcis quoque reformans aspectum, cui successit Severus.

CAPUT VI.

De sancto Nicasio.

Post præmissos præsules beatus Nicasius cultu sequitur pontificatus, magnæ vir charitatis, magnæque constantiæ, sub Vandalica in Galliis persecutione, sanctæ sibi commissæ validissimus rector Ecclesiæ, in pace quidem nobilitator ac decorator, in periculis vero moderator et tutor. piis populum doctrinis et exemplis instituens, decoremque cœlibis sponsæ Christi Ecclesiæ, fabricis et ornatibus attollens. Is namque sedis hujus sanctæ basilica in honore perpetuæ virginis Dei genitricis Mariæ, divina

traditur admonitus revelatione fundasse, quam proprio quoque consecravit sanguine. Cathedra siquidem pontificalis antiquitas in ecclesia, quæ ad Apostolos dicitur, exstitisse fertur. Hic beatus antistes angelica præmonitione instructus, futuram longe ante præscisse docetur internecionem, perniciosamque prosperitatis redarguendo securitatem, imminentem divini prædixisse verberis ultionem. Portabat autem charitatis humeris anxius peccatorum crediti sibi gregis pondus, mori paratus pro omnibus, ut iram indignationis Dei a populo averteret. aut in ipsa certe vindicta, cœlestem clementiam humilitatis spiritu et animo contrito placeret, ne usque ad animam, licet temporalis, at non æternalis perveniret gladius. Sed qui verbi Dei semen in spinis divitiarum suffocatur consitum, prosperantesque, et in vanitate sæculi gloriantes, monita salutis, aure cordis ad frutificandum non admittunt: imo perituris implicite occupationibus, nec vera vitæ, quin lethifera peccati, mortisque stipendia sequentes, quoniam perfecte mala non oderant, vera sectari bona digne non valebant. Piam insuper religionem negligere, divinitatis præcepta postponere, vanitatibus inservire, concupiscentiæ vitiis inhærere, schismatica scandala suscitare, Deumque, proh dolor! in his omnibus haud metuebant offendere. Et ecce subito ejusdem prosperitatis temporibus, animositas dirissimarum gentium commota, Dei offensionis iram in diversas vindicatura provincias, intentione truculenta, Wandalorum multitudo properanter accelerat, subversis multarum munitionibus urbium gladioque interemptis utriusque sexus progenitoribus cum filiis, non aliam dignitatis gloriam, non aliud aliquid in temporalibus lucris tam desideranter concupiscere cernebatur, quam humanum haurire ac fundere sanguinem, et Christianorum duntaxat sitire internecionem. Sub hujus vero tempestatis turbine, gloriosi renitebant in Galliis inter episcopos viri, sanctissimus Remorum præsul Nicasius, et beatissimus Aurelianensium pontifex Anianus, sanctus quoque Lupus Trecassinus, et beatus Servatius Tungrensis antistes, alique nonnulli virtutibus insignes, qui hanc indignationis Dei, suis meritis ac precibus, iram diu differre certaverunt, ut omnibus hæresibus et pravitatibus populi restinctis, ad catholicam religionem et verum Dei cultum per pœnitentiam revocarent, ac tantæ persecutionis et divinæ animadversionis gladium ab Ecclesiæ cervicibus avocarent. Sed, proh nefas! *Impius*, ut scriptum est, *cum in profundum peccatorum venerit, contemnit* (*Prov. xviii, 3*), salutaribus eorum præceptis nullatenus obtemperabant. At vir beatissimus Nicasius præsul, instantibus studiis, continuisque doctrinis ac precibus, populum Dei ad pœnitentiam seu patientiam, et triumphum martyrii provocabat, ut quos incauta prosperitas ad offensionis impulerat foveam, adversitatis devota tolerantia, non judicium damnationis, sed gratiam purgationis, causamque salutis efficeret. Interea castrametantur agmina Wandalorum circa

urbem Remorum, universaque regione depopulata, necesse tantum inibi habitantium ferventissime pertractantes Christianorum. Hos veluti deorum suorum inimicos, et moribus paganorum contrarios, interimere, penitusque de terra delere ambiebant. Beatus itaque Nicasius animam suam pro fratribus, Christi sequens exemplum, ponere paratus, elegit, obnixequè proposuit, sibi commissum nullatenus omittere gregem, prorsus instituit, aut cum eis pariter vivere, aut pariter, quod eos paterfamilias perpeti vellet, sufferre, ne fugiendo, Christi videretur (sine quo non possunt homines vel vivere vel fieri Christiani) deserere ministerium. Unde et juxta beati Augustini sententiam (*epist. 80*), majorem charitatis reperit fructum quam qui non propter fratres, sed propter seipsum fugiens, atque comprehensus non negavit Christum, suscepitque martyrium. Metuebat enim antistes sanctissimus, ne se deserente, lapides vivi exstinguerentur, quam ne lapides et ligna terrenorum ædificorum, se præsentem, incenderentur, magis timens, ne destituta Christi corporis membra spiritali victu necarentur, quam ne membra corporis sui hostili oppressa impetu torquerentur. Paratus ad utrumque, ut, si non posset hic calix transire, fieret voluntas ejus (*Matth. xxvi, 42*), qui mali aliquid non potest velle. Nec requirebat quæ sua sunt, sed imitans eum qui dixit: Non quæro quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant (*I Cor. x, 33*). Et ne magis fugiendo obesset exemplo, quam vivendo prodesset officio, nulla ratione consensit esse fugiendum. Neque temporalem mortem (quæ quandoque ventura est, etiamsi caveatur), sed æternam (quæ potest si non caveatur venire, et potest si caveatur etiam non venire) formidans; non sibi placens, nec personam suam in tantis periculis fuga digniorem, utpote gratia excellentem, judicans, ne ministerium in his maxime periculis necessarium, ac debitum, subtraheretur Ecclesiæ. Non, ut mercenarius videns lupum venientem, dimissis ovibus fugit, sed ut pastor bonus pro grege sibi credito animam paratissimus obtulit (*Joan. x, 11, 12*). Et quod melius agendum invenire potuit, sedulas ad Dominum pro se suisque fundere preces elegit. Fatigatis igitur tandem præliatoribus impugnatione continua, excubiis et inedia, furentibusque circumquaque hostibus, ac fortiter bello concutientibus urbem, nimio terroris tædio civitas universa perculsa, ad sanctissimum Nicasium in orationibus prostratum decurrunt, futuram paganorum victoriam pertimescentes, et auxilium consolationis ab eo velut a patre filii, requirentes. Interrogant quid utilius consilii faciendum decernat, aut servituti gentium sese tradere, aut ad mortem usque pro salute urbis dimicare. Beatus autem Nicasius cœlitus divina præsciens revelatione, Remorum subvertendam civitatem, consolans eos, infatigabiliter Domini supplicabat clementiæ, quatenus hæc tribulatio mortis temporariæ, non ad judicium, sed ad indulgentiam, persistentibus in vera fidei confes-

sione proficeret ; pro animæ pugnare salute, non armis visibilibus, sed probis docens moribus, non corporalium fiducia virium, sed spiritalium exercitatione virtutum. Hanc supernam justo Dei iudicio, peccantium sceleribus excitatam demonstrans indignationem. Certum salutis id prædicans esse consilium, si ad divina compuncti flagella converterent animum, suscipientes hæc non inviti aut desperantes, ut iniquitatis filii ; quin patientes ac mansueti, ceu filii pietatis, promissa regni cœlestis præmia percepturi. Exhortans eos, spe salutis æternæ præsentem devotissime sufferre tribulationem, ultroque seipsos ad hanc offerre momentaneam necem, quo debitam reatibus perpetuæ damnationis evadere mererentur ultionem, quatenus eis mors præsens non supplicium, sed animarum fieret perenne remedium. Pro inimicis eos etiam admonens exorare, ut tandem aliquando resipiscerent ab iniquitatibus suis, et qui ministri tunc videbantur impietatis, possent cultores nonnunquam pietatis, sectatoresque fieri veritatis. Seipsum paratum esse depromens, ut bonum decet pastorem, pro ovibus animam ponere (*Joan. x, 11*), præsentemque vitam contemnere, quatenus ipsi peccatorum veniam et salutem secum mererentur æternam accipere. Aderat etiam germana sua beata Eutropia, virgo Christi sacratissima, quæ ob castitatis munitionem, sanctissimum semper imitando et adhærendo sequebatur episcopum, ut et ab spiritalibus aliena nequitiis a Domino servaretur puritas mentis, et a carnalium corruptione delectationum tegetetur immunis integritas corporis. Ambo itaque plebem Dei pro viribus ad coronam martyrii piis exhortationibus animabant, et agonem victoriæ suæ Domino precibus commendabant. De tandem decreto iudicio irruptionis die, dum paganorum furibundum beatus præsul Nicasius irruere comperit impetum, sancti Spiritus virtute roboratus, alma comitante sorore, cum hymnis et canticis spiritalibus ad ostium basilicæ sanctæ Dei genitricis Mariæ, quam ab eodem in hujus urbis arce fundatam memoravimus, traditur occurrisset, dumque divinæ deditus psalmodiæ, versum Domino Davidicum pia voce decantat, inquit : *Adhæsit pavimento anima mea (Psal. cxviii, 25, mox, insequente gladio cervicem cæsi, verbum pietatis ab ore non defecit, capite in terram cadente, immortalitatis (ut traditur) sententiam prosecuto : Vivifica me secundum verbum tuum (Ibid.), inferendo [ms. addit Domine].*

Sancta vero Eutropia videns impietatem circa se quasi mitigatam, et pulchritudinem suam ceu paganorum litibus reservatam. super eundem sacerdotis interfectorem insiliens, magnoque clamore increpitans, et ad martyrii sui bellum provocans, sacrilegi alapa faciem percussit, oculos, divini virtute numinis evulsos, in terram proditur effudisse. Quæ mox insanientium ferro jugulata, sacro fuso sanguine. palmam victoriæ cum germano suo pontifice Christi, cæteris-

que triumphatoribus sanctis, adipisci promeruit. Fuere siquidem nonnulli, tam ex clero, quam ex laicali cœtu, constantiæ hujus consecutores ac comites, qui per præsentis tolerantiae participationem, æternæ beatitudinis cum hoc beatissimo Patre suo consequi certavere communicationem. Inter quos Florentius diaconus, et beatus Jocundus existisse clarissimi referuntur ; quorum capita Remis post altare sanctæ Dei genitricis Mariæ tumultata servantur. Barbaros igitur de constantia virginis, et profani speculatoris subitanea mulctatione stupefactos, expleta cæde sacro mundante cruore, terribilis omnes horror invasit, quasi cœlestes acies dimicantes, tanti sceleris vindices aspicientes, ipsa quoque horrendo reboante basilica sonitu. Relictis ergo passim spoliis, territa Wandalorum agmina, dum divinam metuunt ultionem, irrevocabiler per diversa fugientes, invasam trepidi deserunt civitatem. Qua diu sic manente solitaria, Christianis qui ad munitiones montium fugerant, incursiones paganorum trepidantibus, paganis vero cœlestes quos ibi pertulerant horrores pertimescentibus, sub divina duntaxat angelicæ custodia, sanctorum servabantur inibi martyrum corpora ; ita ut in noctibus a longe cœlestia cernerentur lmina, et suavissimi sidereis supernarum soni virtutum choreis dulciter reboantibus, audirentur a nonnullis carmina. Unde et cœlestis victoriæ revelatione confortati tandem concives, qui ad sepelienda sanctorum corpora, divina remanserant providentia, cum precum votis ad urbem regredientes inæstimabilem suavitatis odorem, ubi sanctorum decorabantur fumera, herariunt, gaudioque permiscentes gemitum, lacrymosis Dominum laudibus magnificent, et ad tumulandum sacra se præparantes pignora, congruis ea circa civitatem locis veneranter recondunt. Beatissimi vero Nicasii præsulis ac sororis ejus, sacratissima solemniter in cœmeterio sancti Agricolæ, templo quondam a Jovino, Christianissimo Romanæ militiæ magistro, longe scilicet ante fundato, magnificeque decorato, collocant membra, ut appareat, instinctu divinæ procurationis, ad celebritatis istorum dignitatem magis, quam ad primæ præparatam fuisse conditionis auctoritatem. Hanc autem basilicam (2) præfactus vir Jovinus, his versibus, aureo prætitulavit decore.

D
Felix militiæ sumpsit devota Jovinus
Cingula, virtutum culmen proventus in altum
Bisque datus meritis equitum, peditumque magister,
Extulit æternum sæculorum in sæcula nomen,
Sed pietate gravi tanta hæc præconia vicit.
Insignesque triumphos religionem dicavit,
Ut quem fama dabat rebus superaret honorem,
Et vitam factis posset sperare perennem.
Conscius hic sancto manantis fonte salutis,
Sedem vivacem moribundis ponere membris,
Corporis hospitium lætus metator adornat,
Reddendos vitæ solvari providet artus.
Omnipotens Christus iudex venerabilis, atque
Terribilis, pie, longanimis, spes fida precantum,
Nobilis eximios famulis non imputat actus.
Plus justo fidei ac pietatis præmia vincant.

(2) Hæc hodie est ecclesia S. Nicsii quomodo infra vocatur, c. 12.

Ubi posteaquam sunt horum deposita sanctorum A martyrum corpora, innumerabilibus eadem Ecclesia constat miraculorum signis redimita, ut et eorum meritis ac precibus, multitudo languentium recuperationis inibi percipiat alacritatem, et exemplis ipsorum plebs ad cœlestem [C., devota] discat propere sublimitatem. Meminit hujus barbaricæ persecutionis beatus Hieronymus (*epist.* 11) scribens ad quamdam adolescentulam viduam Aggerunchiam nobilem, et exhortans eam de perseverantia viduitatis, ita memorando inter cætera: « Innumerabiles et ferocissimæ nationes universas Gallias occuparunt. Quidquid inter Alpes et Pyrenæum, quod Oceano et Rheno includitur, Quadus, Wandalus, Sarmata, Alani, Gepides, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alamanni, et, o lugenda republica! hostes Pannonii vastaverunt. *Etenim Assur venit cum illis (Psal. lxxxii, 9)* Magontiacus, nobilis quondam civitas, capta atque subversa est, et in ecclesia multa millia hominum trucidata. Wangiones longa obsidione delati. Remorum urbs præpotens, Ambiani, Atrabates, extremique hominum Morini (3), Tornacus, Nemetes, Argentoracus translatae in Germaniam Aquitanicæ, Novemque populorum Lugdunensis, et Narbonensis provinciæ, præter paucas urbes, cuncta populata sunt, quas et ipsas foris gladius, intus vastat fames, » etc. In præfata denique basilica beatus Remigius morandi traditur habuisse consuetudinem, quatenus sanctorum martyrum meritis, ut erat spiritu semper, ita proximus redderetur et corpore. Monstratur adhuc ædicula secus altare ubi C secrete Domino vacare, et inspectori summo, beatissimæ speculationis hostias, turbis remotus popularibus, devotissime consueverat immolare. Istuc enim intentus his debebat officiis, quando comperto urbis incendio, cum divinitatis invocatione deproperans, sanctorum fultus suffragio, lapidibus ecclesiæ graduum deinceps expressa reliquit vestigia.

CAPUT VII.

De miraculis ipsius ecclesiæ

Diversis etiam multimoda clarificatione fertur hæc illustrata temporibus ædes. Sed nos unum tantum, quod nostris fere diebus actum, referentibus nostris qui interfuere patribus, agnovimus, propalandum putavimus. Solemnitas hiemali tempore præfatorum agebatur martyrum quæ solito xix Kal. Januariis D celebrari consuevit. Ad cujus celebritatis vigiliis fratres temperius exsurgentes, custodes ipsius ecclesiæ dormientes, ostia quoque diligenter obserata reperiunt. Quæque diutius obterendo pulsantes, dum neminem responsa dantem deintus accipiunt, domum presbyteri petunt portamque crebris incutientes ictibus, et tecta lapidibus verberantes, ubi nullum sibi qui pandat excitare prævalent templi januam repetunt; quam sponte patentem reperientes, accensa luminaria cuncta vident; sed auctorem facti neminem intus aspiciunt. Sicque post orationem Christo

(3) Hemistichium est Virgilianum ex *Æneid.* ix:

Extremique hominum Morini Rhenusque bicornis.

PATROL. CXXXV.

gratias agentes, nocturnas ineunt laudes. Quibus jam magna parte decursis, ad horum voces presbyter excitatur, rem cum suis admiratus, hymnos dicturus cum cæteris stupefactus approperat. Nullumque demum accensionis hujus, vel reserationis reperire queunt administrationem, nisi summum divini duntaxat muneris largitorem, qui sanctorum suorum jugi mirorum splendore, propagare non desistit honorem. Hujus autem beati pontificis et martyris pignora quædam Noviomagensium episcopus quidam obtenta, suam pertulit ad civitatem. Quæ tam apud Noviomum, quam et apud Tornacum castrum (ubi nunc quoque servari perhibentur) claris, multisque referuntur illustrata miraculis. Postea vero cætera corporis ejusdem martyris Fulco archiepiscopus, simul cum corpore beatæ sororis ejus Eutropiæ, intra Remensia transvexit mœnia, retroque post altare sanctæ Dei genitricis Mariæ, ubi ea modo veneramur, juxta beati papæ Callisti membra, debita recondidit reverentia.

CAPUT VIII.

De sancto Oriculo et sororibus ejus.

Sub eadem Wandalorum, vel Hunnorum persecutione, quidam Dei servus, Oriculus nomine Deo vacabat, cum sororibus suis Oricola [*ms. i, Oricula*], et Basilica, in hoc eodem episcopatu Remensi, in pago Dulcumensi, vico Sinduno in ecclesia quam construxerat, ubi fertur quoque peremptus a barbaris cum prædictis sororibus suis. Traditur etiam caput suum, postquam decollatus est, ipse in quodam fonte lavisse. De sanguine quoque suo signum crucis (quod adhuc manifeste parere dicitur) in quadam petra digito figurasse suo, et proprium manibus caput ferens, sepulcrum, quod sibi construxerat, [*ms. i, condiderat*] expetisse; ad quod multa miracula referuntur ostensa. Erat olim quidam rusticus ibi manens, cui revelatio in somnis facta est, ut fontem de quo caput sibi sanctus Dei, ceu diximus, laverat, tecto cooperiret. Qui postquam bis admonitus facere id distulit, in infirmitatem decidit, in qua integro anno ægrotans decubavit. Post hæc votis, ut jussa compleret, promissis, convaluit, et fontem ligneis tabulis circumdans, operuit; ex quo fonte potantes, a diversis multi curantur languoribus. Presbyter ejusdem loci, nomine Betto, balneum ex ipsius puteo, quem infra ecclesiam hic sanctus martyr edidisse traditur, sibi parari præcepit, quo postquam ablutus est balneo sic elanguit, ut usque ad anni terminum ægrotus jacuisse, nec adhuc perfecte postea reviguisse constiterit. Quorum sanctorum corpora uno dudum sarcophago recondita tempore Seulfi archiepiseopi levantur e terra, humo prius sponte patefacta, et loculo, in quo jacebant, ultro sursum mirabiliter elevato.

CAPUT IX.

De successoribus beati Nicasii.

Post præmemoratam Wandalorum discessionem.

beato Nicasio Baruc [ms. Baructius] episcopali sede traditur successisse, quem Barucius, inde Barnabas subsecuti feruntur; tum Bennadius, cujus tamen Bennagius nomen in testamento suo, propria ipsius manu (velut inibi legitur) perscripto, reperitur caraxatum. Hujus enim ipse testamenti auctoritate, rerum suarum hæredem Remensem fecit Ecclesiam cum fratris sui filio, quem in sacro fonte, sub gratiæ sempiternæ traditione, se commemorat suscepisse. Inter cætera vero vas argenteum ab antecessore suo sanctæ recordationis episcopo Barnaba, sibi, ut meminit, testamento collatum, Ecclesiæ suæ delegat hæredi, quod ad ipsius ornamentum (cum illud proprios distrahere potuisset in usus) se asserit reservasse. Deputat et solidos viginti ad ejusdem Ecclesiæ reparationem, cum agellis et sylvis; presbyteris ipsius ecclesiæ solidos octo; diaconibus solidos quatuor; ad captivos solidos viginti; subdiaconibus solidos duos; lectoribus solidum unum; ostiariis et exorcistis solidum unum, sanctimonialibus et in matricula positus solidos tres. Hæredem suam subinferendo alloquens ecclesiam, ut in se ducat esse collocatum, quidquid presbyteris, diaconibus, ac diversis clericorum scholis, captivis quoque et pauperibus, pro refrigerio sui fuisset in commemoratione devotum.

CAPUT X.

De sancto Remigio.

Præfato Bennagio beatissimus succedens Remigius, imbuendis ad fidem præfulgidum surrexit lumen gentibus. Quem divina pietas, ut Fortunatus quoque poeta noster asserit (*initio Vitæ S. Remigii*), non solum priusquam nasceretur, sed et antequam conciperetur, elegit; in tantum, ut Montanus quidam monachus, dum levissimo sopore quiesceret, tertio fuisset [Or., fuerit] admonitione pulsatus, ut matri suæ benedictæ Ciliniæ, quod masculum conceptura esset, veridica relatione prædiceret, et nomen ejus vel meritum designaret. Hic itaque Montanus in reclusionem solitariam vitam ducens, jejuniis, vigiliis et orationibus assidue vacans, cæterarum quoque virtutum insignibus divinitati se commendabilem reddens, dum supernam Christi clementiam pro pace sanctæ ipsius Ecclesiæ, quæ variis apud Galliarum provincias vexabatur afflictionibus, indefessis precibus exoraret; ubi quadam nocte carnis compellente fragilitate, membra permittit sopori. quiete reparanda, angelicis subito per divinam gratiam choris. sanctarumque sibi videtur animarum cœtibus interesse, celeberrimum quoque haurire colloquium, eosque de Gallicanæ dejectione vel restitutione Ecclesiæ conferentes, et quia jam tempus esset miserendi ejus, percensentes, audire. Interea vocem a superioribus atque secretioribus suavissime intonantem excipit: « Quod Dominus de excelso sancto suo prospexit, de cœlo in terram aspexit, ut audiret gemitus compeditorum, ut solveret filios interemptorum, ut annuntiaret nomen ejus in gentibus, in conveniendo populos in unum et reges, ut serviant

ei (*Psal. c1, 20-23*). » Et quod Cilinia in utero concipiens, filium pareret, nomine Remigium, cui salvandus foret populus committendus. Vir igitur iste venerabilis tanto percepto solamine, post tertiam divinæ super his præceptionis admonitionem, visionis æthereæ nuntiat oraculum Ciliniæ. Hæc autem beata genitrix in flore dudum juventutis, ex unico viro suo Æmilio pepererat Principium, Suessorum civitatis postea sanctum episcopum, et patrem beati Lupi, ejusdem Principii successoris. Miratur beata Cilinia, utpote jam provecta, quonam pacto sit anus paritura, vel sobolem lactatura. Et quia tam vir ejus, quam ipsa diebus jam multis processerant, effeti et carne infecundi, nec spes eis ulterius procreandi, nec appetitus inerat pignoris. Beatus vero Montanus, ut meritis accresceret patientiæ, corporalium privatus oculorum ad tempus extiterat lumine. Qui dictis ut fidem faceret, oculos sibi lacte ipsius asserit perungendos, moxque lumen amissum, pueri sibi fotu recipiendum. Gavisus ergo de tanta consolatione parentibus concipitur futurus Christi pontifex; cujus adminiculante gratia feliciter editus, nomen sacro sumit e fonte Remigius. In cujus lactatione promissum pridem vati gaudium, veraciter adimpletur, dum ejus oculis beatæ matris illius lacte tactis, lumen olim perditum reparatur. Ortus est autem puer iste, præconiis declaratus antequam natus in pago Laudunensi, alto parentum sanguine, jam tamen senum, diuque sterilium resplendens, insigne mirificatus in ortu, qui magnifice disponebatur mirificandus in actu. Nomen illi digne divina imponitur jussione Remigius, utpote qui Ecclesiam Dei, specialiterque Remorum, in hujus fluctuantis vitæ salo remis erat doctrinæ rector, et ad portum salutis æternæ, meritis et orationibus perductorus. Remedium tamen eum fuisse vocatum in veteribus quibusdam reperitur scriptis. Quod et merita vel acta ipsius attendentes, rite crederemus, nisi gestis emendatioribus, oraculo illum divino, Remigium nuncupari debere cognosceremus. In versibus etiam ab eo compositis, et ejus præcepto in vase quodam per eundem Deo dicato sculptis, ita lectum asseritur:

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro,
Injecto æternus quem fudit vulnere Christus:
Remigius reddit Domino sua vota sacerdos.

Quod vas usque ad moderna tempora perduravit, donec fustum, Nordmannis dudum in redemptionem datum est Christianorum. Hujus beatissimi Remigii nutrix beata Balsamia fuisse traditur, quæ mater extitisse sancti Celsini memoratur; qui et ipse beati Remigii discipulus fuisse familiaris asseritur, miraculis quoque postmodum claruisse dignoscitur, et æquorum maxime votis adhuc insignis habetur: in cujus et ipsa beata genitrix ejusdem requiescit ecclesia. Traditus a parentibus scholæ beatus Remigius litteris imbuendus, brevi cœvis, sed et natu majoribus doctrina eminentior est effectus. Cunctos superans condiscipulos, morum maturitate ac bene-

volentiae charitate, populorum studens turbas vitare, A
atque solitarius in reclusionem Domino deservire, quod
et obtinuit, habitaque, sanctae conversationis studiis
adolescens pius, inclusione, Lauduni Christo milita-
vit.

CAPUT XI.

De ordinatione ipsius ad episcopatum Remensem.

Ast ubi vicesimum secundum aetatis subiit an-
num, defuncto praefato venerabili Bennadio archi-
episcopo, in hac urbe Remensi, omnium generaliter
votis ad apicem pontificatus non tam electus, quam
raptus fuisse dignoscitur. Fit siquidem populi con-
cursus, diversi quidem sexus, conditionis, dignitatis
et aetatis, una eademque sententia, hunc vere Deo
dignum, et qui populis praefici deberet, acclamantis. B
Sanctissimus igitur adolescens his depressus angu-
stiis, quoniam nec fugae locus ei usquam patebat,
nec populo ut ab intentione coepta desisteret, ullo
modo satisfacere poterat, super aetatis infirmae
cepit conqueri tempore, et quod ecclesiastica regula
hanc aetatem ad tantam non admitteret dignitatem,
voce publica praedicare. Sed cum irrevocabiliter po-
puli acclamaret frequentia, et vir Dei magna retine-
retur constantia, placuit omnipotenti Deo mani-
festissimis indiciis propalare, quod ipse de eo judi-
cium dignabatur habere. Traditur enim caelestis
radii lumen super ipsius sanctum subito descendisse
verticem, et cum ipso lumine caelitus ejus infusum
capiti unguinis divini liquorem, cujus sacri nectaris,
ejusdem totum videretur caput infusione delibutum. C
Omni ergo posthabita dubitatione, praesulum Re-
mensis unanimitate provinciae, pontificali consecra-
tur benedictione. Ad quod officium mirifice mox
devotus et aptissimus apparuit exsequendum; largus
in eleemosynis, sedulus in vigiliis, attentus in ora-
tionibus, in humanitate profusus, in charitate per-
fectus, in doctrina praecipuus, in conversatione
sanctissimus. Mentis purissimae sinceritatem, pii
vultus praeferebat alacritate, clementissimique
cordis benignitatem sermonis indicabat tranquillitate. D
Salutis aeternae munia non minus implens opere,
quam edocens praedicatione; reverendus aspectu,
venerandus incessu, metuendus severitate, ample-
ctendus benignitate, censuram distractionis permi-
sione temperabat mansuetudinis. Minari quidem
frontis videbatur austeritas, sed cordis blandiebatur
serenitas; ut erga devotos Petrus appareret in vultu
contra delinquentes Paulus videretur in spiritu,
sicque gratiarum diversitate in unum conveniente,
illius pietatis, hujus erat imitator auctoritatis, ne-
glector quietis, refuga voluptatis, appetitor laboris,
patiens abjectionis, impatiens honoris, pauper in
pecunia, dives in conscientia, humilis ad merita,
superbus ad vitia. Et ut ante nos de ipso praedicatum
legitur (HINC MARUS in libr. *De Vita ipsius*), sic in se
diversas excoluit gratiarum virtutes, ut vix ita pauci
tenerent singulas, quomodo ille implevit universas.
Semper in sancti operis exercitio, semper in com-
punctionis affectu, nulla illi ex omnibus propensior

cura, nisi aut de Deo in lectione, atque sermone,
aut cum Deo in oratione loqui; sicque at-
tenuato continuatis jejuniis corpore, de persecutore
certabat inimico, jugi triumphare martyrio. Inter
haec tamen omnia intendebat vir beatissimus, ut
etiam ab aliis de ipso jam dudum praedicatum legitur
(HINC MARUS *ibid.* et FORTUNATUS): Jactantiam virtu-
tum fugere, in quo non poterat gratia celsa latere.
Praeminebat enim ad admirationem omnium, veluti
civitas supra montis verticem sita: nec sub modio
voluit Dominus hanc oculi lucernam, quam supra
candelabri constituerat eminentiam (*Matth. v.*
14-15), igne divinae tribuens eam charitatis ardere,
claraque splendorum Ecclesiae suae virtutum lumina
ministrare.

CAPUT XII.

De diversis ab eo patratis miraculis, et de doctrina ipsius.

Ad cujus sanctitatis, non innocentiam, non solum
rationabilium, sed etiam irrationabilium con-
sueverant] agrestia corda mansuescere, adeo ut
dum inter domesticos secretius cum contigisset
habere convivium, et delectaretur in hilaritate cha-
rorum, passeret ad eum sine trepidatione descen-
derent et mensae reliquias ab ejus manu colligerent,
discederent alii saturi, accederent alii saturandi.
Quod ab eodem nequaquam jactantia propalabatur
meritorum, sed id Dominus agi certa disposuerat
utilitate convivantium, ut hoc aliisque frequentissi-
mis per hunc Christi famulum visis miraculis, sese
dominicis ferventius studerent mancipare servitiis.

Hic vir beatissimus, cum ex more, quodam tem-
pore pastoralis solertia parochias circumiret, ut si
negligenter aliquid in divinis cultibus ageretur,
fidelis Christi servus agnosceret, in vicum, Calmi-
ciacum nomine, ipsius accessit studii devotione.
Ubi, dum quidam caecus ab eo misericordiae postu-
lasset opem, cepit, qua dudum captus exstiterat
infestatione daemonis, vexatione torqueri corporis.
Tunc sanctus Remigius in oratione, qua Deo semper
sancta intentione vacabat, corporea se dejectione
prostravit, statimque pristinum caeco lumen redhi-
bens, immundi quoque pestem spiritus effugavit,
triplici remedio, nimirum victu solans egenum,
munerans visu caecum, restituens libertati capti-
vum.

Alio quoque tempore, dum pontificali sollicitudine
parochiam peragraret, rogatus a quadam sobrina
sua, nomine Celsa, Deo sacra, villam ipsius, voca-
bulo Celtum (Gal, *Cernay*), adiit. Ibi dum beatus vir,
spiritalibus colloquiis vitae propinat hospiti de more
pocula, minister praefatae Celsae, vini sufficientiam
dominae suae nuntiat non adesse. Re hujuscemodi
cognita, sanctus Remigius hanc hilari consolatur
vultu et post blanda verbi solamina ejusdem sibi
domus ostendi praecipit habitacula. Sicque de indu-
stria prius perlustrans caetera, tandem ad cellam
pervenit vinariam: quam sibi faciens aperiri, rogi-
tat si forte remanserat in aliquo vasorum quidpiam

vini. Et designato sibi vase, in quo tantillum vini, pro salvando scilicet eodem, relictum fuerat, claudi præcepit ostium, jussoque consistere loco cellerarium; ipse vero ad alteram accedens vasis frontem, super idem, quod erat non modicæ quantitatis, Christi adnotat crucem, flectensque genua secus parietem, cælo devotam dirigit precem. Cœpit interea, mirum dictu, vinum per foramen superius exundare, ac supra pavementum abundanter effluere. Exclamat hoc viso cellerarius, stupore percussus. Sed mox a sancto viro repressus, ne id palam faciat, inhibetur. At quia tam clari lumen operis minime valuit abscondi, ubi consobrina sua factum comperit, eandem villam ipsi, et Ecclesiæ ipsius perpetim possidendam tradidit, ac legali jure confirmavit.

Huic simile ferme miraculum ab eodem domno Remigio in olei fertur liquore patratum. Cum ægrotus quidam familiæ non ignobilis, nec tamen baptizatus, a sancto Remigio se visitari postulasset, et jam velut in ultimo spiritu se credere fateretur, et baptizari deposceret, beatus pontifex a presbytero loci oleum et chrisma requirens, jamque penitus in ampullis utrumque defecisse comperiens ipsas ampullas pene vacuas super altare posuit, ac sese in oratione prostravit. Surgens autem ab oratione vascula plena reperit, et sic infirmum oleo divinitus dato perungens, ecclesiastico de more baptizavit. et chrismate cœlitus collato linivit, redditaque sanitate, tam animæ salute quam corporis incolumitate donavit.

Humani denique generis hostis, ostendere nequitiam non desistens suæ malignitatis, urbem Remorum, surgentibus flammis subito globis, immisione dira succendit, crudelique vastatione, jam partem fere tertiam concrematio peracta consumpserat; et quod residuum erat victrix flamma lambebat. Cujus rei nuntium beatus antistes accipiens, ad solita sese confert orationis præsidia, et in beati Nicasii martyris basilica, ubi tunc temporis morandi consuetudinem fecerat, Christi prostratus exposcit suffragia. Surgensque ab oratione, oculos ad cœlum attollit, et exclamans cum gemitu, ait: Deus, Deus meus, adesto voci meæ. Sicque cursu concito, per gradus, ante ipsam lapidibus stratos ecclesiam descendens, civitatem petiit; in quibus graduum lapidibus, ac si supra molle lutum depressa, hodieque, ad memoriam divini miraculi, signata visuntur vestigia. Celerique festinatione deproperans se flammis objecit, statimque, ut extensa contra ignem dextera, signum crucis cum invocatione Christi nominis edidit, totum illud incendium, fracta et in sese relisa virtute, cedere, atque ante viri Dei præsentiam quasi fugere cœpit. Quod beatus Remigius insequens, et se inter ignem et ea quæ adhuc videbantur intacta, cum signo sanctitatis opponens, hanc omnem flammam immanitatem ante se fugientem, per patentem portam, fultus divinæ potentiæ præsiidiis, expulit, et eandem portam clausit; utque nunquam aperiretur ab aliquo, cum

interminatione vindictæ in eum quæ vetita hæc præsumpsisset, inhibuit. Post aliquot vero annos civis quidam, nomine Fersinctus, secus ipsam portam commanens, maceriem qua eadem porta fuerat obstructa, ut suæ domus hinc ejiceret rudera, perforavit. Sed mox ultio tanta fertur ejus audaciam consecuta, ut non pecus, nec homo, clade superveniente in eandem remanserit domo.

Quædam puella præclaris ab urbe Tolosa natalibus orta, maligni spiritus ab infantia tenebatur obsidione captiva. Quam cum tenero genitores amore diligenter, ad sepulcrum sancti Petri apostoli cum magna devotione duxerunt. In eisdem namque partibus enitebat tunc virtute venerabilis Benedictus, plurimis effulgens virtutibus. Cujus comperta fama, puellæ patentes hanc ad eundem perducere satagunt, qui multis jejuniis et orationibus pro ipsius emundatione laborans, cum diri serpentis virus ab ea non valisset ejicere, hoc tantum responsi, nominis divini obtestatione, ab antiquo extorquere potuit hoste, quod nunquam alterius de eodem habitaculo, nisi hujus beatissimi Remigii pontificis orationibus posset expelli. Tunc parentes ejus, tam ipsius beati Benedicti, quam etiam Gothorum regis Alarici affatibus suffragati, eorumque litteris ad beatum Remigium datis, ut traditur, freti, ad eundem sanctum antistitem cum devincta sobole pervenerunt, virtutem deprecantes ejus in purgatione prolis agnoscere, quam latronis jam præsciverant confessione. At beatissimus Remigius, cum diuturna reluctatione se non esse dignum assereret et humilitate solita repugnaret, precibus est populi supplicantis evictus, ut orationem pro ipsa funderet, ac parentum lacrymis condoleret. Meritis itaque sanctitatis armatus, verbi præcepit imperio, ut iniquus prædo per quod ingressus fuerat discedens, Christi famulam relaxaret. Sicque cum nimio vomitu et obsceno fœtore, per os quo fuerat intromissus, abscessit. Sed paulo post, recedente pontifice, dum nimio labore fessa nutaret, vitæ calore privata, spiritum vitalem amisit. Iteratis ergo precibus, turba supplicantium recurrit ad medicum. Beatus autem Remigius se potius accusat facinus perpetrasse, quam sanitatis remedium indulsisse, homicidiique reum exstitisse, non remedium contulisse. Igitur ad sancti Joannis basilicam, ubi corpus jacebat exanime, populi obtentus deprecatione regreditur, ibique cum lacrymis ad pavimenta sanctorum in oratione prosternitur, et reliquos ut ita facerent adhortatur. Hinc effuso lacrymarum imbri consurgens, suscitavit mortuam, quam prius purgabat obsessam. Quæ protinus, apprehensa manu pontificis, cum integra incolumitate surrexit, et ad propria feliciter remeavit.

Cujus vero doctrinæ, cujus sanctitatis atque sapientiæ beatissimus hic pater nitore radiaverit opera testantur ipsius, quia vera procul dubio sapientia esse dignoscitur, quæ operum exhibitione, velut arbor fructibus, approbatur. Testatur gens Francica

per eum ad fidem Christi conversa, et baptismi sanctificatione consecrata. Testantur diversa prudentissime ab ipso tam facta quam prædicata. Testantur diversæ ipsius personæ temporis, ex quibus Sidonii, Arvernorum episcopi, viri eruditissimi, et tam genere quam religione ac sermone clarissimi, epistolam huic beatissimo pontifici directam inserere placuit (SIDON. APOLLIN., lib. IX, epist. 7):

• SIDONIUS, DOMNO PAPÆ REMIGIO, SALUTEM. Quidam ab Arvernis Belgicam petens (persona mihi cognita est, causa incognita, nec refert), postquam Remos advenerat, scribam tuum sive bibliopolam, pretio fors fuit officiove demeritum, copiosissimo, velis nolis, declamationum tuarum schedio emunxit. Qui redux nobis atque oppido gloriabundus (quippe perceptis tot voluminibus) quæcunque detulerat, quanquam mercari paratis, quod civis, nec erat injustum, pro munere ingessit. Curæ mihi e vestigio fuit, hisque qui student, eum merito lecturiremus, plurima tenere, cuncta transcribere. Omnium assensu pronuntiatum paucos nunc posse similia dictare. Etenim rarus aut nullus est, cui meditato par assistat dispositio per causas, positio per litteras, compositio per syllabas. Ad hoc opportunitas in exemplis, fides in testimoniis, proprietates in epithetis, urbanitas in figuris, virtus in argumentis, pondus in sensibus, flumen in verbis, fulmen in clausulis. Structura vero fortis et firma, conjunctionumque, perfacetarum nexa cæsuris insolubilibus. Sed nec hinc minus lubrica et levis [i. lenis], ac modis omnibus erotundata: quæque lectoris linguam inoffensam decenter expediat, ne salebrosas passa juncturas, per cameram palati volutata balbutiat. Tota denique liquida prorsus et ductilis, veluti cum crystallinas crustas, aut onychintinas non impactu diguitus ungue perlabitur: quippe si nihil cum rimosis obicibus exceptum tenax factura [Orig. i, fractura] remoretur. Quid plura? non exstat ad præsens vivi hominis oratio, quam peritia tua non sine labore transgredi queat ac supervadere. Unde prope suspicor, domne papa, propter eloquium exundans atque ineffabile (venia sit dicto) te superbire. Sed licet bono fulgeas, ut conscientia, sic dictionis ordinatissimæ; nos tamen tibi minime sumus refugiendi, qui bene scripta laudamus, etsi laudanda non scribimus. Quocirca desine in posterum nostra declinare iudicia, quæ nihil mordax, nihil quoque minantur increpatorium. Alioquin si distuleris nostram sterilitatem facundis fecundare colloquiis, aucupabimur nundinas involantum, et ultro scrinia tua, conniventibus nobis ac subornantibus, effractorum manus arguta populabitur: inchoabisque tunc frustra moveri spoliatus furto, si nunc rogatus non moveris officio. »

CAPUT XIII.

De conversione Francorum,

Cujus autem prudentiæ, quam sancti studii noster

(4) Locus divisionis fuit civitas Suessionum

A hic Pater ac pastor almus exsiterit, quam fidelis et prudens in eroganda Domini sui pecunia vigerit, Francorum, ut prætulimus, ab idolis ad Deum verum facta per ipsum probat conversio, qui Gallicas eo tempore transito Rheno depredabantur provincias, et Agrippinam jam Coloniam, quasdam quoque alias occupaverant Gallia civitates. At postquam rex ipsorum Clodoveus Siagrium, Romanum quemdam principem, qui Galliis tunc præerat, evicit atque peremit, omni pene Gallia dominari cœpit. Comperta beatissimi gestorum fama Remigii, quod scilicet eniteret virtute sanctitatis ac sapientiæ, miraculorum præclarus exhibitione, reverebatur eum, et licet paganus, diligebat tamen illum. Quo quondam secus urbem Remorum transitum faciente, quibusdam militibus ejus agminis ablata quædam Remensis Ecclesiæ vasa referuntur. Ea inter urceus etiam magnus argenteus, et decora pulchritudine comptus, pro quo beatus Remigius legatos ad eum direxisse traditur, ut illum saltem recipere mereretur. Ast ubi ad locum divisionis (4) prædæ ventum est, rogat rex milites suos, ut ipsum sibi dare ne renuant urceum. Pluribus igitur annuentibus, quidam Francus bipenni percussus urceum, nihil hinc a rege nisi sorte tollendum proclamat. Obstupfactis hac temeritate cæteris, rex injuriam patientes ad tempus tolerans, apprehensum, plurimis faventibus, vasculum ecclesiastico reddidit misso, iram sub corde tectam reservans. Peracto denique anno cunctum sui exercitus apparatus solito prodire jubet in campum, ut armorum speculetur de more nitorem: quem conventum, a Marte, Martium vocare consueverant. Rex ergo instructas circumiens rite phalanges, ad eum qui dudum percusserat urceum pervenit. spretisque ipsius armis, ejus tandem franciscam projecit in terram, ad quam recipiendam inclinato militi rex in caput suam defigit bipennem, quam pridem in vase perpetraverat, cum increpationis acerbitate, rememorans præsumptionem. Quo sic interempto, timor ingens regis hac super ultione, cæterorum prestringit corda Francorum. At postquam Clodoveus Thoringiam sibi provinciam subjugavit, et regnum vel ditionem suam dilatavit, etiam Rothildim, filiam Chilperici, fratris Gundebaudi Burgundionum regis, in matrimonium sumpsit. Quæ cum esset Christiana et filios ex rege susceptos baptismate consecrari, marito quoque nolente, fecisset, etiam virum ad Christi fidem perducere conabatur. Sed animum barbari mulier ad credendum flectere non valebat. Interea bellum Francis adversus Alemannos accidit, et Francis cæde nimia corruentibus, rex ab Aureliano consiliario suo suadetur, ut credens in Christum ipsumque regem regum, et cæli ac terræ Deum confitens, invocet, qui ei victoriam pro velle possit conferre. Quod cum fecisset, Christique suffragium jam devotus expetisset, fiendumque se Christianum vovisset, si virtutem

ipsius in capiendō victoriā experiri meruisset : post hujus voti pollicitationem mox in fugam vertuntur Alemanni, regemque suum comperientes interfectum, Clodovei se subdunt ditioni. Quos ille sub jugo constituens tributario, revertitur victor in sua, gaudium referens magnum reginæ, quod ad invocationem, scilicet, Christi nominis, victoriā meruerit obtinere. Tunc regina beatum Remigium vocat, deprecans, ut regi viam salutis ostendat. Quem sanctus sacerdos doctrina vitæ salutaris informans, ad baptismi commonet venire sacramenta. Ille se populum super his exhortatum ire respondens, affari studet exercitum, ut deos, qui eis subvenire non poterant, deserentes, ipsius cultum suscipere, qui tam præclaram largitus eis victoriā fuerat. Conclamat multitudo, divina se præveniente gratia, mortales se deos relinquere, atque in Christum qui sibi præsidio fuerat, credere. Nuntiantur hæc sancto Remigio, qui magno repletus gaudio, regem populumque, qualiter diabolo et operibus ac pompis ipsius abrenuntiantes, Deum verum credere debeant instruere satagit ; et quia paschalis solemnitas imminebat, indicit eis jejunium juxta morem fidelium.

Die vero Passionis Dominicæ, pridie scilicet antequam baptismi gratiam percepturi erant, post hymnos, precesque nocturnas, præsul regium cubile petiit, ut absoluto curis sæcularibus rege, liberius ei committere sacra valeret mysteria verbi. Quo reverenter a cubilariis admissis, rex prosiliens obvius alacriter occurrit, et oratorium beatissimi apostolorum principis Petri, cubiculo regis forte contiguum, pariter ingrediuntur. Cumque dispositis sedilibus, pontifex, rex atque regina consedisent, intromissis quibusdam clericis, sed et aliquibus regi necessariis ac domesticis, et venerabilis Pater regem monitis imbueret salutaribus, ad corroborandam salutiferam fidelis servi sui doctrinam, Dominus etiam visibiliter dignatus est ostendere, sese fidelibus in nomine suo congregatis, ut promiserat, semper adesse (*Matth.* xviii, 20). Repente namque lux tam copiosa totam replevit ecclesiam, ut solis videretur evincere claritatem. Mox cum luce vox facta est, inquiens : Pax vobis, ego sum, nolite timere (*Luc.* xxiv, 36). Manete in dilectione mea (*Joan.* xv, 9). Post quæ verba lux quæ advenerat, abcessit, sed ineffabilis odor suavitatis in eadem

subsequenti consolatione demulcet, ut quibus apparuit patribus, primum quidem pavorem incusserit. at postea per pietatis gratiam lætitiæ blandimenta refuderit. Irradiatus quoque vir beatissimus Remigius, ut exterius, veteris exemplo legislatoris, vultus illustratione, ita, multoque magis, interius, divini fulgoris illuminatione, spiritu prophetico, quæ ipsis. vel eorum forent eventura prosapiæ, traditur prædixisse. Quomodo videlicet eorum posteritas regnum nobiliter esset propagatura, Ecclesiam quoque Christi sublimatura, Romanaque dignitate vel regno positura, et victorias contra impetus aliarum gentium perceptura, si non a bono degenerantes, salutis viam forte relinquerent, et quibus Deus offenditur scelera consecrari, pestiferorum vitiorum laqueos incurrerent, quibus regna subverti, atque de gente solent in gentem transferri (*Eccli.* x, 8). A domo denique regis eundi ad baptisterium via præparatur, vela cortinæque appenduntur, hinc inde plateæ sternuntur ; ecclesia componitur, baptisterium balsamo, cæterisque odoramentis aspergitur, tantamque Dominus populo gratiam subministrabat, ut odoribus se paradisi refoveri gauderet. Sicque præcedentibus sacrosanctis Evangeliiis, et crucibus cum litanis, hymnis et canticis spiritalibus, summus pontifex manum tenens regis, subsequente regina cum populo, ab aula pergit ad baptisterium. Et inter eundem rex rogittasse fertur episcopum, an id erat Dei, quod sibi promiserat regnum. Non hoc, præsul inquit, illud est regnum, sed initium viæ qua pervenitur ad ipsum. Ubi vero ad præparatum baptisterii perventum est locum, clericus chrisma ferens a populo interceptus ad fontem pertingere penitus est impeditus. Sanctificato denique fonte, nutu divino chrisma defuit. Sanctus autem pontifex oculis ad cælum porrectis, tacite traditur orasse cum lacrymis. Et ecce subito columba, ceu nix, advolat candida, rostro deferens ampullam cœlestis doni chrismate repletam. Cujus odoris mirabili respersi nectare, inestimabili qui aderant super omnia quibus antea delectati fuerant replentur, suavitate. Accepta itaque sanctus præsul ampulla, postquam chrismate fontem conspersit, species mox columbæ disparuit. Rex autem tantæ gratiæ conspecto miraculo lætus, actutum diaboli pompis et operibus abnegatis, a reverendo se petit pontifice baptizari. Quo vitæ fontem perennis ingressio, beatus profatur præsul ore facundo : *Mitis depone colla, Sicamber. Adora quod incendisti, incende quod adorasti.* Sicque post orthodoxæ confessionem fidei, trina tinctus mersione, divino summæ individue Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti sub nomine, suscipitur ab eodem sancto pontifice, divoque consecratur insignitus unguine. Baptizantur sorores regis Alboffedis et Landehildis, simulque de Francorum exercitu virorum tria millia, præter mulierum parvulorumque nomina. Quo die magnum in cœlis celebratum sanctis gaudium credere possumus angelis et hominibus lætitiā non modicā in terra

devotis. Exercitus autem pars magna Francorum A necdum ad fidem Christi conversa, cum quodam Raganario principe, trans Somnam fluvium post aliquandiu in infidelitate versata est, donec superna disponente gratia, præfato rege Ludovico gloriosis potito victoriis, idem Raganarius flagitiorum sectator ac turpitudinum, vinctus a Francis traditus est, et interemptus, omnisque Francorum populus ad Christi fidem, per beatum Remigium convertitur ac baptizatur.

CAPUT XIV.

De possessionibus quas ei rex Ludovicus et Franci contulerunt.

Rex igitur, Francorumque potentes, plurimas B. Remigio possessiones per diversas contulere provincias, ex quibus ille, tam Remensem, quam reliquas nonnullas Franciæ dotavit [ms. j, ditavit] ecclesias. Non modicam necnon earumdem partem rerum, ecclesiæ sanctæ Mariæ Lauduni clavati, Remensis parochiæ castri, ubi nutritus fuerat, tradidit: ibique Genebaudum, carne nobilem virum, tamque sacris quam sæcularibus litteris eruditum, qui relicta conjugæ, sancti Remigii, ceu traditur, nepte religiosam subierat vitam, ordinavit episcopum, comitatusque Laudunensis eidem castro subiecit parochiam. Qui Genebaudus de ante acta vita nimium, gradusque sublimitate confidens, ab uxore quam reliquerat, incaute, quasi pro instruenda ea, se crebrius visitari permisit. Sed ut divina testantur eloquia: *Lapides excavant aquæ, et alluvione terra consumitur, et rupis [rupes] transfertur de loco suo (Job xiv, 19);* ita quoque huic contigit, ut frequentes mulieris visitationes blandaque colloquia, durum validumque contra libidinem pectus emollirent episcopi, et quasi rupem de loco sanctitatis ad cœnum transferrent luxuriæ. Qui suasionem diabolicam in libidinis flammam exagitatus erupit, veterique se miscens sodali, filium ex eadem progenit, quem velut in latrocinio procreatum, latronem nominari præcepit. Et quia culpa pluribus ignota (ne in suspicionem hinc forte procederet, si a solita se præsulis visitatione femina submoveret) cœpit, ut antea, domum frequentare pontificis. Sicque factum est ut hominibus culpa celata, tacitusque tam viri quam mulieris ardor, in corde, libidinis, compunctum prius contra peccatum, ad culpam retraxerit episcopum. Qui velut oblitus quod planxerat, iteravit crimen quod deflexerat. At ubi exortam de flagitio comperit filiam, nomen eidem mandat imponi Vulpeculam, utpote fraudibus argutæ matris generatam. Domino denuo, qui beatum Petrum respexerat hunc quoque respiciente (*Luc. xxii, 61*), compunctus mente Genebaudus, sanctum Remigium petit ire [ut eat] Laudunum. Quo cum debita veneratione suscepto, postquam cubilis iniere secretum, magnum prorumpens in ejulatum, stolam deponere nititur reus, sancti se patroni prosternens pedibus. Quo doloris tanti causam diligenter indagante, lacrymis singultuque præpediente, vix admissa transgressor narrat ex ordine. Quem vir Dei contritum videns ac

pene desperatum, blande consolari satagit, dolere se protestans, non tam de perpetrato facinore, quam quod ille de Domini videbatur benignitate diffidere, cui constat nihil quod voluerit impossibile: qui pro nullum ad se revertentem peccatorem despicit, qui pro peccatoribus etiam sanguinem suum fudit. Diversis itaque vir benignus et prudens erigere lapsum certat exemplis, quod apud Deum scilicet facile, reatus hujus veniam valeret obtinere, si dignos pœnitentiæ fructus Deo studeret offerre. Sic demum dignis exhortationibus indicit animato pœnitentiam, structaque mansiuncula, fenestellis parvis illuminata, cum oratorio (quæ adhuc secus ecclesiam sancti Juliani manere feruntur) in ea pœnitentem concludit episcopum. Ejus quoque per annos septem gubernans parochiam, unam Remis Dominicam, Lauduni celebrare consueverat alteram. Qua sub reclusionem, quantæ contritionis ac continentiæ districtione se vir præfatus coarctaverit, quam dignos inibi pœnitentiæ fructus exegerit, divina postmodum propalavit clementia. Anno siquidem septimo, cum in vigilia cœnæ Dominicæ pœnitens pernoctaret in oratione, se ipsum deflens in hoc, quoniam qui ad id usque provector fuerat, ut Domino pœnitentes reconciliaret, hac die nec inter pœnitentes ipse (criminibus suis exigentibus) in ecclesia merebatur consistere; angelus Domini circa mediam noctem magna cum luce venit ad eum, ubi pronus jacebat in oratorio, talique decubantem compellasse fertur alloquio: *« Genebaude, exauditæ sunt pro te orationes Patris tui Remigii. Suscepit Dominus pœnitentiam tuam, et dimissum est peccatum tuum. Surge, et hinc egrediens fac ministerium episcopalis officii, et reconcilia Domino pœnitentes de criminibus suis. »* Genebaudus autem nimio terrore percussus, respondere non poterat. Tunc angelus Domini confortans eum, ne timeat hortatur, imo gaudeat de Domini misericordia sibi collata. Roboratus tandem respondisse fertur non se posse hinc egredi, quia dominus et Pater suus Remigius ostii clavem secum haberet, quod et sigillo suo signasset. Et angelus ad eum: *« Ut non dubites (inquit) a Domino me missum, sicut patet tibi cœlum, sic et ostium istud patebit. »* Et statim salvo sigillo ac sera ostium illud apertum est. Tunc Genebaudus in modum crucis se prosternens in limine, sic traditur asseruisse. Etiamsi Dominus ipse Jesus Christus dignatus fuerit ad me peccatorem venire, non hinc egrediar, nisi venerit ille, qui me in ejus nomine sub hac reclusionem constituit. Ad quæ responsa mox angelus abscessit ab eo. Beatus autem Remigius in crypta, quæ subter ecclesiæ sanctæ Mariæ sedem Remis habetur, in oratione pernoctabat. Quam postea cryptam præsul Heriveus in honore consecravit ejusdem beatissimi Remigii, ubi tunc ipse vir sanctus, vigiliis fatigatus, et quasi dormiens, in excessum raptus, videt angelum sibi assistentem, qui hæc ut acta fuerant ita narrat eidem, jubens, ut quanto citius Laudunum petat, atque Genebaudum sedi datæ restituens, ei coram se pontificali fungi ministerio

persuadeat Illico vir beatus nihil hæsitans adit magna cum celeritate Laudunum. Quo perveniens, in ostii limine, salvo sigillo seraque reserati, Genebaudum jacentem reperit : quem protensis brachiis cum gaudii lacrymis Domini clementiam collaudans, erexit, eumque sedi et officio sacerdotali reddens, Remos cum gaudio repedavit. Genebaudus autem in sanctitate postea cunctos vitæ suæ dies, Dei fretus gratia, peragens, palam quæ sibi Dominus fecerat, prædicabat. Obiit igitur Genebaudus in pace sanctis Dei connumeratus, tandiu episcopatu perfunctus, ut ei successerit Latio filius ejus, episcopus et ipse postea sanctus.

Rex denique Lodovicus in civitate Suessionica sedem suam constituens, delectabatur præsentia et colloquio sancti Remigii. Sed quia vir hic sanctus in civitatis hujus vicinia villas non habebat alias, nisi quamdam parvam quæ sancto Nicasio data fuerat, rex (suggerente regina, locorumque petentibus incolis, qui multiplicibus erant aggravati xeniis, ut quod regi debebant, Ecclesiæ Remensi persolverent) sancto proposuit Remigio, ut quantum circumiret dum ipse meridie quiesceret, illi totum donaret. Beatus igitur Remigius per fines qui videntur adhuc manifesti, profectus, itineris sui signa dimisit. In qua determinatione quidam possidens molendinum repulsi^t sanctum virum, ne intra ipsos illum concluderet fines. Quem vir Domini leniter affatus ait : Amice, non sit tibi durum, ut habeamus simul hunc molendinum. At ille ut eum rejecit, statim in contrarium rota molendini verti cœpit. Repulsor autem clamare cœpit post sanctum Remigium : Serve Dei, veni, et habeamus pariter molendinum. Cui vir sanctus : Nec mihi, nec tibi. Mox tanta profunditas in eodem loco, tellure se subducente, facta est, ut nunquam deinceps inibi molendinus haberi posset. A quibusdam quoque repulsus, ne silvulam quamdam suos intra terminos comprehenderet, dixit, ut nec folium unquam de ipsa silva (licet esset contigua), trans fines ipsos evolare, neque fustis ex ea versus eosdem terminos caderet. Quod et observatum voluntate Dei traditur, donec ipsa silva perdurasse dignoscitur. Abinde quoque procedens, venit ad villam, nomine Caviniacum (*Chavignon*), quam finibus suis nitens concludere, prohibetur ab hominibus ejusdem villæ. Tunc ille miti vultu modo rejectus, modo repropinquans, signa quæ parent adhuc per suum dimisit iter. Tandem repulsus, dixisse fertur ad illos : *Semper laborate, et egestatem sustinete*. Quod hodieque compleri, manentis sententiæ virtus ostendit. Surgens autem rex a somno meridiano, quæcunque beatus Remigius ambitu suæ circumitionis incluserat, eidem præcepto regiæ dedit auctoritatis, Quarum rerum sunt Juliacus et Codiciacus (*Juilly et Cocy*) capita, quæ Remensis adhuc jure quieto possidet Ecclesia.

Eulogius denique vir quidam præpotens convictus apud regem Lodovicum super regiæ majestatis crimine, ad intercessionem beati confugit Remigii. Cui

A vir sanctus tam vitam, quam rerum obtinuit possessionem. Ipse vero, quasi recompensationis beneficio, benefico patrono Sparnacum (*Epernay*) villam suam obtulit in proprietatem. Beatus autem præsul, temporalem pro suæ intercessionis munere vitans retributionem recipere, prædictum virum, quoniam verecundiæ confusione depressus (quia contra natalium decus suorum, vita donari per indulgentiam meruisset) in habitu sæculari manere volebat, salubriter exhortatus est, dicens : Ut si perfectus esse vellet, vendens omnia sua daret pauperibus, et sequeretur Christum (*Matth. xix. 21*). Sicque taxatum, de thesauris ecclesiasticis, pretium, quinque millia scilicet argenti libras, Eulogio fertur dedisse, ipsamque villam in Ecclesiæ possessionem comparasse. Bonum cunctis relinquens exemplum episcopis, cæterisque sacerdotibus, ut dum pro his qui ad Ecclesiæ sinum, vel servorum Dei præsidia confugium faciunt, intercedunt, aut bona quælibet agunt, hæc pro temporali recompensatione non expleant, nec transitoria velint recipere ; sed juxta mandatum Domini, qui gratis acceperunt, studeant quoque gratis impendere (*Matth. x, 8*).

CAPUT XV.

De victoriis Ludovici per auxilium sancti Remigii, et fine ipsius regis.

Rex itaque Ludovicus contra Gondebaudum et Godegisilum fratrem ejus ducens exercitum (*an 501 Sigeb.*), percepta benedictione a beato Remigio victoriam sibi prædicente, accepit in mandatis ab eo sibi datis, ut tandiu contra hostes dimicaret, quandiu benedictum sibi vinum, quod ei vir Domini dederat, in usu quotidiano sufficeret. Contra quem Burgundiones cum prædictis ducibus pugnaturi, venerunt super Oscaram fluvium, secus Divionem castrum. Ubi confligentes atrociter Burgundiones in fugam vertuntur, et in Avinione castro se Gondebaudus concludens, a Ludovico pacem per Aredium consilium suum, multis datis thesauris, obtinuit. Ludovicus autem cum exercitu Francorum præda potitus maxima, revertitur ad propria. Sic etiam constituta Parisiis in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli basilica (*hodie S. Genovefa*), et synodo per sancti patroni sui Remigii consilium, in urbe Aurelianensi habita, pergens contra regem Alaricum Arianum, et accipiens a B. Remigio benedictionem, redditur de victoriæ perceptione securus. Cui vir quoque sanctus, ut et pridem fecerat, vas, quod vulgo flasconem vocant, vini a se benedicti plenum dedit : hoc idem quod antea mandans, ut eo usque ad bellum procederet, donec sibi suisque, quibus exinde dare vellet, hoc vinum de prædicto flascone non deficeret. Bibit igitur rex ex eo, pluresque suorum, vas tamen vini non patitur detrimentum. Bellum vero cum Gothis conferens, eos in fugam vertit, et ipse, beato Remigio se suffragante, victor exstitit. In qua pugna dum duo Gothi contis eum in latera feriunt, hujus patroni sui se protegentibus meritis, illum lædere nequiverunt. Multis autem civitatibus

suæ ditioni subactis, usque Tolosam perrexit, et Alarici thesauros accipiens. per Engolismam civitatem (cujus ante conspectum ipsius muri corruerunt), interfectis Gotthis qui erant intus ad propria cum gloriosa redit victoria, vino flasconis non deficiente, donec reversus est in sua (an. 509, Sigeb.).

Denique rex Ludovicus, exhortante sancto Remigio, regnum, hoc est coronam cum gemmis pretiosis auream, donum beato Petro apostolo misit : et codicillos]ms. i, codicillos] ab Anastasio imperatore pro consulatu sibi missos, cum corona aurea, tunicaque blattea sumpsit, et ab inde consul appellatus esse memoratur. Hormisda quoque Romanæ sedis pontifex, sancto Remigio vices suas in regno Ludovici, litteris suis ad ipsum directis, commisit. Post hæc mortuus Ludovicus rex in pace (an. 514 Sigeb., Baron., Haræus,) ac sepultus in basilica sancti Petri apostoli, quam Parisiis ædificaverat ; eodemque momento quo spiritum emisit, revelante Spiritu sancto, beatus Remigius Remis positus, cum obisse cognovit, et assistentibus sibi manifestavit.

CAPUT XVI

De synodo ubi convertit hæreticum.

Galliæ quondam præsules ad synodum fidei gratia convenientes, beatum Remigium, utpote virum divinis eloquiis eruditissimum, et doctrinis ecclesiasticis exercitatissimum, ad idem concilium venire petierunt. Cui conventui Arianus quidem episcopus acerrimus disputator, et dialectis propositionibus ac conclusionibus confusus, hincque nimis elatus, intererat. Ingrediente vero concilio S. Remigio, et a multitudine fratrum, reverenter ei cunctis assurgentibus, excepto, superbus hæreticus illi assurgere dedignatur. At mox ut beatus Remigius ante ipsum transiit, ille locutionis officium ore obstructo amisit. Expectantibus universis, ut post allocutionem sancti Remigii loqueretur ille, ne ullum quidem verbum proferre potuit. Sicque beati viri vestigia pronus tandem petens, nutibus veniam postulavit. Cui sanctus Remigius : *In nomine, inquit, Domini nostri Jesu Christi, veri Filii Dei vivi, si sic de eo recte sentis, loquere, et de illo, sicut catholica credit Ecclesia, crede et confitere.* Ad cujus vocem hæreticus ante superbus, humilis jam factus atque catholicus, orthodoxam fidem de divina et inseparabili Trinitate, ac de incarnatione Christi catholice confessus, in eadem confessionis suæ fide se permansurum repromisit. Sicque anima per infidelitatem perditam, et corporali voce propter superbiam juste condemnato, virtute divina venerabilis pontifex, et animæ reddidit corporis sanitatem ; cunctis qui aderant, vel hæc cognituri forent, sacerdotibus patenter ostendens, in hoc male sentiente de Christo (qui proximus et frater nobis per humanitatem fieri dignatus est) qualiter contra peccantes in ipsum, vel in Ecclesiam atque rebelles, et erga post recognoscentes ac poenitentes debeant agere.

CAPUT XVII.

De mitigatione ignis, et obitu ejusdem, vel sepultura ipsius.

Senescente jam S. Remigio, Deique Spiritu sibi revelante quod abundantiam tunc præsentem, fames secutura foret, de frugibus villarum episcopii nonnullos jussit asservos fieri fame laboraturæ postmodum profuturos plebi ; quorum in villa, quæ Celtus vocatur, facti sunt plures. At homines ipsius villæ seditiosi et rebelles erant ; qui die quadam inebriati cœperunt inter se dicere : Quid ille Jubilæus (ita virum sanctum propter ætatis prolixitatem vocitantes) facere vellet ex his qua aggregaverat metis ? An civitatem de ipsis facere cogitaret : quia sicut turres per muros civitatis, ita per circuitum cortis dispositi cernebantur acervi. Tandem suadente diabolo se mutuo cohortati, miserunt in eos ignem. Quod cum B præsuli nuntiatum fuisset in propinqua villa, quam Basilicæ Cortem [Bazancourt] vocant. tunc forte consistenti, ascenso protinus equo, celeriter ad tantam compescendam præsumptionem devenit Celtum. Quo cum pervenisset, ardentisque fruges reperisset, ad ipsum calefacere se cœpit ignem ; semper, inquit, est bonus focus, si non super potest. Verumtamen omnes qui hoc egerunt, et qui de ipsorum germine nati fuerint, viri ponderosi fiant, et feminæ gutturis calamitate plectantur. Quod ita quoque constat impletum. Usque ad tempora siquidem Caroli Magni, qui hujuscemodi homines de Celto, quoniam vicedominum ecclesiæ Remensis in eadem villa necarunt, exterminavit, cædis auctoribus interfectis, et consentientibus per diversas provincias dispersis, atque perpetuo condemnatis exsilio : ac de cæteris hujus episcopii villis eandem restaurari fecit. Ita viri feminæque generationis hujus multati permanserunt, ut sancti viri sententia promulgavit. Et apte quidem vir Dei (quoniam posteros eorum rebelles ac seditiosos fore prævidit) hujusmodi vindicta non solum præsumptores, sed etiam genus ipsorum plecti decrevit.

Post hæc igitur, aliaque multarum magnalia virtutum, quæ Dominus operari per hunc fidelem suum famulum dignatus est, gemitus illius exaudiens atque suspiria, quibus dicere consueverat : *Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei ? (Psal. xli, 3.) Satiabor dum manifestabitur gloria ejus (Psal. xvi, 8),* illi pia consolatione Dominus obitus sui diem revelavit imminere, Qua revelatione fretus, rerum suarum condidit testamentum, ad illam pertingere festinans hæreditatem, de qua dicit Propheta : *Cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hæreditas Domini (Psal. cxxvi, 3, 4).* Sic ergo sanctus hic vir Dei, terrenam derelinquens hæreditatem percepit æternam. Condito siquidem testamento, et suis omnibus rite dispositis, quia verus agricola omnem vitis veræ palmitem fructum ferentem purgat, ut fructum plus afferat (Joan. xv. 2), oculorum corporalium lumine privatus est aliquandiu, quo superna, mentis oculis, ad quæ toto anhelabat desiderio, con-

templari valeret attentius. Ipse vero studebat in suæ A probationis tentatione semper gratias agere, laudibus, hymnisque Deo diebus ac noctibus vacare, fideliter mente pertractans : Quoniam qui patienter humiliterque flagella suscipiunt, post flagella sublimiter ad requiem suscipiuntur. Cujus æternæ gloriæ pignus in eo Dominus volens ostendere, priusquam decederet, ei visum restituit. Unde, sicut et de amissione, nomen Domini benedixit. Et non post longum spatium, sciens adesse sui transitus diem, per missarum celebrationem, et sacræ communionis participationem, valefaciens, et dans pacem filiis suis, postquam septuaginta quatuor annos in episcopatu religiosissime fidelis servus et prudens Domino ministraverat, nonagesimo sexto ætatis suæ anno Idibus Januarii [ms. i, Id. ix], cursu sancti certaminis consummato, fide servata, cum multiplici bonorum operum fructu, et animarum lucro, ut diu desideravit, anima cœlos penetrans, terræ corpus reliquit; accipiens stolam candidam, beatitudinem scilicet animæ sempiternam, percapturus in resurrectione alteram, beatam videlicet ad gloriam resuscitati corporis immortalitatem; possessurus partem societatemque cum præcepis Christi membris in regno cœlesti, sicut attestatur apostolica sibi collata gratia. Gens siquidem Francica per ipsum ad fidem Christi conversa, martyrii palma, longanimitas patientiæ in longævitate ipsius vitæ confessionis gloria, orthodoxæ fidei prædicatio, magnaliumque tam in vita corporis, quam post obitum præclara manifestatio. Cum vero funus ipsius sanctissimum deferretur ad sepulturam sanctorum martyrum Timothei et Apollinaris in ecclesia præparatam, ita feretrum in medio vico est aggravatum, ut nullo modo posset, hominibus quantumlibet adnitentibus, amoveri. Stupefactis omnibus, Deique misericordiam postulantes, ut dignaretur ostendere, quo in loco sancti sui vellet recondi corpus, designant ad basilicam præfatorum martyrum; nec feretrum movere possunt. Proponunt ad ecclesiam sancti Nicasii, nec capulum valet attolli. Decernunt ad ædem sanctorum Sixti et Sinicii, nec sic potest moveri. Tandem coacti, quoniam parva supererat ecclesia in honore beati Christophori martyris, et nullius propalati corpus servabatur in ea sancti, circumjacentibus tamen atriis ecclesiæ cœmeterium ferebatur ex antiquo Remense, petierunt ut Dominus declararet, utrumnam in eadem ecclesiola pignus illud sacratissimum reponi decerneret. Ad quæ vota tanta facilitate loculum levant, ut nullum portantes onus sentirent. Reconditas autem reverendissimi Patris hujus membra in hac ecclesiola, divina moderante dispositione, in loco ubi nunc habetur altare beatæ virginis Genovefæ. Ubi vero feretrum constat ipsius aggravatum, multa feruntur ostensa miracula postmodum. Hic etiam crux exstat abinde posita, columnæ monumentis his insignitæ præfixa.

Cum transisset ex hoc mundo ad cœlestem patriam.
Præsul magnus beatus Remigius huc
A plebe sancta digne delatus est, corpore

In ecclesia condendus Timothei martyris
Tunc hoc loco moram fecit; nec moveri potuit,
Donec quo locandus esset revelavit Dominus :
Ubi nunc favente Christo præpelle virtutibus.
Præstans hic Deo devotis apta beneficia,
Cæcis visum, claudis gressum, et ægris remedium.
Igitur profusis votis exoremus Dominum,
Veniam ut delictorum piis ejus precibus
Mereamur adipisci, et cœlorum gaudia.
Sancte Remigi, confessor pretiose Domini,
Adeloldi quoque tui miserere famuli.

CAPUT XVIII.

Testamentum ab ipso editum.

« In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.
Gloria Deo Amen.

« Ego Remigius episcopus civitatis Remorum, sacerdotii compos, testamentum meum condidi jure prætorio, atque id codicillorum vice valere præcepi, si ei juris aliquid videbitur defuisse. Quandoque ego Remigius episcopus de hac luce transiero, tu mihi hæres esto, sancta et venerabilis Ecclesia catholica urbis Remorum, et tu, fili fratris mei, Lupe episcopo, quem præcipuo semper amore dilexi. et tu, nepos meus, Agricola presbyter, qui mihi obsequio tuo a pueritia placuisti, in omni substantia mea, quæ mea sorte obvenit antequam moriar : præter id quod unicuique donavero, legavero, darive jussero, vel unumquemque vestrum voluero habere præcipuum. Tu sancta hæres mea Remensis Ecclesia. colonos quos in Portensi habeo territorio, vel de paterna maternaque substantia, vel quos cum fratre meo sanctæ memoriæ Principio episcopo commutavi, vel donatos habeo, possidebis, Dagaredum, Profuturum, Prudentium, Temnaicum, Maurilionem, Baudoleifum, Provinciolum : Naviatenam, Lautam, Suffroniam colonas; Amorum quoque servum, cum omnibus quos intestatos reliquero, tuo dominio vindicabis. Necnon villas, agrosque, quos possideo in solo Portensi, Tudiniacum scilicet, et Balationium [ms., Balatonum], sive Plerinacum, et Vaculiacum, vel quæcunque in eodem solo Portensi qualibet auctoritate possedi, integre cum omnibus campis, pratis, pascuibus, silvis, ad te testamenti hujus auctoritate revocabis. Simili modo, sanctissima hæres mea, quæcunque tibi a propinquis et amicis meis, in quocunque solo et territorio collata sunt, sicuti disposuero in parochiis, cœnobiis, martyriis, diaconiis, xenodochiis, omnibusque matriculis sub tua ditione degentibus, ordinationem meam futuri successores mei, ordinis sui memores, sicut ego prædecessorum meorum, ita quoque inconulse, et absque ulla refragatione servabunt. Ex quibus Celtus, quam [Briss., quem] per manum meam Celsa, sobrina mea tibi tradidit. et Huldriciaca villa, quam Huldericus comes, ei loco ubi ossa mea sancti fratres et coepiscopi dioceseos tuæ ponenda elegerint, in tegumentis deserviant. Sitque locus ille successoribus meis Remorum episcopis peculiariter proprius, et in alimoniis ibidem Deo militantium, vicus ex proprio, in Portensi, et . . . villanis quoque ex episcopio in Remensi deserviant. Blandibaccius villa in Portensi,

quam a cohæredibus meis Benedicto et Hilario, datis A pretiis emi de thesauro ecclesiæ, et Albinicus ex episcopis, in alimoniis clericum Remensis Ecclesiæ communiter deputentur. Quibus etiam Berna ex episcopo, quæ peculiaris prædecessoribus meis esse solebat, cum duabus villis, quas Ludovicus a me sacro baptismatis fonte susceptus, amore nominis mei, Piscofesheim sua lingua vocatis (i. vocatas), mihi tradidit, sive cum Coslo et Gleni, vel omnibus silvis, pratis, pascuis, quæcunque per diversos ministros in Vosago infra, circum, et extra; tuam ultra quam citra Rhenum pretio dato comparavi, picem annuatim ministret, cunctisque locis regularibus, tam a me, quam ab antecessoribus meis ordinatis, sive in futuro ab episcopis successoribus meis ordinandis, pro necessitate locorum ad vascula vinaria componenda annuatim distribuat. Crusciniacum [al., Cruciniatum] vero et Faram, sive villas quas sanctissima virgo Christi Genovefa, a rege Christianissimo Ludovico pro compendio itineris sui, cum Remensem ecclesiam sæpissime visitare soleret, adipisci promeruit, alimoniisque ibidem Deo famulantium deputavit, sicut ab ea ordinatum est, ita confirmo, ut Crusciniacus futuri episcopi successoris mei obsequiis, et sartatectis principalis ecclesiæ deputetur. Faram vero eidem episcopo, et sartatectis ecclesiæ ubi jacuero, perpetualiter servire jubeo. Sparnacus [ms., Spernacus] villa, quam datis quinque millia libris argenti, ab Eulogio comparavi, tua (sanctissima hæres mea) non extraneorum hæredum meorum esse cernitur (c. 14), eo quod cum criminis accusatione regię majestatis idem teneretur obnoxius, et se minime purgare posset, non solum ne occideretur, dato jam dicto pretio de thesauris tuis, sed ne pecunia ejus publicaretur, una tecum obtinui: et ideo ut præfata Sparnacus perpetualiter tibi ad restituendum thesaurum, stipendiisque tui pontificis deserviat, liberali sanctione firmavi. Duodeciacus vero, sicut a Clodovaldo nobilissimæ indolis puero confirmatum est, tibi hæres mea perpetualiter famuletur. Villas quas mihi dominus illustrisque memoriæ Ludovicus rex quem de sacro baptismatis fonte suscepi, cum adhuc paganus Deum ignoraret, ad proprium tradidit, locis pauperioribus deputavi; ne forte, cum esset infidelis, cupidum terrenarum rerum me arbitrari posset, et non potius suæ salutem animæ, quam exteriora ab ipso bona requirere. Quod et admiratus, intercedere me pro quibuscunque necessitatem patientibus et fidelis, et ante fidem, benigne liberaliterque concessit. Et quia ex omnibus episcopis Galliarum, pro fide et convocatione Francorum potissimum me laborare cognovit, dedit mihi Deus tantam gratiam in conspectu ejus, virtusque divina, quæ per Spiritum sanctum me peccatorem plurima signa ad salutem præfate gentis Francorum operari fecit, ut non solum ablata omnibus ecclesiis regni Francorum restitueret, sed etiam de proprio, gratuita bonitate, plurimas ditaret ecclesias. Neque prius de regno ejus, quantum passus est pedis, ec-

clesiæ Remorum jungere volui, donec, ut hoc omnibus ecclesiis adimpleret, obtinui. Sed neque post ejus baptismum, nisi Codiciacum et Juliacum, super quibus jam dictus puer sanctissimus et unanimes mihi Clodovaldus, et incolæ loci illius multiplicibus xeniis gravati, obnixè deprecantes, quod regi debebant ecclesiæ meæ solvendum, me petere compulerunt. Quod idem piissimus rex et gratanter accipiens, promptissima voluntate largitus est, usibusque tuis, sanctissima hæres mea, juxta ejusdem piissimi datoris præceptum, episcopali auctoritate firmavi. Res etiam quas sæpe dictus rex, piissimusque princeps, tibi in Septimania et Aquitania concessit, et eas quas in Provincia Benedictus quidam (ejus filiam mihi ab Alarico missam, gratia sancti Spiritus per impositionem manus meæ peccatricis, non solum a diabolicæ fraudis vinculo, sed ab inferis revocavit) ad usum luminis tui, et loci ubi corpus meum jacuerit, continuatim deservire præcipio, villasque in Austria sive Toringa. Futuro episcopo successori meo amphibalum album paschalem relinquo, stragula columbina duo, vela tria, quæ sunt ad ostia diebus festis triclinii, cellæ et culinæ. Vas argenteum triginta, et aliud decem et octo librarum, inter te, hæres mea, et diocesis tuam Ecclesiam Laudunensem, factis patenis atque calicibus ad ministerium sacrosanctum, prout volui, Deo annuente, distribui. Illud quoque vas aureum decem librarum, quod mihi sæpe nominatus dominus, illustrisque memoriæ Ludovicus rex, quem, ut prædixi, de sacro baptismatis fonte suscepi, donare dignatus est, ut de eo facerem quod ipse voluissem, tibi hæredi meæ Ecclesiæ supra memoratæ jubeo turriculum et imaginatum calicem fabricari, et epigrammata, quæ Lauduni in argenteo ipse dictavi, in hoc quoque conscribi volo. Quod faciam per me, si habuero spatium vitæ; si autem [Briss., sin ante] clausero ultimum diem, tu fili fratris mei, Lupe episcope, species ante dictas, tui ordinis memor, efficias. Compresbyteris meis et diaconibus qui sunt Remis, quinque et viginti solidos æqualiter dividendos in commune dimitto. Vitis plantam super vineam meam ad suburbanum positam, simili modo communiter possidebunt cum Melanio vitatore, quem do in loco ecclesiastici hominis Albovichi, ut Albovichus libertate plenissima perfruatur Subdiaconibus solidos duodecim, lectoribus, ostiariis, et junioribus solidos octo jubeo dari. Pauperibus duodecim in matricula positus, ante fores ecclesiæ expectantibus stipem, duo solidi unde se reficiant, inferentur: quibus Corcellum villam dudum deservire præcepi. Aliis pauperibus tribus, ubi fratres quotidie pedes lavare debent, quibus etiam Balatoforum [Relatoforum], quod dicitur Xenodochion, ad hoc mysterium statui, solidus unus dabitur. Viduis quadraginta in porticu ecclesiæ alimoniam præstolantibus, quibus de decimis villarum Calmisciaco, Tessiaco, Novavilla stipendia ministrabantur, superaddo de villa Huldriaciaca superius memorata, eis in perpetuum stipendia inferri, et tres solidos, et denarios quatuor dari

jubeo ; ecclesie S. Victoris ad portam Suessionicam, A solidos duos ; ecclesie S. Martini ad portam Collatitiam, solidos duos ; ecclesie sancti Hilarii ad portam Martis, solidos duos ; ecclesie sanctorum Crispini et Crispiniani ad portam Trevericam, solidos duos ; ecclesie S. Petri infra urbem, quae curtis Dominica dicitur, solidos duos ; ecclesie quam in honore omnium Martyrum supra cryptam Remorum aedificavi, cum per auxilium virtutis Dei ab igne daemone pene jam totam urbem concrematam eripui, solidos duos ; ecclesie, quam pro eodem signo virtutis Dei, in honore sancti Martini, et omnium confessorum infra urbem aedificavi, solidos duos ; diaconiae infra urbem, quae dicitur ad Apostolos, solidos duos ; titulo sancti Mauricii in via Caesaria, solidos duos ; ecclesie Javidianae [ms., Jovianae] tituli beati Agricolae, ubi ipse vir Christianissimus Jovinus, et sanctus martyr Nicasius, cum plurimis societatis suae Christi martyribus requiescunt, ubi etiam quinque confessores proximi antecessores domni Nicasii, cum sanctissima virgine et martyre Eutropia conditi sunt, solidos tres ; eidem quoque ecclesie proprium quod fuerat Jovini in solo Suessionico, cum ecclesia beati Michaelis, rebus prioribus superaddidi ; ecclesie sanctorum martyrum Timothei et Apollinaris, ubi etiam Domino dante, si fratribus ac filiis meis episcopis dioeceseos nostrae visum fuerit, ossa mea ponere disposui, solidos quatuor ; ecclesie sancti Joannis, ubi virtus Christi, me orante, filiam Benedicti suscitavit, solidos duos ; ecclesie C Sancti Sixti, ubi cum tribus successoribus suis requiescit, solidos tres, cui etiam de proprio meo Plebeias supra Matronam adjunxi ; ecclesia S. Martini in eodem solo sanctae Remensis ecclesiae positae, solidos duos ; ecclesiae S. Christophori, solidos duos ; ecclesiae S. Germani, quam ipse in solo Remensi aedificavi, solidos duos ; ecclesiae SS. martyrum Cosmae et Damiani in praefatae matris solo positae, solidos duos. Matriculae S. Mariae, quae dicitur Xenodochion, ubi duodecim pauperes stipem expectant, solidus dabitur. Quam denique matriculam loco, ubicunque fratribus meis et filiis ossa mea ponere placuerit, perseverare praecipio, et ut diu [ms. i, die] noctuque pro peccatis atque criminibus meis Dominum deprecetur de proprio hereditatis meae D jure, rebus quas antecessores mei in eorum stipendiis Domino dederunt, superaddo etiam villam Sola-dronam, et villam S. Stephani, et quidquid in villa Herimundi mihi per successionem evenit. Quod vero pretio ibidem comparavi, ecclesiae S. Quintini martyris jam diu delegavi. De jam dicto Vacculiaco, Frumini, Dagaleifum, Dagaredum, Ductionem, Bandowicum, Udulfum, Vinofeifam, liberos esse praecipio. Temnaredus qui de ingenua nascitur matre, statu libertatis utatur. Tu vero, fili fratris mei Lupe episcopo, tuo dominio vindicabis Nifastem, et matrem suam Nuciam. Vineam quoque quam Aeneas vinitor colit ; Aeneam et Monulfum ejus filium juniorum jubeo libertate perfungi. Melloficum porcarium

et Paschasidem conjugem suam, Vernivianum cum filiis suis, excepto Widragasio, cui tribui libertatem, tuo juri deputabis. Servum meum de Cesurnico tuum esse praecipio. Agrorum partem ad te, quam frater meus Principius episcopus tenuit, cum silvis, pratis, pascuis revocabis. Servum meum quem Mellowicus tenuit, Viteredum tibi derelinquo, Teneursolum, Capalinum, et uxorem suam Theodorosenam, tuo juri dominioque transcribo. Theodonima quoque ex mea praecipione sit libera. Edoneifam, quae homini tuo sociata fuit, et ejus cognationem retinebis. Uxorem Aregildi, et cognationem suam ingenuos esse jubeo. Partem meam de prato quod Lauduni juxta vos habeo, ad B imitatem montium posito, quae Jovia sunt pratella quae tenui, ad te revocabis. Labrinacum tibi, ubi ossa genitricis meae posui, cum praefixis terminis deputavi. Tibi autem, nepos meus Agricola presbyter, qui intra domesticos parietes meos exegisti pueritiam tuam, trado atque transcribo Merumvastem servum, et uxorem suam Meratenam, et eorum filium, nomine Mercovicum. Ejus fratrem Medovicum jubeo esse liberum. Amantium et uxorem suam tibimet derelinquo. Eorum filiam esse praecipio liberam Dasoundam. Alaricum servum tuae deputo portioni, cujus uxorem, quam redemi, et manumisi, commendo ingenuam defendendam. Bebrimodum et uxorem suam Moriam tuo dominio vindicabis. Eorum filius Monacharius gratulabitur beneficio libertatis. Mellaricum et uxorem suam Placidiam ad tuum dominium revocabis. Medaridus eorum filius sit libertus. Vineam quam Melaricus Lauduni fecit, tibi dono ; Britobaudem servum meum, necnou etiam Gibericum. Vineam qua Bebrimodus facit, tibi eatenus derelinquo, ut diebus festis, et omnibus diebus Dominicis, sacris altaribus mea inde offeratur oblatio, atque annua convivia Remensis presbyteris et diaconibus praebentur. Delegoque nepoti meo Praetextato Moderatum, Totticionem, Marcovicum, Innocentium servum, quem accepi a Profuturo originario meo, cochlearia quatuor de majoribus, acetabulum, lucernam, quam mihi tribunus Friaredus dedit, et argenteam cabutam figuratam. Filiolo illius Parovio, acetabulum et tria cochlearia, et casulam cujus fimbrias commutavi. Remigii cochlearia tria, quae meo sunt nomine titulata, mantile ipsius quod habeo feriale, transcribo ; hichinaculum quoque dono illi, de quo Godebodo dixi. Delegoque benedictae filiae meae Hilariae diaconae ancillam nomine Nocom, et vitium pedaturam, quae suae jungitur vinea, quam Catusio facit, dono : et partem meam de Talpusciaco transcribo, pro obsequiis quae mihi indesinenter impendit. Aetio nepoti meo partem de Cesurnico, quae mihi sorte divisionis obvenit, cum omni jure quod tenui atque possedi. Ambrosium quoque puerum ad jus illius, dominiumque transmittito. Vitalem colonum liberum esse jubeo, et familiam suam ad nepotem meum Agathimerum pertinere : cui vineam dono quam posui Vindonissae, et

meo labore constitui, sub ea conditione ut a partibus A suis, omnibus diebus festis ac Dominicis pro commemoratione mea sacris altaribus offeratur oblatio : et Laudunensibus presbyteris atque diaconibus annua convivia, concedente Domino præbeantur. **D**ono ecclesiæ Laudunensi ex villis quas mihi sanctæ recordationis præfatus rex Ludovicus dedit, duas, Anisiacum, solidosque decem et octo, quos presbyteri et diaconi inter se æquali divisione distribuant. Partem meam de Secio ex integro ad se revocet ecclesia Laudunensis, et Lauscitam, quam mihi charissima filia et soror mea, virgoque, ut credo, Christi sanctissima Genovefa, in usibus pauperum Christi tibi dandam ad integrum delegavit. Commendo sanctitati tuæ, fili fratris mei, Lupe episcopo, ex præfatis villis, quos libertos esse præcipio, Cationem, et Auliatenam conjugem suam, Nonnionem qui meam vineam facit, Sonnoiefam, quam captivam redemi, bonis parentibus natam, et ejus filium Leutiberedum, Mellaridum et Mellatenam, Vasantem, Cocum. Cæsariam, Dagarasenam, et Baudorosenam Leonis neptem, et Marcoleifum filium Totnonis ; hos totos, fili fratris mei, Lupe episcopo, sacerdotali auctoritate liberos defensabis. Tibi autem, hæredi ecclesiæ meæ, Flavianum et uxorem suam Sparagildem dono. Eorum filiolum parvulam Flavarsenam, liberam esse constitui. Fedamiam uxorem Melani, et eorum parvulam Remenses presbyteri et diaconi possidebunt. Crispiciolum colonum liberum esse præcipio, et ad nepotem meum Aetium ejus familiam pertinere : ad utrumque, id est, ad Aetium et Agatimerum pervenire colonicam Passiacum. **C** Pronepti meæ Prætextatæ dono Modorosenam. Profuturo Leudocharium puerum trado. Profuturæ dari jubeo Leudoneram. Laudunensibus subdiaconibus, lectoribus, ostiariis, et junioribus quatuor solidos derelinquo. Pauperibus in matricula positus solidus dabitur ad eorum refectorem. Delegoque ex dato præfati principis Salvonarias supra Moram, et decem solidos ecclesiæ Suessonicæ pro commemoratione nominis mei. Nam Sablonarias supra Matronam hæredibus meis deputavi. Catalaunensi ecclesiæ ex dato sæpe dicti filii mei, Gellonos supra Matronam, et solidos decem. Ecclesiæ sancti Memmii, Fascinarias ex donis præscripti principis, et solidos octo. **D** Mosomagensi, solidos quinque. Vongensi, agrum apud officinam molinarum, quæ ibi est constituta. Catarigensi ecclesiæ, solidos quatuor, totidemque Portensi pro commemoratione mei nominis inferentur Ecclesiæ Attrabatensi, cui, Domino annuente, Vedastum fratrem meum charissimum episcopum consecravi, ex dono jam dicti principis villas duas in alimoniis clericorum deputavi, Orcos videlicet, et Sabucetum ; quibus etiam pro memoria nominis mei solidos viginti dari jubeo Ursi archidiaconi familiaribus usus obsequiis, dono ei domi textilis casulam subtilem, et aliam plenioram, duo saga delicata, tapete quod habeo in lecto, et tunicam quam tempore transitus mei reliquero meliorem. Hæredes

mei, Lupe episcopo, et Agricola presbyter, porcos meos inter vos æqualiter dividetis. Friaredus, quem ne occideretur quatuordecim solidis comparavi, duos concessos habeat, duodecim det ad basilicæ domnorum martyrum Timothei et Apollinaris cameram faciendam. Hæc ita do. ita lego, ita testor. Cæteri omnes exhæredes estote, suntote.

• Huic autem testamento meo dolus malus abest, aberitque in quo si qua litura, vel caraxatura fuerit inventa, facta est me præsentem, dum a me relegitur et emendatur Neque ei duo priora testamenta, primum quidem quod ante quatuordecim, et alterum quod ante septem condidi annos, obsistere, obviare, aut ullatenus nocere poterunt, eo quod quidquid in ipsis continebatur, in præsentia fratrum meorum hic inserta, et quæ deerant adjuncta, insuper et quæ Dominus mihi largiri in postmodum dignatus est, superaddita noscuntur. Sed inconvulsum et incontaminatum præsens hoc quod condidi testamentum, a fratribus meis successoribus, videlicet Remorum episcopis, conservandum [ms. i. conservatum] : a regibus quoque Francorum, filiis scilicet meis charissimis, quos per baptismum, Jesu Christi dono et gratia Spiritus sancti cooperante, Domino consecrari, ubique defensum, atque protectum contra omnia : et in omnibus, inviolabilem perpetuamque semper obtineat firmitatem. Et si quis, in ordine clericali, a presbytero usque ad tonsuram contradicere, aut obviari ei præsumpserit, et correptus a successore meo satisfacere neglexerit, convocatis ex vicinioribus locis Remorum dioceseos tribus episcopis, deponatur a gradu. Si vero, quod non opto, nec cupio, sed neque spero, successor quilibet mihi in hac sede Remorum episcopus, execrabili cupiditate ductus, res præfatas, sicut a me, auctore Domino meo Jesu Christo, ad illius honorem, et ejus pauperum consolationem ordinatæ sunt, aliorum distrahere, immutare, commutare, seu quolibet obtentu in usus laicorum, beneficii gratia dare, aut a quolibet datas, favere, aut consentire præsumpserit, convocatis totius dioceseos Remorum episcopis, presbyterisque ac diaconibus, necnon et ex filiis meis charissimis Francis religiosis quamplurimis, reatus sui pœnam, privatione sui episcopatus persolvat, et nequaquam ultra recuperationem gradus amissi, in hoc sæculo promerebitur. Quicumque vero ex laico habitu a nobis statuta parvipendens, sibi que favens, quæ pauperibus Ecclesiæ attributa sunt, abuti, aut usurpare quolibet obtentu præsumpserit, pari simul perpetuaque damnatione alienator, petitor, dator, acceptor, pervasor, anathematis vinculo ab Ecclesia catholica sejungantur, donec valeant, Deo miserante. condignæ satisfactionis emendatione indulgentiam promereri. Sin autem in hoc perseverare cujuscunque donationis occasione quilibet delegerit, spes ei præsentis ac futuræ restitutionis a successore meo, Remorum scilicet episcopo, omnimodis auferatur. Generi tantummodo regio, quod ad honorem sanctæ Ecclesiæ, et defensionem pau-

perum una cum fratribus meis et coepiscopis omnibus Germaniæ, Galliæ, atque Neustriæ, in regiæ majestatis culmen perpetuo regnaturum statuens elegi, baptizavi, a fonte sacro suscepti, donoque septiformis Spiritus consignavi, et per ejusdem sacri chris-matis unctionem ordinato in regem, parcens. statuo, ut si aliquando genus illud regium per benedictionem meam toties Domino consecratum, mala pro bonis reddens, ecclesiarum Dei pervasor, destructor, depopulator, gravis, aut contrarius existere voluerit, convocatis Remorum dioceseos episcopis, primum moneatur: et deinde Ecclesia Remensi [i, Remensis] præfata, adjuncta sibi sorore, Ecclesia scilicet Trevirensi, iterum conveniatur [i, conveniat]. Tertio vero, archiepiscopis tantummodo Galliarum tribus aut quatuor convocatis, princeps ille, quicumque fuerit, moneatur: ita ut usque ad septimam monitionem, si prius satisfacere renuerit, paternæ pietatis longanimitate differatur. Tandemque, si postpositis omnibus præfatis benedictionibus [f., monitionibus], incorrigibilis contumaciæ spiritum non deposuerit, et se per omnia, Deo subdolanens, benedictionibus Ecclesiæ participare noluerit, elogium segregationis a corpore Christi, ab omnibus ei porrigatur, quod per prophetam et regem David longe ante, eodem qui in episcopis est, dictante Spiritu sancto, noscitur decantatum: Quia persecutus est, inquit, hominem inopem, et mendicum, et compunctum corde, et non est recordatus facere misericordiam, et dilexit maledictionem, et veniet ei; et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo (*Psal.* cviii, 17, 18). Totumque ei quod in persona Judæ traditoris Domini nostri Jesu Christi, et malignorum episcoporum, ecclesia decantare solet, per singulas ei decantetur ecclesias. quia Dominus dixit: Quandiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis (*Matth.* xxv, 40): et quandiu his non fecistis, nec mihi fecistis (*Ibid.*, 45). Et ideo quod probatur in capite, in membris intelligendum esse non dubitetur. Unum tantummodo ibi verbum per interpositionem commutetur: Fiant dies ejus pauci, et principatum ejus accipiat alter (*Psal.* cviii, 8). Quod utique si successores mei Remorum scilicet archiepiscopi, operari, sicut a me ordinatum est, neglexerint, in se quidquid in principibus rese-candum fuerat, maledictionibus depravati reperiant, ut fiant dies eorum pauci, episcopatum eorum accipiat alter. Si vero Dominus meus Jesus Christus vocem orationis meæ, quam quotidie pro genere illo in conspectu divinæ majestatis specialiter fundo, audire dignatus fuerit, ut sicut a me accepit ita in dispositione regni, et ordinatione sanctæ Dei Ecclesiæ perseveret, benedictionibus, quas Spiritus sanctus per manum meam peccatricem super caput ejus infudit, plurimæ super caput illustrius per eundem Spiritum sanctum superaddantur; et ex ipso reges et imperatores procedant, qui in præsentem, et in futuro, juxta voluntatem Domini, ad augmentum sanctæ suæ Ecclesiæ, virtute ejusdem in judicio et

A justitia confirmati, et corroborati regnum obtinere atque augere quotidie valeant: et in domo David, hoc est in cœlesti Hierusalem, cum Domino in æternum regnaturi, sublimari mereantur. Amen. Peractum Remis, die et consule supradicto, intercedentibus et mediis signatoribus.

« Ego Remigius episcopus testamentum meum relegi, signavi, subscripsi, et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Deo adjuvante, complevi. † Vedastus episcopus cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi: interfui quoque, atque subscripsi. † Genebaudus episcopus cui pater meus Remigius maledixit, et maledixi, et cui benedixit, benedixi: interfui quoque, atque subscripsi. † Medardus episcopus cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi: interfui quoque, atque subscripsi. † Lupus episcopus cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi, interfui quoque, atque subscripsi. † Benedictus episcopus cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi: interfui quoque, atque subscripsi. † Eulogius episcopus cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi: interfui quoque, atque subscripsi. † Agricola presbyter cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi: interfui quoque, atque subscripsi. † Theodotius presbyter cui pater meus Remigius maledixit, maledixi: et cui benedixit, benedixi, interfui quoque, atque subscripsi. † Celsinus presbyter cui pater meus Remigius maledixit, maledixi, et cui benedixit, benedixi: interfui quoque, atque subscripsi. † V. C. Pappolus interfui, et subscripsi. V. C. Eulodius interfui, et subscripsi. V. C. Eusebius interfui, et subscripsi. V. C. Rusticolus interfui, et signavi. V. C. Eutropius interfui, et signavi. V. C. Daweus interfui, et signavi.

« Post conditum testamentum, imo signatum, occurrit sensibus meis, ut basilicæ domnorum martyrum Timothei et Apollinaris missorium argenteum sex librarum ibi deponerem, ut ex eo sedes futura meorum ossium componatur. »

CAPUT XIX.

D *De remedio pestis inguinaris, et cæteris per ipsum collatis.*

Post hujus beatissimi Patris obitum, « cum lucis inguinaris, » veluti Gregorius Turonensis enarrat (*De Gloria confess.* c. 79), « populum primæ Germaniæ devastaret, et omnes hujus cladis terrentur auditu, concurrunt Remensis populus ad sancti sepulcrum, congruum hujus causæ flagitare remedium. Accensis cereis, lychnisque accensis non paucis, hymnis, psalmisque cœlestibus per totam excubat noctem. Mane autem facto quid adhuc precatui desit in tractatu rimatur. Reperiunt etenim, revelante Deo, qualiter oratione præmissa, majori adhuc propugnaculo urbis propugnacula munirentur. Assumptam igitur pallam de beati sepulcro componunt in

modum feretri, accensisque super cruces cereis, atque cerofera-riis, dant voces in canticis; circumeunt urbem cum vicis, nec prætereunt ullum hospitium, quod non hac circumitione concludant. Nec post multos dies fines hujus civitatis lues aggreditur memorata. Verumtamen usque ad eum locum accedens, quo beati pignus accessit, ac si constitutum cerne-ret terminum, intro ingredi non est ausa, sed etiam quæ in principio pervaserat, hujus virtutis repulso reliquit. Multa denique postmodum ad ipsius sepulcrum sunt divinitus ostensa miracula, quæ per negligentiam non habentur scripta.

CAPUT XX.

De translatione corporis ipsius, et quibusdam denuo patratæ miraculis.

Sepulto igitur in præmemorata basilica, beatissimi Remigii corpore, cum multa stupendaque in eadem per Domini gratiam fierent miracula, dilatata et exaltata est ipsa ecclesia, factaque crypta post altare in qua transferretur pignus venerabile. Detegunt humo loculum, quo præparatum deponant in antrum, sed ipsum penitus movere non possunt. Superveniente vero nocte multis accensis luminaribus, circa noctis medium sopor excubantes occupat omnes. Quibus evigilantibus, invenitur transvectus sacro cum thesauro sarcophagus, in præparatum (non nisi manibus angelicis) habitaculum deportatus. Tantaque cuncti replentur odoris suavitate, quantam lingua non valet humana propalare. Quæ delectationis amœnitas in eadem, per totam diem illam, sed et in crastina, perseveravit Ecclesia. Hac igitur die translationis ejus, scilicet Kalendis Octobris, cum divinis laudibus sumptæ sunt reliquiæ de capillis ejus, casula, tunicaque ipsius: et integrum, licet exsiccatum, corpus ejusdem rubeo constat brandeo involutum.

Hic itaque Pater reverendus, et in vita corporis, et post obitum, sicut infirmis sanitatum gratiam contulit, sic et in pervasores vel præsumptores sæpissime vindex apparuit. De quo præfatus episcopus Gregorius referre studuit, quod ex ipsius hic verbis indere placuit (GREGOR. TUR., *ubi supra*): « Erat enim haud procul a basilica (*scil. S. Remigii*) fundus tellure fecundus (tales incolæ Olcas vocant) et hic datus basilicæ sancti fuerat: quem unus e civibus pervadit, despiciens hominem qui eum loco sancto contulerat. Qui cum ab episcopo ac loci abbate crebro conventus fuisset, ut quæ injuste pervaserat redderet: parvipendens verba quæ audiebat, pertinaci direpta defensabat intentione. Denique causa exstitit, et non devotio, ut urbem adiens, properaret ad sancti basilicam. Arguitur iterum ab abbate pro campipervasione. Sed nihil dignum ratione respondet. Explicitisque negotiis ascenso equo domum redire disponit. Sed obstat nisui ejus sacerdotis injuria. Nam sauciatus [*ms.*, satiatus] a sanguine, diruit in terram; obligatur lingua quæ locuta fuerat campum tolli; clauduntur oculi, qui concupierant; manus contrahuntur, quæ apprehenderant. Tunc

balbuticus, et vix sermonem explicare valens, ait: Deferte me ad basilicam sancti: et quantumcunque super me [*i*, apud me] auri est ad sepulcrum ejus projicite: peccavi enim auferendo res ejus. Aspi-ciens autem dator campi hunc cum muneribus de-ferri, ait: Nec accipias quæso, sancte Dei, munera ejus quæ nunquam cupide accipere consuevisti. Ne sis, deprecor, adjutor ejus, qui inflammante concu-piscentia rerum tuarum nequam possessor exstitit. Nec distulit sanctus audire vocem pauperis sui: nam homo ille licet dedisset munera, ostendit sanctus Domini se illa, non acceptasse, dum rediens perva-sor domum amisit spiritum, et recepit ecclesia res suas.

Temporibus Chilperici Francorum regis exstitisse fertur Moderamnus, Redonensis (*Rennes*) ecclesiæ præsul, vir nobili prosapia oriundus: qui per licen-tiam prædicti regis limina sancti Petri adire dispo-nens, divertit in monasterium beati Remigii situm in suburbio Remensis urbis. Ubi liberaliter a fra-tribus ejusdem loci susceptus, impetravit a Berne-hardo sacrorum custode reliquias de stola, cilicio, atque sudario sancti Remigii. Quibus gratanter acceptis, iter inceptum lætus agens, dum permeat Italiam, in monte Bardorum quadam nocte metatum habens, memoratas in ilicis ramo suspendit reli-quias. Cumque diluculo surgens, iter cœptum arri-peret, immemor harum (nutu, ceu creditur, divino) hæc ibidem remansere pignora. Procedente vero aliquanto longius episcopo, ubi relictarum memor fit reliquiarum, suum statim ad has recipiendas di-rigit clericum, nomine Vulfadum. Quo ad has per-veniente, nullo valet eas ingenio contingere, dum mirabili signo, ut eas attingere vellet, elevarentur in sublime. Hoc præfatus episcopus audito miraculo, regrediens, in eodem loco fixit tentorium; sed re-licta pignora eadem nocte minime valuit recipere, donec facto mane, in monasterio quod vocatur Ber-cetum, in honore S. Abundii martyris inibi con-structum, missam celebrans, prædictorum partem munerum devoveret ibidem se relicturum. Sicque rapta sibi recipiens, impleto venerabiliter voto, cœptum repetit iter. Cui obvius factus Luitbrandus [Luidbrandus] Italicorum rex strenuus, qui hanc auditu jam compererat sacrorum virtutem, amore B. Remigii ductus, idem monasterium, Bercetum scilicet, cum omnibus adjacentiis, omnique abba-tia, mansos octingentos [*C.*, octo], ut tradunt, conti-nenti, præfato præsuli Moderamno delegavit, eique in præsentia fidelium suorum, legali de more, vesti-turam ex ea, et chartam fecit. Remeans autem ab urbe Roma memoratus præsul, accessit ad veneran-dum B. Remigii sepulcrum: atque sicut illi præmis-sus rex hanc terram tradidit, ita nihilominus ille S. Remigio eadem contulit. Sicque prospere in suum reversus episcopium, successorem sibi ordinari fecit, et vale faciens filiis suis, Bercetum monaste-rium repetiit, et usque ad obitus sui diem in loco illo moderate et honeste, ut servus Dei, conversatus

vixit. Qui quoque nonnullis deinceps locus miraculis illustratus claruit.

Processu denique temporis Pippinus rex, Karoli Magni pater, episcopii Laudunensis villam, quæ dicitur Anisiacus, accipere nisus quasi sub censu, velut alias quasdam fecerat. venit in eam, ubi cum dormiret, apparuit ei S. Remigius, dicens : *Tu quid hic jadis ? Quare in hanc villam intrasti, quam mihi homo te devotior dedit, et quam ego ecclesie dominæ meæ Dei Genitricis donavi ?* et flagellavit eum satis acriter, ita ut livores in ejus postea corpore parent. At ubi disparuit B. Remigius, surrexit Pippinus, et corruptus valida febre, quantocius ab ipsa villa recessit. De qua febre non parvo tempore laboravit. Deinceps vero regni princeps inibi usque ad moderna tempora non mansit, ut nec in Codiciaco vel Juliaco, nisi Ludovicus rex Germaniæ, qui quando fratris sui Karoli regnum pervasit, in Juliano mansit, et inde turpiter in crastinum fugiens ante ipsum fratrem suum, vix evasit.

Partem quoque magnam silvæ in saltu Vosago beatus hic Pater, dato comparuit pretio ; villulas etiam quasdam inibi constituisse fertur, quæ Cosla et Gleni vocantur ; incolasque de vicina episcopii villa, nomine Berna, dudum sibi a Francis data, in eas transferens, ibidem manere disposuit, et ut picem religiosis annuatim locis ecclesie Remensis administrarent, instituit. Quibus et pensam tribuit, quæ hodie ab ipsorum successoribus accipitur, cum qua suum quoque persolvunt debitum. Hujus etiam suæ coemptionis fines ita per gyrum determinavit, et ut omnibus videntibus pateat ipsa determinatio, et hactenus ipsi fines ab eo denotati nomine tenus vocitentur et assignentur. In quibus determinationibus lignicujusdam coneavo. manu sua petram conjecisse traditur : quam quicumque voluerint contrectare, manum in ipsam cavernam valent inferre, lapidem devolvere, sed ab eadem concavitate nullo modo queunt educere. Post aliqua vero tempora quidam beati viri laudibus invidens, ipsam manu petram de ligno nisus est evellere ; quod explere non valens, ipsum securi foramen tentavit ampliare. Sed elevato ferro ut arborem percuteret, arefacta mox jam dextera, quam procaciter extulit, ipsum [ms. i, ipse] quoque lumen oculorum amisit, et qui famam sancti Patris hujus extinguere voluit, venerationem laudis adauxit invitus.

Istius partem silvæ hujus almi patroni nostri studiis emptæ, duo quidam fratres custodes regii saltus invadentes, asserebant quod potius ad fiscum quam ad jus S. Remigii pertineret. Accidit autem dum quondam cum incolis ecclesie Remensis ditioni subditis, ob id altercarentur, ut unus eorum veniens ad porcos suos, quos in eandem silvam pastum miserat, lupum inter eos inveniret : quem ascenso equo celeriter insecutus, eumque percutere molitus, equo payefacto caput ad quamdam collisit arborem, cere-

broque ipsius in terram defluente, mortuus est. Frater vero ipsius in alteram pergens partem, pervenit ad quamdam petram, dicens : *Omnibus notum sit, quia usque ad hanc petram est ista silva imperatoris : eoque sic lapidem cum dicto bipenni, quam manu gestabat, percutiente, saxi particulæ in ejus oculos ab ipso prosiliunt, et cæcus officitur ; sicque præsumptionis uterque mercedem recepit, et mendacii sui.*

Quidam vir nobilis ex territorio Nivernensi, B. Remigii reliquiis obtentis, oratorium in sua proprietate sub ipsius ædificavit honore. Ubi Dominus nonnulla, propter hujus dilecti sui merita propalanda, dignatus est ostendere signa. Cum denique Ludovico imperatore defuncto, Aquitani absque principis jugo facti, gentilitiaque mobilitate permoti, prout quisque poterat, efferre sese, mutuoque impugnare, ac per contiguos pagos debacchari cœpissent, pauperes quique res suas in ecclesiis reponere studuerunt, Unde confisi, virtutum quæ inibi fiebant, opinione, sua multi servanda in eodem certatim reconduunt oratorio. Audientes autem prædones hoc opibus oratorium pluribus refertum plurimorum, eas vi diripere nituntur. Quorum quodam obserati seram conante frangere ostii, mox ut januam calce percussit, eidem cohærente pede ipsius ostio, resupinus in terram præsumptor cecidit. Quod alii cernentes, aufugiunt. Ipse vero miser, cogente cruciatu, cum maximo suos ejulatu cœpit exprimere dolores, et amarissimis præmittere cum lacrymis, quia si Deus per merita S. Remigii pedem ipsius ab hac compede solveret, ulterius nunquam, vel de illa, vel de qualibet aliquid ecclesia tolleret, aut tolli, quantum ex ipso esset, ullo modo consentiret. Caballum quoque suum cum sella, et alia quæ potuit ad eandem donavit ecclesiam. Sicque post confessionem, lacrymas et votum, pes ejus ab ostio, cui adhæserat, est solutus. Verumtamen eo postmodum pede claudus permansit, dum crure femoreque computrescente, morte decessit.

Quando tres fratres Lotharius, Ludovicus, et Karolus regnum sibi Francorum post patris obitum divisere, villa episcopii Remensis, quod tenebat Fulco presbyter, Karolus suis distribuit militibus. Ex quibus villam Juliaco cuidam Ricuino dedit. Cujus uxor nomine Berta [c. i, Beuta], dum in ipsius villæ cubiculo jaceret, venit ad eam S. Remigius in somnis dicens : *Non est iste locus tuus ad jacendum. Alterius meriti et officii debet esse, qui hanc villam habere, et in hoc cubiculo debet jacere. Surge quantocius, et hinc abscede.* Quod illa parvipendit, putans inane se visum videre. Iterum quoque apparuit ei sanctus Domini, dicens : *Cur hinc non accessisti, sicut tibi præcepi ? Vide ne hic amplius inveniam.* Quod ipsa ceu prius, etiam nunc pro nihilo duxit. Tertio venit ad eandem beatissimus præsul, et dixit : *Nonne jam semel et secundo tibi jussi, ut*

hinc abscederes? Sed quia pergere contempsisti, aliorum deportatione discedes. Et percussit illam virga quam tenebat in manu quæ mox in maximum toto corpore conversa tumorem, viro suo, quod viderat, aliisque nonnullis dixit, et per aliquot dies severissime cruciata, vitam finivit. Cujus corpus vir ejus in ecclesia S. Remigii deportari, et ibidem sepeliri fecit. Quod autem funus ipsius in ecclesia sua Pater hic almus receperit, non adeo mirabitur, si quis digne perpenderit quas sancti vindictas in delinquentes exercere soleant intentione: videlicet ut, si pœnituerint, hic recipiant quod merentur, ne post æternis suppliciis addicantur, ut in Regum libro de propheta legitur, qui ori Domini inobediens exstitit, et a leone percussus interiit, atque post ultionem perceptam corpus ipsius intactum a fera remansit (*I Reg. XIII*) Quod vero præmissam mulierem ter admonere curaverit, nec eam primo vel secundo visitans, percutere voluit (quam tamen ultione plectendam utpote Deo conjunctus non ignoravit) quid aliud quam patientiæ nobis exempla proposuit? ne scilicet ad proferendam in quemque scientiam faciles simus, qui Deo per diversa disjungimur, cum et eum patienter expectare probemus, quem Deo cohærere, atque cum ipso judicare confidimus.

Moderno tempore colonus quidam villæ Remensis episcopi, quæ plumbea Fontana dicitur, manens juxta regii villam fisci, quam Rosetum vocant, neque messem, neque pratium. cæterumve peculium, propter fiscalinorum infestationem, habere quiete valebat: unde sæpe justitiam apud ministeriales C Veniens autem B Remigius ad Herigarium Moguntia præsulem, in somnis ei visus est, præcipiens ut iret ad Conradum regem, commonens eum jubere sibi subjectis quatenus dimitterent terram suæ ditionis Qui consurgens a somno, licet miratus de visione, regi tamen omisit indicare. Rursus post aliquot dies apparens ei S. Remigius redarguit eum, quare mandata non adimpleret illius, admonens iterum ne differat quin regi jussa denuntiet. Item, ceu prius, ille visum reputans inane, neglexit perficere jussionem. Tertio hunc jam cum flagello sanctus adiens, ipsius increpavit contumaciam, quemque per brachium comprehendens, lecto visus est extraxisse. Sicque flagello, quod tenebat, cum verberans, acriter cæsum dimisit et humiliatum. Non amplius enim jam temnere jussa præsumens, regem mox adit, secretum petit, vestem deponit, lividum corpus ostendit, et dicta vel acta fideliter ex ordine pandit. Accidit autem, ut eadem die legatus domni præsulis nostri Hirivei, nomine Tendoinus, ab eodem seniore suo pro ipsis rebus repetendis ad regem cum muneribus deveniret, atque horam, qua regi præsentari possit, extra stans expectaret. Cumque rem gestam rex admiratus, requiri præcepisset si quis illic inter suos forte nostris e partibus inveniretur, ille pro hac eadem re foris sustinens reperitur adesse, regi nuntiatur, eo jubente coram deducitur, et ei res quæ propalata fuerat aperitur. Hic gratias agens, pro rebus ipsis se missum reteggit, res,

fiscalini, terrore percussi, mortis imminere sibi pericula veriti, tandemque correpti, cessarunt ab afflictione pauperis S. Remigii. Sed quia secus amnem Saram (*Serre*) loco lutoso manebat, et in suis habitaculis a serpentibus molestiam magnam sustinebat, accipiens pulverem, quem secum ab ecclesiæ pavimento collectum detulerat, per habitacula sua respersit; ac postea serpens in eisdem locis non apparuit. Compertum quoque traditur quod in omnibus ecclesiæ beati Remigii circumjacentibus atriis, vel cœmeteriis, coluber nunquam soleat inveniri: sed et si delatus huc aliquomodo fuerit, nullatenus hic vivere possit.

Tempore domni Hincmari præsulis, quidam Blitgarius ecclesiæ mansum in villa Tenoilo, apud ipsius ecclesiæ custodem impetravit pretio, unde famulos sancti Remigii ejecit cum flagellis, conclamantibus eis S. Remigium sibi ferre subsidium. Quibus idem Blitgarius cum irrisione dixit: *Modo parebit qualiter vos sanctus Remigius adjuvabit. Videte quomodo in adjutorium vestrum venit.* Moxque inter hæc verba, maximo clamore ingemiscens, mirabili turgore distentus intumuit, et expirans crepuit medius. Qua vindicta commonemur ultionem divinam pertinere, crudeliter ecclesiasticam non tractare familiam, et in Deum ac sanctos ejus summopere cavere blasphemiam.

Nostris olim diebus quidam Warnerius pagi Vormacensis comes, res sancti Remigii præmissas, in Vosago sitas, invadens, hominibus suis distribuerat. Veniens autem B Remigius ad Herigarium Moguntia præsulem, in somnis ei visus est, præcipiens ut iret ad Conradum regem, commonens eum jubere sibi subjectis quatenus dimitterent terram suæ ditionis Qui consurgens a somno, licet miratus de visione, regi tamen omisit indicare. Rursus post aliquot dies apparens ei S. Remigius redarguit eum, quare mandata non adimpleret illius, admonens iterum ne differat quin regi jussa denuntiet. Item, ceu prius, ille visum reputans inane, neglexit perficere jussionem. Tertio hunc jam cum flagello sanctus adiens, ipsius increpavit contumaciam, quemque per brachium comprehendens, lecto visus est extraxisse. Sicque flagello, quod tenebat, cum verberans, acriter cæsum dimisit et humiliatum. Non amplius enim jam temnere jussa præsumens, regem mox adit, secretum petit, vestem deponit, lividum corpus ostendit, et dicta vel acta fideliter ex ordine pandit. Accidit autem, ut eadem die legatus domni præsulis nostri Hirivei, nomine Tendoinus, ab eodem seniore suo pro ipsis rebus repetendis ad regem cum muneribus deveniret, atque horam, qua regi præsentari possit, extra stans expectaret. Cumque rem gestam rex admiratus, requiri præcepisset si quis illic inter suos forte nostris e partibus inveniretur, ille pro hac eadem re foris sustinens reperitur adesse, regi nuntiatur, eo jubente coram deducitur, et ei res quæ propalata fuerat aperitur. Hic gratias agens, pro rebus ipsis se missum reteggit, res,

rege reddente, recipit, et eodem favente præfato pontifici Herigario tutandas ad fidelitatem S. Remigii committit. Posteaque dominus præsul Heriveus, dum advixit, ex iisdem rebus annuatim debitum sine contradictione censum recepit.

Easdem res dominus Artaldus episcopus dudum Conrado duci commiserat: quas ille Ragenbaldo cuidam suorum delegaverat. Qui Ragenbaldus earumdem rerum colonos valde affligebat. Ipsi vero pro afflictione sua sæpe ad sanctum Remigium clamabant, Remis venientes, et ipsius patroni sui patrocinia requirentes. Pro qua re nuper anno præterito, cum rege Ottone et præfato duce locuti sumus, quando Aquis ad eundem regem missi fuimus. Sed ut idem Ragenbaldus ab ipsarum rerum direptione desisteret impetrare nequivimus. Unde contigit horno [i, hoc an.], ut dum quodam Sabbatho eosdem colonos ad opus quoddam peragendum congregatos haberet, præciperetque presbytero ne signa vespertinalia usque prope noctem pulsaret, operique implendo insisteret, percuteretur percussore invisio. Qui dum requireret quis eum percussisset, omnesque se vidisse negarent, furii exagitatus, sensum amisit, graviterque vexatus, spiritum exhalavit. Quo comperto dux Conradus nimium territus ad sanctum Remigium venit, eique resipsas reddidit, quas præmissus præsul Artaldus Hincmaro abbati, ac cæteris monachis ad supplementum victus attribuit.

In Vulfiniaco Rivo, pago Laudunensi, habetur oratorium in honore S. Remigii dedicatum. In quo dum Rodulfus rex Heribertum comitem persequeretur, qui episcopatum Remensem a rege sibi commendatum tenebat, homines ipsius villæ res suas propter hostiles incursus recondere studuerunt. At dum rex præfatus ad obsidendam Remensem venisset urbem, et in Culmissiaco metatus esset, exercitus ejus vicinas occupavit villas. Quidam vero illorum, qui in prænotata villa, scilicet Vulfiniaco Rivo metatum habebant, vinum quod in ecclesia timoris causa reconditum fuerat invadit; et quasi tabernam constituens in eadem ecclesia, paribus suis illud vendere cœpit. Hæc dum ageret, percussus morbo, repente sensum amisit, ore sibi ad aurem usque pene retorto, diuque cruciatus tormento vitam finivit. Quod cernentes cæteri, eidem loco sacro debitam deinceps exhibentes reverentiam, ab hujusmodi sese cohibere præsumptione.

CAPUT XXI.

De altera vel iterata translatione, seu relatione corporis ejus ad urbem.

Hujus beatissimi Patris nostri venerabile pignus, dominus Hincmarus archiepiscopus, adhuc ampliata ipsius ecclesia, cryptaque opera majore atque pulchriore præparata, præsentibus et annitentibus episcopis dioceseos hujus Remensis, transtulit [an. 852, Kalend. Octob.]: integrumque illud cum brandeo, quo prius repertum fuerat involutum, in argenteo locello transposuit. Sudarium vero quod super caput ipsius erat, cum parte prædicti brandei, scriniolo

reconditum churneo, Remis abinde reservatur, in ecclesia beatæ Dei genitricis Mariæ. Denique cum corpus ipsius sacratissimum de lapideo sarcophago in præmisso transponitur loculo, Rado quidam Suesonicæ tunc Ecclesiæ subdiaconus, qui cum episcopo suo Rothado illuc advenerat, adeo dolore dentium per integrum vexatus annum, ut, doloris nimietate perditurus metueretur sensum, maxillam peste gravatam loco ubi sanctum pignus jacuerat, apposuit: et mox ab hac liber redditus ægritudine, dolorem deinceps hujusmodi meruit non sentire. Hac eadem die duo quidam homines morbo contracti apud pagum Ribuarium (*Bruières* in Lannois), in oratorio quodam memoriæ hujus beati nostri patroni dedicato sanitatem nuntiatur recepisse. In ipsius autem qua corpore quiescit basilica, continua fieri non omittuntur insignia, dum advenientes ægroti sanantur, perjurdæmone pervaduntur, energumini liberantur, illuminantur cæci, eriguntur claudi, ut in cœlis gloriose cum Christo vivere demonstratur qui tot miraculorum signis, ubi corpus examine servatur, in terra vivere comprobatur. In loculo vero ubi tunc depositum corpus ejus est, hi versus a domno Hincmaro editi, leguntur insculpti.

Hic famulus Hincmar Domini sacra membra locavit,
 Dulcis Remigii, ductus amore pio.
 Qui prius est sanctus, mundo quam matre creatus.
 Et magnus dictus cœlitus ore Dei.
 Bis denos, binosque gerens feliciter annos,
 Sorte Dei sumpsit pontificale decus,
 Sexaginta simul his septem manserat annis
 Istius urbis honor, præsul, et urbis amor.
 Vitam defunctis, reddens quoque lumina cæcis;
 Egerat et vivens plurima mira satis.
 Nam domuit fera corda animo pius, ore profusus,
 Sicambræ gentis, regia sceptrum sacrans.
 Nonaginta quidem sex cum compleverat annos,
 Splendida lux nostras deseruit tenebras.
 Idus jam plenas cum Janus mensis haberet,
 Emeritus miles præmia digna capit.
 Isdem Hincmarus primus hac sede sacerdos
 Post triginta, loco constitit et numero:
 Qui sextus decimus sub hac radiante lucerna
 Remigio, Remis munia chara dedit.
 Annis septenis, quinque ac mensibus egit
 Pastoris curam, hæc recolenda parans.
 Octingenteno quinquagenoque secundo
 Quo Deus est anno virgine natus homo:
 Tertius et Karolus regni componeret actus,
 Octimber primam cum daret atque diem,
 Ac ter centenus octavus tangeret annus
 Hic justus Domini quo petit astra poli.
 Ter centum fuerant, tres et dem quater anni,
 Quo vitæ Francos gurgite lavit ovans.
 Ipsius is precibus cœlesti in sede locetur,
 Quem terris coluit verus amator. Amen.

Accidit autem postea, peccatorum meritis exigentibus, ut Dominicæ incarnationis anno 882 sub rege Karlomanno, prædicto domno Hincmaro archiepiscopo satagente, transferretur venerabile pignus corporis hujus sacratissimi patris et domni nostri Remigii (propter infestationem paganorum) ad villam ipsius jam supra taxatam, nomine Sparnacum, quia civitas Remorum tunc temporis non habebat in ambitu suorum. Cujus obtentu totius tunc pagi ad quem delatum munus hoc habetur amantissimum, provisa probatur salus a persuasionibus barbarorum, vel incursu prædonum. Post Hincmari denique pon-

ificis obitum (*obiit dicto an. 882, ut est in fine liv. III*), desiderabilis hic sacrorum thesaurus membrorum, ad Orbacense perducitur monasterium. Hic quoque beatissimi hujus patroni nostri suffragiis omnis commoditas aeris circumquaque degentibus attribuitur incolis, cum insolita fertilitate telluris.

Post decessum vero sæpedicti præsulis Hincmari cum pontificatus subiisset honorem Fulco, sui primo præsulatus anno referre decrevit alma beatissimi hujus nostri Patris ossa [*an. 883*]. Quod ubi aggreditur, perveniente jam eo, cum coepiscopis et cleris plurimis ad locum ubi pignus servabatur pretiosum, cum esset magna cœli serenitas, sed fervens admodum siccitas, subito se tantus effudit imber, ut totius hujus superficiem terræ videretur ubertim irrigasse. In crastinum vero dum sacra referre promovent munera, cuncta clara, cuncta jucunda, cuncta mundanæ speciei redduntur amœna; prosperoque progressu confluentibus undique populis, ad vicum deveniunt Calmiciacum, in quo nonnulla Pater hic eximius adhuc carne septus virtutum dignoscitur exhibuisse magnalia. Hic membra veneranda in ecclesia deponentes ejus nomine dedicata, noctis quiete fessa levant corpora. Post requiei subsidium, jam terras solis illustrante jubare, voces undique Deum benedictum concrepant atque laudantium, quod eis pastorem, patronum ac protectorem redderet corporaliter proprium, quem semper apud divinam clementiam intercessorem, et assiduum se habere confidunt advocatum. Præfatus interea præsul, cœlestium sacramentis mysteriorum rite celebratis, imminentis juga cum laudibus scandit montis, comitantibus undique secus populorum stipatus catervis. Hic ubi pro populi delictis, et iræ mitigatione cœlestis ad Dominum ludisset orationem, paululumque processissent, adhuc clarificare Christus, mirificare atque glorificare disponens hunc beatissimum Patrem nostrum in terris, quem magnificare cum angelis elegerat in cœlis, quanti sit apud se meriti concurrenti propagare decernit multitudini.

CAPUT XXII.

De remediis subinde pluribus impensis.

Accidit itaque mulier cæca, nomine Doda, manu sibi gressus regentis innixa, quæ mox, ut cominus appropinquat, visum sibi restitui coram omnibus impetrat. Quod præsul audiens, hymnum laudis Dei cum populo, magno repletus concelebrat gaudio. Necdum finierant odas exultatione cœlum replentes, et ecce frustratus quidam multis gressu diebus cum integra procedit incolumitate lætabundus.

Transiere cum laudibus inde paulisper: et mulier quædam manuum potita sanitate succedit. Duplicant ergo, triplicantque comitantia gratiarum actiones agmina. Tremefacti proximi quique mirabilium magnitudine, tantisper a tantæ deliberant secedere sanctitatis sublimitate. Nec vox reciproca laudantium defecerat ab ore. dum quidam puer,

Grimoldus nomine, diu lumine privatus, os quoque miserabiliter a rectitudinis loco distortus, invisaque deformitate turpatus a parentibus obviam delatus, pristinum, quem dudum amiserat, est visum consecutus, et in propriam sanctissimi Patris hujus opitulatione mirabiliter est effigiem restitutus. Interjecto velut unius horæ spatio, puer alius a contractione corporis ejusdem patroni suffragiis feliciter est erectus Cohors igitur devota, melodiis Davidica nequaquam sufficiens reboare carmina, maximo cordis affectu permota, inter laudum voces, eliciente gaudio lacrymis ora rigare profusis, et suspiria, singultusque formare pro canticis. Concurrentium quoque nimia stipatio plebium, sacri muneris gerulum deosculari cupientium loculum, importunitate valida vehentium cœpit figere gressum. Mirorum siquidem quæ gerebantur percrebrescebat opinio; certatimque tam sani quam diversis calamitatibus attriti properare studebant, cupientes intueri magna quæ Dominus omnipotens, in sancti sui clarificatione, multiplicare proposuerat. Pro magno namque sibi damno quisque reputabat, imo delictum deputabat, non modo, si non procederet, verum si postremus accederet. Appropinquantes autem cives obviam, dum grata deferri cernunt munera, se prosternentes, soli deosculantur terga: suspicientesque, ubi contemplantur locum, pretiosæ divini diadematis gemmæ bajulum, multas inter eximia gaudia lacrymas fundunt, obsecrantes ne amplius ejusdem Patris affici censeantur absentia, quin perpetua mereantur gratulari præsentia. Pater interea beatissimus filiorum devotioni præclaris favens nutibus, addit adhuc divinis plebem suam multipliciter exhilarare mirabilibus. Etenim dum clerus cum sacerdotibus, psalmis, hymnis, et canticis intonant spiritalibus, populus etiam jubilationis immensæ reboat vocibus, ut mirabilem Deum in sanctis suis jucundioribus adhuc præconarentur animis, pristinam multitudo languentium sospitatem manifeste conspicitur recuperare, levatis pluribus varia peste corporibus: adeoque per singula pene momenta, cœlestia pandebantur miracula, ut ad hæc locorum vel temporum vix enumeranda censerent valerent interstitia.

Tunc igitur Hosanna quædam mulier, cum admiratione gaudentium, celeri meruit prosperitate recipere visum. Et post pusillum claudus quidam felici munere consequitur gressum. Deodata quædam, patrefactis aurium januis, adipiscitur auditum. Quidam, nomine Teuto, desiderabili potitur illuminationis dono. Item, quædam mulier eodem gavisa lætatur beneficio. Similiter Ausoldus [*j, Ansol.*] quoque lumine, quod nimio flagrabat assequi desiderio, fido ceu credidit animo, Patris hujus piissimo perfruitur suffragio. Quidam Gerbertus, paralysis est a dissolutione sanatus. Quidam quoque alius ejusdem muneris exultat hic largitate perfunctus.

Cumque certatim quique, studio piæ devotionis

obviam studerent occurrere, ac non modo benigni cordis intentionem, quin etiam rerum temporalium exhibitionem, prout cuique facultas suppetebat. afferrent: mulier quædam pauperula, de civitate properans in occursum, manu cereum ferebat, qui accensus nunquam fuerat. Mirabile dictu, subito cœlitus nutu divino cereus in manu gerentis est illuminatus: illumque dum per totam defert illa viam, Dei confitendo miraculum, nequaquam superni luminis amittit ille beneficium, donec mirifici pignora patris in stationis propriæ perferrentur domum, hicque a pontifice solemnia celebrarentur missarum. Tunc femina cereum lumine flagrantem mirabili basilicæ tradit custodi: qui ob supernæ gratiæ quod contigerat gaudium, luminaria quæcunque per ecclesiam videbantur ardere mandat exstingui, lumineque divinitus hoc dato rursus accendi: hujus vero partem cerei cœlo dati miraculi decernit in testimonium reservari.

Rotgardus [ms., Totgardis] quædam femina de pago Castricio, gradiendi carens officio, pristinæ gaudet cum incolumitatis dono: ut quæ plaustro devehente fuerat adducta, propriis postmodum pedibus remeare valeret ad sua. Præterea mulier quædam secum parvulam sex annorum fere defert filiam, nomine Vulfidem: quæ dum quadam die cum cœvis luderet, ab aliqua transeunte forte muliere percussa fuerat in capite. Quo ictu læsa, ita ut ejus retro reflexum inhærere cervi videretur occipitium, nec in aliam caput reclinare partem valeret; cibi vero nullam, nisi liquidam sumere posset sustentationem, quæ integrum sub tali ferme labore duxerat anni curriculum. Quam mater affectu diligens tenero, deque salutis ipsius sollicita recuperatione, studuit obviam deducere. Dumque cominus ob densitatem multitudinis non valet accedere, procurat aliquantulum vulgus antecedere. Mox in via per quam iter erat agendum, sese prosternens simul cum sobole, fulta valide fide, preces ad Dominum devota dirigit mente. Necdum ab oratione cessarat, et ecce ipsius cœpit vociferari filia. Quam genitrix, ut maternis consoletur blanditiis, surgens, intuita, caput ejus ab inflexione videt ad propriam rectitudinis lineam remeasse. Tunc nimia hilaritate repleta, sed et de prolis sanitate confisa, perlustrans vulneris locum, cernit sanguine madidum, nervosque diu contractos, ac si funes extendi, productos. Sic accepta misericordiæ quam quæsierat benedictione, domum læta cum gratiarum revertitur actione.

Hac igitur dignitate clarificationis, et rerum gestarum admiratione cohors stipata, votoque gratulationis arreptum toto fervoris iter annisu, cum canticis, hymnisque percurrere satagebat. Præcesserat equidem præsul, sed reversus cleri comitantibus choris pretiosissimum propriis thesaurum sumit humeris: et sic ad ipsius propriam beatissimi domum patris, cum magna perfert gloria jubilationis. Ast ubi pervenitur in ecclesiam, quæ competere visa sunt rite dispositis, inchoata jam victimæ spiritualis

immolatione, mulier quædam de pago Trecasino membrorum omnium agitatione multata, veniens coram altari ruit in pavimento; ibique miserabiliter diu vexata hujus piissimi consolatoris miseratione surgit incolumis effecta. Quæ super eventu tantæ consulta calamitatis, necem se propriæ confitetur perpetrasse matris. Missarum denique solemnibus ex more peractis, sua quique repetunt, reversuri mature in crastinum, ad hoc tutelæ suæ præsidium in civitatem perferendum. Mane jam facto, dum ad condictum studiose contenditur, Erluidis quædam mulier, haud procul ab urbe degens, ad tantæ processionis spectaculum disponebat exire. quatenus optatæ sospitatis uti mereretur munere. Quæ quia jam per quinquennium languore pressa, partem corporis dextram præmortuam, peneque gestabat inutilem, nisu quo poterat accedere, et ad visendum sacri hujus muneris loculum, sese molitur promovere. Cumque tali conamine jam fere medium peragrasset itineris hujus spatium, non valens ultra procedere, gravi corruit confecta labore. Meditatur domum redire, sed nequit hoc ullatenus adimplere. Quæ postquam hac aliquandiu nutans jacuit hæsitacione, demum resumpto moliminis ausu, tentat an valeat adhuc aliquantulum propinquare. Moxque divina miserante clementia, vigor ægris additur nisibus; viribusque cum salubritate receptis, libera festinans celeritate, nimiaque tripudians hilaritate, quo decreverat ægrota se trahere agili cœpit incessu gaudens appropere. Infirmittatis etiam suæ solamen manu ferens baculum, iter peragit destinatum, non ut ejus amplius egeret auxilio, sed ut in hujus datæ sibi sanitatis ostenderet testimonio. Perveniensque quo desideraverat, laudabunda devotas interventori suo rependit gratias: hicque perlatum dimittens bacillum, priscae calamitatis suæ solatium, alacris jam, nec opis hujus indigna, repetit iter emensum, referens læta quæsitum divinæ consolationis suffragium.

Adveniens pontifex, cleri magnatumque stipatus agmine, victima salutis oblata, vestibus albis indutus, cum choris psallentium gratissimum deducit ad mœnia civitatis thesaurum. Illis autem feliciter eo progredientibus, et gratanter ad destinatum locum tendentibus, omnipotens Deus in hujus charissimi sui glorificatione fontem suæ benignitatis ac largitatis abunde est dignatus effundere, ut vix lingua quælibet effari valeat, quæ hoc tunc itinere per ipsa pene momentanea gesta probantur horarum interstitia. Nam tantam Dominus hic operatus est hac die miraculorum magnitudinem, ut viri quatuor, feminæ vero novem, visum; viri quoque duogressum recipere mererentur. Cum hujus itaque præclaræ gratulationis admiratione, in civitatem ad ecclesiam Dei Genitricis, prosperrima pervenitur exsultatione. Sicque lucerna hæc lucens et ardens æternaliter, in altaris sistitur crepidine. Dum præsul igitur ad sacrandum vivifici munus accedit mysterii, quis tam ferreum pectus, tam lapideum cor gessit, qui non

gemitus ederet, pectus tunderet, lacrymas funderet, dum tam stupenda divinarum dona charismatum conspiceret? Quis etenim queat enumerare mirorum copiam cœlitus hic ea die profusam? Nemo revera, qui prævaleat expedire sermone quot ægrotantes sanati, quot titubantes erecti, quot ipsa die diversis hic sunt cladibus absoluti.

Post expleta mysticorum discedentes sacra, maturabant quique repetere sua. Sed inter abscedendum minax oriri territatio, nubes teterrimæ terribilesque consurgere, truculenta polum caligine claudere, micare fulgura, concrepare tonitrua, grandoque solum verberare cœpit non minima. Quo terrore percussi rediere plurimi, clementiam deprecantes. Altissimi, quatenus hujus intercessione patris beatissimi mererentur ab his imminentibus periculis erui. Mirum in modum perturbatio, quæ terrorem incusserat, immutari, nubium rarescere [s. i. clarescere] tenebrositas, cessare fulgura, mitigari tonitrua, cunctaque sedari cœpit ac dissipari tempestas, et ex truci conversa in exoptabilem pluviam grandine, telluris ubertim superficies, quæ nimio solis exusta fervebat ardore, perfusa secundo salubriter refovetur humore. Sicque manifeste dignosci datur indignationis ad horam concitata permotio, salutis immutata subsidio. Denique benignissimi patris hujus solatio totius diræ pestis nostris videtur finibus eliminata corruptio. Salubris aer, pluvia data congruens, timor etiam qui regnum pervaserat hostilis, in spem paulatim securitatis tranquillitate vertitur pacis.

Hac eadem præfata scilicet illationis sacri corpore in urbem die, tingui fervida jam solis Oceano rota petente, quidam, Nivulus nomine, de villa quæ vocatur Dominica, Remorum montis in latere sita, surdus et mutus, manibus quoque per annos novem debilis ac pedibus, qualicunque valuit per totam diem conamine, ab ipsius surgentis auroræ lumine, per quinque ferme passuum repens millia, vix ad ipsius ædis sepulcri limina, qua decima tandem pervenit hora. Qui dum veniens, sacrum corpus ibidem non adesse comperisset, templique fores seris diligenter obfirmatis clausas perspiceret, cadens in faciem super terram, quadam præsumptionis importunitate, sanctitatis aures clandestino cœpit clamore pulsare, tam magno se conquerens labore fatigatum, nec sibi fore permissum videre saltem loculum sacri pignoris bajulum, qui tamen ejus sibi posse subvenire celsum nequaquam diffideret præsidium. Talia denique dum tacita secum volutat, mente salutis vigor ipsius per membra quæque sensim cœpit irrepere, priscasque simul stupet omnium se vires sensuum recuperare. Cumque rumor hujusmodi operationis, quibusdam nuntiantibus, aures percelleret plurimorum, certatim quique procurunt, admiranda Dei magnalia lætantes aspiciunt; ovanter hominem ad locum venerandi sepulcri perducunt, campanas pulsant, lætabundis Deo laudes vocibus intonant. Hujus miraculi permoti fama quamplurimi, domum

petunt ecclesiæ, videre cupientes magnalia Dei. Videntes, ut audierant, divinarum signa virtutum, manibus gratanter in cœlum porrectis, benedicunt Dominum. Quod divinæ benignitatis miraculum valde tunc profuisse dignoscitur ad eorum solatium, qui se corporaliter deseri tanto querebantur patrono. Quibus tamen spiritaliter se non deesse tali patratæ pietatis declaravit indicio.

In ecclesia quoque beatæ Dei Genitricis, ubi venerabile patris hujus servabatur pignus, nonnulli diversis ægroti sunt interim curati languoribus. Nam quidam nomine Natalis de Burdenaco, mulier etiam quædam dicta Teutberga, item mulier altera nomine Gonthildis, hujus patrocinio patris visum recipere meruerunt. Alia quædam quoque mulier unius oculi visum in eadem domo recuperavit amissum. Quædam præterea puella, cognomine Flotgildis, ex villa quæ vocatur Cancellia secus Libram rivulum sita, quatuor circiter ætatis annos gerens, lubricando prolapsa, utrumque sibi genu debilitaverat: ita clauda facta, ut omnino nec gressum figere, nec pedibus valeret insistere. Quam parentes ejus, quamvis pauperes, de sospitate tamen ipsius solliciti, per diversas deferre sanctorum curaverunt ecclesias. Ast ubi jam per duodenum fere annorum spatium tali vexaretur languoris acerbitate, nec remedium posset doloris invenire; comperiens de relatione sacri corporis, operumque miraculis, quo valuit nisu, repere cœpit, nec se carpento permittit imponi, sed tractu, prout valet, illud agere gestit iter. Ad templum vero perveniens, quo pretiosum salutis audierat munus inesse, fuis Domini clementiam votis pro sui flagitat liberatione. Sed et propriis fertur pavimenta lacrymis humectasse. Quæ postquam per tres ita dies egisset, dum denuo precibus incumberet, divina sibi gratia superveniente, vim medicinæ vix valens ferre magnis cœpit vocibus strepere, et ejulatus acerbos edere. Sicque nodis nervorum resolutis, omni que poplitem contractione relaxata, unius horæ ferme spatio, viribus exhausta, jacuit quasi mortua. Sed qui contulit absolutionis opem, roboris addidit quoque vigorem. Moxque ceu de gravi evigilans somno, ubi supernum sibi sentit obvenisse beneficium, pignoris almi petit loculum, cujus gratia sibi contigisse non hæsitabat remedium. Dehinc gratias hic agens, ibidemque degere gratifica decernens, et precibus crebris insistens, debitas medicatori suo celebrat excubias, ac salutaris quotidie libaminis offert oblationes.

Fuit autem Remis in præfata Dei Genitricis ecclesia corpus illud sacratissimum beatissimi patroni nostri Remigii dum præmemoratus antistes domnus Fulco præsulatus fungitur officio, scilicet usque ad episcopatum venerabilis Herivei archiepiscopi, qui cessante Nortmannorum persecutione (an. 901), per solam Dei clementiam pace recuperata, munus idem supernum propria sepulturæ ipsius referre decrevit intra mœnia. Quod dum convocatis quibusdam regni proceribus agere maturaret, accumulare Dominus

ejus non distulit clarificationem, suorum repetentis A
 ossium sedem. Contigit enim, dum magna populi
 confluentis stiparetur caterva, postquam sunt urbem
 egressi, quidam claudus et ariditate nervorum po-
 plitumque contractus, Abraham nomine, qui sca-
 bellulis hærens, per terram se tantummodo trahe-
 bat, ut poterat, ubi secus urbem veniens, iter ad
 sanctam basilicam inchoasset intendere, divina
 tactus potentia, compagum duritia resoluta, cœpit
 ad salutis extendi remedia. Quem sospitate recepta
 pluribus vidimus annis incolumem, erectum gradien-
 tem, collataque sibi prosperitate gaudentem. In eo
 vero loco ubi hoc salutis accidit donum, posita dein-
 cept exstat columna cruce præfixa, glorificationis
 hujus continens monimenta. Sed et tam prius cre-
 berrime, quam postea, clarissimis sæpe multiplici-
 busque miraculis ejus sepulcri decoratur ecclesia,
 quæ nequaquam litteris habentur comprehensa : sunt
 namque multimoda.

CAPUT XXIII.

De discipulis ejusdem beati Remigii.

Fuerunt hujus denique beatissimi patris nostri
 temporibus, in hac urbe viri clarissimi, Deoque vir-
 tutibus accepti, tam ex clero quam ex ordine laicali,
 utpote qui tali, tam venerando, tamque sanctissimo
 famulabantur patri. Quorum videtur eximius, Agri-
 cola nepos ipsius, presbyter venerandus, et eidem
 obsequiis, ut ipse testatur, a pueritia placitus, quam
 domesticos ejus exegit intra parietes : quem etiam
 cum Ecclesia Remensi, beatoque Lupo episcopo fra-
 tris sui filio, in omni substantia sua, præter id quod
 specialiter unicuique donaverat, darive jusserat,
 hæredem constituit. Ei quoque mancipia nonnulla
 cum vineis peculiariter deputans tradidit, hoc illi
 fidenter injungens ut diebus festis et omnibus Do-
 minicis, sacris altaribus ejus offerretur oblatio, an-
 nuaque convivia Remensibus presbyteris et diaconi-
 bus præberentur. Erat et alius nepos ejus, Etius
 nomine, cui partem de Cesurnico, quæ sibi sorte
 divisionis obvenerat, cum omni jure quod ibi tenuer-
 rat atque possederat. Ambrosium quoque puerum,
 cum familiis quibusdam designans, ad jus illius do-
 miniumque transmittit. Aderat et Agathimerus,
 æque nepos ipsius, cui familias quasdam delegans,
 vineam quoque quam pater idem beatissimus Vin-
 donissæ posuerat, et suo labore constituerat, sub ea
 conditione donavit, ut omnibus diebus festis ac Do-
 minicis pro commemoratione sua sacris altaribus
 offerretur oblatio, et Laudunensibus presbyteris
 atque diaconibus annua convivia pararentur. Ar-
 chidiaconi sui Ursi se familiaribus asserens obsequiis
 usum, donat ei casulam quamdam subtilem, et aliam
 plenioram, duo saga delicata, tapete quoque quod
 habebat in lecto, et tunicam quam tempore transitus
 sui relinqueret meliorem. Erant et alii probati viri
 tunc Remis ex clero tam presbyteri quam diaconi,
 quos munere suo dignos ostendit, quibusque dona
 largitus, et vineam delegat communiter possidendam
 cum vinitore, addens eis alia quædam quoque man-

cipia Aderat Hilaria diacona, quam benedicens idem
 pater sanctissimus, filiam vocat : cui ancillam
 quamdam deputat, et vitium pedaturam, quæ suæ
 jungebatur vineæ, donat, partemque suam de Tal-
 pusciaco pro obsequiis quæ sibi indesinenter ab ea
 impensa testatur, ei transcribit. Erat et Remigia, cui
 dat cochlearia tria, quæ ipsius beatissimi patris
 fuerant nomine titulata, delegans illi alia quædam
 quoque munuscula. Sed et laici clarissimi nonnulli
 renitebant viri, quorum Pappolus, Eulodius, Euse-
 bius, Rusticolus, Eutropius, et Dauveus privatis
 beati viri rebus interfuerunt, et ipsius testamento
 subscribentes nomina propria subdiderunt.

Enituit etiam vir præclarus Attolus, qui, sicut in
 B ejus epitaphio legitur, amore studioque sancti Re-
 migii, xenodochia duodecim rebus e propriis struxit:
 sepultusque cum filio et filia post altare in ecclesia
 beati Juliani martyris, hunc sepulturæ declaratur
 habere titulum templi pinnaculo innotatum :

Hic igitur nullum lateat, quid terra retentat,
 Ne quis si cupiat discere, cassus eat.
 Subdus enim tria consistunt monumenta petrina,
 In quibus almorum corpora condita sunt.
 Hic pater est Attolus, nato, nataque sepultus,
 Expectantque diem nunc Domini properam.
 Illius certe natus memoratur Elanus.
 Nata deinde sua dicitur Eufrasia.
 Qui placuere Deo, dictis factisque supremo.
 Nunc pariter, quorum membra tenent loculum.
 Is struxit bis sena suis xenodochia rebus,
 Jure fovens plebes, divitiis inopes.
 Sic proprium censum cœlum transvexit ad altum,
 In quo suscepit quod miserando [*ms. miserendo*] dedit.
 Hoc totum sub amore sacri studioque Remigi,
 C Ob quod prærutilum detinet ipse polum.

Hanc esse quoque reor ecclesiam, de qua Grego-
 rius Turonensis refert (lib. II *Mirac.* qui est *de*
passione et mirac. S. Juliani, c. 32), quod quidam
 Belgicæ secundæ provinciæ in suburbio Remensis
 urbis in honore B. martyris hujus basilicam studiose
 construxit (cujus reliquias post perfectam fabricam,
 fideliter expetens ac devote, percepit : acceptisque
 viatim psallendo regrediens, dum Remensem cum
 his campaniam ingreditur, a pervasione dæmonis
 homo quidam, sancti sibi martyris hujus pignoribus
 applicitis, liberatur.

CAPUT XXIV.

De sancto Theoderico.

Exstitit his etiam beatissimi Remigii temporibus
 D beatus vir Theodericus, almi magistri pius discipulus,
 quem non ex alto voluit adeo sanguine generari, qui
 sublimiter hunc in generatione justorum decreverat
 nobilitare. Ortus autem pago Remensi, villa, ut tra-
 ditur, Alamannorum Corte, patre latrone, veluti rosa
 spinarum procreatur horrore. Ad declarandam vero
 castitatis ejus munditiam, quo infantilium ejusdem
 panniculi [*ms., pannuli*] feruntur abluti, non sordium
 jactu, non alicujus immunditiæ puteus inquinamen-
 to, licet os ejus ex tunc de more pateat, astruitur
 infici. Beatus itaque Theodericus ad annos usque
 pubertatis laudabiliter educatus, juxta morem pro-
 pagationis humanæ, studio parentum coactus, spon-
 sam cœpit habere nomine tenus uxorem, cu non
 habiturus. Amore siquidem cœlestium latenter in-

flammatus, fieri studebat Dei cultor occultus. Hujus igitur angelici cultus habuit in proximo, quo sanaretur medicum, quo juvaretur patronum, quo doceretur magistrum, beatissimum videlicet patrem religionis suæ Remigium. Cujus piissimi præceptoris irradiatus exemplis, ardens desiderio virtutum, certatim crescebat in virum perfectum. Copulæ nuptialis amor amarescit, et castitatis dilectio indulcescit, desiderium desiderio restringitur, et ardor carnis ardore spiritus superatur. Abrenuntiat amator pudicitiae mundo, fœdus init cum Deo. Bellum continentiae indicitur hosti, singulari locus quaeritur certamini. Alloquitur beatus Theodericus sponsam, et ad sponsi cœlestis hortatur amorem perpetuumque pro virginitate pollicetur honorem. Sed sponsa tabescens amore carnalis desiderii, spernit salutaria monita sponsi, et amaro animo respondet, dum se despectam videt. Cumque Dei servus cerneret quod ejus in animo sponsæ cohortatio locum non haberet, dissentientem deserit, et urbem Remensem proprie petens, abbatissam quamdam cœlibis vitæ cultricem, nomine Susannam, requirit. Sobrius adit sobriam, pudicus pudicam, virgo virginem : quæ sub tutela beati Remigii puellari præerat congregationi, femina virilis animi, virago profundi consilii, consiliatrix altioris ingenii. Ad cujus piissimæ matris, sinus mitissimos sanctus se contulit Theodericus solo sternitur ante pedes spiritualis matris, eique prodit arcana soli Deo cognita sui cordis ; erumpentibus lacrymis gemitu conturbatur, singultu concutitur, atque salubre consilium sibi cum subsidio precum subnixæ ferri precatur. Ad hunc compunctionis mœrorem devotissimi juvenis commota sunt viscera benignissimæ matris, flenti compatitur, lugentem consolatur, mœrentem lætificat, et ut eum voti compotem faciat, Dominum pietatis exorat. Communis itaque pater utriusque piissimus, ab utroque simul hac de causa sanctus consulitur Remigius : cujus institutione sublimiter jam beatus profecerat Theodericus. Pro sponsa denique mittitur, æternæ præmium retributionis in virginitate perseverantibus a patre servari demonstratur : et quia virginitas angelicæ grata munditiæ sit amica, propagatur. Acquiescit sponsa demum prudentissimi patris, imo complectitur affamina, vitæ cœlestis dulcedine mellita, seseque pollicetur, si Christo mereatur, adhærere, incorruptam salva pudicitia permanere. Lætus tandem castitatis decore sponsus amplexatur sponsam, quam videt a voluntate seductoris et voluptate carnis ereptam, conditorique jam sub integritatis honore mancipatam.

Dirigitur ad providendum sibi locum habitationis cum virgine virgo, Susanna cum Theoderico Est silvula in monte sita, tribus a civitate millibus separata, in quo visum est venerabili semper in divinis flagranti patri Remigio construi cœnobium : quo sub pii regimine ductoris, quem proficere probabat exemplo virtutum, catervam Christo militantium colligeret fratrum. Consenso denique silvosi montis

vertice dum circumferentes oculorum aciem, de monasterii corde volutant positione, subito sublimi cœlorum mittitur aliger index a culmine, per quem cœlos scansuro locus in terris beato depromeretur Theoderico. Nam mysticus ales aquila spatiandogyrans et gyrando circumvolans, quantum in ipso fuit, locum monasterii capacem secans aera designavit. Et ut expressius ostenderet quid Dominus vellet, unius fere horæ spatio, supra ubi ecclesia construi debuit, lentis volatibus stetit, et ne hoc ab incredulis casu contigisse putaretur, ipso natalis Domini die, quadriennio continuo supervolando, monasterium circumire, mirantibus plurimis, eadem aquila cernebatur. Quæ vero virtutum opera quanta miraculorum miles Christi Theodericus inibi gessit insignia, non humanus sermo valet enarrare per singula.

Post successum denique temporis, ubi presbyteralis subiit onus honoris, implere volens officium sacerdotis, prædicare cœpit omnibus præcepta salutis. Specialiter autem tangit animum piissimæ prolis charissimi cura genitoris. Filius sapiens lætificat patrem (*Prov. x, 1*), cœloque regenerat terræ se generantem. De lubrico monachum, de latrone datorem largissimum, de servo diaboli Christi facit libertum. Jam jamque viritim de eo sancta per populos divulgabatur opinio. Et ne veluti lucerna contacta lateret sub modio, sed omnibus in Deo luceret domo, quantum sublimis erat meritis, tantum coruscis cœpit insignis effulgere miraculis. Ejus namque beatissima fama pervenerat usque ad Francorum regis palatia, quorum rex tunc erat Theodericus, Clodovei filius, cujus oculus doloris subiti nimis cruciatibus ita fuerat oppressus, ut nullis diversi generis medicaminibus ad sanitatem pristinam posset ullus eum reducere medicus. Unius oculi lacrymabilis ægrotudo multorum lacrymas provocaverat in populo. Mentem regis varii conturbant exitus cladis. Hinc metus stimulat amittendi luminis ; illinc imminentis pudor deformitatis. Nam si rex adforet luscus, maximum fuisset in populo dedecus, aut enim turpiter, regnando, fœditatis gestaret opprobrium, aut cum luminis amissione forte perdidisset et regnum. Unum ergo restabat regi consilium, quatenus ubi remedium cessabat humanum, divinum requiretetur auxilium. Mittit igitur ad venerabilem Theodericum, cui venienti pandit miserabilis oculi morbum. Prodit pœnam quam patitur ; prævenit precibus pericula quæ veretur. At vir Dei virtutem sciens operationis esse divinæ, non fragilitatis humanæ, corpus solo sternit, animum supra cœlos erigit, orationi se totum committit. Tandem finitis surgens precibus, ad sidera vultu sublato, sanctæ Trinitatis nomen invocans, olei sanctificati paululum summitati pollicis infundit, et oculo male habenti signum salutiferæ crucis imprimens, simul cum sospitate lumen in momento restituit. Regem regum magnificat rex lætus, celebri repletur lætitia populus, exultat ingenti gaudio cunctus senatus ; laudatur Theodericus Dei servus, et glorificatur ab omnibus mirabilis in sanctis suis

Deus. Convocatur a rege primates populi, de magnitudine congratulantur miraculi, quod tam cito rex senserit virtutem spiritalis medicamenti, et [ut] nullius cicatricis vestigia, nullius caliginis, vel glaucomæ resideret in oculosaluti reddito macula. Quantis honoribus rex sublimaret famulum Christi si vellet, ac quantis muneribus, vel dignitatibus remuneraret si contemptor ipse dignitatum permetteret. Quid enim oculo in corpore charius? Sed humanæ laudis et mundanæ retributionis refuga, gratis dare maluit quod gratis accepit: atque vir magnæ humilitatis, sollicitus ne regi foret univocus, petit ut non Theodericus de cætero, quin vocetur Theodorio. Tunc rex admiratus purissimæ simplicitatis humilitatem, venerabiles manus deosculans, sacerdotis benedictionem devote postulat, et eum honorifice ad suum deduci monasterium mandat. Quantas tunc cerneret ad eum confluere debilium multitudines, quæ sine mora quæsitæ recepere sanitates!

Reperitur etiam præfati regis filiam vita defunctam magnificus hic Domini præco vitæ reformasse spiraculo, pro qua languente rex ad sanctum direxerat Remigium, petens ut ad se veniret, atque cum precibus ægrotanti filiæ manum imponeret. At pius præsul molestia quadam corporis, ut fertur, detentus, beato Theoderico, quem pie casteque nutrierat, et spiritalibus doctrinis instruxerat, quemque gratia curationum repletum videbat, negotium quod petebatur, ut pater filio, commendat. Qui magistri jussa cupiens solerter explere, dum festinus iter ad palatium regis ageret, ad futuram sibi divinam confidens clementiam nuntiis accipit obiisse puellam; et ne fatigari debeat, suadetur propriam repetere cellam. Ille vero præceptoris parere non desistens imperio, pervenit ad palatium: mœrore parentes affici, luctu palatinos invenit comprimi [ms. j. opprimi]. Quorum lacrymis et ipse sanctus Dei permotus, plures secedere præcipit, cum paucis ad funebria resedit. Cor et oculos ad cælum cum manibus extendit, devotas in cubiculo mentis Deo preces compunctionis, perfusus faciem lacrymis, effudit. At ubi exauditum se spiritu sentit, ad exanime corpus accedit, oleo sancto sensuum vias cum tactu pollicis illinit: mirumque in modum membra mortua in rediviva reparantur officia. Oculi lumen hauriunt, vox admoto pectoris impulsu prorumpit, et puella se beati Theoderici votis redditam pandit salutem. Accurrunt genitores cum gaudio miraculum stupentes; omnis exultat aula, tripudians lætatur familia. Veneratur sanctus, tam a rege quam a proceribus, glorificatur a palatinis omnibus. Laudibus effertur a turmis vulgaribus. Rex itaque non solum discipulum, sanctum scilicet Theodericum, sed et B. Remigium cupiens munificentiam sublimare dono, villam quam dicunt Venderam [Vendier], sitam super fluvium Maternam, reverendo patri Remigio; Gaugiacum vero in pago Remensi, præcepto suæ auctoritatis, sancto contulit Theoderico. Processu denique temporis, Karolo, Ludovici imperatoris filio, sceptrum

regni Francorum gubernante, Angilrannus aulicorum quidam, traditionis hujus ignarus, a rege Venderam sibi postulat dari. Quod ubi rex annuisset, audiens domnus Hincmarus præsul, qui sedem tenebat Ecclesiæ Remensis, hanc infiscari villam, regalis præcepti chartam in Ecclesiæ hujus archivo reperiendam, dationis hujusce seriem continentem Karolo mittit, et ne contra legem canonicam res usurpet Ecclesiæ, commonefacere satagit. In quo præcepto manifeste legitur quomodo rex Theodericus, pro resuscitatione filiæ S. Theoderici precibus obtenta, non solum prænotatam conferens ei villam, Dei servum sui muneris honore prætulit, quin et magistro, præstantissimo scilicet Remigio, cui Dominus tantam gratiam contulerat, ut talem discipulum haberet, qui Spiritus sancti dono, sicut et magister, mortuos resuscitaret, beneficentiæ gratia, villam Venderam obtulerit. Hæc ut ita se habere, ex ipsis chartarum monumentis animadvertit, a pervasione villæ destitit, et Ecclesiæ propriis libere uti permisit.

Traditur hujus beati viri suggestionem sanctus Remigius collectionem meretricum, quæ ad id usque temporis prostibula fertur extra civitatem retinuisse, subversis fornicibus, in viduarum quadraginta congregationem permutasse, sumptusque quotidiano victui necessarios instituisse, ipsumque numerum viduarum perpetim manere, ut adhuc quoque manet, decrevisse. Nam dum sanctus Remigius monasterium sancti Theoderici visitans, secus meretricium, psalmos cum eodem charissimo discipulo suo concinendo transiret, ac sancto Theoderico vox faucibus hæsisset, iterumque, in redeundo scilicet, idem in eodem, ceu memoratur, loco et versiculo contigisset, admiratus pater sanctissimus, et requirens cur discipulus solers in Dei laudibus contra morem tūbaverat, accipit dolere beatum virum de animarum dispendio perditarum, et in tam sancti patris vicinia, tam fœdæ turpitudinis tanta diabolo crescere lucra. Sicque persuasum patri piissimo, discipulo suggerente castissimo, subvertere latibula diaboli, et deceptas atque decipientes animas in castimoniam transducere Christi. Multas præterea constat virtutum per hunc fidelem Dei famulum patratas operationes. Cæcis nempe visum, surdis auditum, claudis gressum restaurans, aridas contractasque manus relaxans, obsessos a dæmonibus liberans, mille nocendi Satanæ fraudes per divinæ medicinæ destruebat oppositiones. Et revera felicem gregis Christi ductorem, cui datum est tam corporibus quam animabus conferre salutem! Perseveravit autem in Dei famulatu usque in finem, et quod ore docuit exemplis evidentissimis demonstravit. Qui post multarum virtutum opera post miraculorum insignia, bono certamine ad victoriam perducto, felici cursu consummato, sanctis ei obviantibus spiritibus, et gaudenter cum angelis susipientibus, die Kalendarum Juliarum cum gloria migravit ad Christum. Cujus audito transitu pretiosissimo, præfatus rex Theodericus ad monasterium

propere cum magna venit multitudine, prærogatique sibi beneficii memor, sed et debitæ servitutis non inmemor, ad tumulum beatissimi corpus abbatis propriis evehere studuit humeris. Nec mirum, si rex hominum illius membra condiderit tumulo, cujus animam cum gaudio Rex angelorum suscepit in cœlo. Ad cujus venerabile sepulcrum divina virtus usque in hodiernum diem multimodum dignatur operari salutem.

Desidia vero, vel raritate scriptorum, plurima silentio constat neglecta mirorum. Nos tamen unum, quod nuper comperimus actum, decrevimus inserendum. Quadam denique Sabbatorum die, jam vespera Domini diei accedente, quædam paupercula, nomine Gillaidis [j, Gistaidis], ex familia sancti Dionysii, villæ Cortis superioris, dum molam manu verteret, manubrium molæ ipsius inhæsit dexteræ, ut divelli posset a nemine. Tandem molæ manubrium ex utraque parte manus abscindere cogitur, indicium nolens secum deferre miserabilis operæ. At salutis suæ sollicita, quoniam B. Dionysii tunc Remis ob infestationem paganorum servabantur membra, veloci ingressu ad ejusdem sancti martyris domini sui contendit accedere pignora. Perveniens ergo, cum magno timore ac reverentia solo prolapsa, liberationem deprecatur a tantæ confusionis miseria. Id cum die peregisset ac nocte, remedium inde non desperans accipere, apparuit in somnis ei quidam clericali habitu veste indutus candida, facis jucunda, capillo admodum albo, vultu paulisper macilento, dicens illi : *Surge hinc, et vade ad sanctum Theodericum; quia secunda feria, quæ est post cras, ipsius erit festivitas celebranda, et videne in domo ejus appareas vacua; sed accipe ceram, prout tibi ad præsens suppetit facultas, et sic ad ecclesiam ipsius perge, et illius quod imploras obtinebis interventione.* Illa mox evigilans, hac de visione stupefacta, orat ex voluntate Dei sibi confirmari visa, et cum gaudio festinat peragere jussa. Venit igitur ad ecclesiam sancti, venerandæ solemnitatis die, beati scilicet Theoderici, tres hebdomadas habens ex quo id discriminis acciderat illi. Tunc se ante sepulcrum ipsius cum lacrymis sternens, pro salute sua preces effundit; ibique tota nocte perseverans in oratione, veniam de piaculis suis humiliter ac fidenter [ms, fideliter] exposcit. Dumque adhuc ante tumbam jaceret beati confessoris Christi, divina jubente gratia, per intercessionem sancti cœpit manus ipsius feminæ paulatim a ligno disjungi, et absque læsione cujuslibet doloris aperiri. Sicque dein tota manus expanditur, et lignum dicto citius in pavimento prolabitur, ac si nunquam adhæsisse videretur. Multi vero qui aderant, hoc supernæ pietatis cernentes miraculum, glorificaverunt mirabilem in sanctis suis Deum.

CAPUT XXV.

De sancto Theodulfo.

Tertius post beatum Theodericum S. Theodulfus ejusdem monasterii rector exstitit, qui conspicua fulsisse fertur aulicorum propinquitate, et venerabilium monachorum, atque sacerdotum dignitate,

quique nobilitatis pompam pro nihilo ducens, elegit in sanctificatione Deo servire, relinquensque devios anfractus, viam recti callis expetiit, illa secutus vestigia, per quæ turgidos mundi fluctus pertransiens, properaret ad cœlestia. Ingressus itaque monasterium B. Theoderici, gloriam hujus sæculi tradidit oblivioni, dignitatemque natalium suorum humilitate despexit, et ultimæ servitutis famulatu se subjugavit, humum rastro fodiens, et aratri vomere telluris terga scindens, illud psalmographi factis implere satagens : *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es et bene tibi erit* (Psal cxxvii, 2). Hoc autem quotidiano per viginti duos annos insistens operi, cum duobus juvenis ad hoc sibi commissis, duos et varios temporum pertulit invictus labores. Quod vero memorabile traditur, iidem juvenis nec ætate, nec lassitudine deficientes : quod alii ruricolæ cum quatuor, vel sex, aut octo vix poterant perficere, hic cum duobus infatigabiliter explebat. Cumque paululum cessaret ab aratro, rursum studebat insistere rastro. Stupendum quoque valde, quod cum tam duro servitio intentus esset, nec deficeret, ab agro rediens unam sæpe noctem, frequenter duas pervigil hymnorum, psalmorumque laudibus traditur excubare solitus.

Quadam denique die, dum laboris intermittendi tempore domum rediturus ab agricultura cessasset, monasterium repetenti quodlibet, opus emendandi aratri accidit, virgamque stimuli figens in terram, domum quo tendebat, immemor ejusdem forte, imo sic divina disposuit fieri moderatio, pervenit. Mirabile dictu, spinea virga sub nocte radices in terram dedit, et mane, cum ad consuetum beatus vir opus rediret, atque resumere vellet, turgentem frondibus invenit. Quæ plurimo tempore, cumulando robur, in excelsum crevit, et factum multis enituit, donec iter agens quidam pœna plectendus, eadem abscindit, oculorumque sibi lumine cum abscissione pariter adempto, juges incurrit tenebras.

Ejus post hæc aratrum a fidelibus in ecclesia villæ Colubrosæ suspensum, ibi, donec eadem inimico impellente vorax flamma cremavit basilicam, permansit. De quo quisquis dolorem dentium patiens hastulam præcidisset, ac de loco doloris parum sanguinis fluere fecisset, statim medelam salutis exoptatam beati Theodulfi meritis percipere merebatur. Hæc beneficia non audita solum, sed a plurimis etiam visa noscuntur, et sanitate recuperata, sunt certissime pro palata.

Defuncto denique abbate, qui beato Theodulfo præerat tertius, ut præmissum est, idem vir venerabilis in loco sanctæ recordationis domni Theoderici est ordinatus abbas, præsule annuente, et monachorum caterva petente. Qui adepto regiminis honore, quasi rudis tiro noviter addictus exercitio, nullam fere præstabat artibus requiem. Quin ut infatigatus in opera manuum præstiterat, sic exercendo se, non sibi parcens, ad divina totum dupliciter aptabat ministeria. Fabricavit enim basilicam in ho-

nore S. Hilarii, quo cursum sui duplicaret laboribus. Signo siquidem dato, cum fratribus conveniens, harum laudes persolvebat hymnologiarum. Sed ut duplex corona meriti, quasi nihil ante gessisset, iterum prædicta vota reddebat in ecclesia : qui licet clam, taliter agendo, vellet habere quod meruit, opera tamen cultoris sui non est passa divinitas oculi.

Accedit itaque quadam die, ut sus circa puteum, quo loci hujus vicini adaquabantur, deambulans, rueret in ipsum. Circumfluentibus undique monachis, cum nullus esset qui pereuntem posset eripere de profundo, præsertim cum ipse puteus centum pedum feratur altitudinis, vir Dei supervenit : factoque comperto, de coinquinatione aquæ, si animal idem ibi moreretur, anxiani cœpit, oculisque ad cælum porrectis, atque animo cum precibus in Domino fixo dum Christi suffragia devotus exposcit, ante pedes ipsius subito, limpha super os putei redundante, animal illæsum pervenit. Videntes cuncti stupore vehementi repleti, gratias egerunt Deo, qui tantam benignitatis suæ gratiam fideli suo contulit servo.

Quadam quoque die, cum isdem vir Dei iter ageret, a monasterio ad quemdam locum properans, agricolam quemlibet arantem viam publicam, per quam transire solitus erat, invenit. Cui et dixit : *Non est bonum, o homo, viam aratro scindi, quæ debet a viatoribus inoffenso pede calcari.* Regrediens autem vir sanctus per eandem viam, rursus agricolam viam ut cœperat arantem offendit. *Nonne, inquit, dixi tibi quia viam istam arare non debes ?* appropiansque manu sancta caput rustici tetigit dicens : *Per istud caput te, homo, contestor ne viam istam amplius ares.* Retrahente autem eo manum, tota pars capitis hominis [c. j, illius], quam vir Dei tetigerat, candens apparuit ut lana. Nec dubium quod non homo Dei voluit ut capilli caderent, sed ut signa per succedentem generationem promerentur hujus facti, ne quis agere simile præsumeret quod sanctus Dei Theodulfus imperavit ne fieret. Nam dum generatio ipsius agricolæ mansit, signum quod a sancto viro pater accepit, et ipsa simili modo pertulit.

Vir denique quidam venit ad virum Dei oculum habens virgulto percussus, et lumine privatum, cui nulla dabatur requies de cruciatione, nec spes erat de visus recuperatione. Quem beatus Theodulfus ad sacrosancta ducens altaria, docuit osculanda. Ille sacra velamina ore tangebatur, et servus Christi precibus incubabat. Surgit sanctus a pavimento, et nulla doloris vestigia remanserunt in juvenis oculo. Qui, ut erat dignum, viro Dei gratias referens pro medela, gaudens remeavit ad propria, collata sibi quam quæsierat medicina.

Quidam quoque legatus Austrasiorum, nomine Offo (qui sunt superiores Franci) veniens a partibus Orientis, dum ad hujus tunc regni principem mitteretur, orationis gratia monasterium viri Dei

videtur ingressus. Sanctus vero Theodulfus, corpore laboribus vigiliisque confecto, fessus forte quiescebat in lecto. Legatarius animi felle commotus, quod abbas loci non sibi dedisset occursum, rancore turbidus mentis, dabatur ore præferens quæ non decebant. Cumque abiret indignans, ut ira iræ misceretur, potentissimus ejus equus, a puero mortuus nuntiatur. Ipse denique frendens in semetipso, cumulansque furorem furori, geminos dat cruciatus animo, de indignatione videlicet, et damno. Cumque vir sanctus id post soporem nuntio cognovisset, ad hominem consalandum non distulit exire ; sutoque de more blando conatur alloquio efferos ejus animos mitigare, invitansque ad orationem, monet in Deo spem ponere, ac de hoc quod accidisset minime conturbari. Pergentibus autem illis ad basilicam Christi confessoris Hilarii, dum veniunt in locum ubi signum crucis adoratur, in via prece solito data, blande vultum vertens in prædictum legatarium : *Noli, ait vereri, quia equum tuum invenies ante fores monasterii sanum, qui si ita furibundus, ut cœperas, recessisses, cadaver equi mortui nobis reliquisses.* Legatario vero animum non apponente, præsertim cum viderit eum mortuum, ac toto corpore tumidum, decurrit puer ejus, affirmans ita se rem habere, ut ei sacerdos Christi, Theodulfus studuerat indicare : sicque quod non credebat, miraculo virtutis probato, mentis furore deposito, gratias refert Domino, vera se testans oculorum experiri probatione, quæ de servo Domini quorundam dudum perceperat relatione. *Non inquit sanctus Dei, hoc meis, cum sim homo peccator, ascribas meritis, sed Deo gratias age, sanctorumque merita non cesses venerari, qui tibi possunt in omnibus auxilium largiri.* Talibus itaque virum instruens monitis, data benedictione permisit abire. Unde liquido patet eum cum virtute mirabilium spiritu quoque viguisse prophetiæ, qui animal, quod mortuum dimiserat, esse vivum prænuntiabat.

Nec ullatenus omnia virtutum ipsius enumerare sufficimus insignia. Quot enim diversis detenti languoribus per ejus intercessionem, plenissimam receperunt sanitatem, solus ipse novit, qui hæc fieri præstitit. Inter cætera quoque bona quæ Christus huic servo suo concessit, illud memorabile spectabileque prædicatur, quod cum ad usque nonaginta vixerit annos, canitie præclarus, aspectu jucundus, moribus temperatus, charitate plenus, elemosynis largus, contemptor sæculi gloriosus, nullo febrium dolore, nulla corporis lassitudine, nullo rerum variarum casu confectus, nulla mentis molestia motus, ab oratione, vel operum Dei exercitio cessavit, quousque beata ejus anima corpus vegetavit. Cum vero divina clementia fidelem famulum senio detentum, pro laboribus suis, quietis refrigerio, meriti præmio vellet remunerare, febrium calore aliquatenus eum permisit æstuarum. Ingressusque basilicam die quadam dum matutino-

rum solemnia celebrarentur, orationibus profuse incumbens, Deo commendare studebat animam, quam corporeo ergastulo cito prænoverat absolvendam. Depulsis itaque noctis tenebris, aurora rutilante, comitantibus secum quibusdam monachis, cellulam repetiit, hilaris de visitatione sibi facta sanctorum, ac de revelatione, qua sui transitus horam sibi gaudebat intimatam. Ad quam dum se pervenisse cognovit, cum fratribus pacem faciens, oculos ad cælum cum manibus elevavit, et animam sanctam mundi naufragiis ereptam Conditori lætus reddidit, quam Christus cum curiæ cælestis exultatione suscepit.

Horum denique beatorum monasterium patrum pro monachis modo clericos habet. Quorum quidam nuper, Otbertus nomine, priusquam Gallia gladiis Hungarorum laceranda traderetur, ad extrema deductus, dum certamina dæmonum pro se litigantium, et eum ad interitum rapere conantium pateretur, almi patroni sui domni Theoderici tandem se videt eripi meritis; dæmones vero per invocationem Christi nominis et sanctorum ejus, a se cum magno strepitu et indignatione recedere. Vidit etiam et quemdam fratrem, dictum Bertricum, qui non longe ante decesserat, se crebro visitantem, consolando quoque monentem, ne hic apud sæculum ultra manere cupiat, imo ad eum quantocius ire gaudeat, ut ea quæ nunquam potuit cogitare, valeat videre. Quoniam si demoreretur in sæculo diutius, nequaquam tantum malum vidisset aliquando, quantum visurus esset in proximo. Cujus dicta probatio constat veritatis insecuta. Iste siquidem levi dolore corporis tactus, ad ecclesiam properans, exitum suum precibus Domino commendat, fratres advocat, missam quoque, quam debito properantius celebrarant, illos repetere facit; quæ viderat narrat, et eos coram se charitatis gratia potum sumere rogat. De servitio Dei studiosius agendo, et psalmodiam cum devotione canendam monet, atque jam quasi securus et hilaris migrat. Post cujus obitum gens Hungarorum Galliam ingressa, cædibus, incendiis, ac rapinis pene cuncta

devastat; ipsumque monasterium flammis exurit, et proxima quæque circumpositarum ruinis fere villarum proterit. Intuemurque modo jam manifeste quam vera fuerint quæ ille audierat ex revelatione.

CAPUT XXVI

De fonte in horum sanctorum monasterio nuper exorto.

In silvula huic contigua monasterio, fons dudum noviter exortus est. Ad quem febricitans quidam casu deveniens, vidit supra ipsum fontem inclinatum quemdam senem in clericali habitu stantem, aureum baculum manu tenentem. Qui cum sonitu advenientis motus se videretur erexisse a fonte, tanto iste pavore concussus est, ut attonitus in terram caderet, et nihil omnino videre valeret. At post modicum rediens ad se, surrexit, et splendorem qua senior abierat monasterium versus, magnum vidit, sicque salvatus ab infirmitate sua, lætus abscessit. Cæci tunc temporis hoc in loco illuminati nonnulli, claudi erecti, muti locuti sunt, et surdi receperunt auditum.

Nuper quoque ordinato Hugone Remis episcopo, quædam paralitica, quæ jacebat in civitate ad januas ecclesiæ sanctæ Mariæ, Magenildis nomine, admonita per visum, illo se deferri petiit, atque ut aqua ipsius fontis perfusa est, incolumitatem recepit. Quædam nihilominus Adelwidis nomine, arida brachiis, ut eadem lota est aqua, sospitate potita recessit. Cæcus quidam de castro Mosomo (*Mousom*) tunc adveniens, mox ut ecclesiam sancti Theoderici visus est introisse, lumen recipere meruit. Quædam pauperula de ipso loco, ut oculos sibi hoc fonte diluit, lumen, quod jam ab annis ultra quam sexdecim perdiderat, recepit. Fulbertus quidam brachium gerens aridum, et inutile sibi membrum, ut se hac aqua perfudit, sanitatem, brachiique recepit utilitatem. Tunc etiam quidam cæcus, nomine Amalricus, ibi visum recepit, mox ubi se hoc fonte lavit; aliaque plura nunc ibi refulsisse probantur miracula, et ex diversis ægitudinibus diversa sunt collata remedia.

LIBER SECUNDUS

CAPUT PRIMUM

De successoribus beati Remigii.

Beato Remigio successisse traditur Romanus, Romano Flavius, post quos Mapinius, cui potestas regia quædam cessisse reperitur prædia, deinceps ab Ecclesia Remensi possidenda. Hujus quoque temporibus Suavegotta regina Remensi Ecclesiæ tertiam partem villæ Virisiaci [*Verzy*], per testamenti paginam, delegasse reperitur. Quam partem villæ ipse quoque præsul Theudechildi præfatæ reginæ filiæ,

usufructuario, per precariam, salvo Ecclesiæ jure, concessit; ita duntaxat, ut post ejus obitum, absque ullo præjudicio, sicut ab ea meliorata fuisset, ad ditionem Remensis revocaretur Ecclesiæ. Quæ scilicet Teudechildis regina postmodum nonnulla, per testamenti sui auctoritatem, tempore domni Egidii, Remensi contulit Ecclesiæ prædia.

CAPUT II.

De Egidio præsule.

Qui præsul Egidius in episcopatu Mapinium legi-

tur secutus, episcopiumque invenitur auxisse, arva scilicet et mancipia nonnulla emisse, quarum ejus emptionum adhuc quædam quoque reperiuntur instrumenta, ut illud quo campos duos ab Oboleno super fluvium Rotumnam [*j. c., Rotonam Retourne.*] legitur dato pretio comparasse, quorum unus modios mille tenere sementis, alter inscribitur quadringentos. Villarem etiam quemdam a Bertulfo quodam, cum adjacenti campo modios centum tenente. Partem quoque cujusdam silvæ a Charibodo quodam reperitur emisse. Necnon apud regiam majestatem immunitatis præceptum ecclesiæ suæ obtinuit, ut ab omni fiscali functione vel mutilatione prorsus haberetur ac permaneret immunis, omnia quoque data ecclesiæ stabilem obtinerent firmitatem. Childebertus etiam rex villarem quemdam situm in Vosago, prope fluvium Saroam, tam ipsi quam ecclesiæ suæ possidendum, instrumentis adhuc manentibus, invenitur tradidisse. Hujus præsulis tam vitam quam prædicationem Fortunatus Italicus, qui tunc apud Gallias in metrica insignis habebatur, his studuit commendare versibus [*lib. III, Carmin. 18*] :

Actibus egregiis venerabile culmen Egidi.
 Ex cujus meritis crevit honore gradus,
 Subtrahor ingenio, compellor amore parato.
 Laudibus in vestris prodere pauca favens.
 Namque reus videor tantis existere causis.
 Si solus taceam quidquid ubique sonat,
 Sed quamvis nequeam digno sermone fateri,
 Da veniam voto me voluisse loqui.
 Exiit in mundo (or mundum) gestorum fama tuorum,
 Et propriis meritis sidus in orbe micat.
 Clarior effulges quam lucifer ore sereno.
 Ille suis radiis, tu pietate nites.
 Nil lupus insidiis canto subduxit ovili,
 Te pastore sacro pervigilante gregem.
 Facundo eloquio cœlestia dogmata fundis,
 Ecclesiæ crevit te monitore domus.
 Pontificis studio correctio plebis haberis,
 Ne tenebræ noceant semita lucis ades.
 Cunctorum recreas animos dulcedine verbi,
 Qui satias epulis, pascis et ore greges.
 Præcepta implentur, non solo pane cibamur,
 Delicias capimus, quas tua verba ferunt.
 Ut gaudet corpus cui mitior esca paratur,
 Sic animæ gaudent, sic tua lingua sonet.
 Hæresis illa (or itta) cadit forti te milite Christi.
 Acquiris regi, qui (or quia) dedit arma tibi.
 Qui purgas spinis agros sermone colente,
 Et mundata Deo surgit ubique seges.
 Qui venit, ut exsul, tristis defessus, egenus,
 Hic recipit patriam te refovente suam.
 Quæ doluit tollis, gemitus in gaudia vertens :
 Exsilium removens reddis amore lares.
 Pauper habere cibum, meruit quoque nudus amictum.
 Invenit hic semper quæ bona quisque cupit.
 Consultum tribuis generaliter omnibus unum.
 Qui populi pater es, tot pia rite regis.
 Hæc tibi vita diu, Domino tribuente, supersit,
 Atque futura micet lucidiore die.

Ab hoc præsule Gregorius (*lib. II Mirac., c. 17*), etiam Turonensis benigno quondam se narrat fuisse susceptum, quando Siggo quidam Sigeberti regis referendarius, virtute beati Martini cujus idem Gregorius tunc secum habebat pignora, in sacrario domus ecclesiæ Remensis auditum surdæ recepit auris. Qui tamen Gregorius in Historia gentis Francorum (*lib. VI, cap. 3*) de hoc præsule narrat, quod legatus ex parte Childeberti regis Sigeberti filii, ad Chilpericum regem patruum ipsius Childeberti, cum

aliis legatis missus fuerit. In qua legatione constitutum fuisse refert, ut ablato Guntramni regis Chilperici fratris regno, in se conjungere pacem deberent. Qua pactione firmata, legati cum magni ad Childebertum sunt muneribus regressi (*ibid., c. 31*). Item quod postquam Chilperico filius natus est, et ipse Parisios pervasit, legatis Childeberti ad eum venientibus, primus inter eos hic pontifex fuerit, qui data suggestionem, pacem, quam Chilpericus cum præfato Childeberto fecerat, ut conservaretur, Childebertum petere promunt, cum fratre vero ipsius Chilperici Gontramno pacem habere non posse Childebertum : quia partem Massiliæ post mortem abstulerit patris, fugacesque suos retinens, nolit ei remittere. Adjecit etiam Chilpericus, in multis eundem fratrem suum esse culpabilem, cujus colludicium pater hujus Childeberti fuerit interfectus. Unde legati quoque permoti ultionem debitam super eum velocius inferri petunt ; idque ut est juramento firmatum, datis et acceptis obsidibus, discesserunt. Pro quibus legationibus rex Gontramnus, huic archiepiscopo semper erat infensus. Unde et cum pacem postea fecisset cum Childeberto, hortatus est eum, ut nullo modo crederet, aut haberet hunc præsullem, convicians eum perjurii crimine. Postea denique dum quidam reus torqueretur, qui ad percutiendum Childebertum regem a Fredegunde regina fuerat missus, confessus est hunc episcopum socium fuisse in quorundam consilio ad interficiendum eundem Childebertum regem (*Gregor. lib. X, c. 13*). Nec mora ; episcopus rapitur, et ad Metensem urbem, cum esset valde ab ægrotatione longinqua detensus, adducitur, ibique dum sub custodia degeret, rex episcopus accersiri ad ejus examinationem præcepit, et apud Viridunensem urbem initio mensis octavi [Augusti] adesse jussit. Tunc a quibusdam clam (*clam deest in ms. et Gregorio*) sacerdotibus increpatus, cur hominem ab urbe rapi absque audientia, et in custodiam retrudi præcepisset, permisit eum ad urbem suam redire, dirigens epistolas ad omnes regni sui pontifices, ut medio mense nono ad eum discutiendum in urbe supradicta deberent adesse. Denique convenientes pertracti sunt usque ad Metensem urbem : ibique et Egidius præsul adfuit. Tunc rex inimicum sibi eum religionisque proditorem esse pronuntians Ennodium ducem ad negotium dirigit prosequendum. Cujus propositio prima hæc fuit : Dic mihi, o episcope, quid tibi visum fuit, ut relicto rege, in cuius urbe episcopatus honore fructuarius, Chilperici te regiis amicitias subderes, qui semper inimicus domino nostro regi fuisse probatur, qui patrem ejus interfecit, matrem exsilio condemnavit, regnumque pervasit, et in his urbibus, quas, ut diximus, iniquo pervasionis ordine suo subjugavit, tu ab eodem possessionum fiscalium prædia meruisti ? Ad hæc ille respondit : Quod fuerim amicus regis Chilperici, negare non potero, non tamen contra utilitatem regis Childeberti hæc amicitia pullulavit. Villas vero

quas memoras, per istius regis chartas emerui. Quo A proferente easdem in publico, negat, se rex hæclar-
gitum fuisse. Requisitus Otto, qui tunc referenda-
rius fuerat, cujus ibi subscriptio meditata teneba-
tur, adfuit, negans se subscripsisse. Hæc igitur causa
primum fallax episcopus repertus esse dicitur. Post
hæc epistolæ prolatæ sunt, in quibus multa de im-
properiis Brunehildis tenebantur, quæ ad Chilpe-
ricum scriptæ fuerant. Similiter et Chilperici ad
episcopum delatæ, in quibus inter reliqua habeba-
tur insertum, quia si radix cujuslibet rei incisa [c.
excisa] non fuerit, culmus qui terris est editus non
arescit. Unde prorsus manifestum est ideo hæc
scripta, ut superata Brunehilde filius ejus opprime-
retur. Item alia nonnulla eidem præsulī objiciuntur, B
tam de pactionibus regum, quam de perturbatione
patriæ, quorum quædam negavit, quædam negare
non potuit. Et dum altercatio diutius traheretur,
adfuit etiam abbas Epiphanius basilicæ sancti Re-
migii, dicens quod duo millia aureorum, speciesque
multas pro conservanda Chilperici regis amicitia
idem præsul accepisset: et cum legatis, qui cum
episcopo missi fuerant, ad memoratum regem, pro-
palat idem abbas, qualiter de excidio regionis ac
regis Gontranni conventum fuerat, et ut gestum est
ex ordine narrat. Hæc audientes episcopi, et in tan-
tis malis sacerdotem Domini contuentes, triduanī
temporis spatium deprecantur tractandi: scilicet ut
ullum modum reperire posset episcopus per quem
se ab objectis excusare valeret. Sed illucescente die
tertia, convenientes in ecclesiam interrogant epi-
scopum, ut si aliquid excusationis haberet, ediceret.
At ille confusus ait: « Ad sententiam dandam su-
per culpabilem ne moramini. Nam ego novi me ob
crimen majestatis reum esse mortis, qui semper
contra utilitatem hujus regis, matrisque ejus egi;
ac per meum consilium multa fuisse gesta certa-
mina novi, quibus nonnulla Galliarum loca depopu-
lata sunt. » Hæc episcopi audientes, ac lamentantes
fratris opprobrium, obtenta vita, ipsum ab ordine
sacerdotali, lectis canonum sanctionibus, remove-
runt. Qui statim ad Argentoratensem urbem, quam
nunc Strateburgum vocant, deductus exsilio con-
demnatus est. In cujus loco Romulfus filius Lupi
ducis, jam presbyterii honore præditus, episcopus
subrogatus est, Epiphaniō ab abbatis officio, qui D
basilicæ sancti Remigii præerat, remoto. Multa
enim auri argentique in hujus episcopi regesto
pondera sunt reperta. Quæ autem de illa iniquitatis
militia erant, regalibus thesauris sunt illata; quæ
vero de tributis, aut reliqua ratione Ecclesiæ in-
venta sunt, ibi relictæ.

CAPUT III.

De sancto Basolo.

Hujus Egidii tempore sanctus Domini Basolus, ex
territorio Lemovicino, regione Armorica, nobili
prosapia oriundus, a partibus Aquitanie, patrocina
beatissimi Remigii desiderabiliter appetens, Re-
mensem devenit ad urbem. Cui adveniēti comes

itineris apparuisse traditur angelus Domini, quem
constat habuisse præducem, dum destinatam ingre-
ditur urbem. Hunc dignissime præfatus præsul Egi-
dius suscipiens, cognito peregrinantis desiderio,
petitusque secretioris conversationis habitaculum
concedere, libentissime cessit, sic ubi sibi placitum
Dei famulus infra episcopium Remense valuisset
reperire. Invenit tandem, superna disponente gra-
tia locum sibi congruum in vico Viriziaco, ad radi-
ces montis Remorum, quem nemus inde incipiens
obumbrat Rigetium. Eo loci tunc temporis erat
cœnobium, numero duodecim monachorum. Hic
igitur benigne susceptus a fratribus, traditur ab
abbate litteris imbuendus. Nec longum, sic doctrina
emicuit, ut cœtaneos et contubernales sapientiæ
luce præiret. Nulla illi propensior cura quam, aut
in lectione vel sermone de Deo, aut in oratione lo-
qui cum Deo. Transitoria despiciens, et æterna con-
cupiscens, victus pensam pauperibus erogabat,
pauillum sibi duntaxat reservans, ad infirmitatem
corporis sustentandam.

Ita virtutum crescens culmine, solitariam concu-
piscit vitam, fastigiumque, ad secretius habitandum,
contigui deligit montis, in quo cellulam cum orato-
rio construit, ubi liberius cœlesti deserviret con-
templationi. In qua inclusionis habitatione per qua-
draginta traditur annos Deo militasse, et contra ser-
pentis antiqui tentamenta viriliter dimicasse, jeju-
niis, eleemosynis, vigiliis, orationibus, atque
lectionibus indesinenter vacans, et ad se venientes
doctrinæ sanctæ luce perfundens. C

Dum hic igitur almifica conversatione decertat,
placuit supernæ pietati virtutem sui militis evidenti-
bus ostendere signis. Nam, orante illo, Dominus
aquam ei montis in vertice produxit e silice, quæ
sub sancti sepulcro fertur exsilire, ac per ecclesiæ
fundamenta quasi de vasculo sese profundere, hau-
stu dulcis, et ad potandum salubris. De quo videli-
cet fonte multi sanitatum remedia, potantes, vel
balneis utentes, seu capita diluentes, consequuntur
ægroti.

Quodam denique tempore, cum puer quidam pri-
vatus oculorum ab ætate primæva lumine, Annegi-
selus nomine, ante fores excubaret ipsius, duodecimo
suo cæcitatē anno, lapsa virtute cœlitus, orante
viro Dei luminis est honore donatus. Quod divinæ
claritatis miraculum comperientes monachi, magnis
gratiarum actionibus Deum glorificant in clarifica-
tione fidelis servi sui.

Accidit etiam quodam venatore, Attila nomine, in
saltu ejus cellulæ continuo aptum insequente, ut us-
que ad ipsius præsentiam fera perveniret, et quasi
liberandam se per ipsum credens, ad pedes ejus,
deposita feritate, procumberet, canesque naturalis
oblitisagacitatis, eam insequi parcerent. Exinde mos,
imo virtus Christi, ad honorem dilecti famuli sui,
adhuc modo servatur, ut promotā [j. permotā] quæ-
libet venatio, si aggestum in circuitu silvæ ipsius
prominentem fuerit ingressa, nec canum ulterius

insequatur aviditate, nec venatorum appetatur audacitate.

Fertur et aliud non contemnendæ rei miraculum hujus beati confessoris sui meritis, a Domino prærogatum, quod suspensus laqueo quidam nomine Ragenulfus, ab adversariis, cum in supremo mortis periculo oculos ad cælum intenderet, invocato voce lacrymabili beato Basolo, mox a morte dira rupto meruit liberari laqueo. Post multa denique pietatis insignia in vita ipsius ab eodem patrata, prænoscent per Spiritum suæ vocationis imminere sibi tempus, misit ad nepotem suum, nomine Balsemium, qui cum ad se a Lemovicina regione perduceret, significans illi quod post obitum suum in prædicto suo conversationis habitaculo deberet vitam ducere, juxta quod revelatum sibi fuerat a Domino. Cujus salutaribus præceptis, ut bonus filius obtemperans, et ad supernam hæreditatem pervenire desiderans, usque ad exitus sui diem in eadem permansit habitatione. Decessit autem beatus Pater Basolus vi Kal Decemb., supernis aggregatus civibus. Ad cujus sepulcrum multa postea monstrata sunt miraculorum insignia, quæ tamen per negligentiam et ob sui frequentiam non sunt litteris comprehensa.

Processu denique temporis, post obitum sancti viri, advenit huc homo quidam natione nobilis, sed ferox tumore mentis; qui post orationem baculum hujus beati Patris accipiens, et illum super pedem suum ponens, ut erat procerus corpore, quasi subsannando protulit dicens: En manifestat iste baculus quam parvæ statura fuerit Basolus. Nec mora, pes idem cui superpositus sancti baculus fuerat, emarcuit: quoque putrefacto, divina vir idem percussus ultione cum gravi decedit labore. Cujus corpus ad tumulandum ferri disponitur ad hujus sancti Dei monasterium; sed aggravatum nullo modo valet moveri feretrum. Proponitur ferri ad cæmeterium sancti Remigii, sed nec sic potest moveri. Cogente tandem necessitate, in Catalaunicum defertur territorium, ibique demum permittitur habere sepulcrum.

Non longe quoque valde a nostra ætate, tempore scilicet domni Ebbonis archiepiscopi, ejus ordinatione, quidam vir religiosus, Benedictus nomine, abbas constituitur hujus abbatiæ. Qui cum modesta familiam sancti Basoli tractans, et in simplicitate Domino serviens, diversis ecclesiam donariis ornavit, et post non modica vitæ suæ spatia, divinæ præceptione vocatus, ad Dominum transiit. Cui carne frater, cognomine Speruus [*j. Spernus et infra*]. abbas in eodem loco subrogatur. Qui moribus fratri dissimilis, et diræ facibus ardens cupidinis, dum temulentus aliquando sederet, cœpit dicere quod frater suus de abbatiâ illa nihil boni sciverit habere, præcipiens villarum procuratoribus, in crastinum sibi rucolas exhibere, quos variis faceret suppliciis torqueri, ut facultates ipsorum ab eis posset extorquere. Audientes ergo villarum incolæ quantæ intentabantur sibi pœnæ, omnes sancti Basoli flebiliter [*c. i, suppliciter*] ex-

petunt suffragium, ne tam crudeli lanio traderentur ad dilacerandum, lugubresque in gemitu pernôtantes, non cessabant sancti Basoli implorare solatium. Nec renuit audire sanctus Domini querelas suæ plebis. Nam facto mane Speruus idem reperitur mortuus; quem lecto nitentibus extrahere suis, crepuit medius, tantusque fœtor eundem locum replevit, ut nemo inibi remanere valuerit. Sicque familia S. Basoli trepidatis eripitur defensa suppliciis.

Avunculus matris meæ, Flavuardus [*ms., Flavardus*] nomine, duos filios in hujus sancti viri cœnobio Deo servientes habuit; quorum juniorem, nomine Tetbertum, charitate supra vires etiam exuberantem vidimus, qui presbyter dudum apud nos obiit. Is denique de patre suo quod dicturi sumus narrare nobis solebat; cui rei testis adhuc supererat nuper Ratoldus [*al., Rautnoldus*] presbyter, horum tertius frater. Consueverat siquidem semel in anno vir præfatus ad monasterium venire, fratribusque de suis facultatibus ministrare. Qui cum aliquando de more veniret, latrones eum properantem invadunt, caballum cui sedebat, cum cæteris quæ sibi visa sunt, sed et pecunias, quas servis Dei distribuendas ferebat, ornamenta quoque uxoris suæ pariter auferunt. Cumque de præda lætantes aliquantulum processissent, uxor, ejus quæ simul aderat, ingemiscens pro injuria, querulosis sanctum Basolum cœpit inclamare vocibus, dicens: Non ultra se venturus in ejus vel famulorum ipsius servitium, si sic eos abjiceret non ferendo præsidium. Post quas lamentationis voces, equi latronum, qui cum spoliis concite ferebantur, subito defiguntur, nec ullo modo promoveri possunt ad gradiendum. Ipsos quoque latrones caligo quædam perfudit, ut quonam sese verterent ignorarent. Resipiscentes tandem prædones, conferunt inter se ob innocentem factam injuriam sibi talia contigisse; initoque consilio, ad eos, quos rebus injuste privatos dimiserant, revertuntur; sua illis cuncta restituunt, et, ut veniam facinoribus suis deprecentur, exposcunt. Ita consolatione, domini Basoli suffragante sibi patrocínio, recepta, rapacibus ire dimissis, devotiores ad destinatum properant cœnobium; gratias Deo et sancto suo confessori pro indultis sibi beneficiis referunt, et læti servis Dei ministrare satagunt, pecuniis honorant, ac deinceps annis singulis idem promptiores, quod cœperant peragunt.

Quando nuper hæ Galliarum patriæ, peccatis nostris impellentibus, Hungarorum gladiis dilacerandæ sunt traditæ, quidam barbarorum sancti Basoli monasterium ingressi, dum clerici jam cum patroni sui pignoribus ad civitatem confugissent, habitacula cœnobii hominibus pene vacua repererunt, ibique metatum suum constituentes, huc undecunque prædatu reverti cœperunt. Quorum quidam in ecclesiæ signorum turricula, deaurata conspiciens relucere metalla, cupidus auri pecuniæ, tectum conscendit basilicæ, nisusque dissipare turriculam, subito delapsus ad terram corruit, membrisque confractis

interiit. Alius horum super aram ipsius ecclesiae, in **A** honore beati Martini consecratam, conatus ascendere, dum manum supra cornu altaris apposuisset, ipsa manus ejus ita inhæsit marmoris, ut nullo modo ab eo postea potuisset avelli]*FLODOARD. in Chron. an 937*]. Et quia hic eum sui noluerunt relinquere, partem lapidis circa manum ipsius bipennibus abscindentes, eum secum particulam marmoris, quæ manui ejus adhæserat, invite ferentem deduxerunt. Qui etiam (ut captivi qui reversi sunt referunt) usque ad terram suam, arente jam brachio, hunc lapidem ferens, et Basoli virtute factum proclamans, reversus est.

CAPUT IV.

De Romulfo præsule,

Post Egidium Romulfus Remense rexit episcopium, vir carne nobilis, germanus Joannis tunc temporis ducis, quorum pater Lupus multas eis possessiones æqualiter inter se dividendas reliquit. De qua divisione pari jure gerenda præceptum obtinuerunt regale. Multis siquidem excellebat patrimoniis, maximeque trans Ligerim, et in pago Pictavensi; quorum ex parte majore, per paginam testamenti ecclesiam Remensem fecit hæredem, quædam dimittens fratribus vel nepotibus suis, quædam matriculæ quoque sancti Martialis deputavit, quædam ad basilicam sancti Remigii. Villam vero Lautiniacum super fluvium Caltaionem, contulit monasterio puellarum Remis in honore sancti Petri constructo; quam vil- **C** lam dato pretio se memorat comparasse. Quædam præterea donaria testamento diversis attribuit ecclesiis, tam Remensis episcopii, quam Suessionici, sed et Turonici, aliorumque quorundam, Familiæ suæ partem maximam ingenuitate donavit. Cujus adhuc testamenti pagina in Archivo Remensis ecclesiae reservatur, cum auctoritate Childeberti regis; qua petitus idem rex a præfato præsule per Sonnatium diaconum virum venerabilem hoc testamentum confirmare decrevit: scilicet, ut terras, vineas et mancipia, quæ ad ecclesiam præcipue Remensem, vel ad cætera loca sanctorum prædictus pontifex delegaverat, si quis hæredibus ipsius injuste usurpare præsumpsisset, omnimodis ea recipiendi sacerdotes eorundem locorum liberam valerent habere **D** potestatem. Quasdam quoque villas in territorio Metensi constitutas, quarum caput est Ortivallis [i. Orcivallis] quas dominus Egidius a Vincentio quodam traditur coemisse, cum Childeberto rege commutavit, pro aliis villis in pago Remensi sitis, id est Marciliana et Arbidogilo [f., *Margilly et Ardeuil*]. Res quoque, vel mancipia, in pontificatu positas ad augmentum ecclesiae invenitur emisse. Oratorium denique sub honore beati Germani construxit in atrio sancti Remigii. Quasdam quoque res a quibusdam pervasas, apud regiam majestatem, agente præfato Sonnatio archidiacono, evindicasse reperitur, regiae auctoritatis super his evindicationibus, adhuc manentibus instrumentis.

CAPUT V.

De Sonnatio episcopo.

Romulfum sequitur in episcopatu Sonnatus, qui synodum celebrasse reperitur cum aliis quadraginta, vel eo amplius Galliarum episcopis. Ubi etiam sanctus Arnulfus Metensium præsul invenitur interfuisse, cum Theodorico Lugdunensi, Sindulfo Viennensi, Sulpitio Bituricensi, Medegiselo Turonensi, Secono Elosanensi, Leontio Xantonensi, Modoaldo Treverensi, Chuneberto Coloniensi, Richerio Senonensi, Donato Vesontionensi, Auspicio Augustidunensi. Item Modoaldo Lingonensi, Ragueberto Bajocensi, Childoaldo Abrincatensi, Bertegiselo Carnotensi, Palladio Antisiodorensi, Gondoaldo Meldensi, **B** Leudeberto Parisiacensi, Cbainoalgo Lauduni Clavati, Godone Virdunensi, Ansarico Suessionensi, Claudio Reiensis, Berthoaldo Camaracensi, Agomaro Silvanectensi, Cæsario Avernensi, Vero Rutenensi, Agricola Gabalensi, Lupoaldo Magontiacensi, Willegiselo Tolosano, Constantio Albiensi, Nammatio Egolemensi, Rustico Caturcensi, Auderico Auscensi, Emmone Arcetensi, Felice Cathalanensi, Hadoindo [*ms., r. Chadoindo*] Cenomannensi, Magnebodo Andegavensi, Joanne Pictavensi, Leobardo [*al., Lombardo*] Namnetico. In qua synodo multa leguntur utilia constituta.

1. De rebus scilicet ecclesiae qualiter tractandæ sint; et de his quæ per precatoriam impetrantur ab ecclesia, ne diuturnitate temporis ab aliquibus in jus proprium usurpentur, et ecclesiae defraudentur.

2. De clericis, si qui rebellionis ausu sacramentis se, aut scripturæ conjuratione constrinxerint, atque insidias episcopo suo callida allegatione confecerint, ut si admoniti emendare contempserint, gradu proprio omnino priventur.

3. Ut capitula canonum Parisiis acta in generali synodo, in basilica sancti Petri, Lotharii regis studio congregata, omni firmitate custodiantur.

4. Ut si qui hæretici adhuc esse suspicantur; in Galliis, a pastoribus ecclesiarum perquirantur; et si veraciter fuerint inventi, ad fidem catholicam revocentur.

5. Ut temere nullus excommunicetur; et si excommunicatus existimat se injuste damnatum, in proxima synodo habeat licentiam reclamandi: et si injuste damnatus fuerit, absolvatur; sin autem juste, impositum pœnitentiæ tempus exsolvat.

6. Ut si quis judex cujuslibet ordinis clericum publicis actionibus inclinare præsumpserit, aut pro quibuslibet causis, absque conscientia et permissu episcopi distringere, aut contumeliis, vel injuriis afficere præsumpserit, communione privetur. Episcopus tamen de reputatis conditionibus clericorum negligentias emendare non tardet.

7. Hi vero, quos publicus census spectat, sine permissu principis, vel judicis, se ad religionem sociare non audeant.

8. Si quis fugitivum ab ecclesia absque sacramento, quo ei jurandum est, ut de vita [*c., devitato*]

tormento, et truncatione securus exeat, qualicumque occasione abstraxerit, communione privetur.

9 Similiter si quis jus sacramenti præstitum violaverit, communione privetur. Ille vero qui sanctæ Ecclesiæ beneficio liberatur a morte, non prius egrediendi accipiat libertatem, quam pœnitentiam se pro scelere acturum esse promittat, et quod ipsi canonicè imponetur impleturum.

10. De incestis conjunctionibus, si quis infra præscriptum canonibus gradum incestuoso ordine cum his personis, quibus a divinis regulis prohibetur, se conjunxerit, nisi pœnitentiam sequestratione testentur, communione priventur, et neque in palatio militiam, neque agendarum causarum licentiam habeant. Et quando prædicti incestuosi se conjunxerint, episcopi seu presbyteri, in quorum diœcesi vel pago actum fuerit, regi vel iudicibus scelus perpetratum annuntient, ut cum ipsis denuntiatum fuerit, se ab eorum communione aut cohabitatione sequestrent, et res eorum ad proprios parentes perveniant, sub ea conditione, ut antequam sequestrentur, per nullum ingenium, neque per parentes, neque per emptionem, neque per auctoritatem regiam, ad proprias perveniant facultates, nisi præfati sceleris separatione pœnitentiam fateantur.

11. Si quis homicidium sponte commiserit, et non violentiæ resistens, sed vim faciens impetu hoc fecerit, cum isto penitus non communicandum : sic tamen ut si pœnitentiam egerit, in exitu ei communionis viaticum non negetur.

12. Clerici, etiam vel sæculares, qui oblationes parentum, aut donatas, aut testamento relictas retinere præsumpserint [*Concil. Paris. III. c. 1*] : aut id, quod ipsi donaverint ecclesiis aut monasteriis, crediderint auferendum, sicut antea synodus sancta constituit, velut necatores pauperum, quousque reddant, ab ecclesiis excludantur.

13. Ut Christiani Judæis vel gentilibus non vendantur : et si quis Christianorum necessitate cogente mancipia sua Christiana elegerit venundanda, non aliis nisi tantum Christianis expendat. Nam si paganis aut Judæis vendiderit, communione privetur, et emptio careat firmitate. Judæi vero si Christiana mancipia ad Judaismum vocare præsumpserint, aut gravibus tormentis afflixerint, ipsa mancipia fisci conditionibus revocentur. Qui tamen Judæi ad nullas actiones publicas admittantur. Judæorum vero convicia in Christianos penitus refutanda sunt.

14 Item si clericus proficiscens de civitate ad alias civitates voluerit, aut provincias pergere, pontificis sui epistolis commendetur. Quod si sine epistolis profectus fuerit manifestis, nullo modo recipiatur.

15. Item ut episcopus mancipia vel res ad jus ecclesiæ pertinentes neque vendere, neque per quoscunque contractus, unde pauperes vivunt, post mortem alienare præsumat.

16. Item de his qui auguria, vel paganorum ri-

tus inveniuntur imitari, vel cum paganis supersticiosos comedunt cibos, quos benigna placuit admonitione suaderi, ut ab erroribus pristinis revocentur. Quod si neglexerint, et idololatriis vel immolantibus se miscuerint, pœnitentiæ dignum tempus exsolvant.

17. Item ut serviles personæ ad accusationem non admittantur : et qui personam susceperint accusantis, cum unum crimen non probaverint, ad alia accusandum non admittatur.

18. Item si quis in quolibet gradu vel cingulo constitutus, aut potestate suffultus, decedente episcopo, res cujuslibet conditionis in domos vel agros ecclesiæ positas, ante reserationem testamenti, vel audientiam ausus fuerit occupare, vel ecclesiæ repagula effringere, et supellectilem infra domum ecclesiæ positam contingere, vel scrutari præsumpserit, a communione Christianorum penitus abdicetur.

19. Item, si quis ingenuum aut libertum ad servitium inclinare voluerit, aut fortasse jam fecit, et commonitus ab episcopo se de inquietudine ejus revocare neglexerit, aut emendare noluerit, tanquam calumniæ reum placuit sequestrari.

20. Item ut clerici cujuslibet ordinis, neque pro propriis, neque pro ecclesiasticis causis aliter adire debeant forum, nec causas dicere audeant, nisi quas cum permissu et consilio episcopi agere eis fuerit omnino permissum.

21. Item, ut in parochiis nullus laicorum archipresbyter præponatur, sed qui senior in ipsis esse debet clericus ordinetur.

22. Item, pontifices quibus in summo sacerdotio constitutis ab extraneis duntaxat aliquid, aut cum ecclesia, aut sequestratim, aut dimittitur, aut donatur (quia ille qui donat, pro remedio animæ suæ, non pro commodo sacerdotis probatur offerre) non quasi suum proprium, sed quasi dimissum ecclesiæ inter facultates ecclesiæ computabunt, quia justum est, ut sicut sacerdos habet quod ecclesiæ dimissum est. ita et ecclesia habeat quod reliquerit sacerdos [*i. relinquitur sacerdoti*]. Sane quidquid per fidei commissum aut sacerdotis nomini aut ecclesiæ fortasse dimittitur, cuicumque aliis postmodum profuturum, id inter facultates suas ecclesia computatum retinere non poterit.

23. Item, si quis episcopus res, quæ ab alia ecclesia præsentialiter [*e. præsentialiter*] possidentur, quocunque ingenio aut callida cupiditate pervaserit, aut sine audientia præsumpserit usurpare, ac suis vel ecclesiæ suæ ditionibus revocare, dum communione privari non potest, ut necator pauperum, ab officio deponatur.

24. Item, si quis episcopus (excepto, si evenerit ardua necessitas, pro redemptione captivorum) ministeria sancta frangere pro qualicumque conditione præsumpserit, ab officio cessabit ecclesiæ.

25. Item, viduas, quæ se Domino consecrari petierunt, vel puellas Domino consecratas, nullus.

neque per auctoritatem regiam, neque qualicumque A potestate suffultus, aut propria lemeritate rapere aut trahere audeat. Quod si utrique consenserint, communionem priventur.

26. Judices, qui super auctoritate et edicto dominico canonum statuta contemnunt; vel edictum illud dominicum quod Parisiis factum est, violaverint aut contempserint, placuit eos communionem privari.

27. Item, ut decedente episcopo in locum ejus non alius subrogetur, nisi loci illius indigena, quem universale et totius populi elegerit votum, ac com-provincialium voluntas assenserit. Aliter, qui præsumpserit, abjiciatur e sede quam invasit potius quam accepit. Ordinatores autem triennio ab officio administrationis suæ sedis cessare decernimus.

Præterea res ecclesiæ præfatus præsul domnus Son-natius probabiliter ordinasse legitur, augens etiam episcopium, terris ac mancipiis dato pretio coemptis, quarum adhuc emptionum nonnulla reperiuntur monumenta. Quasdam quoque res, quas pravi quidam pervaserant, apud regiam majestatem, tam per seipsum quam etiam per suos actores, Marco presbytero quoque legato suo causas agente, repetitas et obtentas ecclesiæ rite restituit. Colonias etiam villarum quarumdam episcopi depositis ordinavit servitiis. Præcepta necnon regalia super ecclesiasticarum immunitate rerum, sed et traditionum quarumdam obtinuit firmitate. Sed et res invenitur quasdam cum regina Brunechilde commutasse, pro utriusque partis opportunitate.

Testamentum quoque rerum suarum condidit, in quo plura diversis donaria contulit ecclesiis. Basilicam tamen beati Remigii præcipue sibi hæredem instituit, ubi et sepulturam se habiturum delegit; ibique missorium argenteum deauratum deputavit. Cochlearia quoque duodecim, et salarium argenteum, ac portionem suam de villari quodam cum mancipiis, vineis, pratis, cæterisque adjacentibus, et alia nonnulla, quæ se dato pretio meminit comparasse. Ad basilicam sanctorum Timothei et Apollinaris delegavit casas quasdam tam juxta ipsam ecclesiam, quam infra civitatem. Ad basilicam sancti Martini quem peculiarem patronum suum dicit, villam Mutationis, quam comparavit ad integrum, sicut a se possessa est, tradidit; insuper et aurum dedit, unde calix inibi fieret. Ad basilicam sancti Juliani recuperandam auri solidos quinque. Ad basilicam sancti Nicasii similiter solidos quinque. Ad basilicam sancti Joannis solidos quinque. Ad basilicam sancti Sixti similiter in auro solidos tres. Ad basilicam sancti Mauricii solidos tres. Ad basilicam sancti Medardi solidos tres. Ad monasterium puellarum vineam in Germaniaco (*Germiny*) sitam, cum quibusdam vasis ipsi basilicæ profuturis. Ad basilicam quæ dicitur ad Apostolos, auri solidos tres, cum aliis munusculis unde calix fieret. Ad basilicam sancti Petri in civitate auri solidos tres. Ad basilicam sancti Theoderici portionem suam de villa Germaniaco, cum mancipiis vineis, et cæteris ad

ipsam pertinentibus; argentum quoque ad sepulcrum domni Theodulfi fabricandum, vel exornandum Ad basilicam sancti Viti vas quoddam argenteum ad calicem faciendum, et in auro solidos quindecim. Ad basilicam sanctorum martyrum Rufini et Valerii in auro solidos quindecim. Ad basilicam sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani auri solidos quindecim. Ad matriculam præterea sanctæ Remensis ecclesiæ nonnulla contulit donaria.

Cæteris quoque matriculis, vel congregationibus diversa delegavit munera. Quibusdam hæredum quoque suorum personis prædia quædam eo tenore dereliquit, ut ad loca sanctorum a se destinata post eorum reverterentur decessum. Mancipia nonnulla libertate donavit, additisque ditavit peculiis. Quod viri Dei testamentum regalis præcepti reperitur pagina roboratum.

CAPUT VI.

De Leudegiselo episcopo, Angelberto et Lando.

Post hunc beatum virum Leudegiselus, Attilæ episcopi frater, tempore Dagoberti regis episcopium rexit quod etiam rebus emptis, scilicet silvis, pratis, ruribus auxit. Quædam quoque cum Albone Tricassino episcopo, pro utriusque partis opportunitate, commutavit; sed et alia quædam cum aliis quibusdam personis. Res etiam quasdam ecclesiæ ordinatis disposuit colonis.

Hunc sequitur Angelbertus. Ipse quoque rebus emptis auxisse reperitur episcopium. Cui successit Lando vir illustrissimus, et multorum possessor prædiorum: quorum nonnulla junxit ecclesiæ, quædam vero propinquis suis distribuit. Sed et ea quæ trans Ligerim Remensis habuerat ecclesia, et Felix abbas quidam ecclesiæ sancti Juliani martyris indebite retinebat, apud majestatem regiam legibus evindicata recepit; pro quibus jam antea prædecessor ejus Angelbertus episcopus cum Gallo Arvernensi episcopo, coram rege controversiam habuisse reperitur. Hinc Lando præsul ecclesiam Remensem rerum suarum per testamenti paginam rite fecit hæredem, et quæcunque aliis dedit personis, vel ecclesiis eidem ecclesiæ, vel successori suo constituit dispensanda. Diversorum siquidem sanctorum basilicis diversa delegavit donaria. Basilicæ scilicet sancti Remigii, ubi sepulturam fieri sibi delegit, villas et munera. Basilicæ sancti Gaugerici et sancti Quintini argenti varia dona; item, basilicis atque matriculis Remis, sanctorum scilicet Timothei et Appollinaris; item, sancti Martini; item, sancti Nicasii; item, sanctæ Genovefæ; monasterio quoque sanctorum Theoderici et Theodulfi; item, ad basilicam sancti Germani, et matriculam ipsius; item, sancti Juliani; item, sanctorum Cosmæ et Damiani; item, sancti Petri ad Cortem; item, sancti Petri ad Monasterium puellarum; item, ad basilicam S. Symphoriani, quæ vocatur ad apostolos; item, sancti Medardi, et sanctorum Crispini et Crispiniani; item, sancti Victoris; item, sancti Mauricii; item, sancti Basoli diversa contulit donaria; ecclesiæ quoque Laudunensi cujusdam villæ portionem suam de-

legavit, et basilicæ sanctæ Genovefæ ibidem constitutæ villam Appiam (*le village d'Eppe*), cum omni re ad se pertinente tribuit. Turrim quoque auream, quam ad votum suum fabricari fecerat, super altare posuit S. Mariæ Remensis ecclesiæ, et patenastres, ac brachiale aureum. Fuit autem Sigiberti regis tempore.

CAPUT VII.

De sancto Nivardo.

Post præmissos, ad episcopale culmen eligitur beatus Nivo, qui et Nivardus; utroque namque reperitur vocitatus nomine. Hic prius in aula regis, utpote vir illustrissimus, traditur conversatus. In episcopatu vero positus, emptis per diversa loca tam fundis, quam domibus, necnon mancipiis dilatasse res invenitur ecclesiæ. Disposuit etiam nonnullas ordinatis coloniis villas episcopii: quasdam quoque res commutasse reperitur cum Attila Laudunensi præsule, pro utriusque partis opportunitate. Commutavit etiam a Bavone et Theoderamno fratribus locum quemdam super fluvium Maternam de rebus Remensis ecclesiæ, ubi construxit monasterium, quod dicitur Altumvillare (*Hautvilliers*), petente Berecario abbate, qui ab eo petierat locum sibi dari, ubi cum fratribus suis monachis, sub regula Patrum sancti Benedicti et sancti Columbani, vivere posset; quod et idem præsul facere studuit, ut infra continetur. Sed et cum aliis quibusdam personis, prout congruum visum fuit, res quasdam commutavit. Dedit quoque, sub jure privilegii, ad monasterium sancti Basoli, ecclesiam in Viriziaco in honore sanctæ Mariæ constructam, cum omnibus ad ipsam pertinentibus, simulque locellum qui Wasciacus dicitur. Immunitatem quoque ipsis monachis, sub Petrone abbate ibidem Deo servientibus instituit, ut nullus ecclesiasticorum iudicum eos indebite in aliquo inquietare præsumeret, sed eis quieto ordine sub sancta regula vivere, ac Deo servire liceret. Præceptum etiam immunitatis a Childeberto rege (*Childebertus III*) super teloneis et quibusdam tributis, ecclesiæ Remensi obtinuit. Cui Ludovicus quoque rex, sub ecclesiæ suæ nomine, res quasdam in Malliaco super fluvium Vidulam, quas quibusdam infidelibus suis ejectis receperat, auctoritatis suæ præcepto concessit. Hujus etiam tempore tradidit Grimoaldus vir illustris sancto Remigio villas suas Calmiciacum et Victuriacum (*Mally, Veeste*), pro animæ suæ remedio.

Hic beatus Nivardus, dum ex communi consensu totius concilii præsulum Galliæ, Namnetis, Romani jussione pontificis, exhibiti, rege favente, restruxisset ecclesiam monasterii super ripam Maternæ fluminis, in loco nuncupato Villari, dudum siti, sed a barbaris diruti, et ab eo constructa hæc funditus cecidisset ecclesia, in alio loco rursus ab eo restructa, rursus traditur corruisse. Quadam vero die veniens de villa Sparnaco, simul comitante secum præfato abbate Berecario, visum sibi est, transito flumine, deberé paululum requiescere: sicque caput

(1) Idem latius refertur in Vita S Bercharii.

in sinum sedentis reclinans Berecarii, obdormivit, et visum vidit, scilicet columbam locum silvæ circumire, et in fago quadam post hanc circumitionem resedisse; idque tertio columbam videt eandem egisse, tumque cælos petisse (5). Quam visionem, sicut ipse in somnis, ita prædictus quoque Berecarius vigilans fertur accepisse. Quo viso compunctus idem cœpit abbas fundere lacrymas. Experrectus autem beatus præsul a somno, ex lacrymis ejus sibi faciem reperit udam; et interrogans quæ illi causa fletus existeret, accipit eum propter sui ruinam flevisse operis. Invicemque sibi visa referentibus, traditur pontifex hæc etiam cuidam Dei servo, nomine Banovi, cujus erat ipsa possessio, visa narrasse. Qui oratorium in honore sanctæ crucis illic habens, ibi conversabatur. Qui etiam postquam visionem præsulis, et ejus agnovit voluntatem, obtulit illi eandem possessionem suam, partem quoque possessionis cujusdam fratris sui, nomine Baldini. Alterius vero fratris, Theoderamni nomine, causam retulit, quod esset scilicet in factione contra Reolum comitem, qui Remensis post exstitit episcopus, pro filiis ejus, quos occiderat in ultione filiorum suorum, quos Reolus pro latrocinio quod exercebant, suspendio necaverat. Unde dominus Nivardus eum cum Reolo, qui neptem suam filiam Childerici habebat uxorem, pacificavit; et sic ipse Theoderamnus simul cum cæteris fratribus suis eandem possessionem sancto Nivardo, commutatione ab eo sumpta, tradidit. Mox idem præsul succidi silvam jubens, in honore sancti Petri et omnium apostolorum ibi construxit ecclesiam, et ubi resedisse columbam viderat, altare instituit, collectisque servis Dei monasterium ordinavit. Ubi etiam præfatus Theoderamnus monachus efficitur. Sed et Reolus filium suum nomine Gedeonem, de nepte sancti Nivardi susceptum, ibi monachum fieri petiit et rerum suarum partem ad idem monasterium condonavit. Beatus autem Nivardus, constituto monasterio, quidquid possessionum ante episcopatum fuerat visus habere ad ipsum locum tradidit, et exhortatus beatum Reolum, religionis ei suasit assumere habitum. Privilegium quoque, poscente præfato abbate Berecario, eidem contulit monasterio: ut scilicet ipse præsul idem monasterium in sui juris dominatione dum adviveret, conservaret, et ut post suum decessum Remensis episcopus ipsum cænobium gubernet, et eosdem monachos contra omnes adversitates defendat; ipsi vero monachi potestatem habeant prælatum sibi regulariter eligendi, prout in descriptione ipsius privilegii continetur. Post hæc in ecclesiola sanctæ Mariæ, quam in eodem monasterio construxerat, obiisse fertur, et ad ecclesiam sancti Remigii Remis deportatus, ibidem sepultus est.

CAPUT VIII.

De translatione sanctæ Helenæ ad ipsius sancti monasterium.

Ad prænotatum hujus sancti viri cænobium beatæ

Helenæ reginæ constat corpus ab urbe Roma de-
 vectum. Quod quidam presbyter Remensis pa-
 rochiæ, Tergisus nomine, Romam profectus,
 noctis inopinus in ecclesia remanens tempore,
 furatus cautissime secum studuit deferre. Qui dum
 jam secundam mansionem haberet, in silva quæ
 civitati adjacet Sutriæ, in crastinum unus e co-
 mitibus ejus pignora sancta levare super asellum
 gestiens, ea minime valuit movere. At stupidus hæc
 magistro notificat; qui concitus pergens, thesaurum
 pavidus apprehensum jumentosine gravitate ponde-
 ris imposuit, cum esset inferior repulso viribus cor-
 poris. Confessus est autem idem minister nocturno
 se pollutum fuisse somnio. Venientes ad rapidissi-
 mum fluvium Taram, cum illum non auderent in-
 gredi, propter validissimum ipsius impetum, animal
 sacro tutum munere, sponte descendit in flumine.
 Quem secutus alter asellus ferens presbyterum, licet
 undis pene videretur immersus, transiit tamen flu-
 vium, cum latera fluctibus non tinxisse probaretur
 almi pignoris bajulus. Item dum superant Alpium
 juga quædam comes hujus itineris puella in præceps
 labitur acta. Quæ dum miserabiliter volvitur per
 devexa, socii beatæ reginæ proclamantes expetunt
 patrocinia: cum subito in prærupto montis hæsit
 latere delapsa; sicque demissis fasciis retrahitur
 incolumis ad superiora, nullam, ceu visum sibi est,
 læsionem perpessa. Quibus compertis nonnulli mi-
 raculis, devotius hujus oneris famulabantur obse-
 quiis. Inter quos equo quidam desiliens, beata sper-
 imponit pignora, descensuque montis artam in-
 gressus semitam, propriis onus extollit humeris. At
 subito lubrica pede secuto ruit in præceps, sacra
 tamen brachiis astricta nullatenus omittens mu-
 nera: cum protinus, turba sequente nomen reginæ
 precibus ingeminante, equus, qui sacra gesserat,
 suam nihili pendens ruinam, ruentem anterioribus
 hominem cruribus amplexus, tandiu eum, Deo se sus-
 tinente tenuit, donec ab incolis subter degentibus
 glacies ferro crispata, et tam homo quam equus in
 callem sunt funibus revocati. Pervenientes autem
 ad pagum Lingonicum, in vicum qui vocatur Osi-
 smus, ecclesiæ beati Winebaldi, almas intulerunt reli-
 quas. Ubi quædam contracta genibus repens mu-
 liercula, mox ut horum gestamen pignorum attigit,
 ad sua revocatis officia nervis, sanitati perfectissime
 redditur. Inde itinere unius diei peracto, quidam
 omnibus jam per sexennium dissolutus artubus, lin-
 teum beatæ reginæ cum gladio mittit in munere.
 Sed antequam conjux ejus ad eum, quæ hæc detu-
 lerat munuscula, rediret, infirmus idem membrorum
 omnium recuperat munia. His auditis, quædam ma-
 tris ab utero cæca puellula deducitur huc ad sancta
 præsidia, moxque dum feretrum beatæ contigit Do-
 minæ, depulsa lumen recepit cæcitate. Ingressis vil-
 lam Avergam quædam muta, sed et officio manuum
 destituta, progreditur obviam, quæ statim, recupe-
 ratas membrorum muniis, optatam meruit invenire
 medelam.

Deinde venerando hoc in ecclesia villæ Falesiæ
 posito munere, quidam lunaticus eadem basilicam
 est ingressus. Tum novissime vexatus, merita bea-
 tissimæ petentibus cunctis plenissime regreditur ab-
 solutus, integra scilicet sospitate donatus. In eadem
 villa quidam morbo attritus tria grabato exegerat
 lustra, carne jam ita putrefacta ut viginti tria e cor-
 pore ipsius cecidisse feratur ossa: qui ad divam per-
 latus medicatricem, virtute divina erectus, stupente
 populo redditur sanus. Quædam quoque puella, no-
 mine Bava, genibus attracta repens, utpote utroque
 poplite contracto matris ex utero, basibus hic solida-
 tis, recto recessit vestigio, quæque postmodum Re-
 mis in sancto permansit proposito. Accedit quoque
 femina, quæ paralysi resoluta linguæ penitus ami-
 serat officia, laxisque nervis, dextræ manus in-
 utilia dependebant vincula. Cujus allatus in munere
 linteolus, ut thecam sacri contigit corporis, mu-
 lier pristinæ munia perfectæ recepit salutis. Quidam
 surdus a nativitate vervecem adduxit, ecclesiam
 ingressus ad missarum solennia stetit. Ut ad evan-
 gelium ventum est recitandum, verba vitæ insolita
 cœpit aure percipere; quo perlecto curatus con-
 fessus est Evangelium se nunquam prius audisse.
 Pater quidam lactentis advenit pueri, quem ad exi-
 tium jamjamque vis impellebat ægritudinis. Genitor
 ergo, votum pro vita vovens nati, rediit, et puerum,
 qui per quinque jam dies fomenta spreverat mammae,
 reperit incolumem, lacque sugentem. Paralyticus qui-
 dam Trevirorum e finibus est advectus, qui septem du-
 dum vicibus omnium membrorum soliditatem adeptus,
 toties, carnis se prementibus desideriis, miserabiliter
 est recontractus. Qui postquam propria confessus
 est facinora, quod non egerat jam vicesimus volve-
 batur annus, permansura deinceps est sanitate po-
 titus. Allata est item mulier quædam, dextro latere
 pestis immunitate resoluta, quæ perfectam conse-
 cuta medelam, reversa est sana. Item, adducitur
 mane mulier cæca, quæ hora rutilante tertia, gemina
 regreditur illuminata lucerna.

Denique ut perlata est ad præfatum Altumvilla-
 rense monasterium sacratissima gleba, quibusdam
 dubitantibus an ipsa foret Helena Constantini Augu-
 sti genitrix, vitalisque ligni repertrix, id probabili
 Christus asseverare dignatur aquæ indicio, triduo
 supplicatus jejunio. Mittuntur etiam tres fratres ex
 eodem monasterio Romam, ad indagandam transla-
 tionis hujus beatæ reginæ certitudinem; qui red-
 eunt et veritatis hujus indaginem, et geminatum
 gaudium, corpus videlicet beati Polycarpi presby-
 teri, collegæ sancti Sebastiani, huic attulere cœ-
 nobio.

Hujus beatæ reginæ quondam natali die immi-
 nente, pisces monachorum noctu capturæ in-
 stabant piscium in Materna flumine, cassoque fru-
 strati per totam fere noctem labore, tandem con-
 questi, sanctam Helenam pro sua cœperunt incla-
 mare fatigatione. Tum in Dei, et in ipsius nomine
 laxantes rete, gemino ditati gaudent esoce. Sed mox

unus horum repetens matrem, quodam gaudia interpolavit mœrore. Dumque rursus queruntur, iterumque dominam inclamando turbantur, piscis elapsus mirabiliter dans saltum ab imo, superiorem retis funem tenacissimo corripit morsu, et sic inhærens funi pependit, donec stupefactus cum tandem piscator gratanter excepit.

CAPUT IX

De translatione sancti Sindulfi ad idem monasterium.

Ad hoc monasterium beati Sindulfi translata sunt ossa, quæ in villa quæ dicitur Alsonia, fuerant posita, ubi Deo idem sanctus vir sacerdotali servierat officio, et ubi pluribus post obitum claruerat miraculis. Cujus pignora ut perlata sunt ad villam, quæ dicitur Spida, mulier quædam cæca pristinum gavisa est lumen adepta. Cumque appropinquarent jam portæ civitatis Remensis, obviam properante populi multitudine, accessit quædam muta et debilis manu puella; quæ ut se terræ prostravit, ab utraque sanari peste promeruit. Allata est illuc quædam muliercula manibus, genibusque contracta, quæ continuo, ut est ad terram deposita, sanitati lætatur restituta. Sed ubi victa luxu gloriari cœpit, quod eam vellet, nollet, vir suus reciperet, qui eam infirmitatis hujus causa dimiserat, ad depulsam rursus est miseriam revoluta. Item ut posita sunt beati viri membra in ecclesia, coram altari sanctæ Mariæ, advenit quædam puella reptans genibus contracta: quæ virtute erecta, hujus sancti meritis astitit sana. Adducitur etiam quædam jam per annos septem cæca, quæ mox ut valvas templi attigit, lumen recipere meruit. Celebratis missæ sacramentis, defertur inde corpus beati viri ad basilicam sancti Remigii. In crastinum perfertur ad monasterium Avennacum, et occurrentibus sanctimonialibus, advenit quidam jam duobus annis claudus; qui ubi se prostravit in humum, surgens priscum cœpit figere gressum. Affertur etiam quædam contracta, membrisque resoluta, quæ sine mora sospitati gaudet restituta. Tum perlatum est munus hoc venerabile ad monasterium Altumvillarense, ubi quædam puellula advecta a primo nativitatis anno cæca, ut ad januam monasterii pervenit, lucem videre cœpit. Duo germani provectæ fratres ætatis sub uno anno luce privati oratorium ingressi, ut se dederunt in orationem, cruor eis pro lacrymis fluere cœpit ex oculis; moxque lumine recepto, lætantur sepulcrum videre sanatoris. Quædam Deo sacrata votum habuit cum sociis, ut iret ad locum pignoris; quæ de itinere medio cæteris iter peragentibus cœptum reversa, ut ad suæ locum cellulæ pervenit, poplitibus, brachiisque contracta dirigit. Postea, plaustro ad præfatum devecta cœnobium, postquam aliquandiu ibidem in hac est ægritudine remorata, exultat tandem pristina sibi sospitate redhibita.

CAPUT X.

De sancto Reolo episcopo.

Post S. Nivardum præfatus domnus Reolus (*saint*

Rieul) episcopium hoc est adeptus, quod tam hæreditariis, quam emptitiis invenitur auxisse rebus. Qui ex præcepto domni Nivardi causas apud regiam majestatem pro rebus ecclesiasticis, vel colonorum legibus egisse ac evicisse reperitur. Ipse vero beatus Reolus in episcopatu jam positus maguam habuit intentionem, pro rebus præmissi sancti Nivardi episcopi, cum Gundeberto regis optimate, ipsius domni Nivardi fratre germano, dicente Gundeberto quod villæ germani sui Nivonis episcopi, tam de paterna, quam de materna hæreditate, quas Nivo moriens dereliquerat, ipsi jure legitimo deberentur. At contra domnus Reolus vel agentes sui dicebant, quod domnus Nivardus omnem rem suam, pro animæ suæ remedio, ad loca sanctorum per sua instrumenta contulisset, scilicet ad ecclesiam sanctæ Mariæ, et sancti Remigii, atque ad monasterium Altumvillare, necnon et Viriziacum, ubi domnus Basolus in corpore requiescit; quæ monasteria ipse domnus Nivo suo construxerat, vel restruxerat opere. Item, Remis ad monasterium puellarum, ubi Boba præesse videbatur abbatissa. Item sanctis Rufino et Valerio, vel per reliqua loca sanctorum. Sed dum inter utramque partem hæc intentio verteretur, mediantibus pacificis tandem personis, eo tenore ad pacem concordia redierunt, ut Gundebertus ea quæ ultra Ligerim fuerant Emmæ genitricis ipsorum, absque repetitione Reoli episcopi, vel agentium suorum, in sua reciperet potestate. Reliqua vero, quæcunque bonæ memoriæ domnus Nivo ad loca sanctorum per sua instrumenta delegavit, ad integrum eadem sanctorum loca perpetualiter absque repetitione Gundeberti, vel hæredum suorum cum Dei adjutorio possiderent. Unde conventiale quoque scriptum digestum apud nos adhuc reservatur, utriusque partis assignatione roboratum.

Hic partem villæ Diciaci positus in episcopatu emit; item, mansum et campos in villari Bersiniaco [*ms.*, Hersiniaco]; item, mansos aliquos plusquam quatuor infra civitatem Remensem a diversis personis, et alia quædam; item, portionem de villa, quæ dicitur Mons Allonis; item, partes villarum Rosiciaci et Popiciaci, et alia nonnulla, tam prædia quam mancipia, ejus temporibus tradidit vir illustris Waratus ad ecclesias sanctæ Mariæ, et sancti Remigii Remis Cruciniacum (*Cruny*) montem, Curbam villam (*Courville*), cum Acciniaco, in pago Tardonensi, (*Arcini en Tardenois*). Quædam denique hic beatus præsul Reolus ex rebus ecclesiæ invenitur cum quibusdam personis commutasse, partium scilicet liberata opportunitate.

Habuit filiam Deo sâcratam in monasterio quod Ebroinus Suessionis construxit, sub sancta regula conversantem, nomine Odilam, quam ex legitimo susceperat ante clericatum matrimonio; cui villas quasdam, tam in pago Remensi, vel Bellovagensi, quam etiam in partibus Transligeranis, eo tradidit jure, ut ad idem monasterium res ipsæ post ejus decessum proficerent omni tempore.

Construxit hic venerabilis præsul monasterium Orbacense, in loco quem promeruit dono regis Theoderici, per ipsius licentiam, suffragante quoque Ebroino majore domus. Impetravitque domnus idem Reolus a monasterio Rasbacensi sex monachos, qui regimina sanctæ regulæ ibidem tenerent, et alios ea docerent. Ex quibus unum Landemarum [i, Leudomarum] nomine, in eodem loco abbatem constituit, qui rexit idem monasterium donec vixit. Nam licet ab Odone quodam fuerit expulsus, a Childeberto tamen rege postea restitutus est. Post cujus obitum domnus Rigobertus archiepiscopus ipsum recepit et rexit. Hujus monasterii monachum, nomine Hucboldum, nuper Hungari comprehensum trucidare nisi sunt; sed nequaquam ferro incidere potuerunt (6). Nam ut idem refert, et nonnulli captivi qui viderant, reversi nunc quoque testantur, dum sagittis eum nudum undique barbari petissent, ut ab adamante relisæ, sic ab ejus corpore resiliebant sagittæ, nec signum ictus ullum apparebat in cute, sed et omni conatu gladio percussus, nihilominus mansit intemeratus. Unde et Deum dicentes eum esse, duxerunt reveriti secum, donec redemptus a quodam episcopo, atque dimissus revertitur.

CAPUT XI.

De sancto Rigoberto

Præfato domno Reolo beatus Rigobertus successit in episcopatu, ejus, ut traditur, etiam carne propinquus in regione Ribuariorum (*pays de Ribemot*) nobili prosapia genitus; patre siquidem ex eodem pago, nomine Constantino, matre vero ex Porcensi oriunda territorio; vir piis moribus instructus, et virtutum insignibus adornatus. Qui nonnulla in episcopio collapsa reperiens, reparavit. Sed canonicam clericis religionem restituit ac sufficientia victualia constituit, et prædia quædam illis contulit, necnon ærarium commune usibus eorum instituit. Ad quod has villas delegavit; Gerniacam cortem (*Gernicourt*), Musceium Rocceium, Wilfiniacum Rivum, Curcellas; ecclesiam quoque S. Hilarii, cum suburbio ad eam pertinente, scilicet ut in annua transitus sui die sufficiens eis inde refectio pararetur; quæ superessent, ipsius communiter dividenda cederent. Famulos quoque, et eorum colonias ad necessaria canonicorum servitia deputavit, et eosdem Christi pauperes rerum suarum hæredes fieri destinavit. Harum vero summa rerum in 40 vel amplius mansos colligitur. Nonnullas etiam episcopii villas, descriptis eorum coloniis, servitiisque, rite disposuit.

Res etiam quibus episcopium auxit quasdam dato pretio comparavit, ut villam, nomine Cartobram, in pago Tardonensi, a Gomnoaldo, pro qua dedisse traditur auri solidos quingentos, et in villa, cui nomen Turba, mansos duos, a diversis personis. Item portionem de villa quæ dicitur Campaniaca super fluvium Vidulam, ab Hosomo [*ms.*, Hosonio], pro

qua dedisse reperitur in auro solidos 140. Item, a quadam consobrina sua, nomine Gilsinda, portionem de villa Bracancio [*Briquenay*] super fluvium Rotumnam, cum mancipiis, ædificiis, et omnibus ad ipsam possessionem pertinentibus. Item ab eadem Gilsinda partem quamdam de villa Bobiliniaca supra fluvium Suippiam [*Boul sur Suippe*], cum domibus, mancipiis, pratis, campis, et cæteris ad eandem possessionem pertinentibus; pro quibus rebus in auro solidos centum invenitur dedisse. Quasdam quoque res trans Ligerim non modico auri dato pondere reperitur emisse. Quædam quoque cum aliquibus personis invenitur commutasse, pro partium scilicet opportunitate. A Dagoberto [*Dagobert II*] denique rege præceptum immunitatis suæ obtinuit ecclesiæ, suggerens eidem regi, qualiter ipsa ecclesia sub præcedentibus Francorum regibus, a tempore domni Remigii et Clodovei regis, quem ipse baptizavit, ab omni functionum publicarum jugo liberrima semper exstiterit. Qui præfatus rex hoc beneficium confirmare vel innovare disponens, cum consilio procerum suorum statuit, ad prædecessorum formam regum, præcipiens ut omnes ipsius sanctæ Dei ecclesiæ res, tam in Campania, et infra urbem, vel suburbanis, quam in Austrasia, seu Neustria, vel Burgundia, seu partibus Massiliæ, in Rodonico, etiam, Gavalitano, Arvernico, Turonico, Pictavico, Lemovicino, vel ubicumque infra regna ejus ipsa Remensis ecclesia, vel basilica beatissimi Remigii villas aut homines habere videbatur, sub integra immunitate omni tempore possent manere. Sic quoque ut nullus iudex publicus in ipsas terras auderet ingredi, ut mansiones intrando faceret, aut quælibet judicia, vel xenia ibidem exigere ullatenus præsumeret; sed quodcumque a prædecessoribus suis regibus ecclesiæ Remensi vel basilicæ sancti Remigii fuerat concessum, cunctis diebus eadem ecclesia valeret habere conservatum. Sed et a filio ipsius super hujusce auctoritatis corroboratione, et a cæteris sui temporis regibus, immunitatis, ac teloneorum remissionis præcepta ecclesiæ suæ studuit obtinere. Item, Theoderici regis specialiter pro villa Calmiciano, quam Grimoaldus vir illustris ecclesiæ Remensi contulerat. Quarum adhuc regalium monumenta præceptionum in archivo sanctæ hujus Remensis conservantur ecclesiæ.

Hic venerabilis præsul Pippinum majorem domus regiæ traditur amicissimum habuisse; cui eulogias pro benedictione crebro solebat mittere. Ad quem collocuturus, dum venisset aliquando, cœpit idem princeps requirere, quid huic sancto Patri gratum potuisset offerre. Morabatur autem tunc apud Gerniacam cortem, quam villam eidem oblatam, ubi gratam haberi beato pontifici comperit, offert ei, ut quantum vellet in gyro acciperet, vel quantum circumiret, dum ille meridie quiesceret. Beatus itaque Rigobertus, exemplum beatissimi Remigii secutus,

(6) Idem refert auctor in Chronico ad annum 937.

per fines qui manifestissime patent, pergens, passim itineris sui limitem poni præcepit, ut litem discerneret arvis. Cui regresso surgens Pippinus a somno, largitus est omnem quem circuitu suo concluserat locum. Ad indicium vero memorabile super hoc itineris sui vernantior omni tempore, quam in cæteris circa locis, visitur herba virere. Est et aliud non contemnendæ rei miraculum, quod procul dubio meritis ipsius constat eisdem rebus a Domino prærogatum. Siquidem postquam ejus cessere dominio, fertur eas nunquam læsisse tempestas, nec cecidisse super illas grando; et cum in locis contiguus videbatur cadere, fines eorum non præsumit attingere.

Denique res istas, vel cætera quæ visus est obtinuisse, nullo mundanæ cupiditatis impetravit obtentu; sed ecclesiæ suæ in cunctis consulens utilitatibus, illam constituit hæredem. Plures etiam rerum suarum participes fecit ecclesias, ut variis chartarum docemur instrumentis. Sub ipsius episcopatu dedit Ado quidam abbas ad ecclesiam sanctæ Mariæ Remensis res suas sitas in pago Laudunensi, in vico, qui dicitur Rausidus [c. i, Raosidus], cum adjacentiis earum, domibus scilicet, colonis, campis, vineis, pratis, silvis, piscinis, aquis, aquarumve decursibus, et omnibus appendiciis. Item ad matriculam sancti Remigii res quasdam in pago Tardonensi, in villa Corneciaco constitutas. Diversæ quoque personæ in locis diversis res suas pro animarum remedio ecclesiæ Remensi sub hoc Patre beatissimo tradiderunt, ut Beroaldus [ms., Heroaldus] et Sairebertus in monte Betelini, et Taxovariis domos, arva, mancipia, vineas ac silvas: Gairefredus et Austreberta in pago Laudunensi, in villa Warocio, mansos cum terris adjacentibus, vineis ac mancipiis. Abbo res suas sitas in pago Porcensi, villa Augusta. Landemarus in Camarciaco, in pago Remensi, mansos cum ædificiis, mancipiis, ruribus, vineis, silvis, pratis, et cæteris adjacentiis. Rodemarus rex suas sitas in vico Castricensi. Item Austrebertus suas in eadem villa. Quarum adhuc exemplaria traditionum apud nos condita reservantur.

CAPUT XII.

De expulsionem ipsius ab urbe Remensi.

(An. 717, Sigeb. 7, 8.) Orta denique simultate inter regem Chilpericum et Karolum præfati Pippini filium, majoremque domus Ragemfridum, Karolus iste prope urbem transiens Remorum, clamasse fertur ad beatum Rigobertum supra portam civitatis situm, ut ei juberet eandem portam aperiri, quatenus ad ecclesiam sanctæ Dei Genitricis oratum posset abire. Cui crebris in idipsum vocibus instanti respondisse vir Domini perhibetur, quod non illi eam prius aperiret, donec sciret quem finem lis cœpta perciperet; ne forte urbem sibi commissam ipsi diripiendam proderet, qui aliarum res nonnullas urbium diripisset. Ad hæc Karolus cominatus asseritur furibunde, quod si reverteretur victor in pace, non ultra idem vir Dei tutus maneret in eadem civitate. Supra portam

A siquidem, quæ dicitur Basilicaris, vel quod basilicis in gyro sui dispositis abundaverit, vel quod euntibus ad basilicas in vico sancti Remigii sitas pervia fuerit, hic benedictus Domini consuevisse traditur commorari, quod apertis cœnaculi sui fenestris, loca sanctorum beati Remigii, cæterorumque orandi gratia solitus fuerat contemplari.

Oratorium quoque super eandem portam construxerat in honore sancti Michaelis archangeli, de quo in contiguam sancti Petri ecclesiam descendere morem fecerat orationis amore. Quod oratorium non pauco tempore perseveravit ibidem, donec Ludovicus imperator idem sancti Petri monasterium Alpaïdi filiæ suæ dedit. Cujus mulieris vir, nomine Bego, præfatum dirui jussit oratorium; quia scilicet quadam die caput in superliminari ejusdem ostioli graviter eliserit, eo quod statura procerus fuerit, et erecto collo ambulaverit, nec ad introcundum seipsum humiliaverit: prætendens quod fenestram obnuberet ecclesiæ præ sui celsitudine. Quod tamen oratorium ut cœpit everti, mox ille corripitur a dæmone, ut erat in pago Laudunensi, procul ab urbe Remensi. Porro per hujus portæ viam pulvis et venti mistim ferebantur, unde et tenebræ urbi videbantur illatæ: nec per eandem viam facile valebat quisquam incedere. Hoc autem oratorium modo reparatum, et in præmemorato beati Michaelis veneratur honore restitutum.

Præfatus itaque Karolus ut principatum bello adeptus est, hunc virum Domini Rigobertum patronum suum, qui, ut traditur, eum de lavacro sancto susceperat, episcopatu deturbavit, et cuidam Miloni sola tonsura clerico, quod [i, qui] secum processerat ad bellum, dedit hoc episcopium. Hic Karolus ex ancillæ stupro natus, ut in annalibus regum de eo legitur, cæteris qui ante se fuerant audacior regibus, non solum istum, sed etiam alios episcopatus regni Francorum laicis hominibus et comitibus dedit; ita ut episcopis nihil potestatis in rebus ecclesiarum permetteret. Verum quod contra hunc virum sanctum et alias ecclesias Christi perpetravit malum, justo judicio Dominus refudit in caput ejus. De quo Patrum scripta relatione traditur, quod sanctus Eucherius, cujus in monasterio sancti Trudonis humatum est corpus, Aurelianensium quondam episcopus, dum in oratione positus, mente cœlestibus intenderet, ad alteram vitam raptus, inter cætera quæ Domino sibi velante conspexit, hunc Karolum in inferno inferiori torqueri vidit. Cui de hoc sciscitanti responsum est ab angelo ductore suo, quod sanctorum judicio, qui in futuro examine cum Domino judicabunt, quorum res abstulit, sempiternis sit pœnis deputatus. Qui beatus Eucherius ad sæculum reversus, sancto Bonifacio, qui tunc Galliis, ad restituenda jura canonica, fuerat ab apostolica sede prælatus, et Fulrado abbati monasterii sancti Dionysii, et summo capellano regis Pippini, hæc indicare studuit, dans in assertione, ut ad sepulcrum ejus accedentes, si corpus ipsius inibi non reperie-

rint, quæ de illo referebat, vera esse scirent. Quibus ad locum, ubi corpus ejusdem Karoli (*Car. Martelli*) sepultum fuerat, venientibus, et sepulcrum ipsius aperientibus, subito visus est serpens egressus; et totum illud sepulcrum vacuum reperitur interius, sicque denigratum, ac si fuisset flammis exustum. De præfato denique Milone Zacharias papa Romanus, prænovato sancto Bonifacio inter cætera, quæ ad eum mandata dixerit, ita scribit (*ZACHARIAS ep. 12*): « De Milone autem, et ejusmodi similibus, qui ecclesiis Dei plurimum nocent. ut a tali nefario opere recedant, juxta Apostoli vocem, opportune, inopportune prædica (*II Tim, iv*). Si acquieverint admonitionibus tuis, salvabunt animas suas; sin vero, ipsi peribunt obvoluti in peccatis suis; tu autem, qui recte prædicas, non perdes mercedem tuam. »

Cæterum sanctus Domini Rigobertus, Dominicis obtemperando præceptis, quibus jubetur sub persecutione de civitate in civitatem fugere, secessit in Vasconiam. Ibi exsulando, dum multorum sancto fervore memorias sanctorum lustraret, quamdam ingressus basilicam, donec insistit orationibus, campanæ pulsantur ex more, ibidemque duo pulsata signa sonitum nullum reperiuntur dedisse. Tunc sacerdos et alii circumstantes sollicite perscrutantur, quis sit, et unde advenerit. Ille se profitetur clericum, et de Francia profectum. Adjicientes illi, super novæ rei sciscitantur eventum; cur scilicet impulsæ eorum consuete non resonent signa. At ille duo pandit sibi de quadam ecclesia sua furtim ablata, arbitrarique se, ne forte sint ea. Quibus sibi ostensis, ut asserit sua fuisse, experimenti gratia rogatur pulsare illa. Ad cujus impulsum his altissime reboantibus, vera dixisse comprobatur. Ita cunctis super hujusmodi facto stupentibus, suæ sibi nolæ redduntur; et ipse tam admiratione quam veneratione dignus habetur, quæ postmodum in Franciam relatæ, et ecclesiæ Gerniacæ cortis sunt restitutæ.

Fertur hunc virum Dei præfatus Milo (cui episcopum Remense datum fuerat a Karolo) functus legatione apud Vascones in hac regione reperisse, eique ut in Franciam reverteretur suasisse, suumque sibi redhibendum episcopum spondisse. Qui regressus petitur a Milone, ut res quas ecclesiæ jam delegaverat, in jus proprium sibi traderet; quod eo nullatenus assentiente, et Milone, se de pollicitatione mutante, altare tantum viri Dei sibi regat concedi sancta Dei genitricis Mariæ ut scilicet in eo missas sibi liceat celebrare. Quo demum obtento, habitavit in Cerniaca corte tempore non pauco, vitam in humilitate, parcitate, vigiliis, orationibus, et eleemosynis, cæterorumque bonorum operum exhibitionibus agens. Morisque fuit ei, civitatem Remorum frequenter invisere, et in ara beatæ Mariæ missas, ut optaverat, celebrare. Tum per ecclesiam sancti Mauriti ad sanctum Remigium orandi gratia pergere. Inde sancti Theoderici monasterium visitare, ac per ecclesiam sancti Cyrici

A de Culmiciaco ab sanctum Petrum in Gerniacam cortem redire.

CAPUT XIII.

De miraculis in vita ipsius ostensis.

Contigit itaque quondam, dum ab sanctum Cyricum oratum venisset in Culmiciacum, locutum eum cum œconomo Remensis ecclesiæ qui aderat: rogatusque ad prandium, recusavit, utpote missas acturus ad sanctum Petrum. Interea mulier quædam anscrem attulit vicedomino, quem ille offerens episcopo, petit ut jubeat recipi, secumque deferri. Quem puer viri Dei suscipiens ferebat, cum subito de manibus ejus evadens avolvit, spemque resumendi puero abstulit. At Pater sanctus puerum vehementer anxiatum conspiciens, blande, ceu vir mitissimus, consolatur, docens de temporalium amissione rerum nequaquam flendum vel contristandum; quinimo semper in Domino, qui dat omnibus affluentem (*Jac. 1*), sperandum. Et ecce post aliquod spatium, avis ultro revolans, ad terram coram sancto præsule descendit, eumque quasi prædux præiens, nusquam a tramite deviat, donec ad Gerniacam cortem quo ibant, pervenit. Quam vir Domini non passus occidi, præviam habebat itineris. Fertur enim ante se cursitare solita, dum civitatem adibat, aut redibat. Hujus beati præsulis Adrianus, sedis apostolicæ pontifex, meminit in epistola sua Tilpino, post episcopo Remensi directâ, in qua et querimoniam facit super eo, scribens in hunc modum: « Tua fraternitas nobis retulit, quia faciente discordia inter Francos, archiepiscopus Remensis, nomine Rigobertus, a sede contra canones dejectus et expulsus fuit, sine ullo crimine, et sine ullo episcoporum judicio, et sine ullo apostolicæ sedis consensu, vel interrogatione; sed solummodo quod antea non consensit in parte [*or., partem*] illius, qui postea partem illam de illo regno in sua potestate accepit, in qua parte Remensis civitas est (*id est in regno Austrasiæ*) et donatus, atque magis usurpatus contra Deum et ejus auctoritatem fuit ille episcopatus, simul cum alio episcopatu, et aliis ecclesiis, a sæcularibus potestatibus Miloni cuidam, sola tonsura clerico nihil sapienti de ordine ecclesiastico, et alii episcopatus de ipsa Remensi diœcesi diverso modo essent divisi, et aliqui ex magna parte sine episcopis consistentes, et ad alios metropolitanos episcopi et clerici ordinationes aliquando accipientes erant, et refugia indebita habebant, et a suis episcopis indicari et distringi non sustinebant, et clerici, et sacerdotes, et monachi, et sanctimoniales sine lege ecclesiastica pro voluntate et licentia vivebant, » etc.

CAPUT XIV.

De obitu et sepultura ipsius.

Hic denique beatus præsul Rigobertus actibus egregiis, magnisque virtutibus pollens, annos plures in hac exegit conversatione, consummataque viriliter præsentis vitæ militia, decessit pridie nonas Januarii. Humatus est autem venerabiliter a sacer-

dotibus in præfata villa, in qua morari solebat, in A ecclesia sancti Petri, ad australem plagam altaris. Qui multis hic post sanctam depositionem suam refulgens miraculis. quanti sit apud Deum meriti, patenter innotuit; quæ tamen mira ob incuriam, vel scriptorum raritatem, non fuere descripta.

Tres siquidem claudi ab incolis ejusdem loci memorantur inibi fuisse curati Cujus redhibitæ sanitatis indicia bacilli videlicet ac scabella, in eadem ecclesia diu sunt reservata, donec exinde beata ejus sunt pignora translata. Quædam quoque mulier cæca, nomine Ansildis [i, Ausildis], ipsius loci habitatrix, ibi pristinum meritis hujus patrocinantibus lumen recepit oculorum. Puer quidem, scholaribus apud loci presbyterum studiis deditus, lascive quondam ludendo supra tumulum ejus subsilire cœpit, non dans honorem Deo, neque sancto ipsius ibidem sepulto. Sed ut sepulti meritum panderetur, et hujusmodi præsumptio cohiberetur, continuo pes illius indoluit; moxque claudus effectus, officium pedis unius amisit. Quo comperto, presbyter cancellos inibi circa tumbam, ne quis ignarus simile quid pateretur, fieri procuravit. In eadem basilica voces tantæ dulcedinis post ejus sepulturam sæpius auditæ narrantur, ut non nisi angelicæ comprobentur. Lux quoque tantæ claritatis mediis inibi noctibus emicuit, ut solis fulgorem vicisse videretur, quæ magno etiam quondam jubare, sacerdotis contiguam penetravit ædiculam. Quo viso tantus timor invasit presbyterum, ut abinde majorum huic loco reverentiam exhibuit, quam antea solitus fuerit. Ad hoc viri Dei sepulcrum diversis ab ægritudinibus multi curantur infirmi. Frigoritici quidam cum fide venientes, candelam in votis offerunt, et abrasum sepulcri pulverem sumunt, quem aquæ mistum bibunt et sanitatem hujus sancti meritis adipiscuntur. Dentium vero doloribus cruciati hunc debita cum veneratione tumulum deosculantur, et ita curari merentur.

CAPUT XV.

De translatione corporis ejusdem.

Itaque dum in loco hic inclytus Domini confessor pluribus clarificatus signis reniteret, domnus præsul Remensis Hincmarus hinc eum transtulit, et ad cœnobium sancti Theoderici detulit, ac secus ipsius beati viri tumbam posuit. Ubi dum aliquod annis veneratur, plura per eum Dominus mira patrare dignatus est. Multi siquidem febribus vexati, vel dolore dentium fatigati, ejus hic quoque cum fide petentes auxilium, divinum gavisi sunt adepti remedium. Ex quibus mulier quædam, nomine Audinga, de quadam proxima monasterio villa, nomine Colmelecta, febribus attrita, hæc apud se super recuperanda sibi sanitate fecisse traditur experimenta. Tres enim candelas unius fecit quantitatis, quarum unam nomine sancti Theoderici, alteram sancti Theodulfi, tertiam sancti Rigoberti constituit; quas simul accendens, quæ superaret ardendo, probare disposuit. Quo facto, dum superdurat flagrando quæ

beati fuerat nomine Rigoberti, mulier id reputans Deo placitum, eidem sancto fieri votum suum instituit. Continuo aliam instaurans candelam, hujus almi viri duntaxat venerationi dicatam, veniensque ad locum designatum, munusculum obtulit; et ante quæsitæ sancti Dei pignora post orationem dormivit, evigilansque desideratam se sospitatem recepisse probavit.

Post annos novem hujus beati præsulis ossa Remorum perferuntur in urbem, et in basilica sancti Dionysii honore dicata locantur, ubi canonicorum sepultura Remensium tunc habebatur. Erat tunc quædam mulier cæca, in villa quam vocant Alamanorum cortem [Aumencourt], quæ dormiens audivit in somnis vocem dicentem sibi: Quid hic facis! cur jaces? Crastina die pontifex Hincmarus et canonici Remenses sanctum transferent Rigobertum. Vade ad illum, et ille te adjuvabit. At illa diluculo consurgens acceleravit, candelam secum deferens, advenire. Quæ mox ad loculum beati pignoris accessit, lumen olim amissum recipere meruit. Surdus etiam quidam translationis hujus æque die veniens, ut locellum sacri corporis bajulum tetigit, auditum statim recepit, qui tali quoque modo se retulit accersitum. Noctu siquidem in diversorio quiescentem persona quædam incognita leviter [i, leniter] hunc in latere percussit et excitavit, excitatumque vocavit. Sensit ille tangentem, sed non audivit, utpote surdus, vocantem. Audierunt tamen qui secum aderant in domo vocem ad sanctum Rigobertum ire quanto citius eum admonentem, licet viderint neminem. Qui confestim abiit, et salutem diu desideratam invenit.

Hujus beati Patris membra veneranda, quoniam ecclesia prænotata necessitate muri civitatis, ob infestationem paganorum construendi, evertebatur, Fulco præsul urbi postmodum intulit, et in medio ecclesiæ beatæ Dei genitricis Mariæ post altare sanctæ crucis collocavit; ubi plures etiam cum fide accedentes optatam reperere medelam. His fere diebus monachus quidam cœnobii beatissimi Remigii, nomine Sigloardus, validissima febre correptus, impos quoque mentis effici videbatur. Qui dum quadam nocte cubitum perrexisset, incœnatus tamen, et quiescere nullatenus sineretur, arctatus undique, beatum Rigobertum auxilium sibi ferre clamans, invocat, et optatam protinus sanitatem recuperat.

Post aliquantum temporis deferuntur hujus sancti viri pignora in pagum Veromandensem ad villam Nemincum, quam Odalricus comes ecclesiæ Remensi tunc temporis contulerat, et Fulco præsul canonicorum victui deputarat, ubi quidam commanebat in proximo præbyter, nomine Signinus, qui magno cruciabatur dentium dolore. Hic audiens hæc pretiosa illuc delata membra, quoniam victus ægritudine impediabatur adire, candelam illo studuit transmittere. Ac licet absens corpore, precibus tamen et lacrymis sanctum Domini Rigobertum non distulit exorare, quatenus per ipsius interventum medelam meretur accipere. Qui mox ut munusculum ejus ad sancti locu-

lum pervenit, medicum cœlestem sibi adesse, recepta sanitate, sentire promeruit. Et confestim ad locum sacri medicatoris profectus est, totumque se in lacrymis ante ipsius effundens memoriam, gratias retulit, et quanta sibi per ejus invocationem Patris fecerit Dominus, indicavit. Nec longum post hæc urbi Remorum sacra membra revocarunt, et ecclesia sancti Dionysii extra murum civitatis canonicorum Remensium studio, sumptibusque restructa, ibidem cum beati Theodulfi pignoribus honorifice venerantur illata.

CAPUT XVI.

De Abel ejus successore.

Beatum Rigobertum secutus Abel in episcopatus ordine reperitur, quamvis eum quidam corepiscopum tantum fuisse tradant. Pontificem tamen illum exstitisse diversis invenimus assertionibus, et maxime in epistolis Zachariæ papæ ad sanctum Bonifacium directis (ZACHAR. *epist.* 85, tom. III *Concil.*), in quarum una commemorat, indicasse prædictum beatum Bonifacium suis litteris inter cætera, quod tres episcopos per singulas metropolitanas urbes ordinasset, id est, Grimonem in civitate quæ dicitur Rodomus, secundum vero Abel in civitate quæ dicitur Remorum : tertium denique Hartbertum in civitate quæ dicitur Senonis : « Qui et apud nos, inquit, fuit, et tua nobis pariter, et Karlomanni atque Pippiai detulit scripta, per quæ suggestisti, ut tria pallia iisdem tribus prænominatis metropolitanis dirigere deberemus, quod et largiti sumus pro adunatione et reformatione Ecclesiarum Dei. » Item in alia ipsius ad eundem epistola (ZACHAR. *epist.* 9, al. 4) : « De episcopis vero metropolitanis, id est Grimone, quem nos jam compertum habemus, Abel, sive Hariberto, quos per unamquamque metropolim per provincias constituisti, hos per tuum testimonium confirmamus, et pallia dirigimus ad eorum firmam stabilitatem, et Ecclesiæ Dei augmentum, ut ita meliori proficiat statu. Qualiter enim [*i.*, etiam] mos pallii sit, vel quomodo fidem suam exponere debeant hic qui pallii uti licentia conceduntur, eis direximus, informantes eos, ut sciat quod [*ms. i.*, quid] sit pallii usus, et subjectis viam prædicare salutis, ut ecclesiastica disciplina in ecclesiis eorum immutata servetur, et maneat inconcussa : et sacerdotum, quod in eis fuerit non pollutum, ut antea fuit, sed mundum, et acceptum Deo esse possit, quantum humana conditione [*or ms.*, conditio] valet ; ita ut nullus reperiri possit sacris deviare canonibus, et sacrificium mundum eorum ab eis imoletur ; ita ut Deus in eorum placetur muneribus, et populis Dei purificatus mentibus ex omni squalore sincerum exhibere valeant Christianæ religionis officium. » Sed et quædam chartæ ipsius episcopi reperiuntur, nomine titulatæ.

De quo etiam præfatus Adrianus papa in præmemorata epistola ad Tilpinum archiepiscopum, post illa, quæ superius præmissa sunt, ita subinfert (ADRIAN. I, *ubi supra*, c. 13) : « Sanctæ memoriæ Bo-

(7) Non exstat inter ejus epistolas.

nifacius archiepiscopus et legatus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et præfatus amabilissimus Fulradus Franciæ archipresbyter, tempore antecessorum nostrorum Zachariæ et Stephani (*Steph.* II) successoris illius, multum laboraverunt, ut bonæ memoriæ prædecessor noster domnus Zacharias pallium archiepiscopo Remensi, Abel nomine, per deprecationem suprascripti Bonifacii transmitteret, quod [*i.*, qui] ab illo constitutus fuit, sed ibi permanere permissus non fuit, sed magis contra Deum ejectus est et Remensis Ecclesia per multa tempora, et per multos annos sine episcopo fuit, et res ecclesiæ de illo episcopatu ablatæ sunt, et per laicos divisæ sunt, sicut et de aliis episcopatibus, maxime autem Remensi metropolitana civitate.

CAPUT XVII.

De Tilpino episcopo.

Præmissos in episcopatu sequitur Tilpinus, ex monasterio sancti Dionysii assumptus, cui magnus Karolus ab Adriano papa impetrasse pallium reperitur, sicut ejusdem papæ ad ipsum directa pandit epistola, quæ ita incipit :

« ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo confratri nostro TILPINO Ecclesiæ Remensis archiepiscopo (7).

« Quia ad petitionem spiritalis filii nostri et gloriosi regis Francorum Karoli, præbente tibi bonum testimonium de sanctitate et doctrina Fulrando amabilissimo abbate, Franciæ archipresbytero, pallium secundum consuetudinem tibi transmisisse nos cum privilegio ut metropolis Ecclesia Remensis in suo statu maneret, et [*ms. i. omit.* et] bene memoramus : » Et post aliquanta, quæ de sancto Rigoberto, et Abel superius jam præmissa sunt, cum de rebus ecclesiæ Remensis ablatis loqueretur : « Et tua, inquit, fraternitas jam ex magna parte ipsas res apud gloriosum filium nostrum Karolum, et ante ad Carlomannum fratrem ejus impetratas habes, et ordinem ex aliqua parte, et in episcopis, et in aliis secundum canonicam, et sanctæ sedis Romanæ auctoritatem directum habes ; propterea petisti a nobis, tibi et ecclesiæ tuæ fieri privilegium ex auctoritate beati Petri principis apostolorum et sanctæ sedis Romanæ, ac nostræ, ut quod perfectum habes in ante valeat permanere, et quod adhuc perfectum non habes, per nostram auctoritatem possis, auxiliante Deo, et B Petro apostolo ad perfectionem perducere. Pro quo et nos ardenti animo, et divino juvamine apostolica fulti auctoritate, non solum vetera secundum sacros canones, et apostolica hujus sanctæ sedis decreta statuimus, sed et nova tibi pro tuo bono studio concedimus, atque auctoritate B. Petri principis apostolorum, cui data est a Deo et Salvatore nostro Jesu Christo ligandi, solvendique potestas peccata hominum in cœlo et in terra (*Matth* xvi ; *Joan.* xxi), confirmamus atque solidamus. Remensem ecclesiam sicut et antiquitus fuit, metropolim permansuram, et primam suæ dioceseos, sedem esse,

et te qui, in eadem sede, cooperante Deo, ordinatus es, primatem ipsius diocesis esse, cum omnibus civitatibus quæ ab antiquo tempore Remensi metropoli ecclesiæ subjectæ fuerunt, atque etiam perpetuis temporibus tibi et successoribus tuis sit confirmatum. Et hoc interdicens, ut nullus audeat juxta sanctorum canonum traditionem, ex alio episcopatu ibidem translatare, aut constituere episcopum post tuam de hoc sæculo evocationem. Neque aliquis tuas parochias, aut ecclesias, vel civitates subtrahere, neque diocesim Remensem ullo unquam tempore dividere, sed integra maneat, sicut antiquitus fuit, et sacri canones et prædecessorum nostrorum firmavit, et nostra firmat auctoritas. Et te, aut futuris temporibus Remensem episcopum, et primatem illius diocesis, non præsumat, neque valeat unquam aliquis de episcopatu dejicere sine canonico judicio, et neque in illo [*ms. i, ullo*] judicio sine consensu Romani pontificis, si ad hanc sanctam sedem Romanam, quæ caput esse dignoscitur orbis terræ, appellaverit in ipso judicio. Sed in sola subjectione Romani pontificis permanens, diocesim et parochiam Remensem, adjuvante Domino, et nostra atque B. Petri fultus ex ista sancta sede auctoritate, secundum sanctos canones et hujus sanctæ sedis preceptiones, tibi subjectos ita certes et studeas gubernare, ut illam desiderabilem vocem Domini nostri Jesu Christi valeas cum electis ejus audire : *Euge, serve bone et fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam ; intra in gaudium domini tui* (*Matth. xxv*). Et quod ad nostram notitiam perduxisti, quia ad alios episcopos de ipsa diocesi Remensi quidam accipiebant ordinationes, et habebant indubitata refugia, et hoc per omnia prohibemus, sed sicut sacra docet auctoritas, et in synodis comprovincialibus convocandis et faciendis, et in ordinationibus, ac dijudicationibus, Remensis ecclesia, et archiepiscopus, qui in ea constitutus fuerit, talem habeat auctoritatem, sicut sacri canones, et hujus sanctæ Ecclesiæ constitutiones docent. Et nullus per ullum unquam tempus tibi, vel Remensi Ecclesiæ, de rebus ad illam debite pertinentibus divisionem vel violentiam, sicut antea factum fuit, facere præsumat. Nam si, quod non credimus, quis ille fuerit, qui contra hanc nostram præceptionem temerario ausu venire tentaverit, nisi se cito, et maxime post com-
D monitionem correxerit, sciat se æterno Dei judicio anathematis vinculo esse innodatum ; si quis vero apostolica servaverit præcepta, et normam rectæ et orthodoxæ fidei fuerit assecutus, benedictionis gratiam consequatur. Hæc a nobis diffinita per hujus nostræ confirmationis paginam, in tua ecclesia perpetuis temporibus pro sui confirmatione conservanda esse mandamus. Injungimus etiam fraternitativæ, ut quia de ordinatione episcopi, nomine Lul, sanctæ Moguntinæ Ecclesiæ ad nos quædam pervenerunt, assumptis tecum Viomago et possessore episcopis, et missis gloriosi ac spiritalis filii nostri Karoli Francorum regis, diligenter inquiras omnia de illius

A ordinatione, et fidem ac doctrinam illius, atque conversationem et mores, ac vitam investigates ; ut si aptus fuerit et dignus ad episcopalem cathedram gubernandam expositam et conscriptam, et manu sua propria subscriptam catholicam et orthodoxam fidem per missos suos cum litteris ac testimonio tuo seu aliorum episcoporum, quos tecum esse mandavimus, ad nos dirigat, ut pallium illi secundum consuetudinem transmittamus, et ordinationem illius firmam judicemus, et in eadem sancta ecclesia Moguntina archiepiscopum constitutum esse faciamus. Bene vale .

B Qui præsul res ecclesiæ diversa per loca direptas, tam per se apud regiam majestatem, quam per auctores ecclesiæ, diversos apud judices legibus obtinuit, et ecclesiastico juri restituit ; maximeque per quemdam Achabbum, qui tam in Francia, quam etiam trans Ligerim pro rebus ecclesiæ revocandis operose laboravit, et tam prædia quam mancipia multa legibus evindicata Ecclesia reformavit. Possessionibus quoque vel mancipiis a quibusdam dato pretio coemptis, res auxisse præsul iste reperitur ecclesiæ ; nonnullarum quoque jura villarum dispositis ordinasse coloniis. Sed et sacrarum codicibus Scripturarum, quibus adhuc aliquibus quoque utimur, hanc instruxit Ecclesiam. In cœnobia denique sancti Remigii monachos ordinasse, ac monastica vita eos traditur instituisse, cum canonicos prius idem cœnobium a tempore Gibehardi abbatis, qui eandem congregationem, ob amorem Dei et sancti Remigii reperitur aggregasse, ad hoc usque tempus habuisse feratur. Immunitatis denique præceptum a Karlo-manno rege filio Pippini, primo mox regni ejusdem anno, ecclesiæ Remensi obtinuit, ad exemplar immunitatum quas ipsius prædecessores reges huic contulerant ecclesiæ : quarum ostendere quoque curavit ei monumenta ; ut nullus scilicet judex publicus in hujus ecclesiæ terras auderet ingredi ad mansiones parandum, vel quælibet judicia facere, aut penitus xenia ibi requirere. Sed quæcumque antecessores ejus eidem concesserant ecclesiæ, perpetualiter habere valerent indulta. Postea quoque aliam ejusdem regis de omnium teloneorum remissione impetravit præceptionem ; item, aliam de ponte Baisonensi ; item de chartis concrematis, quarum tunc temporis per negligentiam acciderat exustio, ut res, et facultates ecclesiæ, quas eo tempore possidebat, ita permanerent absque diminutione confirmatæ ipsi ecclesiæ per regiam ejus auctoritatem ; item de militibus, qui in villa Juviniaco residentes erant super terram sanctæ Mariæ, et sancti Remigii, concessa, remissaque ipsis omnium quam debebant exactione militiæ. Item, aliud de his qui in Cruciniano, Curba villa, vel in omni pago Tardonensi infra terram Remensis ecclesiæ residebant. Dedit etiam idem Karломannus rex sub hoc pontifice per chartarum instrumenta, pro loco sepulturæ vel remedio animæ suæ, villam Novilliacum in pago Urtinse sitam, cum omnibus terminis vel appen-

ditiis suis, omnique integritate, ad basilicam vel A monasterium sancti Remigii, ubi sepulturam quoque habere dignoscitur. Cujus germanus Karolus imperator magnus huic præsuli Tilpino pallium per legatos et litteras suas obtinuit ab Adriano papa, sicut in ejusdem papæ litteris ad ipsum regem super hac ipsius petitione directis, continetur. Immunitatis quoque præceptum ab hoc etiam rege, juxta præcedentium exemplaria regum, Remensi ecclesiae idem præsul impetravit; item, aliud præceptum de militibus pagi Tardonensis, juxta cessionem germani sui Karlomanni regis; item, de chartis concrematis; item, de confirmatione traditionis præfati germani sui regis, qua Noviliacum, et Bebricum villas idem rex ad basilicam sancti Remigii condonavit. Præterea multi sub hujus præsulis episcopatu res suas ad ecclesiam Remensem, tam sanctæ Mariæ, quam sancto Remigio, contulerunt. Qui præsul defunctus est anno sui episcopatus 47; cujus corpus ad pedes sancti Remigii tumulatum, hujusmodi cernitur habere titulum

Hac requiescit homo Tilpinus præsul honoris,
Vivere qui Christus vita et obire fuit.
Hanc Remi populo martyr Dionysius almus
Pastorem vigilem misit, et esse Patrem.
Quem pascens quadragenis est amplius annis,
Vestes senectutis despoliatus abit,
Quartas cum Nonas mensis September haberet,
Mortua quando fuit mors sibi vita manet.
Et quoniam locus atque gradus hos junxerat, Hincmar
Huic fecit tumulum, composuit titulum.

CAPUT XVIII

De Vulfario episcopo

Tilpinum sequitur Vulfarius, qui ab imperatore præfato magno Karolo missus dominicus ad recta judicia determinanda fuerat ante episcopatum constitutus super totam Campaniam: in his quoque pagis, Dolomense scilicet, Vangense Castricense. Standonense, Catalaunense, Otmense [*al* Ormense], Laudanense, Vadense. Portiano Tardunense, Suessionense, sicut et alii quidam sapientes, et Deum timentes habebantur abbates per omnem Galliam et Germaniam a præfato imperatore delegati, quo diligenter inquirerent, qualiter episcopi abbates, comites et abbatissæ per singulos pagos agerent, qualem concordiam et amicitiam ad invicem tenerent, et ut bonos et idoneos vicedomnos et advocatos haberent, et undecunque necesse fuisset, tam regias, quam ecclesiarum Dei justitias, viduarum quoque et orphanorum, sed et cæterorum hominum inquirerent, et perficerent, et quodcunque emendandum esset emendare studerent, in quantum melius potuissent, et quod emendare per se nequivissent, in præsentiam imperatoris adduci facerent, et de his omnibus eidem principi fideliter renunciare studerent. Residens igitur præfatus vir illustris Vulfarius ad injuncta sibi definienda judicia, cum quibusdam comitibus in malis publicis, jam quoque vocatus episcopus adhuc etiam antequam ordinaretur, res quasdam Remensi ecclesiae, sed et mancipia nonnulla, vel colonos reimpetrasse, ac legibus per ecclesiae advocatos evindicasse reperitur. Necnon

etiam postquam præsul ordinatus est, plura invenitur ecclesiae conquisisse, et res et colonos, tam apud regiam majestatem quam apud colonos et judices publicos, nec solum per auctores ecclesiae, sed etiam quando per sui præsentiam. Cui valde credidisse Carolus imperator magnus ex eo probatur, quod illustres Saxonum obsides quindecim quos adduxit de Saxonia, ipsius fidei custodiendos commisit.

Hic synodum invenitur habuisse anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi 814 in ecclesia Noviomensi, regnante Ludovico filio Karoli, congregatis secum coepiscopis suis Hildoardo, Ermenone, Jesse, Ragumberto, Grimboldo, Rothardo, Wendimaro, Ostroaldo, et chorepiscopis Waltario, Sperno, necnon et abbatibus Adalbardo, Nantario, Fulrado, Ericho, Hilderico, Remigio, Ebbone, Sigbaldo, cum cætero clero, presbyteris et diaconibus; convocatis etiam comitibus Gunthardo, Rotfrido, Gisleberto, Otnero. His omnibus residentibus, sententia ventilata est inter Wendilmarum et Rothardum episcopos de terminis parochiarum suarum, et requisitum ac definitum est, quod hæc loca trans fluvium Isaram in pago Noviomensi pertinere deberent ad parochiam ecclesiae Noviomensis, id est, Varinæ, Urbscampus, Trapiacus, Jerusalem, Harbaudianisva, sive ecclesia sancti Leodegarii, cum reliquis villis ad has ecclesias convenientibus. Cætera vero loca trans supra dictum fluvium, in prædicto pago, omnia pertinere deberent ad parochiam ecclesiae Suessionicæ. Hæc diligentissime investigata consenserunt supra scripti episcopi, et chorepiscopi, abbates, presbyteri et diaconi, et pars ecclesiae Noviomensis, clerici et laici; et pars ecclesiae suessionicæ, similiter clerici, et laici, et uno animo unoque consensu confirmare decreverunt. Nec suæ tantum dioceseos, quin etiam Trevericæ urbs archiepiscopum Amalarium, cum Adalmaro ipsius coepiscopo, et Herilando, jussione imperatoris magni Karoli, ab eodem scilicet Vulfario metropolitano convocatum ad ordinationem episcopalem cujusdam Frotharii, præfatae Treverensis ecclesiae presbyteri, eidem paruisse reperimus. Hoc etiam Vulfario præsule ordinante, congregatum reperitur Remis ab imperatore Karolo Magno concilium plurimorum Patrum, in quo constituta 43, leguntur capitula, in quibus de fidei ratione atque Dei Ecclesiae honore, rectorumque ipsius ac ministrorum dispositione, regisque fidelitate, atque totius regni utilitate tractatum est.

Quasdam præterea villas ecclesiae Remensis rite distributis atque descriptis ordinavit coloniis. Sed et res ecclesiae aliquas, mancipiaque, cum personis quibusdam pro partium commutavit opportunitate. De thesauris etiam sanctæ Mariæ, ac sancti Remigii nonnulla cum testimonio virorum illustrium, tam clericorum quam laicorum mutavit [*al.*, mutuavit], et ornamenta vel vasa ecclesiastica exinde, prout dignum sibi visum fuit, fabricari fecit. Eundi denique Romam causa orationis ad sanctum Petrum licentiam ab imperatore se accepisse in quadam sua

designat epistola : sed utrum ierit, certum non habemus. Redditus autem villarum quarumdam ecclesiarum in eleemosyna probabiliter, pro sui corporis et animae salute distributi, quibusdam adhuc descriptionibus tunc factis leguntur; in quibus inveniuntur inter Termidum, Grandem pratum, Vindicum, Furvillam [*ms.*, Furnillam], Gramadam [Graviagum], Pidum, Cadevellum, et Cortem Magnaldi, in distributione eleemosynæ de annona modii 1973 [*i.*, 167]. De animalibus inter majora et minora capita 168. Item inter villas Fagum, sive Boleticum, et alias quasdam annonæ modii 1032, vini mod. 64, salis modii 5, cum diversis animalibus, et aliis variis rebus expensa. Ad opus quoque fratrum Orbacensis cœnobii quantum sufficeret eis. Unde datur intelligi, in majoribus quoque locis multa tunc plura fuisse dissipata. Immunitatis quoque præceptum ab imperatore Ludovico, secundum præceptionem Karoli Augusti patris ipsius, ecclesiarum Remensi, monasterioque sancti Remigii obtinuit.

CAPUT XIX.

De Ebone præsule.

Huic successit Ebo, vir industrius et liberalibus disciplinis eruditus, patria Transrhenensis ac Germanicus, imperatoris, ut fertur, Ludovici collactaneus, et conscholasticus, qui multis ecclesiam curavit instruere commodis, et præcipue artificibus quibus undecunque collectis sedes dedit, et beneficiis munera. Mancipia vel colonos quosdam ecclesiarum desertores tam per seipsum, quam per Radulphum vicedominum et ecclesiarum advocatum, apud iudices publicos legibus evindicatos et obtentos, ecclesiastico juri restituit. Quasdam quoque res ecclesiarum, atque mancipia, cum aliquibus personis pro partium commoditate commutavit. Sed temporalia super ejusdem commutationibus præcepta obtinuit ab imperatore quoque Ludovico litteras ad Robertum comitem pro ecclesiasticarum rerum defensione (quas quidam pervadere moliebantur) impetravit. Colonias vero nonnullas ecclesiarum, descriptis per strenuos viros colonis, eorumque servitiis, ordinavit.

Archivum ecclesiarum tutissimis ædificiis, cum crypta in honore sancti Petri, omniumque apostolorum, martyrum, confessorum, ac virginum dedicata, ubi Deo propitio deservire videmur, opere decenti construxit : ubi multorum tam apostolicorum, quam cæterorum sanctorum condita pignora reservantur. In qua nonnullæ illustrationes ostensæ noscuntur. Vidi siquidem nutritoris mei Gundacri, in prospectu ipsius ecclesiarum commanentis, servum, dum temere prope fenestram hujus cryptæ accessisset mingere, terribili quadam quasi armati cujusdam viri visione ita deterritum, ut putaretur amittere sensum. Sed et Rohingum quemdam, hujus loci diaconum a simili præsumptione pari ferunt visione cohibitum. Unde cautum deinceps ac prohibitum, ne quis talem præsumere gestiat ausum.

Hujus ecclesiarum pinnaculum talem videtur præmonstrare titulum, personis etiam vel imagini-

bus Stephani papæ, ac Ludovici Imperatoris insignitum.

Ludovicus Cæsar factus coronante Stephano.
Hac in sede, papa magno, tunc et Ebo pontifex
Fundamenta renovavit cuncta loci istius,
Urbis jura sibi subdens, præsul auxit omnia.

Matris ejusdem Ebonis hujusmodi habetur epitaphium.

Mea forte si requiris temporis initia,
Scito Karoli fuisse regni sub primordia ;
Ludovico triumphante dies fluxit ultima.
Rhenus primos lavit mores, alveus Germanicus.
Hinc nutritiv et secundos Liger annis Gallicus.
Sequana fovit juventam, sordes sordens Vidula.
Præsul erat urbis hujus mihi natus unicus,
Idem me conduxit sibi sociam laboribus,
Proximum ruinæ locum renovandi cupidus,
Decem ferme nuper annos simul hic peregimus.
Ebo rector, ego mater Himiltrudis humilis,
Fundamenta sedis sanctæ pariter ereximus,
Deo debitum laborem dum gerebat pontifex,
Fessa quietem quærebam ; ecce sub hoc tumulto
Quinto me September mensis Kalendarum rapuit.
() viator, esto cautus semper ab excessibus.
Fateor non profuisse, ut debui, dum potui :
Veniam, dic pro vindicta, da Deus, peccantibus.

Hujus præsulis hortatu Halitgarius Camaracensis episcopus sex libellos de remediis peccatorum, et ordine vel judiciis penitentiarum conscripsit. Ad quem talis ejus exstat epistola.

« Reverendissimo in Christo fratri ac filio HALITGARIO episcopo, Ebo indignus episcopus salutem.

« Non dubito tuæ id notum esse charitati, quanta nobis ecclesiasticæ disciplinæ, quantisque nostrorum necessitatibus, quibus quotidie agitatur, cura constringat. Idcirco, ut tecum contuli, ex Patrum dictis, canonumque sententiis ad opus consacerdotum nostrorum excerpere Pœnitentialem minime valui, quia animus cum dividitur per multa, fit minor ad singula. Et hoc est quod in hac re me valde sollicitat, quoniam ita confusa sunt judicia penitentium in presbyterorum nostrorum opusculis, atque diversa, et inter se discrepantia, et nullius auctoritate suffulta, ut vix propter dissonantiam possint discerni. Unde fit ut concurrentibus ad remedium penitentiarum, tam pro librorum confusione, quam etiam pro ingenii tarditate, nullatenus valeant subvenire. Quapropter, charissime frater, noli te ipsum nobis negare, qui semper in divinis ardenti animo disciplinis, ac solerti cura Scripturarum meditationibus perfectissimo otio floruit. Arripe, quæso, sine excusationis verbo, hujus sarcinæ pondus a me quidem tibi impositum, sed a Domino cujus onus leve est, (*Matth.* xi), levigandum. Noli timere, neque formides hujus operis magnitudinem : sed fidenter accede, quia aderit tibi qui dixit : Aperi os tuum, et ego adimplebo illud (*Psal.* lxxx, 11) Scis enim optime parvis parva sufficere, nec ad mensam magnatorum pauperum turbam posse accedere. Noli tuæ devotionis nobis subtrahere scientiam ; noli accensam in te sub modio ponere lucernam, sed præcelso eam superpone candelabro, ut luceat omnibus, qui in domo Dei sunt fratribus tuis (*Matth.* v, 3), et profer nobis veluti scriba doctus (*Matth.* xiii, 52) quod

accepisti a Domino. Aderit tibi hujus laboris itinere illius gratia, qui duobus discipulis euntibus tertium se socium addidit in via, et aperuit illis sensum, ut sanctas intelligerent Scripturas (*Luc, xxiv, 32*). Spiritus paracletus omni veritatis doctrina et perfecta charitatis scientia tua resplendeat pectora, charissime frater. Vale. »

Ad quæ idem talia rescribit Halitgarius.

« Domno et venerabili Patri in Christo EBONI archiepiscopo, HALITGARIUS, minimus Christi famulus, salutem.

« Postquam, venerande Pater, directas beatitudinis vestræ accepi litteras, quibus me hortari dignati estis, ne mentis acumen inertis, torpentique otio submitterem, sed cognitioni ac meditationi quotidie sacræ Scripturæ me vigilanter traderem: et insuper ex sanctorum Patrum, canonumque sententiis Pœnitentialem in uno volumine aggregarem, durum quidem mihi, et valde difficile, tremendumque hoc fuit imperium, ut hanc susciperem sarcinam, quam a prudentibus cognosco relictam. Multumque renisus sum voluntati vestræ, non velut procaciter durus, sed propriæ infirmitatis admonitus. Hac etenim cura sollicitus necessarium duxi, ut aliquandiu me a scribendi temeritate suspenderem, quia sicut perpendi injuncti operis difficultatem: ita et injungentis auctoritati nec volui, nec debui usquequaque resistere, certus quia imbecillitatem meam multo amplius vestra adjuvaret præcipientis dignitas, quam gravaret meæ ignorantia difficultas. Valet. »

Hic Ebo præsul supra memoratum papam Stephanum cum Ludovico rege Remis suscepit, postquam rex idem Sclavos in Oriente positos directo devicit, et oppressit exercitu: quando præfatus papa Stephanus, qui Leoni successerat, legatos suos ad eundem principem destinans, intimavit ei, quod libenter eum videre vellet in loco ubicunque ipsi placuisset. Quod audiens rex, magno repletus gaudio, jussit obviam missos suos ire summo pontifici, et servitia præparare. Post quos et rex ipse perrexit; obviveruntque sibi in campo magno Remensium, et descendit uterque ab equo suo. Et princeps prostravit se in terram tertio ante pedes tanti pontificis; salutareruntque se invicem magnifice, et amplexantes se deosculati sunt pacifice, perrexeruntque ad ecclesiam, ubi cum diu orassent, erexit se pontifex, et excelsa voce cum choro suo fecit regi laudes regales. Postea pontifex honoravit eum magnis et multis honoribus, ac reginam pariter Hirmingardim, dein et optimates atque ministros eorum. Proximaque die Dominica, in ecclesia ante missarum solemniam, coram clero et omni populo, consecravit et unxit eum in imperatorem, coronam miræ pulchritudinis auream, prestiosissimis gemmis ornatam, quam secum detulerat, imponens super caput ejus. Reginam appellavit Augustam, et coronam auream posuit super caput ejus. Et quandiu mansit ibi apostolicus papa, quotidie colloquium habuere de utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ. At postquam imperator

eum [maximis muneravit donis, amplioribus multo quam suscepisset ab eo, dimisit eum cum legatis suis Romam reverti, quibus præcipit ubique in itinere honestum ei servitium exhibere.

Cupiens ergo præfatus pontifex Ebo domum ecclesiæ sanctæ Dei genitricis Mariæ diuturna pene lapsabundam vetustate reparare, in qua etiam secundus Stephanus papa Pippino regi dudum, et Leo tertius Karolo magno imperatori apostolica reperiuntur munia contulisse, ut in epistola commemoratur imperatoris Lotharii Leoni quarto, pro causa commendationis Hincmari archiepiscopi directa (*infra lib. III, c. 10*), petiit a præmisso imperatore Ludovico ad renovandam et amplificandam eandem basilicam murum civitatis sibi concedi. Quod idem princeps quietissima pace fruens, et imperii præclarissima potestate subnixus, nullas barbarorum metuens incursiones, nequaquam refutavit, sed benignissime ob amorem Dei, et ipsius almæ genitricis honorem concessit, atque jussionis suæ monimento fieri delegavit, hujusmodi super hoc suæ dans præceptionis decreta.

« In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, Ludovicus divina ordinante providentia imperator Augustus. Si locis venerabilibus ea quæ exinde a prædecessoribus nostris, regibus vel imperatoribus, ad reipublicæ usus exigebantur, religiosa liberalitate in utilitatibus et necessitatibus eorumdem sanctorum locorum expendendis remittimus, et fidelium nostrorum saluberrimis pro hac eadem re suggestionibus ac petitionibus benignum commodamus assensum maximum et animæ nostræ, et regi ac regno providemus consultum, quia nihil cernitur reipublicæ imminutum, quidquid ex eadem republica piis actibus, et locis religiosis, ac ecclesiarum Dei utilitatibus, seu servorum Dei fuerit commoditati indultum. Quapropter notum esse volumus omnibus Dei fidelibus, præsentibus scilicet et futuris, præcipue quoque successoribus nostris in potestatis culmine in quo sumus, auctore Domino, constituti, ab eodem dominorum Domino deinceps constituendis: quia Ebo venerabilis archiepiscopus Remensis Ecclesiæ, et reverendissimæ sedis sancti Remigii, gloriosissimi pontificis, et specialis patroni nostri præsul, clementiæ nostræ innotuit, quia vetustatis senio contrita jam dictæ metropolis urbis sancta mater nostra ecclesia, in honore sanctæ, semperque virginis ac genitricis Mariæ consecrata, existeret. In qua auctore Deo, et cooperatore [*ms.*, cooperante] S. Remigio gens nostra Francorum, cum æquivoco nostro rege ejusdem gentis, sacri fontis baptismate ablui, ac septiformis Spiritus sancti gratia illustrari promeruit. Sed et ipse rex nobilissimus ad regiam potestatem perungi Dei clementia dignus inventus fuit. Ubi etiam et nos divina dignatione per manus domni Stephani Romani summi pontificis, ad nomen et potestatem imperialem coronari meruimus. Quam pro tantis beneficiis nobis ibidem a Deo collatis renovare cu-

pientes, et ad id exsequendum loci incommoditatem cernentes, concedimus ad hoc opus, et ad cætera quæque pro servorum Dei ibidem degentium necessitatibus ædificanda, murum omnem cum portis ipsius civitatis, et omnem operam cum cunctis impendiis, quæ ex rebus et facultatibus ipsius ecclesiæ et episcopatus Remensis Aquis palatio nostro regio peragi et exsolvi solitum fuerat, in elemosyna videlicet nostra, et pro remedio animæ domni ac genitoris nostri, atque cæterorum prædecessorum nostrorum, qui eundem episcopatum contra salutem suam aliquandiu tenuerant, et in suos usus contra ecclesiasticas regulas, et res ac facultates ecclesiæ ipsius expenderant; et ob hoc minus quam debuerat utilitatis sacris locis in eodem episcopatu constitutis exinde provenerat. Volumus etiam, ut vassalli, et quicumque fideles nostri ex rebus ejusdem episcopatus aliquid habent, eidem operi inserviant, sicut constitutum est a bonæ memoriæ domno et genitore nostro, et sicut decretum est a piæ recordationis domno et avo nostro Pippino, decimas et non eidem ecclesiæ sanctæ ex rebus, quas exinde habent, persolvant. Vias etiam publicas omnes, quæ circa eandem ecclesiam vadunt, et impedimento esse possunt ad claustra, et servorum Dei habitacula construenda, ut transferri atque immutari possint, concedimus. Et si aliquid ibi fisco nostro habetur, per hoc nostræ auctoritatis præceptum perpetuo æque concedimus, ut nullus iudex, comes, aut missus, sive aliquis ex judiciaria potestate, ullam inde eidem sanctæ Dei prædictæ Remensi ecclesiæ inquietudinem, aut ullum calumniæ impedimentum inferre unquam præsumat, obsecrantes successores nostros, ut memores salutis suæ, præsentis scilicet et æternæ, memores etiam beneficiorum, quæ nobis et genti nostræ ac prædecessoribus nostris in eodem sancto loco, per B. Remigium, meritis S. Mariæ collata sunt, sicut sua bene gesta a suis successoribus conservari voluerint, ita quæ pro amore Dei, et sanctæ ejus genitricis ac beati protectoris nostri Remigii sæpe fato sancto loco contulimus, perpetuo inviolabiliter conservare procurent. Et ut hæc nostra concessionis auctoritas per futura tempora plenior in Dei nomine obtineat firmitatis vigorem, annuli nostri impressione subtersignari decrevimus. »

Sed et quemdam fabrum servum suum, nomine Rumaldum ad petitionem ejusdem, præsulis ecclesiæ Remensi concessit, ut hic de talento a Domino sibi collato, juxta vires diebus vitæ suæ proficeret; Quam etiam cessionem apicum adnotatione et annuli sui sigillatione roboravit. Aliud quoque præceptum de vitiis publicis transmutandis ob quasdam clausuras in locis vicinis ipsius urbis faciendas, et multimoda ecclesiæ compendia, eidem pontifici dedit, quod et annulo suo insignivit. Præterea de restituendis eidem sanctæ sedi prædiis, quæ illi quondam fuerant ablata, una cum filio Lothario Cæsare talem præcepti dedit auctoritatem.

A « In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi Ludovicus et Lotharius, divina ordinante providentia imperatores Augusti. Si liberalitatis nostræ munere locis Deo dicatis quiddam conferimus beneficii, et necessitates ecclesiasticas nostro relevamus juvamine, id nobis et ad mortalem vitam temporaliter transigendam, et ad æternam feliciter obtinendam profuturum liquido credimus. Idcirco notum fieri volumus omnibus fidelibus nostris, præsentibus scilicet et futuris, quod sanctam Remensem ecclesiam, in qua prædecessores nostri reges videlicet Francorum fidem et sacri baptismatis gratiam perceperunt, in qua et nos per impositionem manus domni Stephani papæ imperialia sumpsimus insignia ob reverentiam fidei Christianæ, et ob animæ nostræ salutem, ab imo construi fecimus. eamque in honorem Domini nostri Jesu Christi Salvatoris mundi, simul et in honorem ejusdem sanctæ et intemeratæ genitricis Mariæ consecrari decrevimus. Itaque, divina inspiratione compuncti, et cœlestis patriæ amore succensi, quædam prædia, quæ eidem sanctæ sedi quondam ablata fuerant devota mente restitui jussimus, id est, in suburbanis ipsius sanctæ ecclesiæ titulum S. Sixti, necnon et titulum S. Martini, cum appendiciis eorum. Exterius etiam in eadem parochia, in castro Vonzensi titulum baptismalem, et titulum in eadem parochia S. Joannis similiter baptismalem. suis cum appendiciis, et Bretinicum: villam quoque Sparnacum cum appendiciis suis, et in villa quæ vocatur Lucida [*Lude*], necnon et in Proviliaco [*Prouilly*] in eodem pago Remensi. In pago vero Dulcomensi villam, quæ vocatur Cavera [*i, Canera*], necnon et in villa quæ dicitur Verna in pago Vertudense. Vel si forte deinceps de rebus prædictæ sanctæ ecclesiæ temporibus nostris adhuc superaddendum decrevimus, statuimus, per hoc nostræ auctoritatis præceptum, ut non tantum de istis restitutis, sed etiam restituendis, quidquid de ipsis vel in ipsis rectores et ministri præmemoratæ ecclesiæ elegerint, ita debeant perpetualiter possidere, atque ordinare, vel etiam facere, proutcunque sibi propensius voluerint, ut absque ullius injusta contradictione ordinent atque disponant, et faciant quidquid utilitati prædictæ ecclesiæ congruere et convenire prospexerint. Et ut hæc nostræ auctoritatis confirmatio præsentibus futurisque temporibus firmiorem in omnibus semper obtineat vigorem, manibus propriis subterfirmavimus, et annuli nostri impressione signari jussimus. »

Obtinuit etiam idem præsul ab eodem imperatore Ludovico Remensi ecclesiæ, secundum antiqua exemplaria priscorum regum immunitatis præceptum. Aliud quoque præceptum de ponte Bansionensi, et teloneis, vel exactionibus publicis; item, aliud de chartis concrematis secundum auctoritatem imperatoris Karoli; item, a Pippino Aquitanorum rege præceptum immunitatis de rebus Remensis ecclesiæ in pago Avernico sitis. De villa vero Spardaco semotim quoque præceptum Ludovici, atque

separatim postea præceptum Lotharii filii ejus reperitur accepisse. Hic præsul Ebo cum consilio Ludovici imperatoris, et auctoritate Paschalis Romani pontificis prædicandi gratia ad terminos usque Danorum accessit, ac multos ex eis ad fidem venientes baptizavit.

Orta denique simultate inter patrem et filium Ludovicum, scilicet imperatorem, et Lotharium partibus filii favit, et cum cæteris episcopis corripuit imperatorem Ludovicum pro quibusdam erratis, quæ ei objiciebantur, quando filii sui comprehenderunt eum, et Lotharius adduxit senem patrem ad Compendium (*Compiègne*) palatium, ubi eum afflixit cum episcopis et cæteris nonnullis optimatibus [*ms. i, primatibus*], qui jusserunt ut in monasterium iret, et esset ibi cunctis diebus vitæ suæ. Quod ille renuens, non consensit voluntati eorum. Tunc omnes episcopi qui aderant, molesti ei fuisse narrantur, et impropertantes illi peccata sua, abstulerunt ei gladium a femore suo, induentes eum cilicio.

Dum frequenter igitur Ebo præsul in palatio tunc moraretur, hujusmodi de eo in monasterio sancti Remigii visio revelata est. Erat ibi monachus quidam, nomine Raduinus, genere Longobardus, qui abbas quondam exstiterat monasterii quod in monte Bardonis in Italia beatissimi Remigii celebri pollet memoria. Moderamni Redonensis episcopi studio dedicata. In quo monasterio, dum præfatus Raduinus monachiæ professionis gereret officia, ductus amore meritorum beati Remigii, sepulcri ejusdem limina petiit. Qui cum fratribus ejusdem loci vitam ducens religiosam, digne sese ad cœlestem satagebat præparare militiam. Quadam vero die, sacræ scilicet assumptionis sanctæ Dei Genitricis, post exactum matutinæ solemnitatis officium, reliquis fratribus quietem petentibus, ille precis gratia solus remansit in choro, custodibus ecclesiæ quiescentibus. At ubi psalmodiarum continuatione fatigatus, irruenti cœpit soporari somno, vidit a loco sepulcri sancti pontificis [*sc Remigii*] procedere beatissimam Dei Genitricem nimio lumine coruscantem, cujus hærebant lateribus evangelista Joannes, et ipse sacer Remigius; sicque se visi sunt compositis adire gradibus. Superposita vero manu Virgo gloriosa leniter ejus capiti: Quid hic, inquit, agis, frater Raduine? quo mox pedes illius osculari procumbente, adjecit: Ubi modo degit Ebo Remensis archiepiscopus? Quo respondente: palatina jussu regis exsequitur negotia. Et cur, inquit, tam sedulo palatii terit limina? prorsus hinc nequaquam majore ditabitur sanctitatis efficacia. Veniet enim, veniet celerrime tempus, quando non prosperabitur in talibus. Quem nihil ad hæc audentem respondere, tali prosequens affatur allocutione: Quæ vestrorum versatur apud homines regum disceptatio? Tunc eo respondente: Domina Genitrix Salvatoris mundi, tuæ melius novit hoc sanctitatis incorruptio, ait, quid tantæ malo cupiditatis illecti vana nunc grassantur audacia. Illud enim tunc aderat tempus,

quando filiorum suorum contumeliis agebatur imperator Ludovicus. En, inquit, huic (astringens manum sancti Remigii) auctoritas est, a Christo tradita, Francorum perseveranter imperii. Equidem sicut hanc gentem sua doctrina percepit ab infidelitate gratiam convertendi, sic etiam donum semper inviolabile possidet eis regem vel imperatorem constituendi. Quæ beatissima Dei Genitrice dicente, frater præmemoratus evigilavit repente.

CAPUT XX.

De Ebonis depositione.

Itaque postquam Ludovicus ab æquivoco filio suo restitutus est in regnum et honorem suum, Ebo propter hujusmodi factum depositus est ab episcopatu, pro infidelitate imperatoris. Pro qua re ipse jam Jesse Ambianensium præsulem dudum deposuisse traditur, sed nunc eum revocasse fertur in gradum priorem

De Ebonis autem depositione, requirente postmodum papa Nicolao ab episcopis Galliæ, maximeque Belgicæ provinciæ, hæc inter alia in responsis accepit Quod Ebo Remorum episcopus accepta a Lothario pro patris prodicione abbatia sancti Vedasti, falsarum objectionum incentor exstiterit, et dalter criminator eundem imperatorem idem Ebo a suis complicibus a liminibus ecclesiæ projectum, ac publicæ pœnitentiæ mancipatum, custodiri fecerit [*anno 834*], usque dum in anno incarnationis Dominicæ octingentesimo tricesimo quarto, Lotharius territus conventu fratrum suorum, ac plurimorum fidelium patris imperatoris, fuga lapsus patrem suum adhuc ab ingressu ecclesiæ sequestratum dimisit. Cum quo inter alios etiam quidam episcopi, fautores ipsius in adversitate patris sui, relictis contra sacra regulas sedibus suis perrexerunt, Jesse videlicet Ambianensis, et Hereboldus Antisiodorensis, Agobardus Lugdunensis, et Bartholomæus Narbonensis episcopus, et abscedente illo, qui adfuerunt episcopi imperatorem in ecclesia sancti Dionysii reconciliaverunt, et ecclesiasticæ communioni restituerunt. Quod Ebo audiens, quibusdam familiaribus suis plenitudinem suorum delegavit hominum, et certum eis placitum dedit, ubi et quando iterum ad eum venirent. Adjicitur etiam quod Ebo plurima, quæ de facultatibus ecclesiasticis ferre tunc in argento et auro potuit, secum assumens, cum quibusdam Normannis, qui iter et portus maris ac fluminum mare influentium notos habebant. cum paucis quoque aliis domesticis suis, nullo impetente vel persequente, noctu Remis aufugit, et non solum parochiam suam, verum et Belgicam regionem deseruit, et iter ad Normannos, quibus a Paschali papa [*Paschal. I*], necnon ab Eugenio [*Eug. II*] successore ipsius, sicut epistolis eorundem præsulum ad ipsum pro hac re datis edocemur, fuerat prædicator destinatus, arripuit. Quod manifestantibus eis, cum quibus hoc consilium iniit, imperatorem latere non potuit. Quapropter imperator eum per episcopos, Rothadum scilicet Suessonicam, et

Erchenradum [*al.*, Arkeur] Parisiorum episcopum, revocari fecit, et in monasterio sancti Bonifacii, ei, et clericis ac laicis qui cum eo erant. necessaria ministrari, et synodum exspectare præcepit. Sed et Hildemannus Belvacensis episcopus insimulatus, quod sicut præfati episcopi, fugam ad Lotharium moliretur, in monasterio sancti Vedasti detentus, synodum exspectavit. Ad quam anno Incarnationis Dominicæ 835 venientes, omnes episcopi qui convenerant singillatim libellos de restitutione imperatoris communi consilio atque consensu ediderunt, et propriis manibus subscripserunt. Cum quibus et Ebo (ut revera in statu suo adhuc manens) libellum manu sua cum additamento archiepiscopi scriptum edidit. In quo libello professus est, quidquid in ipsius imperatoris dehonoratione gestum fuerat, injuste factum fuisse. Item post pauca : et post datos libellos, venientes episcopi cum imperatore, et quamplurimis ejus fidelibus, ac regni primoribus, in urbem Metensium, in basilica beati Stephani, publice a Drogone episcopo relecta sunt, quæ de restitutione imperatoris omnium unanimitate inventa fuere. Post hanc annuntiationem, Ebo Remorum episcopus, qui ejusdem factionis velut signifer fuerat, conscendens eundem locum ubi Drogo steterat, coram omnibus confessus est eundem Augustum injuste depositum, et omnia quæ adversus eum patrata fuerant, inique, et contra totius auctoritatis tramitem fuisse machinata, merito justaque proprio imperii solio reformatum. Et sic omnibus laudes Deocanentibus, et quæ tunc ibidem fuerant agenda peractis, ad Theodonis villæ (*Thionville*) palatium regressi sunt, ibique Hildemannus in synodo præsens se a calumnia sibi impacta regulariter exuens, satisfecit synodo, et per eam imperatori. Ebo vero in eadem synodo præsens ab imperatore præsentem accusatus est, quod eum falso fuerat criminatus, et eisdem falsis criminibus appetitum a regno dejecerat, armisque ab eo ablatis, nec confessum, nec convictum, contra regulas ecclesiasticas ab ecclesiæ aditu ac Christianorum societate eliminaverat, sicut et idem scripto subscriptione sua roborato, et verbis coram omnibus confessus fuerat. Et cum essentialia etiam crimina, de quibus post hanc accusationem, accusandus erat, et de quibus apud imperatorem jam antea fuerat accusatus, et non canonice purgatus, sicut et epistola episcoporum ad Sergium papam demonstrat, et pro quibusdam eorum extiterat a consilio imperatoris ejectus, quæ patefacta veritate negare non valebat, petiit secessum, ut sine præsentia imperatoris liceret ei in synodo episcoporum suam agere causam. Quod obtinens, convocavit ad se quosdam episcopos, et nullo cogente, sed propria sponte, secundum eorum consilium sequentium Africanum concilium, ut parceretur ipsius verecundiæ, ac propter ecclesiæ opprobrium et insolentem insultationem sæcularium, ne dignitas sacerdotalis pollueretur, si publice de his, de quibus impetitus et adhuc impetendus erat,

A confessus aut convictus foret, libellum suæ depositionis dictavit, et scribi coram se fecit, et propria manu subscripsit, secundum traditionem ecclesiasticam, eundemque libellum propriæ ac vivæ vocis confessione attestatum in abdicationem sui, nullo ab eo quærente vel exigente, synodo ultro porrexit. Et sicut videri tunc ab his qui interfuerunt, potuit, sacerdotio se sponte submovit, quærens remedium pœnitendi, sicut in eodem professionis ac subscriptionis suæ libello continetur hoc modo.

B • Ego Ebo indignus episcopus, recognoscens fragilitatem meam, et pondera peccatorum meorum, testes confessores meos, Aiulfum videlicet archiepiscopum, et Badaradum episcopum, necnon et Modoinum episcopum, constitui mihi iudices delictorum meorum et puram ipsis confessionem dedi, quærens remedium pœnitendi, et salutem animæ meæ, ut recederem ab officio et ministerio pontificali, quo me recognosco esse indignum, et alienum me reddens pro reatibus meis, in quibus peccasse secreto ipsis confessus sum. Eo scilicet modo, ut ipsi sint testes alii [*ms.* alio] succedendi et consecrandi in loco meo, qui digne præesse et prodesse possit ecclesiæ, cui hactenus indignus præfui. Et, ut inde ultra nullam repetitionem, aut interpellationem auctoritate canonica facere valeam, manu propria mea subscribens firmavi. Ebo quondam episcopus subscripsi. †

C Et ut omnia secundum leges quibus moderatur Ecclesia, in synodo legaliter adimpleret, simul cum eis, quos secundum Africæ provinciæ cānones (*con.* 63) legerat sibi iudices, dicente Apostolo : *Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus vel tribus testibus* (*1 Tim.* v, 19) ut in ore duorum vel trium testium constaret etiam suæ accusationis, et ut alius se sacerdoti defuncto ei succederet, testificationis verbum (*Matth.* xviii, 16), ascivit et alios tres episcopos, veritatis de sua accusatione, et testificatione conscios in testimonium suæ professionis, Theodericum scilicet episcopum, et Acharadum episcopum dioceseos suæ, et Nothonem archiepiscopum. Et sic ipse confessus, et sex episcopis suæ professioni attestantibus, ut prædiximus, libellum synodo porrexit, cunctique episcopi, qui synodo interfuerunt, singillatim ac viritim dixerunt illi : Secundum tuam professionem et subscriptionem cessa a ministerio. Et coram omnibus hanc notitiam cum præscripto libello temporibus futuris conservandam, Jonas episcopus Helicæ notario (qui libellum Ebonis scripserat, cui idem Ebo subscripsit, secundum quinquagesimum nonum capitulum, et item secundum capitulum septuagesimum quartum concilii Africani) pro omnibus dictavit : et idem Helias hæc quæ sequuntur conscripsit : „ Acta est Ebonis professio, ejusque propriæ manus subscriptione roborata in conventu synodali generaliter habito apud Theodonis villam, anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo tricesimo quinto, anno

etiam 21 imperii gloriosi Cæsaris Ludovici. » Item post aliquanta : Libellum sibi ab Ebone porrectum post damnationem ejus synodus Fulconi presbytero, qui eidem Eboni in episcopii Remensis susceptione successerat, cum synodali notitia dedit, quique in Remensis Ecclesiæ scrinio conservatur, cujus exemplar sanctæ memoriæ papæ Leoni directum didicimus, etc.

Igitur Ebo post hanc depositionem suam in Cisalpinis fertur regionibus conversatus usque ad obitum Ludovici imperatoris, qui contigit anno Dominicæ incarnationis 840. Quo imperatore defuncto Lotharius ab Italia in Franciam venit, cui Ebo ad Wormaciam civitatem occurrit, eique Lotharius post aliquot dies sedem, et diœcesim Remensem per edictum imperiale restituit. Cujus edicti hoc habetur exemplar :

« In nomine Domini nostri Jesu Christi, Dei æterni. Lotharius divina ordinante providentia imperator Augustus. Quia confessio delictorum non minus in adversis necessaria est, quam in prosperis, et contritum et humiliatum Deus non despicit (*Psal. L, 19*), gaudium etiam esse angelorum in cœlis super uno peccatore pœnitentiam agente (*Luc. xv, 7*) non dubitamus, nos mortales in terris eos nequaquam despiciamus, pro quibus gaudere angelos in cœlo divino testimonio non ignoramus. Accusantes et reprehendentes in excessibus semetipsos divina nos benignitas non condemnare, sed recreare docuit, qui meretricem non solum a legali damnatione eripuit (*Joan. viii, 11*), verum etiam publicanum humiliatum et accusantem se non condemnavit, sed magis justificandø exaltavit (*Luc. xviii, 14*). Qui non dixit, omnis qui se humiliat condemnabitur, sed exaltabitur (*ibid.*). Potestatem ergo, quam pro causa nostra raptus perdidisti, repetentibus Ecclesiæ tuæ filiis, presentibus quoque astantibus, ac decernentibus præsulibus, sedem ac diœcesim Remensis urbistibi, Ebo, restituimus, ut pristino sanctæ largitatis apostolicæ pallio indutus concordiam atque gratiam divini officii nobiscum, humili satisfactione expleta, solemnem nostram a largitate recipiendo, exerceas. Drogo episcopus assensi, Olgarius archiepiscopus, Hecti ar-

chiepiscopus, Amalvinus archiepiscopus, Audax archiepiscopus, Joseph episcopus, Adabulfus episcopus, David episcopus, Rodingus episcopus, Giselbertus episcopus, Flotharius ep., Badaradus episcopus, Hagano episcopus, Hartgarius episc., Ado episcopus, Samuel episcopus, Rambertus episcopus, Haiminus episcopus, Ratoldus presbyter vocatus episcopus, Amalricus vocatus episcopus, cum cæteris pluribus presbyteris ac diaconibus publice assistentibus. Actum in Engilnheim palatio publico, in mense Junio, viii Kal. Julii, regnante et imperante domno Lothario Cæsare, anno reversionis ejus 1, successor factus patris in Francia, indictione 3. » Cui restitutioni præfata, quæ Suessionis habita est, contradixit synodus, asserens quod damnatus a se atque a 34 episcopis, a minori numero restitui non prævaluit. Quod edictum regis Ebo secum detulit, et apud episcopos et plures illud diversæ professionis et ordinis, dimulgavit [*i*, divulgavit], et in ecclesia Remensi publice recitari fecit. Et ita eo tempore quo Lotharius Karolum a regno expulit, et ultra Sequanam fugavit, Ebo sedem Remensem, post sex annos suæ depositionis recepit, et episcopale ministerium agere cœpit : sique ordinationes [*ms.*, ordinationem] celebrans quosdam clericos ordinavit, et per totum circiter annum hoc episcopium tenuit, donec Karolus resumptis viribus in Belgicam reversus est. Quod audiens Ebo, relicta sede Remensi, ad Lotharium profectus est, et in ejus familiaribus mansit obsequiis, donec una cum Drogone Metensium præsule Romam petiit, ubi a Sergio (*Serg. II*) papa reconciliari, ac pallium sibi tribui postulavit. Cui idem papa, communionem tantum concessa, dare pallium renuit.

At Ebo Roma reversus, abbatiam sancti Columbani in Italia dono imperatoris Lotharii possedit, donec legationem in Græciam ab eodem imperatore sibi commissam exsequi detrectavit. Quocirca rebus sibi ab imperatore quæ datæ fuerant ablatis, ad Ludovicum regem Germaniæ demigravit. A quo in regione Saxoniae quoddam episcopium promeruit, ubi et episcopi deinceps perfunctus est ministerio.

LIBER TERTIUS

CAPUT PRIMUM.

De electione vel ordinatione Hincmari.

Anno denique Dominicæ incarnationis 845, Karolus (*Calvus*) synodum episcoporum regni sui apud Bellovagum civitatem Remensis provinciæ convocavit. Ubi inter cætera Ecclesiæ regni que negotia, de Remensis ecclesiæ desolatione, quæ Fulcone presbytero illam diu tenente, et Nothone in ea sibi succedente, tanto vacare pastore videbatur tempore, cum eisdem episcopis cœpit tractare. Qui sicuti viderant

D vel audierant, depositionem narrantes Ebonis, et auctoritatem sanctorum Patrum super hujusmodi negotiis ad memoriam revocantes, cogente necessitate atque suadente auctoritate, communi decrevere consensu, quo tandem post decennium depositionis Ebonis in ecclesia eadem ordinaretur episcopus. Igitur a clero et a plebe ipsius metropolis, necnon ab episcopis ejusdem provinciæ, archiepiscopo Senensis Ecclesiæ Wenilone atque Ercamrado Parisiorum episcopo annuente, cum consensu abbatis sui

et fratrum monasterii sancti Dionysii, in quo degebat, favente quoque Karolo rege, Hincmarus electus est. Sicque decreto peracto eligentiumque manibus roborato, Ecclesiae Remensis ordinatur episcopus. Is siquidem Hincmarus, a pueritia in monasterio sancti Dionysii, sub Hilduino abbate monasteriali religione nutritus et studiis litterarum imbutus, indeque pro sui tam generis quam sensus nobilitate, in palatium Ludovici imperatoris deductus, et familiarem ipsius notitiam adeptus fuerat; ibique, prout potuit, cum imperatore et praefato abbate sub episcoporum auctoritate laboravit, ut ordo monasticus in praedicto monasterio, quorundam voluptuosa factione diu delapsus, restauraretur. Et ut opere quoque adimpleret quod sermone suadebat, etiam ipse religiosae conversationi cum aliis se subdidit, castigans corpus suum, et spiritali subjiciens servituti. Processu vero temporis, cum praememoratus Hilduinus abbas imperatoris Ludovici archiepiscopus, offensam ipsius Augusti adeo cum aliis regni primoribus incurrisset, ut ablatis sibi abbatibus, in Saxoniam fuerit exilio relegatus, iste per licentiam proprii episcopi cum benedictione fratrum illum secutus est in exilium. Cui pro familiaritatis propiore [al., priore] notitia, tantam Dominus apud imperatorem, proceresque contulit gratiam, ut studere pro suo nutritore quiverit, donec ab exilio revocatus duarum fuerit abbatiarum praelationi restitutus. Deinde quando Gregorius (Greg. IV) papa in Galliae venit regiones, et regnum Francorum a praefato defecit imperatore, voluit eum praememoratus abbas suus in obsequium suum contra fidelitatem imperatoris ducere; quod nequaquam potuit ab eo exigere. Restituto postea imperatore, prout potuit abbati suo prodesse studuit. Sicque deinceps in monasterio sine querela custos sacrorum pignorum, ecclesiaeque sanctorum martyrum conversatus exstitit, donec regis ascitus obsequiis regimen monasteriis sanctae Dei genitricis Mariae, et sancti Germani regali et episcopali, atque abbatis sui Ludovici diaconi jussione suscepit; rerum quoque ac mancipiorum possessionem quamdam regia liberalitate percepit, quam consecratus jam praesul monasterio sancti Dionysii, ubi Christo militaverat, per testamenti paginam tradidit.

CAPUT II.

De reparatione iudicii pro Ebonis depositione.

Emenso denique anno post ipsius Hincmari ordinationem, Lotharius imperator pro contentione regni quam erga fratrem suum Karolum habebat, cujus obsequiis idem praesul fideliter adhærebat, contra eum commotus, epistolas a Sergio (Serg. II) papa exegit pro reparando iudicio de Ebonis depositione. Unde idem papa litteras Karolo regi mittens, praecipit ut Guntboldum Rothomagensem episcopum cum caeteris episcopis regni sui, quos ipse Guntboldus ad hoc sibi eligeret, legatis ejus obviam Treveris ad hanc discutiendam querelam diligeret, et Hincmarum episcopum ad ipsam synodum venire

faceret. Ipse quoque Guntholdo litteris mandavit, ut cum post diem sanctae Domini resurrectionis missos suos in servitium imperatoris mitteret, ipse cum episcopis praedictum locum, hanc causam diffiniturus, adiret. Sed et ipsi Hincmaro litteras misit ut ad idem veniret concilium. Legatis itaque Sergii papae juxta condictum non venientibus, Guntboldus, annuente [i, annitente] rege Karolo, cum episcopis synodum conduxit, ad quam Ebonem per litteras et legatos ex auctoritate praedicti papae convocavit. Quo tamen Ebo neque venisse, neque vicariam pro se personam, vel litteras canonicas misisse traditur. Guntboldus tamen et caeteri episcopi, qui apud Parisios tunc convenerant (an. 847), Wenilo scilicet Ecclesiae Senonicae metropolitanus cum dioecesanis suis, Lantrannus [al., Lanfrannus] Turonensis cum suffraganeis suis, et specialiter Hincmarus cum omnibus Remensis dioeceseos coepiscopis, litteras suas ad eum miserunt, et dioecesim Remensem interdicens, ut non haberet deinceps licentia ex ea quempiam sollicitare, nec scripto, nec verbo, nec misso aliquo, donec secundum jussionem Sergii papae ipsis occurreret, et juxta canonica et apostolica statuta definitionis sententiam ab ipsis coram generali conventu perciperet. Sed ille ad nullam synodum, vel ad sedem apostolicam, vocem postea reclamationis vel repetitionis de sede Remensi, aut de ordine suo emisit. Qui etiam (postquam res gestas Leoni (Leoni IV) papae referentibus episcopis, et regalibus insuper epistolis, ordinatio Hincmari, quando fidei quoque suae tenorem Romam misit rata est cum largitione pallii comprobata) per quinque circiter annorum curricula supervixisse fertur in corpore, usque ad annum videlicet incarnationis Dominicae octingentesimum quinquagesimum primum.

CAPUT III.

De visione ejusdem Bernoldi.

De quo postmodum talis ostensa est revelatio cuiusdam homini Remensis parochiae, nomine Bernoldo, qui depressus infirmitate, pene usque ab morte pervenit, ita ut per quatuor dies nec cibum nec potum capere, nec loqui valeret. Quarto vero die hora nona, velut exanimis jacuit, adeo ut non posset in eo sentiri halitum remansisse, nisi per vices, dum quis manum misisset ad os ejus, vel super pectus illius, vix sentiebat in eo adhuc spiritum esse. Rubor illi tamen in facie magnus videbatur, et sic jacuit usque ad mediam noctem. Tunc viriliter oculos aperiens, et affatus uxorem suam atque circumstantes, jussit ut quantocius currerent, et presbyterum suum velociter ad se venire rogarent. Accito autem presbytero, antequam intraret ille domum, dixit infirmus ut apponerent sellam, quia presbyter jam domum intraturus esset. Illo vero ingresso postquam orationem pro eo fudit, dixit ei ut sederet juxta eum, et attenderet quae dicturus erat, ut si ipse superstes illi non potuisset annuntiare, saltem presbyter ea nuntiaret. Tunc ergo coepit vehementer

flere, et cum singultibus dixit : Ductus de isto saeculo ad aliud veni ad quemdam locum, inveni episcopos quadraginta et unum, inter quos cognovi Ebonem, Pardulum et Æneam pannosos, et denigratos, squalentesque sicut et alios, ac si ustulati fuissent, et per vices nimio frigore horribiliter cum fletu, ac stridore dentium tremulantes ; per vices autem calore nimio aestuantes. Et Ebo episcopus me vocavit ex nomine, dicens : Quia tibi dabitur licentia redeundi ad corpus, precamur te ego et isti confratres nostri, ut adjuves nos. Et ego respondi : Quomodo vos possum adjuvare ? Qui ait : Vade ad homines nostros clericos et laicos, quibus benefecimus, et dic illis ut pro nobis faciant eleemosynas, et orationes, et impetrent pro nobis offerri sacras oblationes. Et ego dixi quia nescirem ubi homines illorum essent. Ille vero ait : Nos dabimus tibi ductorem, qui te ad illos ducat. Et dederunt mihi ductorem quemdam, qui me præcessit et duxit ad quoddam palatium magnum, ubi multitudo erat hominum eorumdem episcoporum, qui de ipsis episcopis inter se loquebantur. Quibus suggesti quod mihi fuerat jussum ex parte episcoporum. Inde cum ductore meo reversus, ad locum redii ubi erant ipsi episcopi, et quasi jam facta fuissent pro ipsis ea quæ postulaverant, inveni eos facie jucundos, ac si a novo rasos et balneatos, albis vestitos, et stolis amictos atque sandaliis calceatos. Et dixit mihi præfatus Ebo præsul : Vides quantum nos adjuvit tua legatio. Usque modo nimis durum custodem et custodiam gravem habuimus sicut vidisti, modo vero habemus domnum Ambrosium custodem, et levem [i. lenem] custodiam : et cætera quæ visa atque relata ab eodem Hincmarus episcopus descripsit.

CAPUT IV.

De restitutione rerum ecclesiasticarum a Karolo rege peracta.

Ordinato denique, ceu præmissum est, Hincmaro Ecclesiæ Remensis archiepiscopo, rex Karolus res quas ex eodem episcopio suis palatinis usurpare concesserat, ipsi sanctæ reddidit ecclesiæ. Pro qua restitutione talem præcepti sui dedit auctoritatem :

• In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Karolus Dei gratia rex. Si ea, quæ a prædecessoribus nostris vel fidelium devotione bene tradita, statuta ac confirmata sunt, nostris oraculis roboramus ; si etiam illa quæ quacunque necessitate corrupta sunt regia nostra auctoritate corrigimus et in melius commutamus, salutis nostræ consulimus et regium ministerium susceptum a Domino exercemus. Proinde noverit omnium fidelium Dei ac nostrorum solertia quia res ex episcopatu Remensi, quas magna necessitate et per omnia invitæ, dum a pastore sedes illa sancta vacaret, fidelibus nostris ad tempus, unde quoddam temporale solatium a nostro haberent servitio, commendavimus, electo et ordinato munere sancti Spiritus, per Dei et nostram dispositionem, in eadem sancta sede Hincmaro archiepiscopo, hoc nostræ auctoritalis præcepto cum

integritate quidquid exinde nos fidelibus nostris beneficiavimus, præsentialiter restituimus, tum Sparnacum et Juliacum, vel quidquid ex eodem episcopatu Richuinus habuit, vel quidquid exinde Odo comes habuit : quam et villam Culmiciacum, cum capella quam Rabanus presbyter habuit ; seu et illa, quæ Pardulus, necnon et Adalgardis [c. i, Adalgardis] abbatissa, sive Rotbertus atque Amalbertus clericus, vel Altmarus, seu Joannes medicus, sive item Rabanus, atque pusillus Pumilio, Ratholdus [ms., Ratholdus] quoque, Goderamnus, et Herenboldus, vel Donatus, seu Gilbuinus, habuerunt ; sive etiam illa omnia, quæ tam clerici quam laici, qui in nostra dominatione aliquandiu fuerant, quosque jam dicto episcopo commendavimus, habebant. Et ut in calce omnia concludamus, quidquid ex eodem episcopatu, quando de manu Fulconis illum recepimus, alicui præstito beneficio concessimus, per hanc nostræ confirmationis auctoritatem, inspecto coram cœtu fidelium nostrorum, tam ecclesiastici quam laicalis ordinis testamento sancti Remigii, præsentialiter casæ sanctæ Mariæ, et sancti Remigii, atque Hincmaro archiepiscopo cum omni integritate reddimus vel restituimus, ut absque ulla refragatione, cassatis quibuscunque aliis conscriptionibus, easdem res per hanc nostram auctoritatem recipiat ; ut sicut res ecclesiæ disponendæ sunt ad utilitatem ipsius Ecclesiæ Dei, tam ipse quam successores ipsius disponant. Quam auctoritatem (in qua nos ulterius tale quiddam erga ipsam casam Dei non acturos spondemus, et ut nemo successorum nostrorum agere moliatur, per omnipotentem Dominum ejusdem Virginis filium obsecramus) ut per ventura tempora certior habeatur, et contra æmulos ipsius sanctæ ecclesiæ sui notitia valeat, manu nostra subterfirmavimus, et annuli nostri impressione roboravi decrevimus. Data Kalendis Octobris anno 6 regnante Karolo gloriosissimo rege, indictione 8. Actum in pago Andegavensi, in villa Avegio. •

De cæteris quoque rebus, quæ tunc redditæ non fuerunt, hujusmodi postmodum invenitur dedisse [ms., edidisse] præceptum :

• In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Karolus gratia Dei rex : omnibus comitibus, abbatibus, abbatissis, missis, vassalis, et cunctis sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus ac nostris, præsentibus scilicet et futuris, notum esse volumus, quia Hincmarus sanctæ ecclesiæ Remorum religiosus, nobisque valde dilectus ac venerabilis pontifex, accedens ad celsitudinis nostræ magnitudinem, innotuit mansuetudini nostræ, quod ex rebus sanctæ Dei genitricis Mariæ, et sancti ac pretiosi confessoris Christi Remigii, quæ per parentum antecessorum videlicet nostrorum regum dationem, sive per rectorum ejusdem ecclesiæ imprudentiam, vel concessionem, vel etiam quorumcunque malivolorum machinationem ab eadem sancta ecclesia abstractæ esse cernuntur, nonæ et decimæ, ad eandem prædictam ecclesiam

minime, sicut rectum est, persolvantur. Unde magnificentiæ nostræ petiit dignitatem, ut nostræ auctoritatis præceptum ob Dei et sanctæ ipsius Genitricis, sive pretiosi patroni nostri Remigii amorem ei fieri juberemus. Cujus nobis amabilibus et necessariis petitionibus acquiescentes, et libere placideque obsequentes, hoc nostræ magnæ auctoritatis præceptum ei fieri jussimus. Per quod præcipientes expresse jubemus, ut quisquis fidelium Dei omnipotentis, nostrorumque, ex eisdem sanctæ Dei genitricis Mariæ, vel sancti confessoris Christi Remigii, Remorum ecclesiæ rebus, sive episcopatus religiosissimi et dilectissimi nobis Hincmari venerabilis archiepiscopi, aliquid habere dignoscitur, sive per largitionis nostræ concessionem, sive per quorumcunque supramemoratorum affectationem, vel machinationem, seu etiam et deprecationem, aliquid tenore aliquo ex prædictis rebus tenere vel possidere cernitur, nonam et decimam in missorum nostrorum præsentia, misso ecclesiæ sanctæ Mariæ, vel sancti Remigii Remorum, sive Hincmari venerabilis archiepiscopi revadiet, et annis singulis ad eandem præfatam et memoratam ecclesiam persolvere, absque ullius occasionis contradictione cum omni vigilantia studeat. Quicumque vero contra hanc nostræ auctoritatis præceptionem de hoc fieri præsumpserit, sciat secundum dignæ memoriæ avi, et piæ recordationis genitoris nostri capitula se emendaturum, et ipsas easdem res absque alicujus intercessionis impetratione amissurum (*lib. i. cap. 163 ; lib. ii. c. 21 ; lib. iv. c. 40*). Et ut hæc nostræ præceptionis auctoritas inviolabilem obtineat firmitatis rigorem, et ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris, præsentibus scilicet et futuris, verius, certiusque credatur, eam annulo nostro subter sigillari jussimus. Data iv Nonnas Septembris, anno 8, indictione 10, regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum in monasterio sancti Quintini. »

Immunitatis etiam secundum antecessorum suorum regum exemplaria eidem sanctæ sedi suam contulit auctoritatem. Cessionem quoque genitoris sui Ludovici de exactione regia (*supra, lib. ii, c. 19*), vel operariis ac muro civitatis ob restaurationem ipsius sanctæ Dei ecclesiæ delegata, hujusmodi confirmavit auctoritate :

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Karolus gratia Dei rex. Si petitionibus fidelium nostrorum, maxime Domini sacerdotum, præcipue in his, quæ ecclesiasticis utilitatibus possunt præbere consultum, benignum commodamus assensum, nobis id ad æternæ remunerationis credimus provenire augmentum. Proinde noverit omnium fidelium Dei ac nostrorum, præsentium scilicet et futurorum industria, quia vir venerabilis Hincmarus, Remensis urbis archiepiscopus obtulit serenitatis nostræ obtutibus præceptum piæ memoriæ domni ac genitoris nostri Ludovici imperatoris, quod id eleemosynæ suæ augmento ecclesiæ S. Mariæ atque sancti Remigii fieri decrevit, de opere et operariis, atque

A omni exactione, quæ tempore avi nostri domni Karoli imperatoris ex eadem casa Dei exigebantur ad palatium, quod vocatur Aquisgrani, ut in ædificatione et restauratione ipsius ecclesiæ Dei, per futura tempora usque ad finem sæculi, ad utilitatem sæpe dictæ sanctæ ecclesiæ in eleemosyna illius proficerent, et nec ad eundem locum, vel ad alium quemlibet ipsæ redhibitiones, vel impensæ ullo unquam tempore exigentur, sed remissa indulgentia illius in eodem loco proficerent. Cujus bene gestata judicantes, per hoc nostræ auctoritatis præceptum decernimus, ut quidquid de exactione, vel operariis prædictæ constitutionis supra scriptus domnus et genitor noster, seu et de muro civitatis ipsius, vel viis ad utilitates claustrum canonicorum proficientibus in suo præcepto concessit ; hoc totum perpetua nostra indulgentia vel concessione, seu auctoritate concessum, vel confirmatum maneat in perpetuum. Et ut hæc nostræ confirmationis vel concessionis auctoritas per futura tempora certior cognoscatur, et permaneat inconvulsa, eam manu nostra subterfirmavimus, et de annulo nostro eam sigillari præcepimus. Data iv Kalendas Junias, anno 10 regnante Karolo glorioso rege, indictione 13. Actum Vermeriæ in palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen. »

CAPUT V.

De reparatione Remensis ecclesiæ ab ipso Hincmaro patrata.

C Hujusmodi regiæ benignitatis functus auctoritatibus et in episcopali sede confirmatus, præfatus Hincmarus archiepiscopus, templum beatæ Dei genitricis Mariæ, quod a fundamentis Ebo renovare cœperat, iste pace gratiaque fruens regia, præclari consummavit decoris eminentia. Insuper et aram sanctæ Dei genitricis auro vestivit, ac lapidibus pretiosis ornavit. His quoque versibus titulavit :

Hanc aram Domini Genitricis honore dicatam
Cultor ubique suus (suis) decoravit episcopus Hincmar.
Muneribus sacris, functus hac sede sacerdos.
Jam bene completis centenis octies annis.
Quadraginta simul quinto volvente sub ipsis,
Cum juvenis Karolus regeret diademata regni.
Hunc sibi pastorem poscentibus urbis alumnis.

Et ad imaginem Dei Genitricis in ipso altari.

Virgo Maria tenet hominem, regemque, Deumque
Visceribus propriis natum de Flamine sancto.

D Tecta templi plumbeis cooperuit tabulis, ipsumque templum pictis decoravit cameris, fenestris etiam illustravit vitreis, pavementis quoque stravit marmoris. Crucem eminentiorem gemmis, auroque cooperuit. Alias etiam cruces tam auro quam argento paravit. Calicem majorem cum patena, sumptorioque fecit ex auro, lapidumque pretiosorum illustravit nitore. Qui calix postea pro redemptione ac salute patriæ Nortmannis datus est ; patena adhuc reservatur ibidem. Libellum quoque de ortu sanctæ Dei genitricis Mariæ, sed et sermonem beati Hieronymi de ipsius Dominæ assumptione scribi fecit, et tabulis eburneis, auroque vestitis munivit. Locellum etiam quemdam, hoc est capsam majore-

rem, quæ a duobus clericis ferri sotet, fieri jussit. argentoque imaginato ac deaurato vestivit; ubi ad urbis hujus totius tutamen, multorum sanctorum pignora recondidit. Insuper et alia altaris vasa, tam aurea quam et argentea præparavit. Evangelium aureis argenteisque describi fecit litteris, aureisque munivit tabulis, et gemmis distinxit pretiosis. His quoque versibus insignivit:

Sancta Dei genitrix es semper virgo Maria,
Hincmarus præsul defero dona tibi.
Hæc pia quæ gessit, docuit nos Christus Jesus,
Editus ex utero, casta puella, tuo.

Librum quoque sacramentorum, sed et lectionarium, quos scribi fecit, ebore argentoque decoravit. Candelabra textit argento, et templum variis ornavit lampadibus, et coronis diversisque tam palliorum quam cortinarum atque tapetium operuit ornamentis. Sacras etiam vestes altaris procuravit ministris. Pluribus denique convocatis episcopis, sed et Karolo rege in hanc civitatem adveniente, in honore incomparabilis et perpetuæ virginis genitricis Dei Mariæ, ut et antiqua fuerat sacrata, basilicam solemniter dedicavit, et cum coepiscoporum cooperatione sub omnipotentis invocatione Trinitatis almificæ consecravit.

CAPUT VI.

De miraculis in eadem ecclesia postea declaratis.

In hac igitur ecclesia multa diversis temporibus Dei virtute sub ineffabilis Christi genitricis Mariæ sunt honore patrata miracula. Quorum plurima, quæ ante nostram ætatem sunt gesta, nobis habentur incognita. Nos tamen ea, quæ coram positi vidimus, vel personis quæ viderant referentibus agnovimus, silentio hic quoque præterire incongruum rati sumus, licet ea versibus olim exaravimus. Mulier quædam civis hujus urbis, nomine Altrudis, unicam parvulam nutriebat filiam, quæ adhuc sub ubere matris posita, efficitur cæca. Pro qua cum variis frustra æstualet mater remediis, nec ulla posset juvari medela, ad summum cogitat se vertere medicum; ejusque probat non aptius per quempiam sanctorum poscere posse misericordiam, quam per ipsius unicam, cujus etiam erat ipsa famula, Genitricem. Præparansque candelarum munuscula, tam pro se quam pro filia, templum hoc petit, cœlitum reginæ clementiam rogatura; præligensque candelabris luminaria, tum pavimentis astrata, cor supplex effundit in vota. Nec se posse præsumens sufficere, ministros suppliciter deposcit altaris, ipsius petitionem suis precibus adjuvare. Et quia devote ac fideliter postulavit, votum obtinere promeruit, lumenque sobolis impetravit. Unde gratias agentem Deo ipsiusque Genitrici piissimæ, cum adiutoribus sibi sacris ministris eam vidimus postea, dum sanam, clareque contuentem suam nobis exhiberet filiam.

Quidam clericus nostræ congregationis, carne nobilis, Hugo nomine, ita nimio dentium fatigabatur dolore, ut nec somnum, nec cibum præ nimietate valeret ægritudinis capere. Qui requisitus a quodam seniore, exposita suæ vexationis afflictione, hoc ab eo consilii accepit, ut coram altari Dei Genitricis

A sese prosternens, ejus cordetenus super hac anxietate sua deprecatur clementiam. Et surgens ab oratione, osculato altari, supra nudum ipsius marmor, in qua vexabatur deponeret maxillam, sicque sanandum se confidens, domum regressus cooperiri se vestibus faceret atque sopori permetteret. Quibus ille per ordinem patratis, somnum iniit. Tempus autem erat solemnitatis natalis Domini, et fratres post celebratum vespertinum officium in cœnaculo, ubi calefaciendi causa consueverant colligi residebant. Præfatus vero frater videt in somnis illic se præ gradibus cœnaculi astitisse, atque beatam Dei Genitricem in superioribus, ante ipsius ostium domus consistere. A sinistris in gradu infimo sub specie cujusdam chirurgi, malignum conspexit astare spiritum. Non dubitans autem quæ esset illa quam aspiciebat domina, pavore tetri hostis abjecto, ad eam usque conscendit, et ante ipsius procidens pedes ejusdem susceptus est manu; ita ut mentum illius tenens, vexatam piissima domina contingeret maxillam. Et erigens eum blande consolata es, asserens ideo se non inventam ab eo in ecclesia, quoniam ibidem ad custodiam fratrum staret. Ille, inquam, malignus, quem vides hic prope astantem, cogitat huc ascendere, et vult nostros fratres conturbare. Præcepitque eum redire, et de concessa sibi salute confidere. Qui rursus ad ejus se prosternens pedes erectus est ab ea, vestem tantum purpuream, qua ipsa erat induta, deosculans. Sicque mox excitatus, dari sibi præcepit manducare. Quod ut ejusdem domestici audire, insanire illum putantes, quia tam alacriter sibi cibum dari peteret, anxiami cœperunt. Ille vero confirmabat se a beata Dei Genitrice sanatum, vel nihilque ægritudinis se, vel insaniam pati, Sicque celerrime redditus sospitati, sæpe postea fidenter astipulabatur non se ulterius esse passurum talia, quem tanta saluti restituisset domina. Quod et revera illi accidit, ut deinceps hujusmodi ægritudinem nequaquam senserit, dum pluribus postmodum vixerit annis.

Hujus Hugonis clericus et diaconus, Ebrardus nomine, febris anhelæ vexabatur æstibus; qui ejus ægritudinis agitated angoribus, in crypta, quæ sub ipsius ecclesiæ sede in honore beati Remigii consecrata est, fessus residebat, dum illic missæ celebrarentur mysteria. Cui vi febrium fatigato (ut assolet febricitantibus) sopor irruit. Et ecco videt beatam Dei Genitricem sibi astantem, impositaque manu ejus capiti pertransisse, et post altare sese visa est intulisse. Mox ille patefactis oculis surgit, finitisque mysteriis jam sanus amen respondet, et alacer officiorum inseruit expletioni. Cujus caput ad tactum mirabilis dominæ ita est delibutum, ac si oleo eadem fuisset hora perunctum. Quod nos quoque mirati sumus, qui cum ipsa die lætum, et comedentem nobiscum vidimus.

Tres denique claudos, et poplitibus contractis, nullo modo gressum figere valentes, in hac ecclesia diversis conspeximus [mas., cognovimus] erectos tem-

poribus. Unum quidem sub episcopatu domni Heri-
vei præsulis, qui aliorum manibus illuc delatus,
propriis regressus est pedibus. Alium sub præsulatu
Seulfi, nomine Maganerum, qui gente Britannus,
utroque genu claudus et scabellis inhærens, inter
nos piorum eleemosynis sustentatus, transacto fere
jam demorabatur anno. Huic dum nocturnas in om-
nium sanctorum solemnitate celebrare laudes,
ita subito in medio populi jacenti] genuum extensi
sunt nervi, ut lora quoque, quibus crura cum coxis
erant annexa, rumperentur, rupta etiam pelle ex
poplitibus ei sanguis deflueret; surgensque, stupen-
te populo, gressibus deinceps usus est propriis (8).
Tertium vero sub hujus domini præsulis Artoldi pon-
tificatu, eoque missarum sacra celebrante, die so-
lemni ejusdem sacratissimæ Virginis, qua Gabriel

archangelus ad eam missus ab astris, partum illi
mirabilem sæculis nuntiavit. Qui claudus, pauper,
et miserabilis, dum per pavimenti sese marmora
traheret, repente solutus extenditur, et tellurem
corpore mensus, in pedes tandem erigitur, inces-
sueque novo auxilii lætanti gaudia populo, quique
adhuc inter nos degens stipe sustentatur præsulis.
Quartus quoque quidam ruricola, Gerlarius [i, Ger-
lanis] nomine, ex familia hujus ecclesiæ, hanc urbem
adiens oraturus, beatæ Dei genitricis Mariæ ingres-
sus est basilicam. Ubi dum vota profundit, subito
marcore dirigit, contractisque nervis, pene cunctis
astringitur membris, sicque coarctatus, ibidem se
permansurum, et dum videret serviturum, si relaxa-
retur, promisit. Tandem post mensem his absolutus
vinculis, ecclesiasticis addicitur servitiis. Sicque
partim in eadem ecclesia, partim in basilica sancti
Dionysii extra murum civitatis per quinquennium
incolumis deservivit. Post quod temporis spatium,
in eadem solemnitate, Hypapanti scilicet Salvatoris,
hanc ingressus ecclesiam, dum precibus incumbit,
ita rigentibus membris visus est adhæsisse pavimen-
tis, ut nec os, nec aliquod membrum ab his rele-
vare valeret. Erectus autem a circumstantibus, tam
cruribus quam ambabus contrahitur manibus. Quin-
ta decima deinde die iterum absolutus, nec multo
post humanis exemptus est rebus. Sed quis enarrare
prævaleat, quot hic languentes pene quotidie pia
dona salutis sumunt? quot febricitantes, quot sal-
vantur energumini? quis vel edicere pestes hic libe-
ratis hominibus effugas? Sed de innumerabilibus
saltem pauca commemorasse sufficiat.

CAPUT VII.

De visione cujusdam Gerhardi presbyteri.

Presbyter quidam de pago Porcensi, Gerhardus
nomine, in quamdam dudum deciderat valetudinem,
ita ut veneno potatus esse crederetur. In qua val-
titudine sanctorum nonnullis consolatus est visitatio-
nibus, beati scilicet Petri apostoli, qui suam ei, quam
regebat, præcepit etiam bis, ut restaurare studeret
ecclesiam, atque redarguit per visa, cur toties me-
dicos salutis suæ requisierit causa. Sanctum quoque

(8) Idem refert in Chron., au. 934.

Remigium postea sibi videt assistere, suam ili pan-
dendo personam, et ægritudinis hujus remedia polli-
centem. Qui mox urbem Remensem adiens, dum
perlustratis orationis gratia beatæ Dei Genitricis, ac
sancti Remigii basilicis, in vico noctu requiesceret,
ipsius beati Remigii videt se deductum in templum
quoddam splendidissimum, ad quod beatissimam
contuetur virginem Mariam properantem, sancto
Remigio, sanctoque Martino ab utroque latere sti-
pantibus eam. In ipso vero templo multitudo Levi-
tici ordinis atque sacerdotalis dignitatis eam exspe-
ctabat, et diacones induti dalmaticis, quidam cum
palmis, quidam sine ipsis astabant. Cæterorum
quoque sanctorum plurimus hic ordo videbatur.
Idem vero presbyter nullius specialiter cognoscebat
vultum, præter beati Petri, qui sibi jam pridem
fuerat revelatus. At postquam beata Dei Genitrix
ad prædictum templum pervenit, ubi ejus adventum
hic frater se præstolari videbat, requirere cœpit,
quis ille esset, aut quid puererit? Qui beatus Re-
migius: Famulus, inquit, meus est, domina, quæ-
rens a tua pietate salutis remedia. Quid autem ipsa
responderit, iste, ut retulit, audire non potuit. Ve-
lum vero quoddam appensum ibidem videbatur; post
quod ubi ipsa intravit, splendidius hanc sole lumen
ab oculis ejus suscepit, ita ut in id, præ splendoris
magnitudine, intendere minime potuerit. Post ali-
quot denique dies apparuit illi beatus Martinus, mis-
sumque se a sancto Remigio ad eundem testatus
est, asserens etiam illi donatam vitam, concessam-
que medicinam. Restitit tamen postea huic dubietas
aliqua de beatæ Dei Genitricis persona, quoniam no-
men ipsius in visione revelatum non audierat. Sed præ-
cabatur assidue, ut Dominus sibi monstrare dignaretur
utrum ipsa fuisset, quam viderat, Dei genitrix virgo
Maria. Contigit autem illi post sex fere menses, ut
subito, dum noctu quiesceret, gravi premeretur
ægritudine, adeo ut desperaret ulterius se posse vi-
vere. Et dum valde anxietur, appensis supra se
beatæ Mariæ pignoribus, hujusmodi cœpit effundere
preces: O beata Dei Genitrix, cujus hic dependent
pignora, si revera, ut credimus, de te nobis hæ
superappensæ habentur reliquiæ, et si vere de te
visio est quam nuper vidi; si tu es illa domina,
quam ad illud mirabile templum sanctus Martinus,
et almus Remigius comitabantur euntem, ubi te
clarissimus sanctorum cœtus expectans, aspiciente
me, lætanter excepit, fer opem mihi indigno famulo
tuo, et tam diu impetra mihi vitam atque virtutem,
ut missæ mysteria Domino celebrem, et munera
vitæ corporis Christi sumere merear; vosque, beati
pontifices Christi, quos cum eadem comitari con-
spexi, adjuvate me apud ipsam, qui me vestro piis-
simo consolari dignari fuistis alloquio. Interea inter
angores precesque vix levis obrepit somnus, cum
subito sub eodem vultu habituque, quo prius eam-
dem aspexerat, beatissima se videndam præbuit re-
gina, eisdem columnis innixa, quibus et antea inniti,

fuerat, visa, luce coruscans clarissima. At ille tanto tremefactus splendore, nihilque fari ausus, luminibus in terram demissis videbatur stupefactus hærere. Quem beatus compellans Remigius: Quid, inquit, nos huc advocasti? Nonne vides dominam nostram Dei Genitricem te confortare paratam? quid dubitans tardas accedere ad illam? His dictis tremor abscedit, allevatur animus, elevansque oculos vires recepit, et ante pedes beatissimæ Dominæ frater ille corruisse se vidit. Quem manu ipsa levare dignata, fronti signum crucis imponit, et talia prosequitur: Ne timeas, neque desperes: confide in Domino quia percipies donum ab ipso salutis, signumque pulsare jube ut sacra mysteria celebres, et gratias Deo referas, eum collaudans qui te post verbera sanat. His dictis, ab ejus recessit visibus, suis stipata comitibus. Sicque mox frater idem collata sibi salute lætus exsurgit, et ad explenda jussa festinans, ita sanus et alacer effectus est, ut nunquam alacrior esse potuerit. Hæc ut eodem presbytero narrante didicimus, ita describere quoque dignum rati sumus.

CAPUT VIII.

De aliis quibusdam miraculis.

Hæc inclita cæli regina, ut subvenire solet humili se corde petentibus, sic in præsumptos vel contemptores, ultionis nonnunquam pœnas exerit. Quod pie quoque fieri credimus, ut hic in præsentibus delinquentibus digna ingerantur verbera, ne in futuro graviora eos excrucient tormenta. Quod autem modo dicturus sum non ipse vidi, sed multorum relatu Patrum narrari frequenter audivi. Quidam ex clericis nostræ congregationis, Bernardus nomine, custos hujus erat ecclesiæ; qui petitus a quibusdam levibus personis (ut ipse post scripto monstravit) quatenus ipsis quædam sanctorum dedisset pignora, dum quadam die cum quodam puero hic solus esset in templo, correpta quadam pixide, in qua sanctorum continebantur reliquiæ, ausu temerario præsumpsit aperire. Quo facto nimio pavore concutitur, et nebula locus totus magna repletur. talique vallatur horrore, ut non putaret se amplius vivere. Sicque perdita voce, tam ipse quam puer qui secum erat, ultra loqui nec ea quæ viderant fari poterunt.

Quidam quoque custos hujus ecclesiæ, ut ipse nobis narravit, dum die aliqua post matutinales laudes in ecclesia requiescere vellet, arripiens templi tapetia, lectum sibi ex his stravit, ibique sese somno dedit. Et ecce matrona quædam sub habitu senili eidem apparuit, quæ herbas quasdam secum videbatur deferre. Hæc primo quidem blandis eum cœpit affari sermonibus. Ubi vero sacra sub eo contemplatur tapetia, taliter inquit, eum mutato quoque vultu terrens, aggressa. Et tu dominæ sanctæ Dei Genitricis ausus es violare ac pedibus sacra superbe conculcare ornamenta. nec tantam timuisti dominam? Modo quidem parcam; nunquam tamen ultra præsumas talia. Exemplumque dedit illi de quodam,

A qui sic sibi lectum solebat sternere, quem novimus olim ærumnis affectum in pauperrimo quoque stratu obiisse. Ita deterritus surgit propriamque culpam confessus, scamnis tapetia reddit, et Dominum super hac correptione sua ejusque collaudat Genitricem. Hanc autem dominam quæ se visitaverat non agnovit; a beata Maria tamen fuisse credimus missam. Novimus etiam quosdam devotos, atque promissos a parentibus in hac ecclesia fore Christo, ejusque Genitrici servituros. Quod votum dum vellent postea mutare parentes, prolis sunt coacti languore suam promissionem adimplere.

Dudum cum agricolæ urbi vicini post Pascha, solito de more, hanc petissent urbem hujus admirabilis dominæ requirendo suffragia suaque vota ferendo, quædam villæ consueta quærere neglexere præsidia. Quarum messes cum jam tempus instaret metendi, tanta tempestatis sunt attritæ grandine, ut pene omnia eorum perierint sata; vineæ quoque, adustis fractisque pampinis, uvarum amiserint fructum. Eorum vero fines qui se hujus piissimæ dominatricis munere subsidiis, neque tangere nedum intrare grando præsumpsit. Sicque deinceps tam hi, quam cæteri quique contigui, promptius libentiusque annualim ejusdem dominæ nostræ, sancti quoque Remigii, cæterorumque sanctorum hanc Remensem adeuntes urbem, consueverunt expetere patrocinia.

CAPUT IX.

De secunda beati Remigii corporis translatione.

Præfatus denique præsul Hincmarus cryptam præclari operis ad pedes S. Remigii construxit, et corpus ejusdem beatissimi patroni de loco cryptæ prioris, una cum sepulcro ipsius in eadem, collectis Remensis dioceseos episcopis, ut jam superius dictum est (*lib. 1, cap. 21*), transtulit: et ante ipsius sepulcrum opus egregium auro edidit, gemmisque distinxit, fenestram inibi, unde sancti sepulcrum videretur, fecit, et circa ipsam fenestellam hos versiculos indidit:

Hoc tibi, Remigi, fabricavit magne sepulcrum
Hincmarus præsul ductus amore tuo.
Ut requiem Dominus tribuat mihi, sancte, precatu
Et dignis meritis, mi venerande, tuis.

D Evangelium aureis litteris insignivit, ac parietibus aureis, gemmarumque nitore distinctis munivit, versibus etiam auro inlitis prætitulavit. Sed et crucem majorem cooperuit auro, gemmisque decoravit. Librum quoque sacramentorum sub eburneis tabulis, argento præsignitis; sed et lectionarium ad missas librum, pari decore venustatum, ibidem contulit, aliosque libros et ornamenta nonnulla eidem venerabili loco delegavit.

De corpore autem ipsius beatissimi Remigii non est ausus aliquid sumere, sicut ipse quoque testatur in epistola ad Ludovicum regem Transrhenensem, qui id sibi ab eo petebat muneris. Sed hic (*i, id*) pontifex pro maxima præsumptione meriti se duxis-

se, corpus ejus, quod Dominus per tanta tempora **A** integrum conservaret, dirumpere.

CAPUT X.

De pallii quotidiani usus a Romanæ sedis præsule perceptione, et rebus ecclesiæ sub eo concessis.

Hic denique venerabilis præsul Hincmarus, pro suæ sanctitatis ac sapientiæ reverentia, per interventionem Lotharii imperatoris pallium ad quotidianum suscepit [c. i, recepit] usum a quarto Leone papa, a quo jam aliud perceperat in designatis sibi solemnitatibus debite fruendum. Quem quotidianum pallii usum nulli unquam archiepiscopo se concessisse, vel deinceps concessurum esse, idem papa in epistola tunc ad eum directa testatur. Scripsit autem præfatus pontifex ad eundem papam Leonem **B** sexies, ut ipse in quadam ad eundem asserit epistola, vel septies, sua dirigens ad eum scripta. In hac vero epistola de his, quos temeritas chorepiscopalis ordinare, vel quod Spiritum sanctum consignando tradere præsumebat, requisivit. Et quod terrena potestas hac materia sæpe offenderet, ut videlicet episcopo quolibet defuncto, per chorepiscopum solis pontificibus debitum ministerium perageretur, et res ac facultates ecclesiæ sæcularium usibus expendere, sicut et in nostra ecclesia jam secundo actum fuisset. Item de his, quos dominus Ebo post depositionem suam ordinaverat. In alia quoque epistola scribit de quodam Fulcrico, imperatoris Lotharii vassallo, de quo etiam pridem ei significaverat, pro quo ecclesiæ nonnullæ per hoc regnum maximum patiebantur impedimentum, qui uxore sua dimissa, postquam excommunicatus ab eo proinde fuerat, aliam insuper ducere præsumpsit uxorem. Item in eadem de privilegiis hujus Remensis ecclesiæ, quæ habuit ab initio, quo privilegia sedes habere cœperunt; et quia Remorum episcopus primas inter primates semper, et unus de primis Galliæ primatibus exstitit, nec alium se potiorrem, præter apostolicam præsullem, habuit; ut scilicet ea, quæ tanto tempore ab antecessoribus ipsius huic sedi sunt concessa et conservata, conservare et augmentare dignetur. Ab imperatore quoque Lothario præceptionis imperialis auctoritatem super quibusdam rebus conjacentibus in his locis, Meuravallis, Termedo. Roserolis obtinuit, quæ tempore Karoli imperatoris, occasione quadam interveniente, a Remensi sunt abstractæ ecclesia, et publicis usibus subactæ, quas hic Lotharius imperator ad partem sanctæ Mariæ ac sancti Remigii sua restituit auctoritate. Qui Lotharius imperator nonnullis hunc præsullem Hincmarum apud Leonem papam honorifice commendasse reperitur episcopis atque legatis. Sed et quando Romam petere idem pontifex disposuerat, epistolam suam idem imperator pro eo præmittens, suggestit præfato papæ, ut ipsum decenter amabiliterque susciperet, et quidquid ab eo postulasset, libenter ei, liberaliterque tribueret. Item aliam pro synodalibus diffinitionibus, de

ordinatis ab Ebone post suam depositionem, a sede apostolica confirmandis, et quibusdam privilegiis eidem Hincmaro, sedique Remensi concedendis; et quia illam volentem Romam proficisci, tam ipse, quam frater suus Karolus rex Franciæ, quando [i, qu., j, quoniam] valde necessarius eis erat ad sopiendas quæ tunc exortæ fuerant perturbationes, retinerent. In qua epistola commemorat, quod in hac sede Remensi beati Sixti primi ejusdem episcopi, et apostolorum discipuli, prædecessores ipsius papæ, Stephanus (*Steph. I*) Pippino, et Leo (*Leo III*) Karolo magno, apostolica contulerint munia. Alius quoque Stephanus (*Steph. V*) Ludovicum Augustum in eadem sede imperiali diademate coronaverit. Ad hoc denique obtinendum, quod pro prædicto præsule petebat, idem Lotharius Petrum Spoletinum episcopum, mandatis super hac re per semet instructum, exsecutorem direxerat, et alium Petrum Aretinum episcopum litteris exinde commonuerat, aliosque quosdam tam suos, quam præmissi papæ fideles ad id peragendum destinaverat. Eidem Lothario imperatori scribit præfatus præsul Hincmarus de Fulcrico ejus vassallo, quem excommunicaverat, qualiter ad pœnitentiam venire debeat; item, aliam epistolam in qua continentur culpæ ipsius Fulcrici, et quomodo eum rationabiliter excommunicaverit, quia noluerit ad pœnitentiam venire; item aliam, in qua valde collaudat eum, congaudens ejus humilitati, quod ipsius obaudierit monitis super præfato excommunicato, absolvitque eum id humiliter deprecantem, pro participatione quam habuerat cum ipso. Item postquam convaluerat idem imperator de infirmitate sua. In qua epistola eum satis episcopaliter, licet succincte, de salute admonet animæ. Et alia nonnulla eidem scripsit. A Karolo denique rege suo hic præsul Hincmarus cellam in honore sancti Martini, in municipio Vongo constructam, cum omnibus ad eandem cellam juste pertinentibus, ad partem Remensis Ecclesiæ reimpetravit, ac per auctoritatis ipsius præceptum recepit. Ad ipsius suggestionem dedit idem Karolus rex ecclesiæ sancti Remigii, vel monachis ibidem servientibus, Deo res quasdam; hoc est in pago Pertinse [i, Portinse], in villa Baildronis curte mansa duo, et in Dodelini monte mansa duo, atque in Waldonis curte mansa duo cum mancipiis, et **D** omnibus ad easdem res legaliter aspicientibus. Præceptum quoque ipsius Karoli de via, quæ impediabat ad claustrum canonicorum sanctæ Remensis ecclesiæ amplificandum (quoniam et numerum eorundem canonicorum augmentaverat) idem dominus Hincmarus obtinuit. Res præterea quasdam quæ ab hoc rege dudum fuerant episcopio subtractæ, ecclesiæ redintegrari laboravit; id est, villam Noviliacum, quam Karolomannus ad ecclesiam sancti Remigii pro animæ suæ dedit remedio, tam ipsam villam quam res et mancipia, quæ diversi homines dono regis retinebant, ad eandem pertinentia. Item, res aliquas in Culmiciaco et Bairaco sitas; item, res super fluvium Rotomnam, et in aliis nonnullis locis conjacen-

tes ; itemque a rege Ludovico Transrhenensi præceptum restitutionis accepit super quibusdam rebus sancto Remigio quondam legatis : hoc est in pago Wormacensi Scavenheim [i, Stadenheim] cum omnibus ad se pertinentibus, Cossa et Gleni in saltu Vosago. In Thuringia quoque et Austria, in loco qui dicitur Schonerunstat, et in Helisleba, cum omnibus ibidem aspicientibus. Res quoque nonnullas juraque ecclesiae ac mancipia legibus per advocatos evindicata recepisse reperitur. Res etiam nonnullas episcopi, terras scilicet atque mancipia, cum diversis personis, ad incrementum ecclesiae, pro partium opportunitate commutavit. Sed et præcepta regalia super pluribus earum rerum commutationibus obtinere curavit. Canonicis quoque hujus Remensis ecclesiae hospitale constituit ad susceptionem peregrinorum, vel pauperum congruis ad id rebus deputatis, cum consensu coepiscoporum Remensis dioceseos, atque subscriptionibus eorumdem, ea conditione, ut nullo unquam tempore quilibet episcopus, vel quælibet persona easdem res cuiquam in beneficium dare, vel in alios usus quocunque modo abstrahere præsumat, neque aliquem censum vel redhibitionem exinde accipiat, sed totum quidquid ex ipsis rebus juste acquiri potuerit, in usus pauperum atque canonicorum, secundum modum descriptum in privilegio, et a cæteris episcopis confirmato, expendatur. Super hoc quoque constituto regiae auctoritatis præceptum a Karolo rege fieri atque firmari obtinuit. Res præterea et villas episcopi pene omnes ordinatis rationabiliter coloniis describi fecit.

CAPUT XI.

De synodo comprovinciali apud Suessonicam urbem habita

Hic honorabilis præsul Hincmarus, anno sui episcopatus septimo (an. 853), synodum habuit comprovincialem apud Suessonicam urbem, in monasterio sancti Medardi, in ecclesia sanctæ Trinitatis honore sacrata, cum Wenilone Senonensi archiepiscopo, Amairico Turonensi, Theoderico Cameracensi episcopo, Rothado Suessonico, Lupo Catalaunensi, Imnone Noviomagensi, Erpuino Silvanectensi, Ermenfrido Belvacensi, Pardulo Laudunensi, Hilmerado Ambianensi, Huberto Meldensi, Agio Aurelianensi, Prudentio Trecassino, Hermanno Nivernensi, Jona Augustodunensi, Godelsado Cavilonensi, Dodone Andegavensi, Guntberto Ebroicensi, Hildebranno Sagiensi, Rigboldo, Remorum chorepiscopo. Residentibus etiam presbyteris et abbatibus, Dodone abbate monasterii sancti Sabini, Lupo abbate monasterii quod dicitur Ferrarium, Bernardo abbate monasterii sancti Benedicti, quod dicitur Floriacum, Odone monasterii quod dicitur Corbeiae, Heriaco monasterii Corbionis, Bavone monasterii Orbacensis, et quampluribus aliis sacerdotibus et abbatibus, astantibus diaconibus ac reliquorum graduum clero, Residente quoque in medio glorioso rege Karolo. Ubi quædam necessaria Ecclesiae Dei sunt pertractata negotia. Ad quam synodum accedentes quidam

Remensis Ecclesiae canonici ac monachi, videlicet Radoldus, Gislodus, Vulfadus [*ms.* Volfadus], Fredebertus ex canonicis ipsius matris. Ecclesiae, Sigimundus ex cœnobio sancti Theoderici ; ex monachis autem monasterii sancti Remigii, Nortvinus, Heiradus, Mauringus. Antheus, Telandus, Hairhaldus, Radulfus, Wicpertus, clamaverunt suspensos se a præfato archiepiscopo suo ab administratione ordinum ecclesiasticorum, ad quos ab Ebone quondam profecti fuerant. Super qua reclamatione elegit prænotatus pontifex Hincmarus iudices sibi Wenilonem et Almaricum supra taxatos archiepiscopos. Pardulum quoque Laudunensem episcopum, qui in hoc iudicio locum metropolitanæ suæ servasset auctoritatis. Ipsi clamatores eosdem iudices suscipientes, addiderunt etiam Prudentium Trecassinæ civitatis episcopum. Hi iudices constituti hoc iudicaverunt quod, si Ebo archiepiscopus in suo statu manens canonice hos fratres ordinaverit, deberent ministrare. Si etiam injuste dejectus, et canonice restitutus, post suam canonicam restitutionem eosdem ordinaverit, sine ulla quæstione deberent etiam ministrare. Unde interrogati sunt ordinatores Hincmari, ut edicerent quæ de Ebonis depositione, et de Hincmari comperissent ordinatione. Tunc surgens Theodericus Cameracensis episcopus porrexit in conspectu principis et synodi scriptum, continens ordinem depositionis præfati Ebonis. Tum ventilatum est qualiter exauctoratus episcopus restitui debeat, ut quia idem Ebo restitutus canonice non fuerit, insuper et ab apostolica sede Sergio papa confirmante dejectionem illius, damnatus exstiterit, ut in laica [*ms.*, laicali] tantummodo communionem maneret. Tum recitata auctoritate, qualiter metropolitanus debeat ordinari, litteris quoque canonicis Erchamradi, episcopi Parisiorum Ecclesiae, confirmatis sua sui que archiepiscopi, et coepiscoporum suorum manibus, quas ad petitionem Remensis Ecclesiae, cleri ac plebis Hincmaro tribuerat ; decreto etiam canonico Remorum cleri nobiliumque manibus roborato, qualiter eundem Hincmarum sibi postularunt ordinari episcopum ostensum est canonice cum præsentia, vel consensu omnium coepiscoporum Remensis dioceseos eum ordinatum archiepiscopum. Post hæc surgens idem Hincmarus, in conspectum [*ms.*, conspectu] principis et synodi, porrexit litteras canonicas quas ordinatum sacri canones ab ordinantibus accipere jubent, diem præferentes et consulem. Porrexit etiam epistolam Remensis provinciæ, ac pene totius Galliae manibus episcoporum subscriptam, ad apostolicam sedem pro confirmatione ipsius ordinationis datam. Ostendit etiam diploma sacrum, ipsius venerandi principis manibus insignitum, et sigillo subtersignatum, ex approbatione suæ ordinationis ad eandem sanctam et apostolicam Romanam Ecclesiam. Sicque iudicatum atque confirmatum est Hincmarum episcopum canonice ordinatum. Deinde ventilatum est, quid decernendum foret de his, quos Ebo post suam depositionem, absque legitima resti-

tutione, præsumpserat ordinare. Tunc surgens Immo Noviomagensis episcopus, porrexit rotulum [ms., rotulam] auctoritatem canonicam et apostolicam continentem, quoniam qui ab ipso visi fuerant ordinari in gradus ecclesiasticos, ab eodem, quod ipse non habuit, nemo eorum accipere potuit, et cætera. Sicque decretum est, ut quidquid in ordinationibus ecclesiasticis Ebo post depositionem suam egerat, secundum traditionem apostolicæ sedis, præter sacrum baptismum (quod in nomine sanctæ Trinitatis perfectum est) irritum haberetur, et ordinati ab eo gradibus ecclesiasticis privati existerent. Tunc unus ex prædictis fratribus nomine Fredebertus libellum proclamationis legit, in quo continebatur, quod ideo se ab Ebone permisissent ordinari, quia viderant suffraganeos Remensis Ecclesiæ, Rothadum videlicet episcopum, Lupum, Simeonem, Erpuinum in metropolim Remensem ecclesiam convenisse cum litteris Lotharii imperatoris, et eundem Ebonem restituisse. Et insuper ostenderunt iidem præfati clerici litteras quasi ex nomine Theoderici episcopi, Rothadi, Ludi, Immonis, ac cæterorum hujus dioceseos episcoporum manibus roboratas; quæ tamen ab eisdem episcopis recitatæ [i, lectæ f, refutatæ] falsæque sunt comprobatæ; et quia talia episcopis impingere præsumpserint, jussi sunt communione privari. His ita terminatis, decreto judicum, atque consensu principis, Hincmarus archiepiscopus primatus sui locum recepit. Tum de presbytero quodam et abbate Altivillaris cœnobii, nomine Halduino, ab Ebone diaconus visus fuerat ordinatus, et a Lupo postea Catalaunensi episcopo presbyter fuerat consecratus, mota est quæstio. Surgens itaque Lupus episcopus, porrexit volumen, in quo continebatur, quomodo jussus est regiis litteris Karoli regis ut quia metropolis Remorum ecclesia pastore carebat, in confectione chrismatis, aliisque negotiis ecclesiasticis pro sui possibilitate consulere procuraret. Quocirca cum epistola regia ut ipsum Halduinum presbyterum ordinaret, atque in Altivillari monasterio abbatem sacraret, archidiaconus Remensis Ecclesiæ, cum aliis comministris tam canonicis quam monachis, illi obtulerit; quemque ad votum præfati principis et offerentium ordinaverit. Unde judicatum est a synodo, eundem episcopum nihil damnationis de illius ordinatione attigisse. Sed qui saltu sine gradu diaconii ad sacerdotium prosilierit, in degradationem debitam resilire deberet. Deinde requisitum est de his qui Eboni post depositionem suam communicaverant, et recitata auctoritate qualiter sanari deberent, repertum est ex canonicis institutis, eos post satisfactionem, data illis indulgentia et communione sacra cum benedictione tributa, per eorum proprium episcopum, operante Domino nostro Jesu Christo, purificari atque sanari posse. Quod et actum est per venerabilem Hincmarum archiepiscopum. His ita peractis, benignus princeps Karolus petiit Hincmarum archiepiscopum, reliquosque pontifices, ut quia præfati fratres

gradus ecclesiasticos obtinere non valebant, communionem saltem recipere possent per synodi indulgentiam. Quod et pietas sacerdotalis licenter assensit, et misericorditer eisdem fratribus veniam concessit. Et ita hæc omnia gestis inserta, et in conspectum [ms., conspectu] synodi recitata, et rata judicata, prædictorum manibus episcoporum, et aliorum, qui interfuere, subscriptione firmata sunt.

Quæ actio synodi sedi apostolicæ ab Hincmaro directa, et a Benedicto papa Leonis (Leo IV) successore corroborata est. Qui etiam Benedictus (Bened. III) papa privilegium auctoritate beati Petri, et apostolicæ ipsius sedis huic præsuli nostro Hincmaro contulit (*epist.* 1), sanciens ne quilibet hujus dioceseos regulis subjectus, eo contempto impune auderet, seu valeret aliena expetere, aut expectare judicia. Sed domnus Nicolaus (*Nicol.* I) ejusdem Benedicti successor, petentibus sedem apostolicam prænotatis dejectis, præmemoratæ gesta synodi retractasse atque reprehendisse reperitur (*epist.* 46), præcipue quod sola obedientia subditorum reputata fuisset in culpam, et qui prælati judicio temere non restiterunt, sed humiliter colla subdiderunt, severissime punirentur, et qui misericordiam petiverant, nec justum, ut asserit, iudicium meruerint. Intimat etiam quomodo dominus Hincmarus pro his actis concilii Leoni papæ non semel supplices litteras miserit, quatenus idem concilium approbans, auctoritate apostolica roboraret. Quod ille agere sollicitè renuerit, eo quod per aliquos ex his episcopis, qui synodo resederant, ut dubitatio foret radicitus evulsa, ejusdem synodi statuta destinari debuissent, præcipue cum ibidem legati sedis apostolicæ præsentibus non fuerint. Et quia hi quos ille auctoritate synodi affirmabat depositos, per proprias litteras ad sedem apostolicam appellaverint, et vellet iterum se apostolicæ sedis audiri præsentia, præcepisse quoque eundem papam, ut Hincmarus præsul ad concilium cum illis occurreret, ad quod suum ipse legatum, Petrum videlicet episcopum Spoletanum, e latere suo direxerat, ad renovandum scilicet iudicium vice sua. Cui audientia, quoniam domnus Hincmarus suam non exhibuit præsentiam, voti effectu frustrato Leo pontifex ab hac luce subtractus est. Benedicto autem viro apostolico succedente, eidem subreptum fuisse, et in ipso consecrationis ejus principio suasum, ut illud firmaret concilium; non tamen ei suaderi potuisse, ut a justæ definitionis tramite declinaret. Verum ita per ei concessum privilegium illius concilii roborasse institutum, ut auctoritatis summam sedi apostolicæ reservavit; ita decernens manere inconversa quæ petebantur, si ita essent per omnia, quæ de illa synodo ab Hincmaro referebantur, et ut inde quæstio nullis aliquando temporibus oriretur. Sed quoniam non ita per omnia, ceu suggestum est, fuisse comprobatur, merito asserit in irritum deductum, quod contra dejectos non simpliciter fuerat impetra-

tum. Quocirca primum quidem domno Hincmaro A mandavit (NICOL. I, *epist* 47), uti commemoratos viros, Vulfadum scilicet, collegasque ipsius, clementi animo studeret ad se revocare, et de restitutione ipsorum secum fraterne tractaret, atque misericorditer consummare contenderet. Alioquin ad concilium cum his episcopis, quibus et ipse quoque papa pro hoc ipso scripserat (NICOL. I, *epist* 46, 47), simul occurreret, quatenus omnes in unum convenientes, causam eorumdem clericorum examinarent, et non aliqua emergente disceptatione, Deo præ oculis habito, diffinirent. Si vero quælibet inter partes disceptatio proveniret, ad sedem apostolicam suæ suscepturi speciale iudicium personæ, vices tenentes utriusque lateris convenirent. At Dei gratiæ juvamine hoc peracto iudicio, intimat se litteras suscepisse amplectendæ dilectionis omnium, qui interfuerunt, episcoporum, manifestissime significantes, crebro memoratos clericos a totius consona voce concilii dignos graduum suorum receptione pronuntiatos. Ubi nulla (sicut in litteris eorumdem episcoporum reperiebatur) disceptatio provenit, nulla sicut putatum fuerat, varietas alia atque alia defendentium accidit, nullus accusator, nullus condemnator repertus est, sed cunctorum una eademque sententia, atque in restitutione ipsorum diffinitio claruerit, eisdem innoxiiis a cunctorum unanimitate modis omnibus approbatis. Reprehendit autem et hoc quoque concilium præfatus papa Nicolaus (*ep.* 46), quod non solemnitè omnia, juxta quod ipse diffiniverat, egerint, sedi apostolicæ plena relatione actionis seriem reserantes. Debuisset, aiens, quidquid de Ebonis dejectione, reclamatione [*Nicol.*, relegatione], horum clericorum promotione, et ipsius Ebonis iterata repulsione, ad aliamque Ecclesiam migratione, vel undecunque ibi quod ventilatum est ei scripto unanimiter, pleniter ac fideliter intimare. Sed et monumentis insertum ad pleniorè penes se notitiam et certitudinè reservare. Præcepit ergo, ut quæcunque super hac re scripta, tam a sede apostolica, quam a nostratibus edita reperiantur, et quod hinc præsul Hincmarus, et illi dejecti clerici sedi apostolicæ suggesserint atque retulerint, in volumen unum, ordine quo missa sunt, redigerentur, et apostolicæ sedi, exemplaribus sibi reservatis, summo studio dirigeretur. Et si de cætero quid tale forte contigerit evenire, propter quod conventum in regionibus his fieri sacerdotum præcipiat, hoc inter cætera nulli penitus oblivioni tradant, sed post omnia id agere majorum more studiosissime satagant, et cætera.

Præmissi denique concilii præsules, apostolicæ sedis obedientes præceptis, ordinem rerum gestarum de Ebonis dejectione, vel restitutione, iterataque repulsione colligentes, eidem venerabili papæ miserunt, hujusmodi præferentes epistolam :

« Reverendissimo et sanctissimo domno Patri ac papæ NICOLAO, episcopi qui præterito anno per gratiam Dei et decretum vestrum apud Suessionicam

urbem cum aliis qui tunc nequiverunt adesse convenimus.

« Seriem rerum gestarum de Ebonis quondam Remorum archiepiscopi depositione, sed et de ipsius restitutione, nec non et de fratre Vulfadi ac collegarum ejus promotione, et jam dicti Ebonis iterata repulsione, ad aliamque Ecclesiam migratione, unde a nobis investigari, et vobis remandari jussistis, quia his nemo nostrum in ordine episcopali interfuit, nisi frater Rothaldus (sicut ex regum et episcoporum monumentis qui interfuerunt, et scriptis suis posteris reliquerunt, breviter collegimus) vestræ sanctissimæ paternitati et præcellentissimæ auctoritati transmittimus. Quæ ante colligere et auctoritati vestræ dirigere necessarium non putavimus, quoniam sicut vobis per Egilonem venerabilem archiepiscopum scripto suggessimus in quo nullam memoriam de quacunque Ebonis depositione habuimus, nec haberi tunc necessarium vidimus, nobis in eorum fratrum restitutione non quidem disceptantibus, nec alia atque alia decernentibus, sed uuum idemque secundum traditionem majorum, quam discretioni vestræ intimare curavimus, sentientibus, quos non procacia obnoxios fecit, sed obedientia inculpabiles in adeptione sacrorum graduum, juxta sincerissimum sententiæ vestræ intellectum induxit, sine contradictione in suis ordinibus restituere maturassemus, nisi privilegiis sanctæ Romanæ sedis, per reverendum confratrem nostrum Hincmarum archiepiscopum nostræ unanimiatis prolatis, quæ de ipsis viris quædam statuerunt, debita reverentia exhiberetur. Quorum summa, perfecta, et integra firmitas, ut claruit et justum est, in apostolicæ sedis reservata erat arbitrio potestatis : quorumque privilegiorum authenticas chartas, cum salvis sigillis, et incorruptis scripturis idem confrater et consacerdos noster, non ad prædictorum fratrum nocumentum, neque ad ullam contradictionem, sed ad debitam reverentiam sedi apostolicæ, ut dignum est, exhibendam, ostendit, cum gestis episcoporum, quorum vos acta relegisse, et qualiter præsignati clerici degradati fuerint reperisse, nobis aperire dignati estis. Quibus non subscripsit, quia et eosdem fratres suo iudicio non deiecit, sicut vobis et ipse, et nos scripsimus, et gesta ipsa demonstrant, et sicut jam sanctissimæ paternitati vestræ suggessimus, in ejusdem rei negotio decertantibus et quædam deflorantibus, non tamen terminantibus nobis, eo usque causam perduximus, ut solummodo magisteriali vestro culmini eorum assignaretur restitutio, attribueretur reformatio, ascriberetur redintegratio. Unde postea unanimitas nostra in quamcunque partem non declinavit, etsi quidam quacunque necessitate exinde nobis ignorantibus, diverterunt. Egimus itaque prout potuimus, in succincta collectione de gestis rerum et episcoporum ex causa Ebonis, et ut præcepistis vestræ auctoritati transmittimus. » Post harum vero rerum gestarum ordinem descriptum ita subjunxerant : « Hæc sicut vestra jussit auctoritas,

quæ de Ebonis quondam Remorum archiepiscopi, A quæ ante triginta et tres circiter annos exstitit de positione, et post de ipsius restitutione, nec non et de fratris Vulfadi ac collegarum ejus promotione, et jam dicti Ebonis iterata repulsione, ad aliamque Ecclesiam migratione, in eorum qui jam nos ad Dominum præcesserunt scriptis, verum et quæ illorum, qui interfuerunt, veridicis relationibus comperimus. Quæ etiam ex magna parte in gestis episcoporum Belgicæ, Galliæ, Neustriæ, et Aquitaniæ provinciarum papæ Sergio dirigendis, et Leoni papæ directis cum eorum epistola, sed in epistolis Lotharii imperatoris, et Karoli regis exinde directis continentur, quas in scrinio Romano credimus conservari, vestræ auctoritati transmittimus. Scripta quoque, quæ nunc a vestra auctoritate directa, et vestræ sanctitati remissa relegimus, ordine quo missa, vel remissa fuerunt, secundum vestram jurisdictionem, in volumine isto congegimus. Et si forte alia ex hoc negotio, aut a nobis aut ad nos missa fuerunt, nos tamen non legimus. Quæ etiam frater et consacerdos noster Hincmarus nobis vestræ auctoritati mittenda dedit, secundum quod præcepistis (NICOL., *epist.* 56), dicentes inter alia: Quæcunque super hac re scripta tam a nobis prius, quam nunc a vobis edita reperiuntur, et quid hinc coepiscopus Hincmarus et illi dejecti clerici sedi apostolicæ suggesterint, atque retulerint, in volumen unum, ordine quo missa sunt, redigantur, et apostolicæ sedi, ut competens est, vobis eorum exemplaribus servatis, summo studio dirigantur, his subjuncta dirigimus, etc. »

CAPUT XII.

De vacatione Camaracensis sedis, et conjunctione Balduini cum Judith filia regis.

De vacatione præterea sedis Camaracensis, sed et de conjunctione Balduini comitis et Judith indebita; quæ scilicet Judith Karoli regis filia Edilnullo regi Anglorum, qui et Edelboldus, dudum fuerat in matrimonium copulata, et reginæ decore ac benedictione insignita. Post cujus obitum, venditis quas in Anglorum obtinuerat regno possessionibus, ad patrem revertitur, quæ sub regali tutela sic manere decernitur: sed illa Balduinum comitem, ipso lenocinante, et fratre suo Ludovico consentiente, secuta est. Unde rex Karolus episcopos ac cæteros regni D sui primores consulens, post mundanæ legis iudicium, canonicam in jam dictum Balduinum et Judith, secundum edita beati Gregorii, ab episcopis depromi sententiam fecit. De Rothadi quoque Suessionicæ civitatis episcopi dejectione, quem ab episcopali ministerio iudicio removerat episcoporum. De commemoratione etiam nominis Ebonis, atque de Gotescalci cujusdam hæretici damnatione præfatus præsul hujusmodi scripta direxisse ad sedem reperitur apostolicam.

« Domno unice singulariterque suscipiendo Patrum Patri, et summa veneratione honorando reverendissimo papæ NICOLAO, HINC MARUS nomine, non

merito, Remorum episcopus, ac plebis Dei famulus.

« In epistola vestræ sanctitatis per Odonem episcopum episcopis in regno Lotharii pro præjudicio Cameracensis Ecclesiæ directa, relegi vestram auctoritatem sciscitaturam, cujus neglectu eadem Ecclesia ultra decimum mensem pastore vacaret, unde; ne ut negligens a vestro apostolatu succensear, indico auctoritati vestræ (NICOL., *epist.* 63, 64, 65), post directas Lothario et episcopis regni ejus atque Hilduino, qui eandem Ecclesiam irregulariter occupavit, ita ut antequam ipsas mitteretis epistolas, hactenus præjudicium permanere: meque Lotharium regem et legatis et litteris, prout potui sæpe, et eo usque inde commonuisse, donec regiis suis litteris mihi respondit, Hilduinum ad vestram auctoritatem suum legatum misisse, et nihil aliter de præfata Ecclesia, nisi ut egerat, disponere debuisse, donec a vobis inde responsum acciperet. Balduinus quoque in proximo nunc decurso mense Octobrio, quinto Kalendas Novembris, per duos homines suos mihi litteras auctoritatis vestræ direxit, in quibus continetur, ut easdem litteras coepiscopis provinciæ nostræ legerem, et Judith paternis ac maternis, obtutibus præsentandam susciperemus, si tamen intelligeremus quod confestim præfatus excellentissimus rex noster, quæ de illa vobis scriptis, et verbis per legatos vestros apostolatu vestro renuntianda spondit, adimplere vellet. Quod si eorum animos ad id protelandum esse intentos investigare possemus, nequaquam eam reciperemus. Alioquin, id est si aliter egissemus gratia et communionem vestra frui nequaquam valeremus. Quam vestræ auctoritatis epistolam, ut oportuit, reverenter suscepi, et coepiscopis nostris eam relegi, et pro præfata Judith apud patrem et matrem illius, quantum potuimus, ut mandatis, communiter intervenimus, et paternis ac maternis obtutibus eam præsentare studuimus. Post quæ voluimus, quia sic nobis secundum sacras regulas sicut eas intelligimus, visum fuerat (non enim sine dignis pœnitentiæ fructibus absolvi posse putamus, quod anathematis vinculo a sacris regulis innodatum videmus) ut juxta ecclesiasticam traditionem prius Ecclesiæ, quam læserant, satisfacerent, et sic demum quod præcipiunt jura legum mundanarum, exsequi procuraret. Sed quoniam litteras vestras, quæ inde nihil præceperunt, imo etiam nullam protelationem in eorum conjunctione fiendam significaverunt, sibi sufficere voluerunt, et sine vestra auctoritate, ad quam clamaverant, cogi, nisi alio se modo submitterent, non debuerunt. Ex altera epistola vestræ sanctitatis eis retuli, quod non leges ecclesiasticas dissolvistis, sed preces pro eo misistis, qui puniri secundum leges mundanas poterat, quatenus locum pœnitendi haberet, quod contra leges divinas admiserat. Sic et Salvator noster, qui vult omnes homines salvos fieri, et neminem vult perire (*I Tim.* 11), in cruce apud Patrem jure sacerdotis pro suis persecutoribus intercessit (*Luc.* 23): quod in eis qui post passionem ejus crediderunt, et compuncti pœni-

tentiam egerunt, qui cum Patre omnia donat, efficaciter impetravit. Ad cuius instar, apostolorum vicarius, ad quorum limina confugerunt, et catholice atque apostolice Ecclesie summus pontifex, quod in hominem regem et in leges mundi peccatum est, perdonari petistis, ut quod in regem cœli et terræ, et in leges cœlestis regni offensum erat, haberent inducias per pœnitentiam abolendi. E contra carnales, et etiam quidam eorum, qui antea conjunctioni hujusmodi contradicebant, hac defensione, ut eis visum fuerat, se protectes, (sed sicut se habet veritas) salute nudantes, ab istius novissimæ vestræ epistolæ verbis recedere noluerunt, quam sine protelatione eorum conjunctionem debere fieri demonstrare dicebant. Dicenti vero mihi, quia pro nulla potestate terrena quod de ecclesiasticis regulis intelligerem dimittere deberem: maxime cum etiam mecum, imo cum Deo, dominus rex noster, filius vester, Karolus faceret, quasi consulendo mihi quidam hoc dederunt consilium, in quo non meis, sed verbis eorum utar, quæ mansuetudo vestra, velut exemplum et doctrix disciplinæ Dei, mitis et humilis corde ac patiens æquanimiter sustinebit, dicentium: ut quia non sæcularis, sed ecclesiastica potestas de hoc mihi negotio imperaret, conpirationem resistentium aliquantulum declinarem, ne quisquam æmulus noster vestræ sanctitati suggereret, quasi in contemptum sancti apostolatus vestri, et sedis apostolice hoc egissem, et vestræ mansuetudinis erga me animum commoveret, et quamcunque excommunicationem, sicut pro Rothado actum fuerat (quod tamen ad me non pervenit, nisi quantum Odo episcopus, et postea Luido *ms.*, Lando) detulit, antequam ad auctoritatem vestram gestorum seriem inde mittere valuissemus; vel quomodo res gesta fuerit per legatos vestros resciretis) obtineret: præsertim cum in hac epistola vestræ auctoritatis legatur: quod si aliter egissemus, quam in ea scriptum est, gratia et communione vestra frui nequaquam valeremus. Quo contra mihi dicenti hoc in epistola vestra ob id posuisse, ne femina illa a nobis deciperetur, et non ob hoc, ne ecclesie satisfaceret. Responderunt, cur, aliter vellem vestram epistolam intelligere, quam vobis placuit eam componere, cum de in præterito mihi transmissis ejus sensum possem manifeste cognoscere. Quapropter memor præteritarum epistolarum mihi episcopis regni filii vestri domni Karoli a vobis missarum, attendens etiam quæ in epistola nuper per Luidonem mihi benignitas vestra mandaverat (hæc enim in Antisiodoro post adventum Luidonis ventilabantur) inter metum præteritarum, et spem posterioris epistolæ mihi mitiora monstrantis, contentionem in hac causa dissimulando vitavi et condescensionem quasi in tempus aliud differendo, dissimulavi, expectans ut in causæ hujus quæ instat depositione vestra, ex Rothado discere valeam, qualiter de reliquo in hujusmodi agere debeam. Sicque nihil nobis de ecclesiastico ministerio eis interdicentibus sed tantum quod valuimus, nostram

præsentiam ab hoc negotio subducentibus, Balduinus et Judith jura legum sæcularium, quæ elegerunt, exsequi studuerunt. Dominus etiam noster rex, filius vester, huic desponsationi et conjunctioni interesse non voluit, sed missis publicæ rei ministris, sicut vobis promisit, secundum leges sæculi eos uxoria conjunctione ad invicem copulari permisit, et honores Balduino pro vestra solummodo petitione donavit. »

CAPUT XIII.

De causa Rothadi Suessionici episcopi depositi.

« Denique ad epistolam vestræ auctoritatis (NICOL., *epist.* 32, ad quam me misistis obedienter audientiam, generaliter omnibus episcopis regni domni nostri Karoli regis gloriosi, pro Rothadi causa, per Odonem episcopum transmissam, sicut litteris exiguitati meæ directis sanctitas vestra præcepit, conveni, et simul eisdem venerabilibus episcopis, quantum ex me fuit, mox antequam synodus solveretur, vestram jussionem de eodem Rothado, ne aliqua mora vestræ præceptionis implendæ, aut de super-ventione paganorum, aut de alia qualibet causa interveniret, adimplere curavi, sicut et legati domni regis ac nostri, et litteræ pleniter vestræ notum facient sanctitati. Sed quoniam causa interveniente, quam vobis ipsi legati referent, statim ut præcepimus datis litteris, et designatis nostris vicariis, ad vestram præsentiam cum eodem Rothado ire non potuerunt, et ob id diutius quam voluerimus immorati fuerunt; interea Luido legatus domni nostri regis a vestra rediens sanctitate, pridie Kalendas Decembris vestras apostolicas litteras domno nostro regi, filio vestro, in civitate Antisiodoro detulit, et quia filius ejus atque æquivocus Karolus, qui patris animum in quibusdam offenderat, et ob id ad ejus præsentiam, quorundam suggestionem, aliquantulum venire distulerat, partem legatis suis petiit, ut meam parvitatem cum aliis quibusdam suis fidelibus pro eo ad ipsius vestigia deducendo transmitteret, quatenus nostro interventu patrem placabiliorem invenire valeret exiguitatem humilitatis meæ dominus rex illuc in suum venire servitium jusserat. Quo mox ut veni, mihi litteras vestras legendas donavit: in quibus licet pro sua dignatione sublimitas vestra humilitatem meam sine ulla meriti prærogativa benigne tractaverit, et a mea insipientia sapientiæ vestræ scripta supra id quod scio atque intelligo, non tamen absque subinducto cauterio, laudare dignata fuerit: tamen eis videor mihi videre vobis multiloquium meum increcere. Unde dignetur sanctitas vestra dignanter suscipere, quod beatus Augustinus de suo multiloquio Domino dominorum audaciter [*ms.*, audacter] non dubitavit dicere, cum se inde apud cum voluit excusabilem reddere, inter alia scribens: Loqui multum non est nimium, si tamen est necessarium.

« Qua de re, sanctissime domine et Pater reverendissime, æquanimiter sustinete modicum quid insipientiæ meæ, sed et supportate me (*II Cor.* xi), si adhuc quiddam de Rothadi causa vobis tam sufficienter notissima, quasi repetens scribo, cum quo

minime, sicut rectum est, persolvantur. Unde magnificentiæ nostræ petiit dignitatem, ut nostræ auctoritatis præceptum ob Dei et sanctæ ipsius Genitricis, sive pretiosi patroni nostri Remigii amorem ei fieri juberemus. Cujus nobis amabilibus et necessariis petitionibus acquiescentes, et libere placideque obsequentes, hoc nostræ magnæ auctoritatis præceptum ei fieri jussimus. Per quod præcipientes expresse jubemus, ut quisquis fidelium Dei omnipotentis, nostrorumque, ex eisdem sanctæ Dei genitricis Mariæ, vel sancti confessoris Christi Remigii, Remorum ecclesiæ rebus, sive episcopatus religiosissimi et dilectissimi nobis Hincmari venerabilis archiepiscopi, aliquid habere dignoscitur, sive per largitionis nostræ concessionem, sive per quorumcunque supramemoratorum affectationem, vel machinationem, seu etiam et deprecationem, aliquid tenore aliquo ex prædictis rebus tenere vel possidere cernitur, nonam et decimam in missorum nostrorum præsentia, misso ecclesiæ sanctæ Mariæ, vel sancti Remigii Remorum, sive Hincmari venerabilis archiepiscopi revadiet, et annis singulis ad eandem præfatam et memoratam ecclesiam persolvere, absque ullius occasionis contradictione cum omni vigilantia studeat. Quicumque vero contra hanc nostræ auctoritatis præceptionem de hoc fieri præsumperit, sciat secundum dignæ memoriæ avi, et piæ recordationis genitoris nostri capitula se emendaturum, et ipsas easdem res absque alicujus intercessionis impetratione amissurum (*lib. i. cap. 163; lib. ii. c. 21; lib. iv. c. 40*). Et ut hæc nostræ præceptionis auctoritas inviolabilem obtineat firmitatis rigorem, et ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ et nostris, præsentibus scilicet et futuris, verius, certiusque credatur, eam annulo nostro subter sigillari jussimus. Data iv Nonnas Septembris, anno 8, indictione 10, regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum in monasterio sancti Quintini. »

Immunitatis etiam secundum antecessorum suorum regum exemplaria eidem sanctæ sedi suam contulit auctoritatem. Cessionem quoque genitoris sui Ludovici de exactione regia (*supra, lib. ii, c. 19*), vel operariis ac muro civitatis ob restaurationem ipsius sanctæ Dei ecclesiæ delegata, hujusmodi confirmavit auctoritate :

« In nomine sanctæ et individuae Trinitatis, Karolus gratia Dei rex. Si petitionibus fidelium nostrorum, maxime Domini sacerdotum, præcipue in his, quæ ecclesiasticis utilitatibus possunt præbere consultum, benignum commodam assensum, nobis id ad æternæ remunerationis credimus provenire augmentum. Proinde noverit omnium fidelium Dei ac nostrorum, præsentium scilicet et futurorum industria, quia vir venerabilis Hincmarus, Remensis urbis archiepiscopus obtulit serenitatis nostræ obtutibus præceptum piæ memoriæ domni ac genitoris nostri Ludovici imperatoris, quod id elemosynæ suæ augmento ecclesiæ S. Mariæ atque sancti Remigii fieri decrevit, de opere et operariis, atque

A omni exactione, quæ tempore avi nostri domni Karoli imperatoris ex eadem casa Dei exigebantur ad palatium, quod vocatur Aquisgrani, ut in ædificatione et restauratione ipsius ecclesiæ Dei, per futura tempora usque ad finem sæculi, ad utilitatem sæpe dictæ sanctæ ecclesiæ in elemosyna illius proficerent, et nec ad eundem locum, vel ad alium quemlibet ipsæ redhibitiones, vel impensæ ullo unquam tempore exigentur, sed remissa indulgentia illius in eodem loco proficerent. Cujus bene gesta rata judicantes, per hoc nostræ auctoritatis præceptum decernimus, ut quidquid de exactione, vel operariis prædictæ constitutionis supra scriptus domnus et genitor noster, seu et de muro civitatis ipsius, vel viis ad utilitates claustrum canonicorum proficientibus in suo præcepto concessit ; hoc totum perpetua nostra indulgentia vel concessione, seu auctoritate concessum, vel confirmatum maneat in perpetuum. Et ut hæc nostræ confirmationis vel concessionis auctoritas per futura tempora certior cognoscatur, et permaneat inconvulsa, eam manu nostra subterfirmavimus, et de annulo nostro eam sigillari præcepimus. Data iv Kalendas Junias, anno 10 regnante Karolo glorioso rege, indictione 13. Actum Vermeriæ in palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen. »

CAPUT V.

De reparatione Remensis ecclesiæ ab ipso Hincmaro patrata.

C Hujusmodi regiæ benignitatis functus auctoritibus et in episcopali sede confirmatus, præfatus Hincmarus archiepiscopus, templum beatæ Dei genitricis Mariæ, quod a fundamentis Ebo renovare cœperat, iste pace gratiaque fruens regia, præclari consummavit decoris eminentia. Insuper et aram sanctæ Dei genitricis auro vestivit, ac lapidibus pretiosis ornavit. His quoque versibus titulavit :

Hanc aram Domini Genitricis honore dicatam
Cultor ubique suus (suis) decoravit episcopus Hincmar.
Muneribus sacris, functus hac sede sacerdos.
Jam bene completis centenis octies annis.
Quadraginta simul quinto volvente sub ipsis,
Cum juvenis Karolus regeret diademata regni.
Hunc sibi pastorem poscentibus urbis alumnis.

Et ad imaginem Dei Genitricis in ipso altari.

Virgo Maria tenet hominem, regemque, Deumque
Visceribus propriis natum de Flamine sancto.

D Tecta templi plumbeis cooperuit tabulis, ipsumque templum pictis decoravit cameris, fenestris etiam illustravit vitreis, pavementis quoque stravit marmoris. Crucem eminentiorem gemmis, auroque cooperuit. Alias etiam cruces tam auro quam argento paravit. Calicem majorem cum patena, sumptorioque fecit ex auro, lapidumque pretiosorum illustravit nitore. Qui calix postea pro redemptione ac salute patriæ Nortmannis datus est ; patena adhuc reservatur ibidem. Libellum quoque de ortu sanctæ Dei genitricis Mariæ, sed et sermonem beati Hieronymi de ipsius Dominæ assumptione scribi fecit, et tabulis eburneis, auroque vestitis munivit. Locellum etiam quemdam, hoc est capsam majore-

rem, quæ a duobus clericis ferri sotet, fieri jussit. A argentoque imaginato ac deaurato vestivit; ubi ad urbis hujus totius tutamen, multorum sanctorum pignora recondidit. Insuper et alia altaris vasa, tam aurea quam et argentea præparavit. Evangelium aureis argenteisque describi fecit litteris, aureisque munivit tabulis, et gemmis distinxit pretiosis. His quoque versibus insignivit:

Sancta Dei genitrix et semper virgo Maria,
Hincmarus præsul defero dona tibi.
Hæc pia quæ gessit, docuit nos Christus Jesus,
Editus ex utero, casta puella, tuo.

Librum quoque sacramentorum, sed et lectionarium, quos scribi fecit, ebore argentoque decoravit. Candelabra textit argento, et templum variis ornavit lampadibus, et coronis diversisque tam palliorum quam cortinarum atque tapetium operuit ornamentis. Sacras etiam vestes altaris procuravit ministris. Pluribus denique convocatis episcopis, sed et Karolo rege in hanc civitatem adveniente, in honore incomparabilis et perpetuæ virginis genitricis Dei Mariæ, ut et antiqua fuerat sacra, basilicam solemniter dedicavit, et cum coepiscoporum cooperatione sub omnipotentis invocatione Trinitatis almificæ consecravit.

CAPUT VI.

De miraculis in eadem ecclesia postea declaratis.

In hac igitur ecclesia multa diversis temporibus Dei virtute sub ineffabilis Christi genitricis Mariæ sunt honore patrata miracula. Quorum plurima, quæ ante nostram ætatem sunt gesta, nobis habentur incognita. Nos tamen ea, quæ coram positi vidimus, vel personis quæ viderant referentibus agnovimus, silentio hic quoque præterire incongruum rati sumus, licet ea versibus olim exaravimus. Mulier quædam civis hujus urbis, nomine Altrudis, unicam parvulam nutriebat filiam, quæ adhuc sub ubere matris posita, efficitur cæca. Pro qua cum variis frustra æstualet mater remediis, nec ulla posset juvari medela, ad summum cogitat se vertere medicum; ejusque probat non aptius per quempiam sanctorum poscere posse misericordiam, quam per ipsius unicam, cujus etiam erat ipsa famula, Genitricem. Præparansque candelarum munuscula, tam pro se quam pro filia, templum hoc petit, cœlitum reginæ clementiam rogatura; præligensque candelabris luminaria, tum pavimentis astrata, cor supplex effundit in vota. Nec se posse præsumens sufficere, ministros suppliciter deposcit altaris, ipsius petitionem suis precibus adjuvare. Et quia devote ac fideliter postulavit, votum obtinere promeruit, lumenque sobolis impetravit. Unde gratias agentem Deo ipsiusque Genitrici piissimæ, cum adjutoribus sibi sacris ministris eam vidimus postea, dum sanam, clareque contuentem suam nobis exhiberet filiam.

Quidam clericus nostræ congregationis, carne nobilis, Hugo nomine, ita nimio dentium fatigabatur dolore, ut nec somnum, nec cibum præ nimietate valeret ægritudinis capere. Qui requisitus a quodam seniore, exposita suæ vexationis afflictione, hoc ab eo consilii accepit, ut coram altari Dei Genitricis

A sese prosternens, ejus cordetenus super hac anxietate sua deprecatur clementiam. Et surgens ab oratione, osculato altari, supra nudum ipsius marmor, in qua vexabatur deponeret maxillam, sicque sanandum se confidens, domum regressus cooperiri se vestibus faceret atque sopori permetteret. Quibus ille per ordinem patris, somnum iniit. Tempus autem erat solemnitatis natalis Domini, et fratres post celebratum vespertinum officium in cœnaculo, ubi calefaciendi causa consueverant colligi residebant. Præfatus vero frater videt in somnis illic se præ gradibus cœnaculi astitisse, atque beatam Dei Genitricem in superioribus, ante ipsius ostium domus consistere. A sinistris in gradu infimo sub specie cujusdam chirurgi, inalignum conspexit astare spiritum. Non dubitans autem quæ esset illa quam aspiciebat domina, pavore tetri hostis abjecto, ad eam usque conscendit, et ante ipsius procidens pedes ejusdem susceptus est manu; ita ut mentum illius tenens, vexatam piissima domina contingeret maxillam. Et erigens cum blande consolata es, asserens ideo se non inventam ab eo in ecclesia, quoniam ibidem ad custodiam fratrum staret. Ille, inquiens, malignus, quem vides hic prope astantem, cogitat huc ascendere, et vult nostros fratres conturbare. Præcepitque cum redire, et de concessa sibi salute confidere. Qui rursus ad ejus se prosternens pedes erectus est ab ea, vestem tantum purpuream, qua ipsa erat induta, deosculans. Sicque mox excitatus, dari sibi præcepit manducare. Quod ut ejusdem domestici audire, insanire illum putantes, quia tam alacriter sibi cibum dari peteret, anxii cœperunt. Ille vero confirmabat se a beata Dei Genitrice sanatum, vel nihilque ægritudinis se, vel insaniam pati. Sicque celerrime redditus sospitati, sæpe postea fidenter astipulabatur non se ulterius esse passurum talia, quem tanta saluti restituisset domina. Quod et revera illi accidit, ut deinceps hujusmodi ægritudinem nequaquam senserit, dum pluribus postmodum vixerit annis.

Hujus Hugonis clericus et diaconus, Ebrardus nomine, febris anhelæ vexabatur æstibus; qui ejus ægritudinis agitated angoribus, in crypta, quæ sub ipsius ecclesiæ sede in honore beati Remigii consecrata est, fessus residebat, dum illic missæ celebrarentur mysteria. Cui vi febrium fatigato (ut assolet febricitantibus) sopor irruit. Et ecce videt beatam Dei Genitricem sibi astantem, impositaque manu ejus capiti pertransisse, et post altare sese visa est intulisse. Mox ille patefactis oculis surgit, finitisque mysteriis jam sanus amen respondet, et alacer officiorum inseruit expletioni. Cujus caput ad tactum mirabilis dominæ ita est delibutum, ac si oleo eadem fuisset hora perunctum. Quod nos quoque mirati sumus, qui cum ipsa die lætum, et comedentem nobiscum vidimus.

Tres denique claudos, et poplitibus contractis, nullo modo gressum figere valentes, in hac ecclesia diversis conspeximus [ms., cognovimus] erectos tem-

poribus. Unum quidem sub episcopatu domni Heri-
 vei præsulis, qui aliorum manibus illuc delatus,
 propriis regressus est pedibus. Alium sub præsulatu
 Seulfi, nomine Maganerum, qui gente Britannus,
 utroque genu claudus et scabellis inhærens, inter
 nos piorum eleemosynis sustentatus, transacto fere
 jam demorabatur anno. Huic dum nocturnas in om-
 nium sanctorum solemnitate celebrare laudes,
 ita subito in medio populi jacenti] genuum extensi
 sunt nervi, ut lora quoque, quibus crura cum coxis
 erant annexa, rumperentur, rupta etiam pelle ex
 poplitibus ei sanguis deflueret; surgensque, stupen-
 te populo, gressibus deinceps usus est propriis (8).
 Tertium vero sub hujus domini præsulis Artoldi pon-
 tificatu, eoque missarum sacra celebrante, die so-
 lemni ejusdem sacratissimæ Virginis, qua Gabriel

archangelus ad eam missus ab astris, partum illi
 mirabilem sæculis nuntiavit. Qui claudus, pauper,
 et miserabilis, dum per pavimenti sese marmora
 traheret, repente solutus extenditur, et tellurem
 corpore mensus, in pedes tandem erigitur, inces-
 suque novo auxit lætanti gaudia populo, quique
 adhuc inter nos degens stipe sustentatur præsulis.
 Quartus quoque quidam ruricola, Gerlarius [i, Ger-
 lanis] nomine, ex familia hujus ecclesiæ, hanc urbem
 adiens oraturus, beatæ Dei genitricis Mariæ ingres-
 sus est basilicam. Ubi dum vota profundit, subito
 marcore dirigit, contractisque nervis, pene cunctis
 astringitur membris, sicque coarctatus, ibidem se
 permansurum, et dum videret serviturum, si relaxa-
 retur, promisit. Tandem post mensem his absolutus
 vinculis, ecclesiasticis addicitur servitiis. Sicque
 partim in eadem ecclesia, partim in basilica sancti
 Dionysii extra murum civitatis per quinquennium
 incolumis deservivit. Post quod temporis spatium,
 in eadem solemnitate, Hypapanti scilicet Salvatoris,
 hanc ingressus ecclesiam, dum precibus incumbit,
 ita rigentibus membris visus est adhæsisse pavimen-
 tis, ut nec os, nec aliquod membrum ab his rele-
 vare valeret. Erectus autem a circumstantibus, tam
 cruribus quam ambabus contrahitur manibus. Quin-
 ta decima deinde die iterum absolutus, nec multo
 post humanis exemptus est rebus. Sed quis enarrare
 prævaleat, quot hic languentes pene quotidie pia
 dona salutis sumunt? quot febricitantes, quot sal-
 vantur energumini? quis vel edicere pestes hic libe-
 ratis hominibus effugas? Sed de innumerabilibus
 saltem pauca commemorasse sufficiat.

CAPUT VII.

De visione cujusdam Gerhardi presbyteri.

Presbyter quidam de pago Porcensi, Gerhardus
 nomine, in quamdam dudum deciderat valetudinem,
 ita ut veneno potatus esse crederetur. In qua vale-
 tudine sanctorum nonnullis consolatus est visitatio-
 nibus, beati scilicet Petri apostoli, qui suam ei, quam
 regebat, præcepit etiam his, ut restaurare studeret
 ecclesiam, atque redarguit per visa, cur toties me-
 dicos salutis suæ requisierit causa. Sanctum quoque

(8) Idem refert in Chron., au. 934.

Remigium postea sibi videt assistere, suam ili pan-
 dendo personam, et ægritudinis hujus remedia polli-
 centem. Qui mox urbem Remensem adiens, dum
 perlustratis orationis gratia beatæ Dei Genitricis, ac
 sancti Remigii basilicis, in vico noctu requiesceret,
 ipsius beati Remigii videt se deductum in templum
 quoddam splendidissimum, ad quod beatissimam
 contuetur virginem Mariam properantem, sancto
 Remigio, sanctoque Martino ab utroque latere sti-
 pantibus eam. In ipso vero templo multitudo Levi-
 tici ordinis atque sacerdotalis dignitatis eam exspe-
 ctabat, et diacones induti dalmaticis, quidam cum
 palmis, quidam sine ipsis astabant. Cæterorum
 quoque sanctorum plurimus hic ordo videbatur.
 Idem vero presbyter nullius specialiter cognoscebat
 vultum, præter beati Petri, qui sibi jam pridem
 fuerat revelatus. At postquam beata Dei Genitrix
 ad prædictum templum pervenit, ubi ejus adventum
 hic frater se præstolari videbat, requirere cœpit,
 quis ille esset, aut quid puereretur? Qui beatus Re-
 migius: Famulus, inquit, meus est, domina, quæ-
 rens a tua pietate salutis remedia. Quid autem ipsa
 responderit, iste, ut retulit, audire non potuit. Ve-
 lum vero quoddam appensum ibidem videbatur; post
 quod ubi ipsa intravit, splendidius hanc sole lumen
 ab oculis ejus suscepit, ita ut in id, præ splendoris
 magnitudine, intendere minime potuerit. Post ali-
 quot denique dies apparuit illi beatus Martinus, mis-
 sumque se a sancto Remigio ad eundem testatus
 est, asserens etiam illi donatam vitam, concessam-
 que medicinam. Restitit tamen postea huic dubietas
 aliqua de beatæ Dei Genitricis persona, quoniam no-
 men ipsius in visione revelatum non audierat. Sed pre-
 cabatur assidue, ut Dominus sibi monstrare dignaretur
 utrum ipsa fuisset, quam viderat, Dei genitrix virgo
 Maria. Contigit autem illi post sex fere menses, ut
 subito, dum noctu quiesceret, gravi premeretur
 ægritudine, adeo ut desperaret ulterius se posse vi-
 vere. Et dum valde anxiaretur, appensis supra se
 beatæ Mariæ pignoribus, hujusmodi cœpit effundere
 preces: O beata Dei Genitrix, cujus hic dependent
 pignora, si revera, ut credimus, de te nobis hæ
 superappensæ habentur reliquiæ, et si vere de te
 visio est quam nuper vidi; si tu es illa domina,
 quam ad illud mirabile templum sanctus Martinus,
 et almus Remigius comitabantur euntem, ubi te
 clarissimus sanctorum cœtus expectans, aspiciente
 me, lætanter excepit, fer opem mihi indigno famulo
 tuo, et tam diu impetra mihi vitam atque virtutem,
 ut missæ mysteria Domino celebrem, et munera
 vitæ corporis Christi sumere merear; vosque, beati
 pontifices Christi, quos cum eadem comitari con-
 spexi, adjuvate me apud ipsam, qui me vestro piis-
 simo consolari dignari fuistis alloquio. Interea inter
 angores precesque vix levis obrepsit somnus, cum
 subito sub eodem vultu habituque, quo prius eam-
 dem aspexerat, beatissima se videndam præbuit re-
 gina, eisdem columnis innixa, quibus et antea inniti,

fuera, visa, luce coruscans clarissima. At ille tanto tremefactus splendore, nihilque fari ausus, luminibus in terram demissis videbatur stupefactus hærere. Quem beatus compellans Remigius: Quid, inquit, nos huc advocasti? Nonne vides dominam nostram Dei Genitricem te confortare paratam? quid dubitans tardas accedere ad illam? His dictis tremor abscedit, allevatur animus, elevansque oculos vires recepit, et ante pedes beatissimæ Dominæ frater ille corruisse se vidit. Quem manu ipsa levare dignata, fronti signum crucis imponit, et talia prosequitur: Ne timeas, neque desperes: confide in Domino quia percipies donum ab ipso salutis, signumque pulsare jube ut sacra mysteria celebres, et gratias Deo referas, eum collaudans qui te post verbera sanat. His dictis, ab ejus recessit visibus, suis stipata comitibus. Sicque mox frater idem collata sibi salute lætus exsurgit, et ad explenda jussa festinans, ita sanus et alacer effectus est, ut nunquam alacrior esse potuerit. Hæc ut eodem presbytero narrante didicimus, ita describere quoque dignum rati sumus.

CAPUT VIII.

De aliis quibusdam miraculis.

Hæc inclita cæli regina, ut subvenire solet humili se corde petentibus, sic in præsumptos vel contemptores, ultionis nonnunquam pœnas exerit. Quod pie quoque fieri credimus, ut hic in præsentibus delinquentibus digna ingerantur verbera, ne in futuro graviora eos excrucient tormenta. Quod autem modo dicturus sum non ipse vidi, sed multorum relatu Patrum narrari frequenter audivi. Quidam ex clericis nostræ congregationis, Bernardus nomine, custos hujus erat ecclesiæ; qui petitus a quibusdam levibus personis (ut ipse post scripto monstravit) quatenus ipsis quædam sanctorum dedisset pignora, dum quadam die cum quodam puero hic solus esset in templo, correpta quadam pixide, in qua sanctorum continebantur reliquiæ, ausu temerario præsumpsit aperire. Quo facto nimio pavore concutitur, et nebula locus totus magna repletur. talique vallatur horrore, ut non putaret se amplius vivere. Sicque perdita voce, tam ipse quam puer qui secum erat, ultra loqui nec ea quæ viderant fari poterunt.

Quidam quoque custos hujus ecclesiæ, ut ipse nobis narravit, dum die aliqua post matutinales laudes in ecclesia requiescere vellet, arripiens templi tapetia, lectum sibi ex his stravit, ibique sese somno dedit. Et ecce matrona quædam sub habitu senili eidem apparuit, quæ herbas quasdam secum videbatur deferre. Hæc primo quidem blandis eum cœpit affari sermonibus. Ubi vero sacra sub eo contemplatur tapetia, taliter infit, eum mutato quoque vultu terrens, aggressa. Et tu dominæ sanctæ Dei Genitricis ausus es violare ac pedibus sacra superbe conculcare ornamenta. nec tantam timuisti dominam? Modo quidem parcam; nunquam tamen ultra præsumas talia. Exemplumque dedit illi de quodam,

qui sic sibi lectum solebat sternere, quem novimus olim ærumnis affectum in pauperrimo quoque stratu obiisse. Ita deterritus surgit propriamque culpam confessus, scamnis tapetia reddit, et Dominum super hac correptione sua ejusque collaudat Genitricem. Hanc autem dominam quæ se visitaverat non agnovit; a beata Maria tamen fuisse credimus missam. Novimus etiam quosdam devotos, atque promissos a parentibus in hac ecclesia fore Christo, ejusque Genitrici servituros. Quod votum dum vellent postea mutare parentes, prolis sunt coacti languore suam promissionem adimplere.

Dudum cum agricolæ urbi vicini post Pascha, solito de more, hanc petissent urbem hujus admirabilis dominæ requirendo suffragia suaque vota ferendo, quædam villæ consueta quærere neglexere præsidia. Quarum messes cum jam tempus instaret metendi, tanta tempestatis sunt attritæ grandine, ut pene omnia eorum perierint sata; vineæ quoque, adustis fractisque pampinis, uvarum amiserint fructum. Eorum vero fines qui se hujus piissimæ dominatricis munere subsidiis, neque tangere nedum intrare grando præsumpsit. Sicque deinceps tam hi, quam cæteri quique contigui, promptius libentiusque annuatim ejusdem dominæ nostræ, sancti quoque Remigii, cæterorumque sanctorum hanc Remensem adeuntes urbem, consueverunt expetere patrocinia.

CAPUT IX.

De secunda beati Remigii corporis translatione.

Præfatus denique præsul Hincmarus cryptam præclari operis ad pedes S. Remigii construxit, et corpus ejusdem beatissimi patroni de loco cryptæ prioris, una cum sepulcro ipsius in eadem, collectis Remensis dioceseos episcopis, ut jam superius dictum est (*lib. 1, cap. 21*), transtulit: et ante ipsius sepulcrum opus egregium auro edidit, gemmisque distinxit, fenestram inibi, unde sancti sepulcrum videretur, fecit, et circa ipsam fenestellam hos versiculos indidit:

Hoc tibi, Remigi. fabricavit magne sepulcrum
Hincmarus præsul ductus amore tuo.
Ut requiem Dominus tribuat mihi, sancte, precatu
Et dignis meritis, mi venerande, tuis.

Evangelium aureis litteris insignivit, ac parietibus aureis, gemmarumque nitore distinctis munivit, versibus etiam auro inlitis prætitulavit. Sed et crucem majorem cooperuit auro, gemmisque decoravit. Librum quoque sacramentorum sub eburneis tabulis, argento præsignitis; sed et lectionarium ad missas librum, pari decore venustatum, ibidem contulit, aliosque libros et ornamenta nonnulla eidem venerabili loco delegavit.

De corpore autem ipsius beatissimi Remigii non est ausus aliquid sumere, sicut ipse quoque testatur in epistola ad Ludovicum regem Transrhenensem, qui id sibi ab eo petebat muneris. Sed hic (*i, id*) pontifex pro maxima præsumptione meriti se duxis-

se, corpus ejus, quod Dominus per tanta tempora A integrum conservaret, disrumpere.

CAPUT X.

De pallii quotidiani usus a Romanæ sedis præsule perceptione, et rebus ecclesiæ sub eo concessis.

Hic denique vènerabilis præsul Hinemarus, pro suæ sanctitatis ac sapientiæ reverentia, per interventionem Lotharii imperatoris pallium ad quotidianum suscepit [c. i, recepit] usum a quarto Leone papa, a quo jam aliud perceperat in designatis sibi solemnitatibus debite fruendum. Quem quotidianum pallii usum nulli unquam archiepiscopo se concessisse, vel deinceps concessurum esse, idem papa in epistola tunc ad eum directa testatur. Scripsit autem præfatus pontifex ad eundem papam Leonem B sexies, ut ipse in quadam ad eundem asserit epistola, vel septies, sua dirigens ad eum scripta. In hac vero epistola de his, quos temeritas chorepiscopalis ordinare, vel quod Spiritum sanctum consignando tradere præsumebat, requisivit. Et quod terrena potestas hac materia sæpe offenderet, ut videlicet episcopo quolibet defuncto, per chorepiscopum solis pontificibus debitum ministerium perageretur, et res ac facultates ecclesiæ sæcularium usibus expendere, sicut et in nostra ecclesia jam secundo actum fuisset. Item de his, quos dominus Ebo post depositionem suam ordinaverat. In alia quoque epistola scribit de quodam Fulcrico, imperatoris Lotharii vassallo, de quo etiam pridem ei significaverat, pro quo ecclesiæ nonnullæ per hoc regnum maximum patiebantur impedimentum, qui uxore sua dimissa, postquam excommunicatus ab eo proinde fuerat, aliam insuper ducere præsumpsit uxorem. Item in eadem de privilegiis hujus Remensis ecclesiæ, quæ habuit ab initio, quo privilegia sedes habere cœperunt; et quia Remorum episcopus primas inter primates semper, et unus de primis Galliæ primatibus exstitit, nec alium se potiorrem, præter apostolicam præsulem, habuit; ut scilicet ea, quæ tanto tempore ab antecessoribus ipsius huic sedi sunt concessa et conservata, conservare et augmentare dignetur. Ab imperatore quoque Lothario præceptionis imperialis auctoritatem super quibusdam rebus conjacentibus in his locis, Meuravallis, Termedo. Roserolis obtinuit, quæ tempore Karoli imperatoris, occasione quadam interveniente, a Remensi sunt abstractæ ecclesia, et publicis usibus subactæ, quas hic Lotharius imperator ad partem sanctæ Mariæ ac sancti Remigii sua restituit auctoritate. Qui Lotharius imperator nonnullis hunc præsulem Hinemarus apud Leonem papam honorifice commendasse reperitur episcopis atque legatis. Sed et quando Romam petere idem pontifex disposuerat, epistolam suam idem imperator pro eo præmittens, suggessit præfato papæ, ut ipsum decenter amabiliterque susciperet, et quidquid ab eo postulasset, libenter ei, liberaliterque tribueret. Item aliam pro synodalibus diffinitionibus, de

ordinatis ab Ebone post suam depositionem, a sede apostolica confirmandis, et quibusdam privilegiis eidem Hinemaro, sedique Remensi concedendis; et quia illam volentem Romam proficisci, tam ipse, quam frater suus Karolus rex Franciæ, quando [i, qu., j, quoniam] valde necessarius eis erat ad sopiendas quæ tunc exortæ fuerant perturbationes, retinerent. In qua epistola commemorat, quod in hac sede Remensi beati Sixti primi ejusdem episcopi, et apostolorum discipuli, prædecessores ipsius papæ, Stephanus (Steph. I) Pippino, et Leo (Leo III) Karolo magno, apostolica contulerint munia. Alius quoque Stephanus (Steph. V) Ludovicum Augustum in eadem sede imperiali diademate coronaverit. Ad hoc denique obtinendum, quod pro prædicto præsule petebat, idem Lotharius Petrum Spoleatinum episcopum, mandatis super hac re per semet instructum, exsecutorem direxerat, et alium Petrum Aretinum episcopum litteris exinde commonuerat, aliosque quosdam tam suos, quam præmissi papæ fideles ad id peragendum destinaverat. Eidem Lothario imperatori scribit præfatus præsul Hinemarus de Fulcrico ejus vassallo, quem excommunicaverat, qualiter ad pœnitentiam venire debeat; item, aliam epistolam in qua continentur culpæ ipsius Fulcrici, et quomodo eum rationabiliter excommunicaverit, quia noluerit ad pœnitentiam venire; item aliam, in qua valde collaudat eum, congaudens ejus humilitati, quod ipsius obaudierit monitis super præfato excommunicato, absolvitque eum id humiliter deprecantem, pro participatione quam habuerat cum ipso. Item postquam convalescerat idem imperator de infirmitate sua. In qua epistola eum satis episcopaliter, licet succincte, de salute admonet animæ. Et alia nonnulla eidem scripsit. A Karolo denique rege suo hic præsul Hinemarus cellam in honore sancti Martini, in municipio Vongo constructam, cum omnibus ad eandem cellam juste pertinentibus, ad partem Remensis Ecclesiæ reimpetravit, ac per auctoritatis ipsius præceptum recepit. Ad ipsius suggestionem dedit idem Karolus rex ecclesiæ sancti Remigii, vel monachis ibidem servientibus, Deo res quasdam; hoc est in pago Pertinse [i, Portinse], in villa Baildronis curte mansa duo, et in Dodelini monte mansa duo, atque in Waldonis curte mansa duo cum mancipiis, et omnibus ad easdem res legaliter aspicientibus. Præceptum quoque ipsius Karoli de via, quæ impediabat ad claustrum canonicorum sanctæ Remensis ecclesiæ amplificandum (quoniam et numerum eorumdem canonicorum augmentaverat) idem domnus Hinemarus obtinuit. Res præterea quasdam quæ ab hoc rege dudum fuerant episcopo subtractæ, ecclesiæ redintegrari laboravit; id est, villam Noviliacum, quam Karlomannus ad ecclesiam sancti Remigii pro animæ suæ dedit remedio, tam ipsam villam quam res et mancipia, quæ diversi homines dono regis retinebant, ad eandem pertinentia. Item, res aliquas in Culmiciaco et Bairaco sitas; item, res super fluvium Rotomnam, et in aliis nonnullis locis conjacen-

tes ; itemque a rege Ludovico Transrhenensi præceptum restitutionis accepit super quibusdam rebus sancto Remigio quondam legatis : hoc est in pago Wormacensi Scavenheim [i, Stadenheim] cum omnibus ad se pertinentibus, Cossa et Gleni in saltu Vosago. In Thuringia quoque et Austria, in loco qui dicitur Schonerunstat, et in Helisleba, cum omnibus ibidem aspicientibus. Res quoque nonnullas juraque ecclesiae ac mancipia legibus per advocatos evindicata recepisse reperitur. Res etiam nonnullas episcopii, terras scilicet atque mancipia, cum diversis personis, ad incrementum ecclesiae, pro partium opportunitate commutavit. Sed et præcepta regalia super pluribus earum rerum commutationibus obtinere curavit. Canonicis quoque hujus Remensis ecclesiae hospitale constituit ad susceptionem peregrinorum, vel pauperum congruis ad id rebus deputatis, cum consensu coepiscoporum Remensis dioceseos, atque subscriptionibus eorumdem, ea conditione, ut nullo unquam tempore quilibet episcopus, vel quaelibet persona easdem res cuiquam in beneficium dare, vel in alios usus quocunque modo abstrahere præsumat, neque aliquem censum vel redhibitionem exinde accipiat, sed totum quidquid ex ipsis rebus juste acquiri potuerit, in usus pauperum atque canonicorum, secundum modum descriptum in privilegio, et a cæteris episcopis confirmato, expendatur. Super hoc quoque constituto regiae auctoritatis præceptum a Karolo rege fieri atque firmari obtinuit. Res præterea et villas episcopii pene omnes ordinatis rationabiliter coloniis describi fecit.

CAPUT XI.

De synodo comprovinciali apud Suessionicam urbem habita

Hic honorabilis præsul Hincmarus, anno sui episcopatus septimo (an. 853), synodum habuit comprovincialem apud Suessionicam urbem, in monasterio sancti Medardi, in ecclesia sanctæ Trinitatis honore sacrata, cum Wenilone Senonensi archiepiscopo, Amalrico Turonensi, Theoderico Cameracensi episcopo, Rothado Suessionico, Lupo Catalaunensi, Imnone Noviomagensi, Erpuino Silvanectensi, Ermenfrido Belvacensi, Pardulo Laudunensi, Hilmerado Ambianensi, Huberto Meldensi, Agio Aurelianensi, Prudentio Trecassino, Hermanno Niveruensi, Jona Augustodunensi, Godelsado Cabilonensi, Dodone Andegavensi, Guntberto Ebroicensi, Hildebranno Sagiensi, Rigboldo, Remorum chorepiscopo. Residentibus etiam presbyteris et abbatibus, Dodone abbate monasterii sancti Sabini, Lupo abbate monasterii quod dicitur Ferrarium, Bernardo abbate monasterii sancti Benedicti, quod dicitur Floriacum, Odone monasterii quod dicitur Corbeiae, Heriaco monasterii Corbionis, Bavone monasterii Orbacensis, et quampluribus aliis sacerdotibus et abbatibus, astantibus diaconibus ac reliquorum graduum clero, Residente quoque in medio glorioso rege Karolo. Ubi quædam necessaria Ecclesiae Dei sunt pertractata negotia. Ad quam synodum accedentes quidam

A Remensis Ecclesiae canonici ac monachi, videlicet Radoldus, Gislodus, Vulfadus [ms. Volfadus], Fredebertus ex canonicis ipsius matris. Ecclesiae, Sigimundus ex cœnobio sancti Theoderici ; ex monachis autem monasterii sancti Remigii, Nortvinus, Heiradus, Muringus. Antheus, Tetlandus, Hairhaldus, Radulfus, Wicpertus, clamaverunt suspensos se a præfato archiepiscopo suo ab administratione ordinum ecclesiasticorum, ad quos ab Ebone quondam proveci fuerant. Super qua reclamatione elegit prænotatus pontifex Hincmarus iudices sibi Wenilonem et Almaricum supra taxatos archiepiscopos. Pardulum quoque Laudunensem episcopum, qui in hoc iudicio locum metropolitanæ suæ servasset auctoritatis. Ipsi clamatores eosdem iudices suscipientes, addiderunt etiam Prudentium Trecassinae civitatis episcopum. Hi iudices constituti hoc iudicarunt quod, si Ebo archiepiscopus in suo statu manens canonice hos fratres ordinaverit, deberent ministrare. Si etiam injuste dejectus, et canonice restitutus, post suam canonicam restitutionem eosdem ordinaverit, sine ulla quæstione deberent etiam ministrare. Unde interrogati sunt ordinatores Hincmari, ut edicerent quæ de Ebonis depositione, et de Hincmari comperissent ordinatione. Tunc surgens Theodericus Cameracensis episcopus porrexit in conspectu principis et synodi scriptum, continens ordinem depositionis præfati Ebonis. Tum ventilatum est qualiter exauctoratus episcopus restitui debeat, ut quia idem Ebo restitutus canonice non fuerit, insuper et ab apostolica sede Sergio papa confirmante dejectionem illius, damnatus extiterit, ut in laica [ms., laicali] tantummodo communione maneret. Tum recitata auctoritate, qualiter metropolitanus debeat ordinari, litteris quoque canonicis Erchamradi, episcopi Parisiorum Ecclesiae, confirmatis sua sui que archiepiscopi, et coepiscoporum suorum manibus, quas ad petitionem Remensis Ecclesiae, cleri ac plebis Hincmaro tribuerat ; decreto etiam canonico Remorum cleri nobiliumque manibus roborato, qualiter eundem Hincmarum sibi postularunt ordinari episcopum ostensum est canonice cum præsentia, vel consensu omnium coepiscoporum Remensis dioceseos eum ordinatum archiepiscopum. Post hæc surgens idem Hincmarus, in conspectu]ms, conspectu] principis et synodi, porrexit litteras canonicas quas ordinatum sacri canones ab ordinatoribus accipere jubent, diem præferentes et consulem. Porrexit etiam epistolam Remensis provinciæ, ac pene totius Galliae manibus episcoporum subscriptam, ad apostolicam sedem pro confirmatione ipsius ordinationis datam. Ostendit etiam diploma sacrum, ipsius venerandi principis manibus insignitum, et sigillo subtersignatum, ex approbatione suæ ordinationis ad eandem sanctam et apostolicam Romanam Ecclesiam. Sicque iudicatum atque confirmatum est Hincmarum episcopum canonice ordinatum. Deinde ventilatum est, quid decernendum foret de his, quos Ebo post suam depositionem, absque legitima resti-

in quibus hactenus laboravimus, magnopere laborare: quippe quoniam erit et lex et spes sibi quisque. Quod quidem vestra humilitati nostrae scripsit sublimitas, primo vos commotos esse ad Rothadi causam inquirendam, cura, qua pro universis fratribus vestris constringimini, cum debita reverentia gratanter accepi: intelligens quia in numero fratrum nos qualescunque metropolitanis computari debemus. Ea propter sicut vestrae discretioni providendum est, ne subjecti episcopi a metropolitanis irregulariter condemnentur: ita nihilominus providendum est, ut metropolitanis a subjectis episcopis non irregulariter contemnantur. Deinde quod perspectissime scripsistis secundo, quoniam sedem apostolicam Rothadus noscitur appellasse, et ne videamini Ecclesiae vestrae privilegiorum detrimenta diebus vestris æquanimiter tolerare: et hoc nihilominus a nobis, et ab omnibus est rectissime suscipiendum, et solertissime conservandum. Quod et ego pro modulo meo servandum esse volui, et volo, et favente Domino in hac devotione manebo, sciens privilegium metropolitanæ sedis Remorum, (cui me divina dignatio servire disposuit), in summo privilegio sanctæ sedis Romanæ manere, et privilegium esse sedis Romanæ, si sua auctoritate privilegium sibi subjectæ sedis fecerit vigere, et studuerit confirmare. De eo vero quod tertio loco ad medium devocastis, scribere aliud nihil præsumpsi, nisi quia causa Rothadi a causis illorum, de quibus scripsistis, est pene in cunctis dissimilis. De eo quod tandem apostolica vestra benignitas indignitati meæ scribere est dignata, ut hæc vobiscum cogitem, et quod de Rothado decernitis approbem, et non ad mei injuriam id vos egisse aliquantulum autem, quantum valeo totis medullis cordis, cum omni supplicatione et debita ac submissa humilitate immensas gratiarum actiones sancto apostolatu vestro rependo, cum omnis incertitate animi rescribens, quia sicut mihi scribere dignati estis, ita per omnia credo. Et quia privilegium vestri summi pontificatus, ut condecet, et omnes desideramus, evindicatum habetis, quod nemo nostrum contradixerat in deductione Rothadi, sicuti præcepistis ad vestram præsentiam: ut perdonare dignati estis, videre desidero, et visurum me esse confido; quia non aliud nisi ut supra monstravi, quod regulæ sacræ præcipiunt, et mihi petendum et vobis concedendum est, postulo: videlicet, ut sic Rothado ab auctoritate vestra compassio exhibeatur, ut vigor ecclesiasticus non dissolvatur: et sic vigor ecclesiasticus conservetur, ut debita misericordia et necessaria sufficientia ei non denegetur: quatenus nec ipsius exemplo ad excedendum alii provocentur, ne quibus in istis regionibus longius ab apostolica sede remotis censuræ ecclesiasticæ moderatio est commissa, hinc (quod absit) conspiciant, unde aut negligentia aut dissolutione tepescant, vel terminos quos statuerunt patres (*Prov xxii*), transgrediendi materiam se sumere posse dicant: quos sicut intelleximus, nos

A hactenus servasse putamus. Vos videbitis quid inde facto melius erit, et nobis in iudicio vestro videndum est, quid Deus velit; quoniam injusta esse non poterunt divina judicia, quia a soliditate confessionis apostolicæ petrae, adversus quam inferi portæ, id est, suggestiones vel operationes pravæ non prævalent (*Matth. xvi*), dictante justitia proferentur. Epistolam quam mihi auctoritas vestra, cum obtestatione præcepit Rothado dirigere, dominus noster rex, filius vester, mox ut ad eum venit, per abbatem suum Rothado direxit.

« Rodulfus quoque, ejusdem filii vestri domni nostri regis avunculus, in Idus nunc elapsi mensis Decembris ab Ludovico Germaniæ rege revertens, cum **B** valde vesperi a corte regis nostri ad mansiones nostras super fluvium Ligerim, secus confinium regni Aquitaniæ festinaremus, misit ad me hominem suum, nomine Rodulfum, mandans quia præfatus rex Ludovicus quemdam hominem Rothadi, cum epistolis vestrae sanctitatis, manui, et fidei suæ commisit: quatenus ita ad præsentiam domni nostri regis Karoli cum eisdem episcopis eum perduceret, ut nullum malum ei inferret. Est enim apud dominum nostrum regem idem homo accusatus, quod furatus sit res et thesaurum Ecclesiae, et post perjurium inde commissum, fuga lapsus, ad Ludovicum regem perrexerit. Unde idem Rodulfus petiit, ut ego illum unde apud dominum nostrum regem adjuvarem: ut quoniam prædictum hominem in sua fide acceperat, nullum malum haberet. Cui respondi, ut teneret **C** ipsum hominem secum, ne interim ullum malum pateretur, donec ad cortem redirem, et quantum possem inde illum adjuvare curarem. Ipsum autem hominem nec tunc, nec postea vidi, nec quo abscesserit cum epistolis, audivi. Quæ idcirco sanctitati vestrae scribere studui, ut si aliquis malivorum nostrorum (more suo) vobis quidquam sinistri ex hoc suggerere voluerit, quid inde verum sit cognoscatis, et erga me vestrum animum non moveatis.

« Rationem denique quam reddidi coram electis iudicibus, de quibus per libellum provocationis ad electorum iudicium fueram a Rothado impetitus, ipsi venerabiles episcopi vestrae auctoritati transmittunt. De gestis vero a Rothado post excommunicationem suam in provinciali synodo compilatis, quæ per vicinos nostros ad vos in derogationem nostram pervenisse audivimus, episcopi Remorum provinciæ per communes legatos nostros vestrae sanctitati, quæ sciunt, intimare curarunt. « Item post aliquanta de promotione ipsius domni Hincmari ad episcopatum, quæ jam superius partim prænotata non curavimus hic iteranda. » Denique præfato Ebone defuncto, Ecclesia, sed et parochia nostra, secundum consuetudinem quam ex antiquo habuit (etiam de his, quæ in episcopatu usque ad obitum in eadem Ecclesia non permanserunt) ipsius nomen inter sacrosancta mysteria in episcoporum catalogo recitare pietatis gratia cœpit, et hactenus facit. Quod ego ne scandalizarem devotos, quasi invidens saluti frater-

D

næ, maxime autem quiescentis in Domino animæ, A qui non pro exorbitatione a catholicæ fidei sanitate anathematizatus, sed sua conscientia stimulante, primum a seipso, et postea a synodo, sed et apostolica sede damnatus exstitit, hoc prohibere sine apostolicæ sedis auctoritate nequaquam præsumpsi, dicente beato Cœlestino papa (*epist.* 1, cap. 12). Quia nefas est hæc pati religiosas animas, quarum afflictione (quia membra nostra sunt) nos quoque convenit macerari. Nunc autem in epistolis sanctitatis vestræ, quas Engelwinus diaconus nobis attulit, invenimus, ut Teotgaudium et Guntarium in catalogo episcoporum non recipiamus. Et Antiochenum concilium [*subaudi* statuit, aut præcepit] : ut præmisi-
mus, et melius ipsi scitis, de eo qui post damnationem juxta præcedentem consuetudinem, episcopale præsumit ministerium (quod Ebonem fecisse non dubium est), rescribere mihi dignetur apostolica vestra auctoritas, utrum eundem Ebonem inter episcopos in sacris diptychis in ecclesia nostra nominare permittam, an, ne de cætero in episcoporum catalogo nominetur prohibere debeam ; quatenus vestra auctoritate fultus, quid in nostra Ecclesia inde sit observandum, sine ambiguitate, decernentibus vobis demonstrarem (*Conc. Antioch.* 1, c. 4). »

CAPUT XIV.

De quodam Gothescalco schismatico.

Cæterum Luido mihi dixit, quod cum eo rationem de damnatione et reclusionem Gothescalci habuissetis. Unde quoniam per alios jam audieram, ad sanctitatem vestram verba venisse, mihi auctoritati vestræ quædam ex verbis et catholicorum sensibus in rotula, qualiter contra ipsius pestiferi hominis sensum sentiam, per Odonem episcopum, et nihil inde responsionis accipere merui. De quo nihilominus ut redderem rationem, quidam episcopi, quorum nihil de illo intererat (quoniam nec eos, ut ipse manifestis indiciis prodiderunt, ad hoc charitas commovebat. nec auctoritas deducebat), me ad conciliabulum nuper Metis habitum, quod vocari synodum vetuistis, sicut intelligo, irregulariter quarto die antequam congregaretur (*an.* 863), cum ego longius quam octoginta, et idem Gothescalcus plusquam centum millibus ab ipsa civitate disparati essemus. nihil me inde ante præmonitum per quemdam laicum hominem litteris vocaverunt. Et nunc ideo breviter de eo sanctitati vestræ suggero, quondam antequam ad episcopatus ordinem pervenirem, sicut abbas suus et monachi, inter quos fuerat conversatus, ei testimonium perhibent, in metropolis Ecclesiæ Remorum monasterio, in Suessionica parochia, quod Orbacis [*j.* Orbacus] dicitur, habitu monachus, mente ferinus, quietis impatiens, et vocum novitate delectans, ac inter suos mobilitate noxia singularis, de omnibus quæ in his regionibus perverse tunc temporis sensa cognoverat, quædam sibi elegit capitula, ut novitate vocum innotesci valeret, utque simplicium et devotorum sensus pervertere, et magistri sibi nomen usurpando, post se discipulos trahere, illisque

qui ad sua vota, auribus prurientes (*I Tim.* iv), magistros sibi coacervare decertant, quærere indebite (quoniam legitime non poterat) simulatione vitæ religiosæ et doctrina præesse. Quisque a Remorum chorepiscopo, qui tunc erat, contra regulas presbyter ordinatus, a monasterio irregulariter existens, peragratis regionibus plurimis, et exitiosa semina sator pessimus seminans, tandem in Mogontina civitate habita synodo (*an.* 848), Rabano archiepiscopo libellum sui erroris porrigens, damnatus ab omnibus Germaniæ episcopis, cum litteris synodalibus ad metropolim Remorum (cui jam auctore Domino præeram) est remissus. Postea autem a Belgicæ Remorum, ac Galliarum provincialium episcopis auditus, et inventus hæreticus, quia resipiscere a sua pravitate non voluit, ne aliis noceret, qui sibi prodesse volebat, iudicio præfatarum provincialium episcoporum, in nostra parochia (quoniam Rothadus, de cujus parochia erat, illi nesciebat resistere) et novitates amans timebatur a nobis ne disceret prava sentire, qui noluit recta discere docere ; neve idem Gothescalcus cum aliis communem vitam ducens errori suo faceret esse communes, monasteriali custodiæ mancipatus est, docente Apostolo : Hæreticum hominem post primam et secundam correptionem devita (*Tit.* III), sciens subversum esse hujusmodi, et proprio iudicio condemnatum. Qui ut Leo papa (*epist.* 13) de Eutichete dicit, cum videret insipientiæ suæ sensum catholicis auribus displicere, revocare se a sua opinione debuerat, nec ita Ecclesiæ præsules commovere, ut damnationis sententiam mereretur excipere. Quam utique si in suo sensu voluerit permanere, nullus poterit relaxare. A qua damnatione si voluisset ad sensum catholicum resipiscere, paratus semper fui et sum (quoniam sic venerabiles iudicaverunt episcopi) eum in catholicæ Ecclesiæ communionem recipere, sicut ei jubeo quæ sunt corpori necessaria ministrare. Si autem vestra catholica sapientia vult scire, quæ contra catholicam fidem ex veteri hæresi Prædestinatiana (quæ primum in Africa, postea in Galliis per idem tempus, quando et Nestoriana hæresis, est exorta, et tempore Cœlestini papæ ipsius auctoritate, et instantia sancti Prosperi est revicta) dicere videatur, de multis pauca vobis numero, sed non pondere, capitulatim significamus.

Dicit, quod et veteres Prædestinatiani dixerunt, quoniam sicut Deus quosdam ad vitam æternam, ita quosdam prædestinavit ad mortem æternam. Dicit, quod et veteres Prædestinatiani dixerunt, quoniam non vult Deus omnes homines salvos fieri, sed tantum eos qui salvantur ; omnes autem salvari quosque ipse salvare voluerit, ac per hoc quicumque non salvantur, penitus non esse voluntatis illius, ut salventur ; quoniam si non omnes salvantur quos vult Deus salvos fieri, non omnia quicumque voluit fecit, et si vult quod non potest, non omnipotens, sed infirmus est. Est autem omni-

potens qui fecit quæcunque voluit, dicente Scriptura : Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssiis (*Psal. cxxxiv*). Et item : In voluntate tua, Domine, cuncta sunt posita, et non est qui possit tuæ resistere voluntati (*Esther xiii*) : si decreveris salvare nos, continuo liberabimur. Dicit, quod et veteres Prædestinatiani dixerunt, quod non pro totius mundi redemptione, id est pro omnium hominum salute et redemptione Dominus et Salvator noster Jesus Christus sit crucifixus et mortuus, sed tantum pro his qui salvantur. Dicit quoque modo dispari traditione, separi errore, quod et veteres Prædestinatiani dixerunt, exponens sententiam apostoli Petri : Eum qui emit eos, Dominum negantes (*I I Petr ii*), Baptismi, inquit, sacramento eos emit, non tamen pro eis crucem subiit, neque mortem pertulit, neque sanguinem fudit. Quod autem baptismi perceptio redemptio nuncupatur, doctor gentium manifeste fatetur : Nolite contristare, inquit, Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis (*Ephes. iv*). At illa quæ propria et specialis est solorum omnium electorum, quam eis tantummodo crucifixus impertivit pius Redemptor ipsorum, sicut a præteritis, ita nimirum et a præsentibus natos, et nascituros, vivos et mortuos, videlicet omnes pariter electos redemit, eruit, abluitque peccatis. Ipsi prorsus, ipsi sunt mundus, pro quo passus est Dominus, ut ipse dixit : *Panis quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita* (*Joan. vi, 52*). Et item alibi idem Gothescalculus scribit : Absit procul a me, ut vel illud solummodo velim somnare, nedum semel susurrare, ut ullum eorum perpetualiter secum periturum antiquus rapere valeat anguis, pro quibus redimendis tam pretiosus Deo Patri Domini Dei nostri Filii sui, fusus est sanguis. Amen. Et item loquens ad Deum : Claret itaque satis aperte, quod nullus tibi perit, quisquis redemptus est per sanguinem crucis tuæ.

Quod Prædestinatiani veteres non dixerunt, iste ut audacius, ita et perniciosius dicit, deitatem sanctæ Trinitatis trinam esse. Sunt et alia, quæ ipse et alii plures in istis partibus dicunt, quæ nobis sanæ fidei adversari videntur, quæ dum per aliam quam per utilitatem meæ personæ auctoritas vestra cognoverit, forte attendet solertius, et quæ inde tenenda sunt docere studebit quantocius. Erit enim in proximo inde necessitas ; quia et si eorum corda in insania perversi sensus ebulliant, orthodoxi tamen regis nostri tempore, prava, quæ sentiunt, eloqui non præsumunt Ita ut aperte videamus impleri quod scriptum est : *Conjregans sicut in utre [ms., utrem] aquas maris* (*Psal. xxxii*). Aqua enim maris sicut in utre congregata est : quia amara hæreticorum scientia quidquid hodie in isto regno filii vestri domni Karoli pravum sentit ; in pectore comprimit, et aperte dicere non præsumit. Meam quoque exiguitatem et occulte canino dente cor-

rodunt. Facile autem, adjuvante Domino, portare valebo, quia et mihi paucum superest temporis spatium, et si inter filios Ecclesiæ, permittente Deo, in me acceperint potestatem corporaliter affligendi, divina gratia adjuvante, exercebunt patientiam. Sed etsi tantummodo male sentiendo adversabuntur, exercebunt quantulamcunque scientiam, et ut etiam inimici secundum præceptum Domini diligantur (*Matth. v, 44*), exercebunt benevolentiam. Præfatum autem Gothescalculus, si vestra auctoritas mihi scripserit, ut eum a custodia solvam, et aut ut ad vos eundi, ut per vos ejus doctrinam experiamini, aut ad quemcunque ex nomine designatum pergendi licentiam donem, quia ut melius ipsi scitis, sicut absolute quisque regulariter ordinari non valet, ita nisi ex ipsius consensu, cujus esse dignoscitur, certæ personæ commendandus, et ad certum locum monachus, vel quisque sub regula constitutus, a loco suo absolvi juxta regulas sacras non valet, vestris jussionibus nullo modo resultabo. Tantum ut auctoritatem vestram habeam, ne tantorum episcoporum judicium mea præsumptione parvipendere videar. Non enim illius delector, quam juste sustinet pertinaciter contumax, quantulamcunque reclusionis molestia, sed doleo a qua revocari non potest perfidiam. Quem si cuicunque commendandum vestra auctoritas viderit, hoc in commendatione etiam providebit, ut cui commendabitur catholicus sit, et gravitatem ecclesiasticam et vigorem ac Scripturarum scientiam habeat, quia non solum Scripturas ad suum sensum violenter inflexas, sed et catholicorum dicta detruncata per totum diem sine respiratione aliqua prævalet memoriter decantare Unde non solum idiotas in admirationem sui abducere, verum et sciolos et incautos atque zelum Dei, sed non secundum scientiam habentes (*Rom. x, 2*), in sententiam suam solitus erat traducere. Et non solum doctorum suorum doctor videri appetit, sed et hoc solerter satis intendit, ut secum loquentes vel in sermone capere valeat. Et si de veritate non poterit, invincibiliter sacramentis affirmare curabit, ea secum loquentes dixisse, quæ forte non dixerant, ut ipse verax, et ei qui illi contradicunt probentur esse mendaces, et adversus suam doctrinam docentes.

CAPUT XV

Delibris quos idem præsul Hincmarus composuit.

Scriptis etiam præfato papæ Nicolao fidei suæ depromendo tenorem, et suam contra prænotati Gothescalci errorem, quam fidei catholicæ dependere satagebat, defensionem. Scripsit præterea multa. Librum quoque collectum ex orthodoxorum dictis Patrum ad filios Ecclesiæ suæ, quod divinæ Trinitatis deitas trina non sit dicenda, cum sit ipsius summæ Trinitatis unitas, ad refellendas præmemorati Gothescalci blasphemias ; item ad Karolum regem super hac eadem re librum unum. Scripsit et ad eundem Karolum regem opus quoddam egre-

gium metricæ, de gratia et prædestinatione Dei ; de sacramentis quoque corporis et sanguinis Christi, et de videndo Deo, atque origine animæ, simul ac de fide sanctæ Trinitatis, quod opus appellavit *Ferculum Salomonis*. Item collegit atque composuit volumen ingens plures continens libros de prædestinatione Dei et libero arbitrio contra quosdam reprehensores suos, atque Ratramnum monachum Corbeiensem, ad eundem Karolum regem ; cui talem præfert epistolam.

« Domno glorioso regi KAROLO (*Calvo*) HINGMARUS, nomine, non merito, Remorum episcopus, ac plebis Dei famulus, una cum collegis domnis et fratribus meis venerandis episcopis, oratoribus scilicet salutis atque prosperitatis vestræ devotis.

« Deo gratias agimus, qui cor vestrum ad amorem suum accendit, et ad cognitionem veritatis et orthodoxæ fidei scientiam et diligentiam ignivit, prudentiam quoque et intelligentiam vobis in litteris divinitus inspiratis donavit, et in earum meditatione atque excitatione, quantum vobis pro reipublicæ negotiis licet, studium vestræ devotionis quotidiano augmento ad utilitatem sanctæ suæ Ecclesiæ provehit. Cæterum capitula synodalia venerabilium consacerdotum nostrorum, trium scilicet provinciarum, sicut ibidem continetur, et inferius scriptum invenietur, vobis delata, quæ nostræ humilitati juxta Scripturam præcipientem : Interroga sacerdotes legem meam (*Agg. II. 12*), quia et legem fidei esse legimus, præcedentium regum more, ob studium cognoscendæ veritatis, legenda et ventilanda dedistis, revolvimus. In quibus nos, licet nomina nostra sint tacita, designatione tamen effectus velut non catholicos reprehensos, et sine fraternitatis respectu despectos reperimus. Capitula quoque, quæ ob notam vobis, et infra innotescendam necessitatem, ex catholicorum Patrum sensibus et verbis excerptimus, velut inutilia, imo noxia; repulsa et abominata invenimus. Quæ capitula, sicut a nobis excerpta sunt, suis scriptis inserere noluerunt, ne ab illis legerentur, in quorum manus illorum capitula devenirent, sed quædam de his quæ in capitulis a nobis excerptis habentur, alio sensu et aliis verbis tetigerunt, ut abominanda illa monstrarent ; quædam autem suppresserunt, et taliter inde memoriam habuerunt, quasi nos contra sanctorum Patrum sensa in Africa et Arousica synodo senserimus. De quodam autem capitulo, id est, quod omnes homines vult Deus salvos fieri (*I Tim. II, 4*), licet non omnes salventur, funditus tacuerunt, sicut postmodum signantius demonstrabimus, cum Dominus dicat : *Ecce constitui te super gentes et regna, ut evellas et destruas, disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes* (*Jer. I, 10*). Prius enim, si de conscientia rectæ intelligentiæ fuere confisi, ponentes ea, quæ destruere nitebantur, sicut illa cum integritate sua acceperant, in quibus evellenda et dissipanda erant, legentibus demonstrare, et tunc illa auctoritatem destructis atque dispersis ; sua rationabiliter, et

ordinabiliter plantare debuerant, ac in sublime ædificantes extollere. De quodam etiam capitulo, quasi ludificatio aliqua in sacris mysteriis esse possit, ita scripserunt, ut legentes hoc a nobis dictum fuisse intelligere possint, de quo nihil a nobis est memoratum ; et quare nihil a nobis inde sit dictum, et in cujus scriptis a nobis postea quam capitula scripsimus, sit inventum, suo loco dicemus. Inseruerunt etiam in eisdem suis scriptis de quibusdam sexdecim capitulis, quasi nobis debeant imputari, de quibus nihil audivimus, vel vidimus antequam venerabilis Ebo Gratianopolitanus episcopus vobis ea, quasi a bonæ memoriæ fratre vestro Lothario transmissa, apud Vermeriam palatium detulit. Quorum capitulorum auctorem nec adnotatum invenimus, nec cum multum quæsierimus invenire valuimus. Unde putavimus quia alicujus invidia ad cujusquam opinionem infamandam fuerint compilata, sicut sæpe legimus. Ut de multis pauca commemoremus, veluti epistola capitulorum exstitit, quam venerabilis Ibas episcopus suam esse in synodo denegavit, et sicut quidam æmuli de verbis beati Augustini adhuc in sua vita fecerunt, quæ ille argute et catholice repulit, quantum ad illius notitiam exinde pervenit. Post ejus etiam obitum, quidam invidi capitulatim de ejus ipsius scriptis, ex his etiam unde nunc agitur, colligere curaverunt, ut illius doctrinam orthodoxam, atque utilissimam, ob personæ illius invidiam vilifacere prævalerent, et lectores devotos ab illius lectione ac dilectione et necessaria crudelitate averterent. Quæ videlicet æmulorum mendacia ex delegatione sanctæ sedis Romanæ per Cælestinum papam sanctus Prosper catholico et prudenti stylo falsa esse, et imprudenter objecta ostendit, et memorati ac memorandi viri doctrinam orthodoxam esse lucidissime demonstravit. Unde et fieri potest, ut ista capitula, quæ vobis ex nomine confratrum nostrorum ab aliis quam ab illis delata, vel transmissa sunt, taliter in suggillatione nostra conscripta non fuerint, sed instigante diabolo inter cætera mala, quæ nunc in hoc mundo crebrescunt, ad immittendam inter Domini sacerdotes discordiam sint confecta, qui charitatem vehementer in nobis et timet et invidet, cum videt illam a nobis servari hominibus terrenis in terra, quam ille servare nolens angelicus spiritus amisit in cælo. Quomodo enim fieri posset, ut sic fratres nostri nos succensorie cum annihilationis despectu judicarent, qui regulam Dominicam, qualiter confratrem quisque admonere debeat (*Matth. XVIII, 33*), continue præ oculis et in usu quotidie habeant ? Scriptum enim esse cognoscunt : *Priusquam interrogas, ne vituperes quemquam, et cum interrogaveris, corripe juste* (*Eccli. XI, 7*).

« Sanctus enim Augustinus hæreticorum et reprehensorum suorum scripta, si in eis quiddam benedictum invenit, benignissime acceptavit, et plura ad rectos sensus interpretari elaboravit, nulla autem de recto sensu ad pravum inclinare tentavit. Et quomodo fratres nostri talia agerent, antequam nos

Secundum evangelicam regulam, vel viva voce, vel scriptis suis inde interrogarent, ut vel volentes discere docerent, vel pravum sentientes, et ad tramitem veritatis et fidei redire contemnent, fraterne et sapius commonerent, et auctoritates divinas [*al.*, auctoritatis divinæ] et sanctorum Patrum scripta nobis proponerent, et ut in unum conveniremus nos cum mansuetudine et lenitate invitarent, scientes quia episcopus ideo ad synodum consacerdotum debet venire, ut aut discat, aut doceat? Litteras namque quorundam eorum quidam nostrorum benignitas, et fraternas suscepimus, nostrasque illis remisimus, et nihil tale de eorum parte perspeximus, audivimus, intelleximus, sensimus, vel percipere prævaluimus. Si autem talia scripserunt, si forte illi scripserunt, ut suam sapientiam de nostra insipientia demonstrarent, et plus de jactantia laudis appetitum quærerent quam bona nostra, et bene a nobis dicta, si forent, per charitatem sua facerent, si etiam secus a nobis dicta invenirent, plus illa publicare quam nos fraterne corrigere maluerunt. Miramur de tantis et talibus viris, archiepiscopis, et episcoporum primoribus, maxime autem de Ebone (*Ebo Ebonis Rem. arch. nepos*), qui religiosus est, ut audivimus, quippe sicut ab ipsis pene cunabulis sub religione et habitu regulari nutritus in Remensis Ecclesiæ monasterio, ubi requiescit sanctus Remigius. In quo loco religioso suam exegit ætatem, quousque a domno Ebone avunculo suo, tunc Remorum archiepiscopo, ibidem diaconus consecratus, et abbas monachorum ad regularem ordinem tenendum et gubernandum constitutione episcopali est ordinatus; quemque ita humilitatis tenore nutritum, et humilitatis locum appetere, et tenere velle dicimus, ut illi et omnibus scriptum est: *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris (Eccl. x, 2)*. Spiritus enim potestatem habentis spiritus est superbiæ, locus autem noster humilitas est, quam a se vere locus munitus, et turris fortitudinis nos discere jubet. *Discite a me, inquit, quia mitis sum, et humilis corde (Matth. xi, 29)*. Quamque pro loco tuto contra elationis ac jactantiæ spiritum præfatum religiosum virum obnixè tenere velle audivimus, et pro certo credimus, et idcirco discredimus ista capitula ab eo confecta, quia prætermisissis aliorum consacerdotum nominibus, solius Ebonis nomen cum archiepiscopis est ibidem jactanter, ut quibusdam videtur, expressum. Et quod quam maxime in hoc ipse collaboraverit, quasi e regione sit sensum, ut etiam cum archiepiscopis major cæteris, et doctior in sententia fuerit.

* Hoc enim de sancto Augustino, qui in conciliis Africanis scientia, et labore, ac vigilantia major existit, nequaquam invenimus. Nam et ipse sanctus Augustinus non solum se cæteris coepiscopis, privatam gloriam quærens, non prætulit, nec præferri permisit; verum se aliis supposit,

A cum ipse plus aliis laboraverit, sicut in epistolis ad sanctum Innocentium papam scriptis, et ad alios apostolicæ sedis præsules (*August. epist. 90, 92, 95*), qui legere voluerit, invenire valebit. Nec de ullo episcoporum in ullis conciliis aliter legimus, nisi forte apostolicæ litteræ propter evidentem causam aliquem coepiscoporum ad hoc negotium cum archiepiscopo suo ex nomine designari decreverint, sicut de Augustidunensi episcopo in epistolis beati Gregorii legimus. Quanto magis iste religiosus, et vir cautus in hujusmodi se efferre nolisset, aut præferri despectis, ac prætermisissis cæteris coepiscopis, permisisset? Hoc accedit, quia fratres nostri, et consacerdotes surda aure non debuissent transire Salomonis dictum commonitoris, si ex nobis, aut auditu, aut scripto quiddam sinistri secreto accepissent, ut præpropere illud in publicum quacunquè mobilitate nostra moti (unde non sumus conscii) ad contentiones et jurgia propalarent. Ait enim: *Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio cito, ne postea emendare non possis, cum dehonesteris amicum tuum (Prov. xxv, 8)*. Scimus tamen quia sunt nonnulli, qui dum plus sapere quam oportet sapere student (*Rom. xii, 3*), a proximorum pace resiliunt, dum eos velut hebetes, stultosque contemunt. Unde per se Veritas admonet, dicens: *Habete in vobis sal, et pacem habete inter vos (Marc. ix, 49)*, ut quisquis habere sal sapientiæ studet, curet necesse est, quatenus a pace concordie nunquam recedat. Unde C terribiliter Paulus admonet, dicens: *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum (Hebr. xii, 14)*. Præcipue autem nos eam servare et persequi, id est, perfecte sequi debemus, qui Deo quotidie sacrificare debemus, et Veritate contestante specialiter quasi præcipimur, ut si offeramus munus nostrum ad altare, et ibi recordati fuerimus quia frater noster habet aliquid adversum nos, relinquamus ibi munus nostrum ante altare, et eamus prius reconciliari fratri nostro, et tunc venientes offeramus munus nostrum (*Matth. v, 23, 24*). Ecce ductor et doctor noster a discordantibus non vult accipere sacrificium, holocaustum suscipere recusat. Hic ergo perpendendum est, quantum sit malum discordiæ, propter quod et illud non D admittitur, per quod culpa laxatur. Non enim nos adversus fratres nostros habemus, si talia contra nos ante collationem scripserunt; sed credendum est, si illa scripsissent, ad nos contra quos illa scripserant, transmisissent. Nunc autem illis quomodo rescribere possumus, cum utrum illa scripserint ignoremus? Verumtamen ne sine responso nostro vestra dominatio maneat, vobis de cujus manu illa accepimus, corde, ore et stylo non formidantes carpentium nos, derogationem [*ms.*, derogationi] respondere curamus.

* Primo scilicet mittentes ea, quæ ab eisdem fratribus nostris in synodo conscripta fuisse leguntur, licet hinc antea, alia fuisse conscripta reperiantur.

Sed quia hæc in suggillationem nostram, et contra excerpta a nobis capitula confecta noscuntur, ea primum iudicavimus ponere, quæ majoris nominis, licet non auctoritatis, quia partim non veritatis, propter synodalem tamen prætitulationem dignum duximus magnipendere. Deinde illa quæ a pluribus et per aliorum manus de pluribus ex his causis accepimus, propter quam necessitatem ex catholicorum Patrum, ut diximus, sensibus et verbis capitula illa quatuor reexcerpere procuravimus, ea conditione, ut de singulorum scriptis ex singulis sententiis quæ a nobis in excerptis capitulis continentur, quædam, prout necesse viderimus, ponamus. Post hæc, capitula a nobis excerpta de Patrum sensibus et verbis, ut illa excerptimus, ponere procurabimus, et si divinis et authenticis Scripturis, et catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ, sanctæque Romanæ sedis fidei, et orthodoxorum Patrum sensibus, qui eidem sanctæ matri Ecclesiæ præседerunt, et qui ab eadem apostolica sede Romana nobis in canone recipiendi dati sunt (*Dist. xv, c. Sancta Romana*), sensum nostrum in eisdem capitulis expressum concordari demonstrare potuerimus, agere veraciter, humiliter, ac devote studebimus, quia aliorum ad stipulandum nostræ catholicæ intelligentiæ sensum sententias recipere, nec proferre volumus, cum constet illum esse verum atque catholicum quod ipsa mater omnium Ecclesiarum, et universalis Ecclesia duxerit approbandum. Et si qui fuerunt appellati doctores, ad probandam fidei sinceritatem illorum sententias non recipimus, neque proferimus, nisi quorum sententias ipsa catholica mater Ecclesia decrevit esse probabiles. Si autem et aliqui emergerunt, qui doctrinalem cathedram tenuerunt, postquam ab eadem sancta sede canon sacrarum Scripturarum, atque doctorum catholicorum, fidelibus cunctis est datus, qui aliter senserunt quam ipsi intellexerunt atque docuerunt, quos ipsa mater catholica suo orthodoxo sinu recepit, amplectitur, atque fovet: qui nec debemus, nec necesse habemus, ad auctoritatem sententias illorum proferre, aut recipere volumus, quoniam in istis, et per istos satis ad salutem habemus. Et si qui aliter quam isti, maturiore et saniore documento tenendum docuerunt, dogmatizant aut dogmatizare præsumperunt, totum ducimus fidei et salutis adversum quidquid ab eorum salubri doctrina constat esse diversum. Eorum etiam sententias, qui divina dignatione, postquam ipse canon a beato Gelasio conscriptus est, sensu et doctrina catholica, et sanctitate conversationis in Ecclesia floruerunt, et ad ipsorum orthodoxorum Patrum, qui in eodem canone annotati sunt fidei, quia catholica doctrina nihil dissonum, nihil diversum scripserunt vel docuerunt, reverentia pari amplectimur, veluti venerabilis Bedæ presbyteri a discipulis sancti papæ Gregorii catholica fide imbuti, et a sancto Theodoro archiepiscopo, utriusque linguæ, Græcæ videlicet et Latinæ perito, et a sancta Romana Ecclesia ad

Angelos post discipulos beati Gregorii ad eruditionem transmissi, non mediocriter instructi, ac venerandæ memoriæ Paulini patriarchæ Aquileiensis parochiæ atque Alcuini viri religiosi et docti, quorum fidem et doctrinam apostolica sedes Romana non solum benignissime accepit, verum et multis laudibus extulit, sicut in scriptis ipsius sanctæ sedis invenimus, quæ Ecclesiæ nostræ ab eadem Ecclesiarum matre acceperunt, tempore divæ memoriæ Karoli imperatoris, quando synodus pro cognita infidelitate Felicis est habita, et ad Romanam Ecclesiam velut ad apicem Ecclesiarum transmissa. Sed et eorum scripta qui legit, quam sint laudanda et recipienda intelligit. Denique si talium, ut diximus, sententiis concordari capitula quæ excerptimus demonstrare non potuerimus, parati sumus doctioribus et catholicis autem accommodare, sensum subdere, et sine contentione nos doctrinæ illorum subicere. Et quia libellum de scriinio bonæ memoriæ fratris vestri Lotharii, sine nomine auctoris suscepimus, in quo sigillatim per loca singula capitula a nobis excerpta sunt posita, et assensu illius, quicumque ille fuerit, reprehensa sunt et damnata, cum de catholicorum Patrum dictis nostra capitula, si poterimus, confirmare curabimus, ipsius etiam reprehensiones ponemus, et eas, quantum Dominus dederit, confutare studebimus. Tunc demum ponemus de capitulo confratrum nostrorum quinto, unde notam nobis quasi tacite et e latere impegerunt, quod in Gothescalci scriptis invenimus, postquam capitula quatuor sæpe memoratæ excerptimus, et quid inde sentiamus Domino inspirante dicemus. Et sic tandem subjiciemus illa decem et novem capitula, pro quibus de Scotorum pultibus confratres nostri, sine culpa nostra, in hac duntaxat causa nos pascere decreverunt, et quid de eisdem capitulis sentiamus, ex catholicorum fratrum sensibus ostendemus. »

CAPUT XVI.

De his quæ Karolo regi scripsit.

Item, aliud edidit volumen insigne ad eundem regem, contra præfatum Gothescalcum et cæteros prædestinatos, de quo hujusmodi ad ipsum scribit epistolam.

Domno KAROLO regi glorioso HINC MARUS, domine, non merito, Remorum episcopus ac plebis Dei famulus, una cum collegis domnis et fratribus meis venerandis episcopis, oratoribus scilicet salutis atque prosperitatis vestræ devotis.

« Nuper elapso mense Junio, per indictionem septimam anno incarnationis Dominicæ octingentesimo quinquagesimo nono, dedistis nobis quædam capitula, sicut nostræ dixistis humilitati, a Remigio reverendissimo Lugdunensium archiepiscopo vestræ porrecta sublimitati, jubentes ut tempore congruo de his vobis redderemus responsum, si unanimes uno ore, eorumdem capitulorum sensu concordaremus, an quia vobis a cana Patrum fide in quibusdam dissentire videbantur, noster sensus, quem a catholico tramite non deviare credebatis, ab eis in aliquo

dissideret, sequentes et præcepti Dominici jussionem, et Christianam prædecessorum vestrorum consuetudinem. Est enim et divinis legibus cautum, et prisco anteriorum principum more suetum, ut quotiescunque in catholica fide, vel divina religione quiddam novi emerit, a principali sententia episcoporum consultui referatur, et quod eorum iudicio, Scripturarum sanctarum auctoritate et orthodoxorum magistrorum doctrina, atque secundum auctoritatem canonicam et decreta pontificum Romanorum Christi Dei nostri vicarii, et sanctæ ejus Ecclesiæ præules, credendum, sequendum, et tenendum, atque prædicandum decreverint, id ab omnibus corde credatur ad justitiam, ore autem confiteatur ad salutem (*Rom. x, 10*), sequatur ad vocationem, teneatur ad coronam, prædicetur ad lucrum. Quæ siquidem capitula conventu episcoporum habito in territorio Tullensi, in villa, quæ dicitur Saponarias, ante biduum quam vobis porrecta fuerint, sunt recitata, proferente et deponente ea synodo domno Remigio Lugdunensium archiepiscopo. Quæ sicut dixit, et in epigrammate eorundem capitulorum continetur, in hoc ipso anno in Kalendis nihilominus ibidem de rescriptis, et in suburbio Lingonicæ urbis, ad instructionem Dominici populi, ipse et sibi comprovinciales episcopi ediderunt, et in crastina alia quædam capitula, de quibus post locuturi sumus, relicta fuere. Super quibus, sicut quibusdam ex fratribus visum est, quorumdam sensus est motus. Nam ut vere et nos fateamur, nostræ conscientie super pridem capitulis, quæ, ut diximus, Remigius archiepiscopus synodo præsentaverat, recitatis, catholicorum ad memoriam reducetes doctorum traditiones, non modice se concusserunt. Unde nostrorum quidam, fidei Christianæ zelo succensi, aliqua synodo voluere suggerere, sed motus nostri ab eodem venerabili archiepiscopo Remigio Lugdunensium sunt modeste compositi, eo venerabiliter perorante, ut si quorumcunque nostrorum sensus ab eisdem prolatis capitulis, in aliquo dissentiendo se commueret, ad proxime futuram synodum catholicorum libros doctorum quique deferre curemus; et sicut melius secundum catholicam et apostolicam doctrinam in commune invenerimus, de cætero omnes unanimiter teneamus. In cujus devotione coepiscoporumque ipsius dioceseos, quorum etiam et ante ordinationem mentem catholicam at-

A displiceret. Merito namque causa nos respicit, si silentio faveamus errori. »

Nos tamen plures, qui eorum et fidem et doctrinam et prudentiam novimus, minus in eis ista noscentibus sententiam pro dissensione baptismi de beato Cypriano a sancto Augustino collaudatam, sæpenumero in libro secundo de Baptismo positam proposuimus. « Quomodo enim, inquit (*Aug. l. ii de Baptismo, c. 4*), potuit ista res tantis altercationum nebulis involuta ad plenarii concilii luculentam illustrationem confirmationemque perducere, nisi primo diutius per orbis terrarum regiones, multis hinc atque hinc disputationibus et collationibus episcoporum pertractata constaret? Hoc autem facit sanitas pacis, ut cum diutius aliqua obscuriora quærentur, et propter inveniendi difficultatem diversas pariunt in fraterna disceptatione sententias, donec ad verum liquidum perveniatur, vinculum permaneat unitatis, ne in parte præcisa remaneat insanabile vulnus erroris (*Ibid., c. 5*). Et ideo plerumque doctioribus minus aliquid revelatur, ut eorum patiens et humilis charitas, in qua fructus major est, comprobetur: vel quomodo teneant unitatem, cum in rebus obscurioribus diversa sentiunt: vel quomodo accipiant veritatem, cum contra id quod sentiebant declaratum esse cognoscant. » Sciebant namque iidem venerabiles, catholici, et docti viri, quia in multis regionibus ac provinciis hæc pestifera erat recommota doctrina, et ideo silentium in suis provinciis imponere tam facile, sicut forte poterant, noluerunt errori, donec ad plurimorum notitiam perventa plurimorum iudicio quæstio sopiretur. Quia, ut dicit sanctus Cælestinus in epistola ad Nestorium directa (*CÆLEST. ep. 6*): « Omnes debent nosse quod agitur, quoties omnium causa tractatur. » Videlicet ut cum omnium in unius propositione fuerit diffinita consultatio, cunctorum valeat ad omnes emanare solutio. Hæc eadem namque capitula, sicut facile reminisci, potestis, ante triennium nobis in villa Rothomagensis episcopii, quæ Melpsa dicitur, quando in excubiis contra Normannorum infestationem degebamus, sub titulo quasi in Valentiana synodo conscripta fuerint, anno incarnationis Dominicæ octingentesimo quinquagesimo quinto, sub Lothario imperatore dedistis, ut ad illa quæ nobis viderentur catholice ex orthodoxorum magisterio responderemus, cum aliis quorumcunque scriptis, quæ hinc ad vestram notitiam pervenere. Quorum quædam scripta recepimus, sed ea publicare nolimus, *solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis* (*Ephes. iv, 3*), donec cum eis, qui vobis illa transmiserant, familiari colloqueremur sermone, et eo si aliquo modo valeremus, ab hac prava intentione ad catholicæ fidei unitatem cooperante Domino revocaremus. Sed quia partim occupationibus præpediti, partim autem in fraternis suasionibus minus quam necesse fuerat, obauditi, eos quos munere disposuimus [a sua intentione revocare nequivimus. Unde quia sicut Apostolus: *Quorumdam hominum peccata manifesta sunt* (*I Tom. v, 24*), et quæ aliter

se habent abscondi non possunt; adeo quorundam A
excrevit dissensio, ut hæc dissonantia ad vestram
perveniret notitiam, et synodali decreto pro zelo
fidei, et unanimitatis amore antequam hæc nobis
perscrutanda committeretis, quatuor capitula epi-
scopali diffinitione vobis de catholicorum Patrum
dictis colligi, et singulorum exigeretis manibus ro-
borari. Postea vero et quorundam ex his eisdem
capitulis subscripserant et aliorum etiam in tantum
est accumulata vecordia, ut necesse foret, et jussionis
vestræ instantia, et executionis nostræ obedientia,
hinc eorum quos præmisimus scriptis et proposi-
tionibus litterali officio respondere. Inter quæ et his
capitulis quæ nobis nuper dedistis, pro nostri inge-
nioli capacitate, sub dubietate tamen, respondimus, B
quia non credidimus; ut fratres et coepiscopi nostri
contra regulas ecclesiasticas adversum nos talia de-
buissent conscribere, præsertim cum non ignorent
Dominicis institutionibus et legibus sancto Spiritu
promulgatis præfixum esse, qualiter si in sæpe factis
capitulis fidei obloqueremur, nos compellere, et tunc
synodali iudicio nos, nostrasque sententias a sua
debuissent communione explodere (*Matth.* xxviii,
19, 20). Nunc vero quia certi sumus, cui composi-
tioni debemus de sæpe nominatis quæstionibus re-
spondere, servatis relationum absolutionibus contra
eos, quibus a vestra dominatione, pro imposito nobis
ministerio, jussi sumus reddere rationem, contra
hæc tantum capitula, quantum ex nobis est cum
omnibus pacem habentes (*Rom.* i, 18), ex sancta-
rum Scripturarum auctoritate, et catholicorum Pa-
trum sententiis simpliciter respondere curabimus,
ut cui forte omnia illa legere non licuerit vel non
libuerit, hic compendiosas pro tempore capitulorum
responsiones inveniat, quos furatis horulis a diver-
sis occupationum distensionibus, qui cognitionum
ferias non habemus, sicut de sententiis sanctorum
Patrum accipimus, ne torpore vel inobedientia a
vestra denotaremur Christiana devotione, commit-
tere schedulis tumultuario sermone studuimus, quo-
niam in præfatis relationibus, provocati multipli-
cibus multiplicium illationibus, multipliciter multi-
plicibusque collationibus, non sine (sicut scimus et
confitemur) lectoris lædio, sensu, sed tamen catho-
lico, in tribus libris lacinoso sermone respondere D
satagimus. Sed in hoc maxime benigno lectori nos
satisfacere autumamus, quia singulorum singulas
semper ponentes sententias, singulariter ad objecta
et resistentia fidei respondere studuimus; et vel in
hoc solo devotum quemque lectorem nobis conciliari
confidimus, quia cum ex sua mente nostrum labo-
rem perpenderit, nos apud se excusatos habebit.
Quis vero sit istorum capitulorum compositor, cui
quasi a novo cogimur respondere, ipse se prodet
cum necessario urgebitur ad lucem veritatis venire,
quia operator tenebrosorum, operum (*Gal.* vi, 1)
inter quæ ab Apostolo et hæreses describuntur) odit
lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur

(9) Non exstat hæc Nicolai epistola ad Hincmarum.

opera ejus. Omnis vero qui bona agit (inter quæ
bona ab Apostolo et fides connumeratur) venit ad
lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo
sunt facta (*Joan.* iii, 21). Sed et ille quicumque est,
si ad lucem venerit, et veritati ex corde consen-
serit, esse filius lucis poterit. Si autem et pertina-
citer contradixerit veritati, ipse in infidelitate sua
et contentionis suæ vecordia hæretici sibi nomen
imponet, quia non statim hæreticum, quod ignoran-
ter a fide sentitur diversum, si non fiat pertinaci
contentione hæreticum. *

CAPUT XVII.

De synodo sex provinciarum Galliæ apud Treas habita.

Anno denique Dominicæ incarnationis octingente-
simo sexagesimo septimo, synodus provinciarum
Remensium, Rothomagensium, Turonensium, Seno-
num, Burdegalensium atque Bituricensium apud
Treas viii Kalendas Novembris convenit. Ubi qui-
dam episcopi, ut assolet, gratia regis Karoli Vul-
fado faventes quemdam contra veritatem et cano-
num sacram auctoritatem adversum Hincmarum
moliri cœperunt. Sed iisdem Hincmarus, eorum
molitionibus ratione et auctoritate obvians, plurimo-
rum sententia prævalente, rerum gestarum ordinem,
de quibus agebatur, communi consensu epistola,
scriptum per Actardum venerabilem Nannetensem
episcopum papæ Nicolao episcopi, qui convenerant
transmiserunt. Cujus epistolæ tenor idem exstitit,
qui fuit in epistola Hincmari Remorum episcopi,
quam per clericos suos sub peregrinorum habitu,
propter contrariorum vitandas insidias, præcedente
Julio mense Romam miserat. Epistolam autem in
præscripta synodo factam, et archiepiscoporum,
qui convenerant sigillis signatam, Actardus perfe-
rendam suscipiens, cum quibusdam episcopis ad
Karolum, sicut ipse præceperat, rediit. Karolus au-
tem immemor fidelitatis atque laborum, quos pro
ejus honore et regni obtentu sæpe fatus Hincmarus
per plures annos subierat, eandem epistolam ab
Actardo sibi dari exigit, et archiepiscoporum sigilla
confringens, gesta synodi relegit, et quia, sicut vo-
luerat, in eadem synodo Hincmarus non exstitit con-
futatus, epistolam suo nomine ad Nicolaum papam
dictari in contrarietatem Hincmari fecit, quam et
bulla sui nominis sigillavit, et cum epistola synodali
per ipsum Actardum Romam direxit. Præfati autem
Hincmari clerici in mense Augusto Romam venien-
tes, Nicolaum papam jam valde infirmatum, et in
contentione, quam contra imperatores Græcorum
Michaellem et Basilium, sed et contra Orientales
episcopos habebat, magnopere laborantem invene-
runt. Quapropter usque ad mensem Octobrium
ibidem sunt immorati. Nicolaus vero papa gratanter
suscipiens quæ Hincmarus ei scripserat, de omnibus
sibi satisfactum esse rescripsit (9). Sed et alteram
epistolam eidem et cæteris archiepiscopis et episco-
pis in regno Caroli constitutis transmisit, innoles-
cens præfatos Græcorum imperatores, sed et Orien-

tales episcopos calumniari sanctam Romanam Ecclesiam, imo omnem Ecclesiam, quæ Latina utitur lingua, quia jejunamus in Sabbatis, quod spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere dicimus, quia presbyteros sortiri conjuges prohibemus, quoniam eosdem presbyteros chrismate linire baptizatorum frontes inhihemus, dicentes ipsi Græci, quod chrisma ex aqua fluminis Latini conficiamus; reprehendentes nos Latinos, quod octo hebdomadibus ante Pascha a carniis, et septem hebdomadibus a casei et ovorum esu, more suo, non cessamus. Dicentes etiam, quod in Pascha more Judæorum super altare pariter cum Dominico corpore agnum benedicamus et offeramus; succensentes etiam nos, quia clerici apud nos barbas suas radunt; et dicentes, quia diaconus non suscepto presbyteratus officio apud nos episcopus ordinatur. De quibus omnibus per singulas provincias a metropolitanis cum eorum coepiscopis sibi rescribi præcipit, alloquens eundem Hincmarum in epistolæ fine hoc modo: « Tua, inquit, Hincmare, charitas cum hanc epistolam legerit, mox ut etiam ad alios archiepiscopos, qui in regno filii nostri Karoli gloriosi regis consistunt, deferatur, summopere agere studeat, et ut de his singuli in diocesisibus propriis una cum suffraganeis suis in cujuscunque regno sint constituti, convenienter tractare, et nobis quæ repererint, suggerere curent, eos citare negligat, ita ut eorum omnium quæ præsentis epistolæ nostræ circumstantia continet, tu et strenuus exsecutor illic existas, et apud nos verax et prudens scriptorum tuorum serie relator inveniaris. « Quam epistolam Hincmarus suscipiens, in Corbanaco (*Corbeny*) palatio consistenti regi Karolo cum pluribus episcopis relegit, et per alios archiepiscopos, sicut in mandato acceperat, dirigere studuit. Nicolaus papa Idibus proxime præcedentis mensis Decembris obiit (*ad an. 11, Lud. 11*), cui Adrianus papa electione clericorum, et consensu Ludovici imperatoris in pontificatu successit; quem Actardus Romam veniens cum supra scriptis epistolis, in apostolica sede jam ordinatum invenit.

CAPUT XVIII.

Item de præfato rege Karolo.

Scriptis præmemoratus domnus Hincmarus ad eundem regem Karolum libellum, ex sacris Scripturis et catholicorum dictis collectum, ac triforini digestionem distinctum, scilicet de persona regis et regio ministerio in causa reipublicæ, et quæ debeat esse discretio in misericordia, et de ultione specialium personarum, quem conclusit in capitulis 33. Scribit etiam ad præfatum regem instructionem utilissimam (*i. 7. epist. 126*), de cavendis vitiis, et de exercendis virtutibus, mittens ei pariter epistolam beati Gregorii ad Recaredum Wisigothorum regem. Item scribit ad eundem regem collectionem quamdam multarum auctoritatum de ecclesiis et capellis, contra dispositionem Prudentii Trecassini

episcopi. Scribit etiam ad instructionem ipsius regis, de duodecim abusivis sanctorum, in his colligens dicta Patrum et præteritorum constitutiones regum. Sed et de promissione sua eum admonens, quam verbo, ac scripto, antequam rex consecraretur, primatibus et episcopis fecerat. Scripsit quoque multas ad ipsum regem epistolas, ut qui ejusdem archiepiscopi de multis requirebat consilium, et per ejus prudentiæ suggestionem multa industrie disponebat. Quando etiam filius suus Karlomannus clericus adversus eum consurrexit, et ipse rex ad Vienne contra Gerardum comitem, (qui a se desciverat) profectus erat, huic præsulii nostro litteras suas misit, mandans ut convocaret episcopos regni, ac laicos ipsi fideles, ut episcopi secundum ministerium suum prohiberent Karlomanno ne aliquod damnum in hoc regno faceret, et laici resisterent illi ne hoc facere posset. Qua de re Engilranno, Gossino et Adelelmo comitibus scripsit, quærens ab eis, imo consilium dans, quid super hac re foret illis agendum. Litteras quoque deprecatorias regi jam pro eodem Karlomanno direxerat, et pro pace inter ipsum et patrem ejus laborabat; multa tamen mala et deprædationes ab ipso, ejusque complicibus patiebatur. Accedens autem cum aliis fidelibus regis ad ipsius Karlomanni colloquium, obsides ei dedit, et accepit ab ipso, ut pax fieret in regno, et homines ipsius Karlomanni pacifice in regno consisterent. Et idem Karlomannus in villis sancti Medardi cum paucis pacifice maneret, donec missi regis venirent, et Karlomannus cum fidelibus regis ad patrem suum pergeret, et placitum cum eo faceret, vel sanus ad suos rediret. Susceptis autem missis regis, misit litteras ad Karlomannum, ut veniret ejus ad colloquium, auditurus ibi quid rex mandaret: ubi etiam fideles regis convocavit, ut ibi quod rex mandaret de pace stabilire possent, agereque certarent. Quod et tunc quidem factum est. Sed rex eundem filium suum cum suis postea excommunicari fecit ab episcopis totius regni, pro malis quæ relinquere nolebat, insuper et comprehensum oculis privari jussit. Domno vero Hincmaro rex idem non solum de rebus ecclesiasticis, sed et de populo in hostem convocando, ut ipse hoc ageret, mandare solebat: et ipse accepto regis mandato tam episcopos quam comites convocare solitus erat.

De hoc rege Karolo in visione Bernoldi redivivi (de qua superius [c. 3] aliqua jam narravimus) talia referuntur visa. Venit in quemdam locum tenebrosam, ad quem ex alia parte lux resplendebat de vicino loco satis lucidissimo, et pulcherrime florido ac odorifero, ibique jacere vidit hunc regem Karolum in luto ex sanie ipsius putredinis, et a vermibus edi, qui carnem ipsius omnem jam pene assumpserant, et non apparebat in corpore ipsius aliud, nisi nervi et ossa. Qui vocans hunc ex nomine dixit: Quare me non adjuvas? Cui respondit: Domine, quomodo vos possum adjuvare? et ille: Prende, ait, illam petram, quæ juxta te est, et

pone illam sub capite meo. Quo facto, dixit ad eumdem : Vade ad Hincmarum episcopum, et dic ei quia illius et aliorum fidem meorum bona consilia non obaudi, ideo ista quæ vides pro culpis meis sustineo, et dic illi quia semper in illo fiduciam habui, ut me adjuvet, quatenus de ista pœna sim liberatus, et per omnes qui mihi fuerunt fideles, ex mea parte postulet ut me adjuvent ; quia si inde certamen habuerint, cito de ista pœna ero liberatus. Cumque interrogasset eum, quis locus esset unde illa lux resplendebat, audivit sanctorum esse requiem ; conatusque propius accedere, vidit tantam claritatem, sensitque suavitatem, tantumque decorem [j, dulcorem] quantum humana non potest edicere lingua. Viditque inibi multitudinem hominum diversi ordinis in albis vestibus collætantium, et quædam sedilia lucida, in quibus nemo adhuc sedebat eorum quibus præparata erant. Et in illo itinere ingressus est ecclesiam quamdam, in qua reperisse visum sibi est Hincmarum episcopum, præparatum cum clericis revestitis ut missam celebraret ; dixitque illi hoc quod Karolus ejus mandaverat. Statim regressus ad locum ubi eumdem regem jacentem viderat, invenit eum in loco lucido sanum corpore, et indutum regiis vestibus, dixitque illi : Vides quomodo me adjuvit tuus missaticus ? et cætera. Quam visionem dominus Hincmarus sibi relatum describens, et per loca ubi necesse visum est exponens, ad multorum notitiam pervenire fecit, et tam per se quam per alios regis fidelis sibi quoque subjectos, pro ipsius absolutione animæ, et adipiscenda requie, pie fideliterque laboravit.

Idem vero præsul de multis regi necessariis sæpissime suggerebat. Inter quæ scribit ad eum pro electione Belvacensis episcopi, post obitum Hildemanni præsulis ipsius urbis. In qua epistola regem studet a Simoniaca hæresi compescere, asserens sibi multo amabilius esse istum episcopatum secundum sæculum dimittere, quam episcopum contra canonicam institutionem non tam benedicere, quam æterna secum maledictione maledicere ; item, pro cella, vel monasterio Flaviaco, quod idem rex sibi, dum in ipsius ante episcopatum moraretur servitio, donaverat, et ut in vita sua illud teneret, præcepto confirmaverat, quodque a quodam invasore destructum restruxerat, et religionem, prout valuit, in co-

A vocare gestiens ; item, de missatico suo, quod executus est apud Lotharium imperatorem, et Ludovicum Transrhenensem, fratres ipsius Karoli, pro pacto pacis inter eosdem tres fratres componendo ; item aliam epistolam de eadem re, in qua eumdem regem Karolum instruxit, qualiter agere erga fratres suos deberet simulque de receptione vel rejectione eorum, de quibus ratio ventilabatur ; item de causa Lotharii imperatoris fratris ipsius, qualiter Romæ habebatur, et quando venturus esset in istas partes. Instruens etiam hunc regem, qualem se tam coram Deo quam etiam coram hominibus exhibere deberet. Unde reginam quoque admonet, ut regem ad honestam et regi congruam studeat exhortari conversationem ; item, de militaris rei dispositione, pro solvenda Belvacensis urbis obsidione, in qua designare curavit, qualiter Ecclesiam sibi commissam tractaret, ecclesiasticas scilicet actiones per monasteriorum præpositos, et archipresbyteros, curam villarum ac dispositionis domus, regaliumque servitorum et hospitem, querelasque clamantium vel interpellantium, per fidelissimos laicos ; item, de itinere ad superiorem Franciam, qualiter disponatur, et quomodo regnum istud ordinatum dimittatur ; item, de synodo quam præcipiebat rex convocari infra parochiam Remensem, ostendens quibus ex causis convocari debeat synodus, et de aliis quibusdam utilibus rebus : item de causa Hilduini abbatis defuncti ; item, de causa Gerardi comitis ; item, de causa Ludovici regis Germaniæ fratris ejusdem Karoli ; item, de causa Lotharii regis Italiæ, nepotis ipsius Karoli ; item, de opera pontis, quem rex cum ipso ac cæteris nonnullis fidelibus suis faciebat ad Pistas in Sequana ; item, de causa Hincmari nepotis sui, montis Lauduni episcopi, plures scribit epistolas, pro quo multum apud eumdem regem laboravit ; item, de infirmitate sua, et de peregrinis quibusdam monachis suscipiendis ; item, de rebus sancti Remigii situs in provincia Viennensi, vel Aquensi ; item, de ordinationibus quorumdam episcoporum et nonnullarum ecclesiarum ; item, de itinere ipsius regis ad Italiam post mortem nepotis ejus imperatoris Ludovici, quomodo iter illud disponat, et quomodo regnum istud ordinatum dimittat ; item, de quæstionibus cujusdam Mancionis ; item, de villa Novilliaco, et rebus ad ipsam pertinentibus ; item, pro litteris Ludovici regis fratris ipsius Karoli, quas illi pro visione, qua pater suus sibi apparuit, et miserat, quarum exemplar transmisit eidem Karolo, cum exemplari epistolæ, quam pro hac re ipsi Ludovico direxerat ; item, pro causa Waltarii defuncti, viri clarissimi, et de imagine Salvatoris ; item, pro causa Laudunensium, et ordinando eis pontifice post dejectionem Hincmari ; item, de eadem re ; item, de passione sancti Dionysii a Methodio Constantinopolitano Græce dictata, et ab Anastasio, Romanæ sedis bibliothecario Latine conscripta, et de vita vel actibus beati Sanctini, et quid in his invenerit de commemoratione S. Dionysii ;

item, de villis sancti Remigii in Vosago, qualiter usque ad id temporis sint habitæ. Pro diversis quoque rebus aliis diversas ad eundem dedit epistolas.

CAPUT XIX.

Quæ Ludovico ejusdem Karoli filio scripsit.

Item, ad Ludovicum (*Ludov. Balb.*) regem filium hujus Karoli, quem unxerat et consecraverat, de conjecto Normannis dando; item, de disponendis regni utilitatibus, et ordinatione atque consilio patris imperatoris sequendo; item, post obitum ejusdem imperatoris, de ordinandis regni sui principiis, proponens ei exempla prædecessorum suorum, et instruens eum per capitula de justo regni regimine, et honore sanctæ Dei Ecclesiæ, cæterisque sibi ac regno necessariis rebus; item, de quibusdam præsumptoribus corrigendis, et temperanda censura correctionis, et aliis commoditatibus; item, ne quippiam contra canonicas moliretur regulas, nec alicubi hoc episcoporum præciperet, ne sententiam divinam incurreret; item, qualiter commoverit ex præcepto regis ipsius Hugonem Lotharii regis filium, super malefactis quæ agebat, et de hominibus suis ad regem cum hostili apparatu dirigendis. Ad filios quoque ipsius defuncti regis (10), Ludovicum et Karlomannum, pro electione canonica ecclesiæ Tornacensi vel Noviomensi obtinenda post obitum Ragenelini episcopi; item, pro ipsa electione jam facta, quam indigne tulerant ab ipso archiepiscopo fuisse dispositam; item pro eadem, ostendens qualiter in electione ipsorum consenserit, quando electi sunt ad regni principatum et quæ ab eis pro hac electione mandata perceperit et quale sit ministerium regale, et quale pontificale, et qualis eligendus vel ordinandus sit episcopus, et qualis vel qualiter non debeat ordinari, et ut divinas auctoritates addiscere curent; item, pro eadem re, sacris demonstrans auctoritatibus quam graviter in Deum peccarent, qui ordinationem illam tandiu differre facerent, et de objectis sibi a Goseno super Ludovici regis patris eorum assensu. Quare Ausgardim uxorem abjectam eum recipere non coegerit, et Adalaidim ab eo retineri non prohibuerit, et de litteris Ludovici regis ad eum pro filiorum suorum provectione datis, et de mandatis istorum regum ad se indebite missis; item, ad hunc Ludovicum solum de consilio a se petito, quale sit utile regi consilium, et qualiter debeat agere iudicium et justitiam, et quid hæc boni conferant observata, quidve mali neglecta irrogare soleant, etc.; item, ad regem Karlomannum adolescentem et ad episcopos admonitionem de disponendo regali ministerio per capitula; item aliam admonitionem ad eundem regem, similiter per capitula.

CAP. XX.

De iis quæ Ludovico fratri ejusdem Karoli scripsit.

Ludovico regi Germaniæ, præfati Karoli regis nostri fratri, nonnulli quoque scripsisse reperitur, ad (10) Obiit Ludov. Bald. 870, die 10 Apr.

petitionem ipsius regis, de quibusdam quæstionibus super quibus fuerat interrogatus ab ipso pro quodam Fulcrico, reddens ei rationem dignam, cur excommunicaverit ipsum, quem sub obtentu absolvit agenda pœnitentiæ; item, pro tuitione ac defensione rerum Remensis ecclesiæ in Thoringia conjacentium; item, de pervasione regni fraterni, dignis et utillimis ei hoc dissuadens admonitionibus, ne id ad suam aggrediatur damnationem; item, aliam de hac eadem re cum cæteris regni hujus episcopis ad eundem regem scribit epistolam, episcopali moderatione refertam; item, semel ac secundo ad ipsum per se, de his quæ mandaverat ab eo fieri in adventu suo Remis, ut non sicut disponebat, nec tali veniret tempore quia incongruum esset, et animæ suæ inopportunum; item ad eundem qualiter de pace inter ipsum et fratrem ejus Karolum stabilienda laborabat, referens ei gratiarum actiones pro filiis ecclesiæ Remensis, qui in ipsius bene tractabantur regno; petens ut secure liceret illis suas, quas ibi habebant, tenere proprietates; item de metallo quod ei transmisit ad faciendum signum, subjungensque de pace atque charitate servanda et voluntate Dei sequenda, ut illi mandat, admonitionem; item pro rebus ecclesiæ Remensis apud Thoringiam sitis; item de reliquiis sanctorum Remensis ecclesiæ, quas illi sicut petierat transmittibat, et de libro vitæ, virtutumque S. Remigii, item de rebus S. Remigii sitis in Thoringia; item, de passionibus sanctorum, et de rebus suorum hominum, quas in illius regno habebant, ut de his nullum præjudicium sustinerent; item scribit cum Remigio Lugdunensi, Arduico Versonionensi, Erardo Turonensi, Adone Viennensi, Egilone Sennensi archiepiscopis eidem Ludovico Regi, pro Bertulpho Treverensi archiepiscopo, reprehensibile ac periculosum demonstrans esse, quod actum ab eo compererat, de hac metropoli scilicet et Treverensi ecclesia, ut eam invadi, discindi ac depopulari a pervasore permetteret quodam monacho ejusdem ecclesiæ: ostendens, quia licet regulis potestas præsideat humano generi dignitate, rerum præsulibus tamen divinarum devote colla submittit, atque ab eis causas suæ salutis expetit, inque sumendis cœlestibus sacramentis, eis que ut competit disponendis, subdi se debere cognoscit religionis ordine, potius quam præesse. Itaque inter hæc illorum se pendere iudicio, non illorum ad suam velle redigi voluntatem « Proinde, » inquit, « sicut non leve discrimen incumbit pontificibus, siluisse pro divinitatis cultu quod congruit: ita regiæ potestati (quod absit) non mediocre peculum est, si cum debeat parere refugit, quod ei ex divina voce a sacerdotibus nuntiatur: Domino dicente in Evangelio: Qui est ex Deo, verba Dei audit (Joan. viii). Si autem vobis aliquis minus devotus suggestit, quod in eadem metropoli, in contemptu vestro, vel contra fidelitatem vestram, metropolitanum pontificem ordinari fecimus, quin potius consensu unanimitatis

uostræ ipsi secundum sacros canones ordinavimus, quia, ut scriptum est: Sicut Deus loci angustia non continetur, ita verbum ejus non est alligatum (*II Tim. II*): collaudante Redemptore ac Salvatore nostro quod centurio in hoc sensu dixerat: *Dic verbo, et sanabitur puer meus* (*Matth. VIII*); videlicet quod hic dixeris, illic fiet. Qui in discipulis suis hodieque nobis, licet indignis, loquitur: *Spiritus patris vestri loquitur in vobis* (*Matth. X¹*), qui replet orbem terrarum (*Sap. I*). Nolite credere, quæsumus, prava suadenti, quia pro certo sciatis, non in contemptu vestro, neque contra fidelitatem vestram, in eadem metropoli sede pontificem ordinavimus, sed perpendentes (quod et vos melius scitis) quanta et per quanta tempora ipsa Ecclesia desolata et destituta sit, et quanta contra Dei voluntatem non solum in eadem parochia, sed et in tota provincia ad eam pertinente, increverint: cum nihil canonice sine primato suffraganei episcopi agere valeant, nihil quod ad proprias parochias pertinet, ibid. commoditatem regularem invenientes, canonice pontificem ordinavimus. Quod et secundum divinas leges agere possent atque deberent ipsius metropolis suffraganei, ei tanti numeri forent, ut per se regulariter possent ordinare pontificem, qui non minus quibus a tribus prævalet regulariter ordinari. » Prosequitur etiam depromens auctoritates sanctorum Patrum, quibus fulti hoc egerant. Et subinde: « Et quia tot in eadem provincia suffraganei non erant episcopi, ut metropolitanum regulariter ordinare valerent, quoniam Ecclesiæ Remensis et Treverensis comprovinciales atque sorores et ex auctoritate et ex antiqua consuetudine habentur, ea conditione ut qui prior earum fuerit episcopus ordinatus, prior etiam habeatur in synodo, et si mutuo consilio et auxilio faveantur, atque fulciuntur: Treverensis provinciæ episcopi a primato provinciæ Remorum solatium suæ ordinationis, secundum sacras regulas quæsierunt, sicut sancti Sardacenses canones (*Conc. Sard. c. 5, al. 6*) dicunt, scilicet ut si contigerit in una Provincia, in qua plurimi fuerunt episcopi, unum forte remanere episcopum, et populi convenerint, episcopus vicinæ provinciæ, debere illum prius conveniri episcopum, qui in eadem provincia moratur, et ostendere quod populi petant sibi rectorem, et hoc justum esse, ut et ipsi veniant, et cum ipso ordinent episcopum. Quod si conventus litteris tacuerit, et dissimulaverit, nihilque rescripserit, satisfaciendum esse populis, ut veniant ex vicina provincia episcopi, et ordinent episcopum. Ex quibus rite colligitur, quia si provincia Treverensis non nisi unum vel nullum haberet episcopum, episcopi Remensis provinciæ, petenti clero et populo Treverensis Ecclesiæ, deberet ordinare episcopum. Cui Ecclesiæ omnes, quorum nomina præscripta in capite hujus epistolæ legit gloria vestra, unanimi voto atque consensu fratrem et consacerdotem nostrum Bertulfum, ut præmisimus, regulariter pontificem ordinavimus, sicut ex sacris regulis et ordinationis ejus gestis ostendere possu-

amus, et si necesse fuerit, ostendemus. Quapropter ipsius ordinationem, et dispositionem rerum ac facultatum ecclesiasticarum, sicut sacri præfigunt canones, ita defendimus, et perpetuo defendemus sicut et ordinem nostrum: quia si ipse non est episcopus, nec nos debemus nominari episcopi. Et si quis voluerit contra ordinationem ejus sinistris quidpiam dicere, exeat et dicat: verumtamen memor communionis suæ, quia aut ipse non communicabit ecclesiastico et episcopali ordini, aut nos non communicabimus, ministerio episcopali. Unde verbis beati Leonis (*Leo, ep. xxiv*) Theodosium Augustum quondam alloquentis, vos, Christianissime et venerabilis nobisque charissime rex, cum consacerdotibus nostris alloquimur, implentes reverentiam clementiæ vestræ sinceri amoris officio, cupientesque vos placere per omnia Deo, cui pro vobis a nobis, et ab Ecclesiis nobis commissis supplicatur, ne ante tribunal Domini rei de silentio judicemur, obsecramus coram unius deitatis inseparabili Trinitate, quæ tali facto læditur, cum ipsa vestri sit custos et auctor regni, et coram sanctis angelis Christi, ut in eo statu atque immunitate seu privilegio cum suo pontifice Treverensem ecclesiam esse jubeatis atque conservetis, quo vestri progenitores atque prædecessores, sed et in quo frater ac nepos vester Lotharius, pater scilicet ac filius, canonice conservarunt, quatenus et vos meritum inde apud Deum, et beatum apostolorum principem Petrum in cujus honore ecclesia ipsa est consecrata, habeatis, et nos amplius debitores in orationibus et cæteris debitis obsequiis acquiratis. Quia nisi pro vestra reverentia hoc differamus, jam in pervasorem ipsius ecclesiæ iudicium in terris exertum haberemus, quod 630 episcopi in magna Chalcedonensi synodo de hujusmodi decreverunt (*Juxta can. 7, 18*). et de cælo super eum intentant, et in iudicio divino ad æternam damnationem exerent, nisi dignam pœnitentiam egerit; » et cætera de auctoritatibus sacrorum canonum. Post quæ subjungitur: « Unde vestra religiosa et nobis charissima dominatio certissime sciat, quia quandiu iste frater noster Bertulfus a nobis in Treverensi Ecclesia ordinatus episcopus in hoc mortali corpore vixerit, alter in eadem Ecclesia ordinatus episcopus non erit, nisi forte ipse, quod absit, sacris regulis obvians, per easdem sacras regulas deponatur. Et isdem præsumptor et apostata monachus Walto de monasterio Treverensis parochiæ nunquam, jam iudicio Spiritus sancti super eum prolato, in Treverensi Ecclesia; quam exitiabiliter usurpavit et læsit, poterit esse episcopus. Et si, ut diximus, pro vestra reverentia hoc non differremus, non solum per sacros canones decerneremus, ut nunquam et nusquam ad gradus ecclesiasticos præsumeret accedere, verum sub anathemate eum ponentes, retrudi in ergastulo, secundum sacras regulas, decerneremus: et si in contumacia sua perstiterit, sine ulla retractatione modis omnibus decernemus. A præfatis autem intentionibus sacrorum canonum vos immunem atque

exsortem a Domino, per quem reges regnant (*Prov.* VIII), et ex quo et per quem exordium sacer cœpit episcopatus, fieri totis nisibus exoramus, illius clementiam deprecantes, ut det vobis velle et perficere pro bona voluntate quæ præcepit (*Philip*, II): quatenus mereamini percipere æterna gaudia, quæ se diligentibus repromittit. » Item respondens ad litteras, quas idem rex ei transmiserat, rogans ut tam per se quam quoscunque poterat, orationes ageret pro genitore ipsius regis, qui apparuerat ei in visione, obsecrans ut pœnis eriperet eum quibus detinebatur. Unde et satis utilem ad eum rescribit epistolam de modo et qualitate orationis, auctoritatibus plenam. Item pro rebus sancti Remigii sitis in Vosago, et alia plura. Ad filium quoque ipsius, æquivocum ejus, scribit pro villa Deduciaco, significans qualiter sanctus Clodoaldus eam S. Remigio dederit, et quomodo Karolus Pippini regis filius eandem villam apud Tilpinum archiepiscopum obtinuerit in præstariam, ea conditione, ut capellas ad ipsam pertinentes cum nonis et decimis episcopus Remorum retineret, et rex duodecim libras argenti in luminaribus ecclesiæ daret, et quod hunc censum tam ipse rex, quam successores ejus persolverint, et quod ipse quoque a patre illius eundem censum de præfata villa receperit. Sed et de villa Noviliaca, quomodo a Karlomanno data fuerat sancto Remigio, et quid postea de ipsa fuerit actum. Item ad eundem de consilio divinarum Scripturarum quærendo et observando, et de consiliariis inconsideratis, cæterisque rebus qualiter istud regnum habebatur, et ne illud invadere præsumeret. Item pro salvanda civitate Remensi, et parcendo sacris locis, si veniret. Item qualiter egerint episcopi erga Ludovicum filium Karoli, quando eum regem consecraverunt, quia iste aliter audierat. Item de duabus uxoribus ipsius Ludovici filii Karoli, qualiter actum fuerit, et cætera.

Scribit et Pippino regi Aquitanico, pro rebus ecclesiæ suæ in pagis Arvenico, Lemovico et Pictavico sitis, pro quibus etiam litteras Karoli regis ad eundem Pippinum mitti obtinuit, quas res Frigidoloni viro illustri tutandas commisit. Karolo quoque Ludovici transremensis filio, collaudans fidei benignitatem, quam conservabat erga filios sobrini sui Ludovici Karlomannum (*Car. Crass.*) et Ludovicum, obsecrans eum pro Ecclesiæ Dei honore ac regni hujus statu et defensione, atque ut præfatis pueris regiis constitueret prudentes, justosque pædagogos, qui eos docerent Dei famulos honorare, et mandata Dei servare, semetipsos regere, regnique gubernacula rite tractare. Item pro causa Sigeberti fidelis sui. Item Lothario regi, filio imperatoris Lotharii, pro villa Deduciaco, quam pater ejus reddiderat ecclesiæ Remensi, ne res ad ipsam pertinentes aliquibus personis, sicut eum facere audiebat in proprietatem periculo suo traderet, vel colonos ipsius villæ absolveret, si quid autem tale a se factum fuisset, emendare curaret. Item pro ejusdem villæ male tractata dispositione, et censu, quem cum periculo animæ

eum retinere fatetur, intimans quod sanctus Clodoaldus eandem sancto Remigio dederit, admonens ne hoc inde ageret, unde condemnationem animæ acquireret. Item pro electione episcopi ecclesiæ concedenda Cameracensi. Item de utilitate animæ regioque ipsius honore, in qua commemorat, qualiter pater ipsius Lotharius Augustus ei se ipsum, suamque commendaverat animam.

CAPUT XXI.

De his quæ quibusdam archiepiscopis vel episcopis scripsit.

Diversis etiam tam episcopis quam archiepiscopis multimoda utillima dedit scripta. Hecti trevirorum archiepiscopo scribit ordinationis suæ primordia, offerens se socium et obsecutorem in ecclesiasticis negotiis ipsius paternitati; item de eadem re, petens se ab eo instrui, et pro filio haberi, significans etiam de itinere suo, quo se Romam petere disponebat; item de Gondrico, quem excommunicaverat ille, et de Fulcrico a se excommunicato, qui refugium in Treverensi habere videbatur episcopatu. Guntbaldo (*Gunt. Rothom.*) archiepiscopo scribit pro quodam presbytero, de jure ecclesiastico conservando; item pro his quæ in synodo gesta fuerant; Amolo Lugdunensi, de placito quod habuerat cum rege regnique primoribus, de Judæorum in hoc regno statu; item de synodo a tribus regibus condita, et de Ebone præcessore ipsius, et aliis nonnullis, in qua eum charissimum et unanimum sibi patrem se habere significat; item de Lothario rege, et aliis quibusdam rebus, in qua se filium dilectionis ipsius appellat; item de Gothescalci rita vel conversatione, prædicatione, deprehensione, atque condemnatione, rei veritatem exponens; Hrabano Moguntiae præsuli, super ejusdem Gothescalci (quem idem pontifex a parochia sua ob hæresum semina, quæ spargebat, repulsum, ad eundem cum quibusdam complicibus suis [i. ipsius] direxerat) susceptione vel discussione; item de hac eadem re, et quid post susceptionem ipsius de eodem egerit, qualemve invenerit ipsius vesaniam, consilium ab eo rationabilius, quid sibi adversus eum agendum sit, expetens; item de doctrina et hæresi ejusdem, et quid in eum fecerit, postquam in synodo hæreticus comprobatus fuerat, nec corrigi potuit, et quid ipse contra doctrinam ejus sentiat damnationemque ipsius, quæve contra eundem scripserit, huic discutienda direxit, quærens etiam qualiter de Trinitatis fide ac prædestinatione diversorum Patrum sint intelligendæ sententiæ: in qua epistola asserit hunc beatum Hrbannum solum tunc temporis de discipulatu beati Alcuini relictum; Landramno archiepiscopo, de consilio, quod ab eo petierat pro monasterio puellarum, quod rex dari præcipiebat inconvenienti personæ, quid inde sibi foret agendum, utiliter admonens, ut ministerii sibi commissi sollicitudinem ferventius gerat; Teutgaudio Treverensi, de primatu quem deferri ab eo debere scripserat ille sedi Trevirorum, insinuans id eidem sedi a sede Remorum nunquam fuisse delatum, etc., item secundo ac

tertio de causa Fulcrici excommunicati; item pro rebus Ecclesiæ Treverensis in Aquitania sitis, pro quibus idem dominus Hincmarus satis egerat apud Arnoldum quemdam Aquitanum, qui eas tenebat, ut ipsas Ecclesiæ Treverensi restitueret, quod et se obtinuisse significat Amalrico (*Amal. Turon.*) religioso, archiepiscopo, compatiens tribulationibus ipsius, et consolans patientiam, atque congaudens sanctitati ejus, quem chariorem inter charos se delegisse significat, mittens ei quædam pretiosa ornamenta, casulam scilicet diaprasinam, quam habebat unicam, et alia munuscula cum solidis centum. Item scribit eidem pro rebus Remensis Ecclesiæ in Aquitania sitis, quas et rex restitui jubet, quasque tractandas eidem Amalrico fiducialiter committit. Rothlando archiepiscopo, pro rebus sancti Remigii conjacentibus in provincia, et pro quondam presbytero in synodo excommunicato, et altero in loco ipsius ordinato. Rodulfo Biturigensi, pro rebus Remensis Ecclesiæ in pago Lemovico conjacentibus; item pro quibusdam excommunicatis; Guntario Coloniensi, ut intercedat apud Lotharium regem, et satagat pro electione canonica Cameracensis episcopi post decessum Theoderici venerandi præsulis; item secundo, vel tertio pro hac eadem re, affirmans non nisi regulariter in diebus suis illic episcopum ordinandum Luitberto [*c. j., Luidb*] Maguntino, pro rebus sancti Remigii sitis in Vosago [*Vosge*], significans qualiter quidam Gibero pro earum rerum pervasione sensum perdiderit, et per integrum mensem sine intermissione vexatus, cum dolore et periculo maximo vitam finierit; item pro tuitione rerum præscriptarum, et earum familiæ defensione, vel gubernatione sæpe scribit; item de colloctione sua quam habuit apud Trekas cum Joanne papa, et quid boni cum eo locutus fuerit de ipso, exhortans ut litteras et missum papæ benigne suscipiat, et ad eum venire studeat; item de quodam transgressore presbytero. Scribit idem venerabilis Hincmarus et ad Lotharium italiæ regem, qui se, relicta uxore propria, cuidam feminæ copulaverat, dans ei consilium, et admonens, ut eam a præsentia sua omnibus removeret, significans se domni Adriani (*Adriani II*) papæ litteras (*est ep. 13*) et mandata super hac re suscepisse, et ut idem rex in hac causa ipsius papæ præcepta conservet, suggerere curat; item, aliam epistolam de hominibus pacem recipere nolitibus, quid inde fieri debeat, collaudans quod de quibusdam talibus regale jam ministerium exercuerit. Scripsitet Apologeticum contra obtretractores suos, qui calumniabantur eum diversis detractorum appetitionibus, scilicet apud papam Joannem (*Joan. VIII*), quod nollet auctoritatem recipere decretorum pontificum sedis Romanæ, ad quæ [*rest. pro atque*] et tunc in synodo Trecassina (*syn. Trecass. an. 378*), et postea in hoc Apologetico respondit, refellens hos conviciatores suos, et se decretalia pontificum Romanorum a sanctis conciliis recepta et approbata recipere et sequi discrete, prout sunt

A sequenda, depromens; de Hincmari quoque Laudunensis depositione vel restitutione, qualiter actum sit manifestans. De hoc etiam unde calumniatus fuerat a quibusdam apud eundem papam, quasi diceret non ipsum majoris dignitatis esse papam quam esset ipse; de ordinatione quoque Hedenulfi in locum Hincmari in episcopatu Laudunensi, et confirmatione papæ ipsius ordinationis; item de Karlomanno, et aliis quibusdam rebus, de quibus eum veritas excusabilem reddidit. Quibusdam quoque calumniantibus, licet respondere posset, asserit se noluisse, ne conviciis convicia videretur reddidisse [*ms., vitia videretur addidisse*], gloriosius esse ducens eosdem tacendo fugere quam respondendo superare, ne suam gloriam quæsisse putaretur. Scripsit etiam quædam ad Adrianum papam, qui Romanus pontifex nonnulla ei dirigere se scripta commemorat. Cui etiam mittens epistolam suam per Actardum Nannetensem episcopum laudibus plenam, delegavit, ut ejus vice in istis partibus super Lotharii causa fungeretur, quatenus quod inde Nicolaus papa decreverat servaretur. Respondit etiam ad capitula quædam, regni Francorum episcopis a Joanne papa transmissa de privilegiis sedis per 7 capitula, quoniam idem papa nisus fuerat Ansegisum Senensem episcopum primatem constituere (*epist. 13, Adriani*), ut apostolica vice per Gallias et Germanias frueretur [*f., fungeretur*]. Cui conatui venerabilis hic præsul Hincmarus efficaciter obstitit. Scripsit denique ad diversos episcopos idem dominus Hincmarus plurima; Remigio archipræsuli, pro rebus sancti Remigii in provincia Cisalpina conjacentibus, quas idem committens, petit ut easdem in sua tuitione suscipiat; item, pro ordinatione Isaac Lingonensis episcopi; item de constitutione [*ms. consuetudine*] synodica propter ecclesiasticarum rerum pervasores [*Rem. Lugdun.*], et alia; item, de causa præfati Lotharii regis, et de prædictis rebus eidem nonnulla scripta direxit; item, ad eundem Remigium, et cæteros episcopos, domni papæ Nicolai auctoritate, in synodum apud Suessionem venire jussos, pro causa Vulsadi et collegarum ejus. Adoni Viennensi archiepiscopo scribit inter cætera, pro epistola beati Aviti ad sanctum Remigium scripta, quam quidam Rotfridus monachus ei dixerat se apud eundem Adonem legisse. Sed et si qua præterea de sancto Remigio reperire valeret, ei super aurum et topazion (*Psal. cxviii, 127*) pretiosa et amabilia mitteret. Herardo Turonensium antistiti, de quibusdam apostatis ad Ecclesiam redeuntibus, ei aliis pænitentibus suscipiendis. Item de aliis quibusdam rebus, ut amico charissimo, qui eadem præsul nostro ad ipsum veniens fraterna se dilectione commiserat, petens ut ubicunque posset regiæ dominationi pro Ecclesia illius suggereret. Obitu quoque suo propinquante, litteras ad eum ipse dictavit, et ei qui domno Hincmaro de obitu illius nuntiaturus erat, easdem litteras ipsi deferendas dedit. Sed et missi

Turonensis Ecclesiæ hac fiducia fulti, post obitum hujus sui archiepiscopi, ad eundem domnum Hincmarum venerunt. Cleri quoque ac plebis petitionem ad ipsum deferentes, ut regiam celsitudinem pro eis deprecaretur, quatenus electionem canonicam rex ipsius concederet. Quod et idem pontifex promptissime peregit. Intimans etiam regi de quodam clerico, qui se ingerebat, non recipiendo, significat quod episcopi ejusdem provinciæ, clerus quoque et plebs ipsius Ecclesiæ, invitati auctoritate apostolicæ sedis, Actardum sibi velint donari episcopum, qui in eadem ecclesia baptizatus, nutritus et ordinatus fuerat, licet aliæ civitati datus episcopus, sed paganorum infestatione depulsus, et pallio tuerat a sede apostolica honoratus, ut etiam si locus de metropoli adveniret, ibi incardinaretur (ADRIAN., ep. 11 et 12). Datque insuper regi consilium, quid clero, quid laicis agere sit interim præcipiendum, quid de rebus quas ex beneficio regis habebat fecerit, intimans, qui ex his, quas reliquerat regi placeat, requirens. De quibusdam quoque libris sancti Augustini, quos sibi ab eodem remitti petierat. et de objectionibus Græcorum, super quibus Nicolaus papa eidem mandaverat et alia quædam. Bertulfo Trevirensi archiepiscopo, instruens eum de ordinanda et gubernanda diœcesi vel parochia sua, etc. A quo etiam rogatus Wiliebertum Catalaunensem episcopum misit ad ordinationem Arnoldi Tullensis episcopi, quia eodem Bertulfo infirmitate detento, numerus episcoporum a sacris canonibus præfixus in ordinatione præsulis ei non aderat. In hujus etiam Bertulfi ordinatione jam pridem jussione Karoli regis Hincmarum episcopum Laudunensem, Hodonem Belvacensem, et Johannem Cameracensem transmisserat, ad petitionem Adventii et Arnulfi episcoporum ejusdem Trevirensis diœceseos, quomodo id rite deberet, eos canonica apostolicaque informans auctoritate, ut a sacris regulis, nulla aut negligentia, aut præsumptione, in aliquo discederent. Scribit etiam præfato Bertulfo pro quibusdam capellis ad villam Duodeciacam pertinentibus, quas quidam ex parochia Trevirensi usurpabat per factionem cujusdam presbyteri, petitque sibi de his justitiam fieri. Item pro litteris quas Ludovico regi Transrhenensi mittebat, ut eas regi atque reginæ relegi faciat, et quæ apud eos inde audierit litteris sibi remandet. Litteras etiam quas Arnoni episcopo transmiserat, sibi legi faciat, et regem atque reginam, sed et populum de illorum salute et pace sanctæ Dei Ecclesiæ commoneat. Joanni Rothomogensi, respondens ad interrogationem ipsius de quodam clerico, qui ad Ecclesiam quamdam promotus regendam, ordinari per ætatem rite non poterat. Rothstano Arlatensi, qui ei de suæ ecclesiæ vexatione scripserat, et de quadam femina potenti, quæ res usurpabat ecclesiasticas, quid ei super his sit agendum rescribit. Adoldo Turonensi petenti ut sibi liceret oratorium ædificare ac consecrare in villa suæ ecclesiæ regio

A dono datæ, sita in Remensi parochia, quæ Turris vocatur, rescribit, petita concedens ea conditione ut antiqua villæ ipsius ecclesia, vel presbyter ejusdem nullum privilegii sui propter hoc detrimentum pariat. Leoni episcopo, et custodi bibliothecæ Romanæ Ecclesiæ litteras mittit pro susceptione legationis suæ, ut obtineat apud papam Leonem, quatenus ejus petitionem benigne suscipiat, et paterne rescribat eidem de his quæ in litteris ab eo missis continebantur. Gregorio quoque ejusdem Romanæ Ecclesiæ nomenclatori et apocrisiario petens ut inter fideles amicos suos eum tenere dignetur. Item postulans ut domno apostolico suggestionem suam acceptabilem fieri petat, benedictionis ei munuscula dirigens. Formoso sedis ejusdem religioso episcopo (11), collaudans ejus, quam audierat, sanctitatis et scientiæ formam, quærensque ipsius habere familiaritatem, et ut ipse pro se dignetur orare, vicem reprehendere spondens, et quædam ei munera mittens, ut sui memoriam in orationibus habeat. Item postquam litteras suas idem Formosus ei remisit, in quibus de charitate erga eum significaverat, intimat quia magnam in ipso haberet fiduciam. Item Gauderico episcopo præfatæ Ecclesiæ, ut eum in suæ dilectionis suscipiat gremium, et Dominum sanctosque apostolos pro eo dignetur implorare. Joanni præfatæ sedis episcopo eadem pene scribit, et canones Martini papæ, Evangelium quoque Nazarenorum sibi ad transcribendum mitti petens, quædam etiam xenia illi transmittit. Vulfado Biturigensi archiepiscopo, de his qui inconsulte uxores suas interficiunt, sententiam Paulini, quam sibi mitti petierat, scribens. Sed et de aliis rebus. Frotario Burdegalsensi, qui sibi talem dixerat versum :

Remus equum nobis, mulum Burdegala vobis.

talem post remisit :

Remus equum misit, mulum Burdegala nullum.

Et alia quædam ad eundem scripsit ; pro monasterii quoque sanctæ Radegundis regulari electione abbatis, etc. ; item, de ordinatione Fulcrici ; item, Weniloni Rothomagensi, de operariis et opera, quam faciebat ad Pistas in Sequana ; item de causa Rothadi et Odonis episcoporum. Drogoni Metensium præsulis, imperatoris Ludovici fratri, pro familiaritate ipsius adipiscenda : item referens ei gratiarum actiones pro sollicitudine quam habere videbatur Remensis Ecclesiæ, petens etiam de quodam fratre hujus ecclesiæ ministro, ut ita frueretur obsequiis, quatenus ecclesia ista necessariis ipsius posset uti solatiis, et alia quædam. Rothado Suessonico, quem sæpe ad synodum venire differentem vel negligentem vocabat, scribit de quibusdam criminatis parochiæ Suessonicæ personis, vel purgandis, vel pœnitentiæ subigendis ; item, pro ordinandis quibusdam Ecclesiarum ministris ; item, pro recipiendo et adducendo ad iudicium Gothescalco ; quem domnus Rabanus ad diœcesim Remensem remisit : qui profectus fuerat ex parochia Suessonica, scilicet Orbacensi mo-

(11) Hic postea fuit Rom. pontifex.

nasterio ; item, pro ordinatione monasterii sancti Medardi, et restituenda in eo regula ; item, pro quibusdam monachis ex monasterio Altvillarensi fuga dilapsis ; item, pro Godoldo, qui clamabat indebite se communionem privari, pro quo etiam tertio litteras ad eum direxit ; item, pro quibusdam presbyteris, qui clamaverant in synodo injusto se ab ecclesiae rebus privatos, et quia irrationabiliter synodi mandata tractaverat, nisi se corrigeret, canonicæ ultionis delegat interminationem ; item pro ordinatione Hincmari, post obitum Parduli Laudunensis episcopi ; item, pro Adeloldo presbytero juxta sententiam synodi restituendo, pro quo litteras ei miserat, quas ille penitus contemnebat ; item pro mandatis regis Ludovici et firmitate ab eo quæsita, quæ sacerdotio non congruebat ; item pro clerico quem mitteret ordinandum ad regendum ecclesiam in villa Turre sitam ; item, pro parochia, de qua contentione agebatur inter eum et Erpuinum Sylvanectensem episcopum ; item, idem cum aliis Remensis dioceseos episcopis, de Græcorum adinventionibus, quas contra canonicas statuere conabantur regulas. Pro quibus tam ad ipsum, quam ad cæteros hujus regni archiepiscopos dominus Adrianus papa litteras dederat. Insuper et alia sæpenumero pro diversis negotiis ad eum scripta direxit. In omni Noviomagensi episcopo, pro synodo comprovinciali a rege Parisiis [i, Parisius] conducta, et pro ordinatione Irminfridi post decessum Hildemanni Belvacensis episcopi ; item, pro ordinatione Parduli post obitum Simeonis Laudunensis ; item, pro consilio et auxilio dando Theoderico Cameracensi præsuli, super quodam inobediente, qui Deum non timebat, et ecclesiasticum ministerium non reverebatur ; item, pro quodam presbytero, cui legem canonicam concedi monet ; item, pro quadam femina, quam indebite queritur excommunicasse ; item pro colloquio episcopali habendo. Erpuino Sylvanectensi, pro quodam homine quem irrationabiliter ab eo excommunicatum ut compererat, intima, mandans ut obviam sibi veniat, et quid inde rectius sit agendum, secum pertractet ; item, pro quodam presbytero rebus ecclesiasticis indebite frustrato ; item, pro quodam clerico, qui se præjudicium ab eo pati clamaverat ; item, pro mandatis Adriani papæ de prænotato presbytero ; item, pro mandato regis regulariter exsequendo. Lupo Catalaunensi, pro synodo celebranda ; item, pro quodam, qui dolo deceptus fuerat, ut infantem proprium ad catechizandum teneret ; item, quid de hac re synodus decreverit. Cui etiam testimonium bonæ vitæ perhibet in epistola, quam scripsit post obitum ipsius ad regem Karolum pro impetranda electione regulari Ecclesie Calalaunensi. Prudentio Trecassino scribens, quæritur quare sibi præsentiam suam subtrahat, significans se ab eo consilium quærere velle de statu et compressione Gothescalci, intimans quod de ipso actum vel iudicatum fuerat in synodo, quo eum reclusum tenebat iudicio, et quia multis modis eum converti tentaverit,

et de moribus ac superbia ipsius, et sic in cœna Domini, vel in Pascha debeat illum admittere ad audiendum sacrum officium, vel accipiendam communionem, et quid sibi videatur de sententia Ezechielis prophetæ qua dicitur : *In quacunq[ue] die ceciderit justus, omnes justitiæ ejus in oblivione tradentur: et quacunq[ue] die peccator conversus fuerit omnes iniquitates ejus tradentur oblivioni* (Ezech. xviii). Sed et de consuetudine cœnæ Domini celebrandæ. Item pro ecclesiis sedis Remensis in ipsius diocesi sitis, quas ille aliter tractabat quam episcopali conveniret æquitati, ut de his et de aliis quæ ipse audiebat simul loquerentur, exhortans ut alterutrum se instruerent, et Domino mutuo commendarent. Pro qua re librum quoque scripsisse reperitur. Pardulo Laudunensi episcopo scribit pro transitu domni Ebonis antecessoris sui, ut illi sacerdotalis benignitas plenis charitate votis debeat exhiberi. Item de reconciliatione Luidonis inconvenienti, quod non potuerit ad eam peragendam adulationibus, vel exprobrationibus hominum insipientium deflecti : corroborans eum ad rectitudinem episcopalem divinarum testimoniis Scripturarum, ut per auctoritatis gradiatur viam, et quid ei de præfato sit agendum Luidone significans ; item pro eadem re ; item, de recognitione, humiliatione, et absolutione Fulcri ; item, de absolutione cujusdam, requirens ipsius consilium ; item de jejuniis a regina mandato ; item de infirmitate et humiliatione Rothadi Suessionici, et de consilio quod ei dederat, ut illud in eo corroboret, et ab obsequendo prudenter exhortetur ; item pro auro, quod ei mittebat, per eum reginæ offerendo ad componendum quoddam Dei Genitricis ornamentum ; item de opusculo Ferculi Salomonis a se composito, quod ei legerat, rogans quid sibi videatur de illo (*De hoc supra, cap. 15*). Item pro Ecclesia Morini vacante pastore, ut inde cum rege loquatur, qualiter, ipsa electio rite peragatur, et pro libris S. Ambrosii de fide sibi mittendis. Irminfrido Belvacensi, pro electione pastoris Ecclesie Ambianensis, canonicè consecrandi, post obitum Ragenarii præsulis ; item, pro gubernanda prudenter Ecclesie navi, quæ in hoc naufragoso sæculi mari inter intestina concutiebatur bella. Eboni episcopo ecclesie Remensis alumno, pro quodam fratre ab hac ecclesia fuga lapso, et apud ipsum commorante, ut quantocius illum diligenti cura remittere studeat ; item pro ordinatione Isaac in episcopatu Lingonensi, ut exhortetur Remigium archiepiscopum ad eandem ordinationem peragendam. Theoderico Cameracensi, pro quodam Hectone Lotharii regis vassallo, cui communi consensu pœnitentiam injunxerant, qui se absolutum a præfato Theoderico fuisse fatebatur, et pro quodam presbytero, quem idem Theodericus excommunicaverat, pro quo papa Romanus domno Hincmaro litteras miserat, quas ipse eidem Theoderico mittebat. Item pro præfati Hectonis [*ms., Hettonis*] absolutione ; item pro rebus Remensis Ecclesie, quas sibi per præstariam Theode-

ricus episcopus delegari petebat ; item, pro ordinatione Hunfridi in episcopatu Morini ; item pro ordinatione Ercamrai post decessum Lupi Catalamensis episcopi ; item, de adventu Ludovici Transrhenensis, quia Remis venerit, et quid egerit, quidve sibi præceperit ; item, pro Balduino, qui viduam Judith filiam regis Karoli furatus fuerat, ut sciat eum a se sub anathemate positum, et id per suam denuntiet parochiam ; item, pro quodam, qui quamdam feminam in concubinato accipere persuasus fuerat a patre ipsius puellæ. Folcuino Morinensi, pro quodam presbytero ipsius ordinato, qui clamabat injuriam se pati ab Immone præsule, petiitque simul reliquias sanctorum in Morinensi parochia quiescentium sibi mitti, quia in consecratione ecclesiæ Dei Genitricis altare ab ipso Folcuino consecrandum, et ex ipsius parochiæ reliquiis honorandum præparabat. Rainnero episcopo pro quodam presbytero, quem Notho archiepiscopus Arelatensis, ei litteris indicaverat abjectum canonicè, et excommunicatum a synodo, altero presbytero in ejus loco constituto. Agio (*Agio Aurel.*) episcopo pro rebus Ecclesiæ Remensis in Aquitania conjacentibus. Abboni Antisiodorensi, pro Heriboldo præsule defuncto, qui cuidam fratri apparens, admonuit de eleemosyna, et orationibus, atque oblationibus pro se offerendis. Æneæ Parisiorum, pro Rothado Suessionico, de quo quædam inconvenientia apud regem ventilata fuerant, et rex eundem Æneam cum Immone Noviomagensi ad hæc discutienda dirigebat. Almarico [j, Almerico] Cumensis Ecclesiæ præsuli, pro Egilberto diacono monasterii sancti Remigii monacho, quem eidem episcopo id petenti ad ordinandum, et regendum committit.

CAPUT XXII.

Quæ instrumenta vitæ, vel redargutiones Hincmaro nepoti suo scripserit

Hincmaro nepoti suo Laudunensi episcopo, in ordinationis ipsius initio, instruens et edocens eum, qualiter juxta canonicam auctoritatem, commissam sibi tractare deberet Ecclesiam ; item, admonens, ut provideat ne conspirationes inter sibi subjectos adoleret : sed et si exortæ fuissent, mox rationis moderatione succiderentur, aut sibi si necesse foret hæc intimare curaret, et quando synodum debeat celebrare Pro quo valde laboravit, multaque illi scribit, reprehendens eum, et castigans de levitate morum et actuum suorum, admonensque ut ad cor suum redeat, et Deum tota intentione precari studeat, ut eum respiciat, ut intelligere sibi atque corrigere perversitatem suam donet, quia videlicet nimis sibi sapiens esse videbatur, et pertinax in contentionibus, et quia leges ecclesiasticas ad suæ voluntatis intentionem flectere nitebatur, et melius eas se putabat intelligere, quam seniores natu. Pro quo in tantum laboravit, ut etiam senioris sui regis offensionem incurrisse se dicat ; illum vero impudenti fronte, erectaque cervice, trementibus labiis, et inflammatis verbis petitionem et humilita-

tem suam respicientem coram multis sustinuerit. Corripitque eum, quia nunquam se recogoscere de aliqua culpa, sed semper se defendere parabat, de habitu quoque, incessu, risu, juramentis, impatienti locutione, ira præcipiti, et aliis multis ; item, quia contra sanctarum Scripturarum tramitem causa suæ injuriæ in parochiæ suæ gubernatione excesserat, ut hæc corrigere studeat, admonens eum qualem se debeat exhibere verbis Apostoli ad Timotheum : item, de quodam sacrilegio, et a se prosceleribus excommunicato, quod illi res ecclesiasticas ad turpis lucri præmium dederit ; item, pro Hadulfo quodam ipsius clerico petens, quem idem Hincmarus excommunicaverat ; item, de epistola papæ Adriani ad quosdam episcopos per eum dirigenda ; item, pro dispositione quarumdam parochiæ suæ ecclesiasticarum rerum, ut inde vel ad provinciale expectaret synodum ; item, pro excommunicatione Karolomanni, unde obedire ipsi volebat, eum sæpe commonens, ut contumaciam suæ mentis deponeret, et ad obaudiendum sibi, ceu jam coram multis testibus professus fuerat in synodo atque subscripserat, se inclinaret ; item, pro Berthario [j. Berchario] diacono, quem metropolitana [ms metropolitana] atque comprovincialis synodi judicium appellentem indebite sub custodia detinebat. Unde promens ei quod ita in eum agere non debuisset, præcepit illi auctoritate sacrorum canonum et suæ, ut eundem diaconum, vel si qui fuissent alii clericorum judicium regulare proclamantes ab ipso detenti, ad suum ac cæterorum episcoporum judicium libere venire permetteret, et ipse eidem se judicio præsentaret. Item convocans eum ad synodum, ubi Adriani papæ mandata tractanda erant. Scribit ad eum præterea multa ; novissime voluminis seriem, rememorans in eo, ad mentis ejus oculos revocans qualiter illum orphanum dulci dilectione sub religione nutrierit, litteris erudierit, per singulos gradus ecclesiasticos usque ad episcopatus apicem provexerit.

• Nunc, inquit, retribuendum mihi mala pro bonis, et odio me habentem gratis (*Psal. xxxiv*), quoniam non faveo tuis infructuosis operibus, quandiu te patiar, multis a te afflictus injuriis ? (*Joan. xv.*) Et enim ab ipsa die ordinationis tuæ tam verbis quam scriptis, et in ordinatis actibus ac motibus tuis frequentibus adeo sum gravatus, lacerationibus atque contusionibus, ut tædeat me vitæ meæ, quia sic pro loci mei officio tuæ insolentiæ sum connexus, ut non solum post primam et secundam correctionem, juxta Apostolum (*Tit. iii*), verum nec post plurimas privatim, et coram communibus familiaribus nostris, sed et coram rege, et episcopis ac plurimis aliis, verbis et scriptis commonitiones te valcam devitare. Et licet exoptem, ut darentur mihi pennæ sicut columbæ, et avolarem, ac requiescerem a te elongatus in aliquam solitudinem (*Psal. xlv*), non possum quoquam effugere, ut aut tua pertinacia contumaciæ præsentis, aut missorum tuorum duriloquiis, aut scripturarum, tuarum derogationibus et inutilibus

næniis, quin potius tragædiis, aut talibus quæ non conveniunt episcopo, de te auditionibus non affligar, et jam tandem putavi te pigere talia exsequi, cum ecce nunc Idibus Novembris quartæ indictionis prolixissimam rotulam, mendaciis et irrationalitatibus ac improperiis contra veritatem et auctoritatem repletam mihi misisti. Et miror cur sic exfrons factus, ut de Judæa Dominus queritur, nescis erubescere (*Jer. vi et viii*), et tibi non est nausea talia et tanta scribere, nisi quoniam utilitatibus non es intentus, neque in necessariis occupatus: et ut de aliis taceam. quæ si ex ordine voluero replicare, antea deficiet lux diurna, quam legenda exinde deficiat pagina, replicabo tibi aliqua, quæ non valeo nec debeo silentio præterire. Videlicet quia statim ut a paternæ nido educationis factus episcopus evolasti, et me et eos qui te nutrierunt deseruisti, et sæculares amicitias atque familiaritates quæsisisti, et acquisisti, et sic subinde alios et alios deserens et acquirens, non solum de comparibus, sed etiam et de tibi commissis, ad hoc emersisti, ut contra sacras Antiochenas regulas præcipientes ut præter me agere nihil debeas (*concil. Antioch. i, cap. 9*), secundum antiquam Patribus nostris regulam constitutam, nisi ea tantum, quæ ad tuam parochiam pertinent, possessionesque subjectas sine mea, vel coepiscoporum nostrorum conscientia administrationem in palatio domni regis obtinueris, quam administrationem tibi coram eodem domno rege et aliis qui adfuerunt ex sacris regulis interdixi, et aliquandiu ab eadem administratione cessasti. Postea autem per exteras, id est sæculares potestates contra Sardicenses canones (*concil. Sard. can. 15*) eandem administrationem cum abbatia in tertia provincia ultra Remensem provinciam sine mea conscientia obtinuisti. Ad quam abbatiam sine mea licentia quoties tibi placuit, perrexisti, et quandiu tibi placuit ibidem fuisti immoratus, contra Hilarii papæ decreta dicentis (*HILAR., epist. 8*): Illud non potuimus præterire quod sollicitudine diligentiore curandum est, ne præter metropolitanorum suorum litteras aliqui episcopi ad quamlibet provinciam audeant proficisci, quod etiam in omni genere officii clericalis per singulas debet ecclesias custodiri.

* Et sic antea Zosimus (*ZOSIM., epist. 5 et 9*), et postea sanctus Gregorius (*GREGOR., lib. iv, epist. 51*) decreverunt. Propterea quoque semel ac secundo litteris canonicis evocatus ad ordinationem episcopi in Ecclesia Cameracensi provinciæ nostræ pastore destituta, unde apostolica sedes me suggerente non modice laboravit, nec ipse venisti, nec pro te vicariam personam, vel litteras tui consensus, ut regulæ sacræ præcipiunt, ad me direxisti. Unde Symmachus papa ad Eonium ex sacris regulis promulgavit (*SYM., ep. 11, ad Cæsarium*), ut si quilibet episcopus metropolitano pontifici juxta canonicam definitionem vocatus obtemperare noluerit, noverit succidendum se, quod non optamus, ecclesiastica disciplina. Sed et hinc a me conventus, nullam satisfac-

tionem, nec etiam humile responsum mihi ac coepiscopis nostris exhibuisti. Post hæc more tuæ instabilitatis ac inconstantiae contra domnum regem in tantum te sine ratione contumaciter erexisti, ut et administrationem palatinam, et ipsam abbatiam tibi auferret, et a te exaggeratus duriora ingerenda tibi proponeret. Unde et scriptis, et verbis pro te satagens illum tibi reconciliavi. Indeque sicut sciunt plurimi, contra illum te iterum erexisti, et mandata sua, ut ad eum venires, contemnens, adeo illum ad iracundiam provocasti, sicut omnes in istis regionibus sciunt, ut coactus te per fideles suos sicut infidelem appeteret. Tu autem ante inauditam excommunicationem in meos, et multorum archiepiscoporum et episcoporum parochianos, sed et in ipsum regem sine mea conscientia contra sacras regulas jaculasti. Unde multos scandalizasti, et maximum scandalum non solum Ecclesiæ, sed et regi ac regno intulisti, cum lex prohibebat ut per alienam messem transiens falcem non mittas, sed manu spicas conteras et manduces (*Deut. xxiii, 25*). Falcem, inquit beatus Gregorius, judicii mittere non potes in ea segete (*GREG., ad interrogat. Augustin resp. 9*), quia alteri videtur esse commissa, sed per effectum boni operis frumenta Dominica vitiorum suorum paleis exspolia, et in Ecclesiæ corpus monendo et persuadendo, quasi mandando, converte.

« Post quam præsumptionem, adhibitis mecum confratribus nostris, te et cum eo pacificavi et episcopis, quorum parochianos excommunicasti, ut in te synodali sententia non inveherent, persuasi; sed et eosdem a te excommunicatos, licet non sine labore, adminiculante tamen domno rege, adversum te conquiescere feci. Sed tu addens pejora prioribus, sic domnum regem, sicut mihi longum est enarrare, et multi sciunt, iterum exaggerasti, ut causa tuæ castigationis, te, sine mea voluntate, sineque meo consensu, aliquantulum detineri juberet. Tu vero causa tuæ injuriæ, me inconsulto, et sine consensu coepiscoporum Remensis provinciæ sicut petitio a clericis Laudunensis Ecclesiæ mihi porrecta demonstrat, presbyteros et comministros ecclesiæ ac parochiæ tibi commissæ excommunicasti, ut nemo in eadem parochia missarum officia celebraret, neminem parvulorum, etiam in mortis urgentis periculo constitutum, baptizaret, nullum ad pœnitentiam quisquam, nec etiam obeunti communionem viatica muneris subveniret; nulli defuncto in sepeliendo humanitatis obsequium exhiberet; donec aut tu ipse ad eos venires, aut a sede apostolica inde relationem reciperent. Quod audiens, fateor, vehementer exhorruui, et proinde ad te, metropolitana sollicitudine, litteras misi, monens et hortans te, ut tam exitiabilem excommunicationem et impietatis colligationem in tuum et multorum periculum intentatam, quantocius solveres. Sed et ad ministros Laudunensis Ecclesiæ, timens immane multorum exitium, certissimas et irrefragabiles definitiones evangelicæ veritatis, et apostolicæ auctoritatis, atque

sacrorum canonum et apostolicæ sedis direxi, quatenus secundum easdem definitiones, quæ in nullo convelli possunt, ex eadem periculosa et irregulari excommunicatione agerent et ipsi satis. Sed quia meæ admonitioni obedire non voluisti, nisi ad te iterum exinde litteras, sed et ad clericos Laudunensis parochiæ, et nec sic te ad obediendum invitare prævalui. Post hæc, quærens adinventiones, ut te a metropolitana subjectione posses exuere, libellum de antiquorum Patrum scriptis ante sacros Nicænæ synodi, et aliorum sanctorum canones editis collegisti, in quibus sententias inter se dissonas, et contra evangelicam et apostolicam, atque canonicam et apostolicæ sedis auctoritatem immiscuisti, et eidem libello sine metropolitana et coepiscoporum Remensis provinciæ conscientia ac consensu subscripsisti, et a clericis ecclesiæ tuæ, necnon et a parochianis presbyteris subscribi fecisti. volens te a subjectione tuæ metropolis exutum ostentare, et privilegium metropolitanæ sedis annullare, quasi non possem impietatis tuæ colligationes canonica auctoritate, sine tuo consensu, ac sine synodali conventu in parochia tua dissolvere, cum de certis et manifestis causis, quæ in nullo nobis sunt dubia vel obscura, et de quibus finitivas sententias, quæ nulla possunt ratione convelli, a sanctis Patribus promulgatas habemus, synodale consultum, vel coepiscoporum nostræ provinciæ consilium, vel consensum non debeam exspectare, et a regulis præstitutis, ut sanctus Leo, dicit (Leo, ep. 84, c. 2), nulla aut negligentia, aut præsumptione discedere, nec etiam sedem apostolicam inde inquietare, sicut ipsius sanctæ sedis beati pontifices Innocentius, Zosimus, Cælestinus, Leo, Hilarius, Gelasius, Gregorius, et alii plures ejusdem sanctæ sedis rectores in decretis suis ostendunt, » et reliqua.

Item datis auctoritatibus Gelasii papæ : « Post præfati denique, inquit, monstruosi libelli a te monstruose collecti tuam tuorumque subscriptionem, litteris quarum exemplar habeo, denuo te communi, ut ea quæ in parochia tua contra rationem et auctoritatem egeras, studeres corrigere, sed admonitioni meæ non paruisti. Deinde ex præfatis epistolis Romanæ sedis pontificum ante Nicænam synodum scriptis libellum a te collectum, et versiculis in nomine domni regis Karoli titulum, per venerabilem quondam archiepiscopum Wanilonem in Gundufi villa coram episcopis qui adfuerunt, mihi direxisti, de quo tibi scripto respondi, cujus exemplar habeo, monens te, ut sacris canonibus et apostolicæ sedis decretis ex eisdem sacris canonibus et apostolicæ sedis promulgatis, fidem accommodares, et debitam obedientiam illis dependeres. Inde in Actinjaco Remensis parochiæ tibi coram episcopis dedi libellum in 55 capitulis auctoritates ecclesiasticas continentem (Sym., in Atteniac, ann. 870), contra illa quæ in præfatis tuis duobus libellis collegeras, monens ut a talibus et hujusmodi reprehensionibus te cohiberes, (12) Exstat apud Aimonium lib. v, c. 24.

A et te sacris regulis subdens, pacem et sanctimoniam secundum Apostolum sequi studeres (Hebr. xii). Tu autem nullam inde meæ admonitioni satisfactionem exhibuisti, quin potius rotulam prolixissimam contra veritatem et auctoritatem, ac rationem contextam in eadem synodo obtulisti et præfatum tuum monstruosum libellum, a te et a tuis subscriptum in eadem synodo protulisti, quem ibidem accipiens hactenus servo. Et cum me vidi post tot admonentes nihil apud te posse proficere, schedulam porrexi in synodo episcoporum decem provinciarum (syn. Duziacensis, an. 871), ab eisdem venerandis episcopis quærens consilium, quid contra tuam pertinacem contumaciam agere possem, et illa, quæ tibi ac parochiæ tuæ contra colligationes tuæ impietatis direxeram, coram illis relegi feci.

B
C
D
« Unde et ab eisdem episcopis prædictis sacri conventus auctoritatibus, quoniam injuste ac irregulariter tantas et tales excommunicationes agere præsumpsisti, et a domno rege impetitus, quoniam jura illi a te super sacra præstita non observasti ; sed et quia res suæ proprietatis contra leges divinas et humanas Invasisti, et a Normanno in synodo accusatus, quoniam eum de rebus tua concessione atque consensione a domino Karolo sibi beneficiatis, sine auctoritate regia, armata militari manu, et turba vulgi collecta, cum gladiis et fustibus primum quidem uxorem suam, quæ ibi sine ullo erat, et postea illum ipsum contra leges et regulas expulisti, et omnia sua, quæ ibi habuit, abstulisti sed et a tuis hominibus accusatus, quia contra leges divinas et mundanas eis sua beneficia abstulisti, ut synodalem censuram evaderes, dedisti regi et mihi in eadem synodo professionis tuæ libellum de regulari obedientia tua, quem habeo ; et tu negare non potes, quoniam ipsius exemplar (12) de manu mea in eadem synodo accepisti, sicut in processu monstrabo. Sed ut vir duplex animo, et inconstans in omnibus viis tuis (Jac. i), statim in crastina misisti mihi per Harduicum venerabilem Vesontionensem episcopum, ad profitendum et subscribendum tibi breviculum ita se habentem : Et ego Hincmarus Remorum archiepiscopus tibi Hincmaro Laudunensis Ecclesiæ coepiscopo tuum debitum, sacris præcipientibus canonibus, privilegium conservabo, et in quibuscunque ecclesiasticis negotiis indigeris, secundum sacras regulas debitum tibi jure adiutorium archiepiscopali auctoritate adhibebo. Quæ causa non solum non de humili, verum nec de sano sensu processit. Injustum quippe ac irrationabile videtur, ut archiepiscopus a sacris canonibus non exorbitans, excedenti episcopo suffraganeo a se ordinato, professionis ac subscriptionis libello, sicut postulaveras, satisfaceret. Sicut enim secundum Scripturam minor a majore benedicitur (Hebr. vii), ita prorsus minor a majore iudicatur, ligatur vel solvitur, sicut et in decretis Gelasii demonstratur (GELAS., ev. 4 et 13), Juste igitur

et rationabiliter tibi hinc respondetur ex Jacobo : **A** Petisti et non accepisti, eo quod male petisti (*Jac. iv*). Sed et in eo quod tibi a me subscribi proposuisti, ut tuum debitum, sacris præcipientibus canonibus, privilegium conservarem, petisti quod voluisti, sed nescisti quod dixisti, quoniam ut sanctus Hieronymus dicit: Privilegia singulorum communem legem facere non possunt (*HIERON., in cap. 1 Jonæ*). Et sacri canones provincialibus episcopis, et eorum ecclesiis vel sedibus, privilegia scilicet privatas leges, vel jura privata generaliter non dederunt, quia quod omnes generaliter habent, jus speciale et dignitatis lex privata esse non valet. Sed metropolitanis episcopis ac metropolitanis sedibus privilegia tribuerunt. » etc., de sacris canonibus et decretis papæ Leonis subnexa. Post quæ subinfert :

« Quapropter quando talia mihi ad profitendum et subscribendum misisti, scire debueras, quod in istis regionibus nemo pene ignorat, quia municipium Lauduni, in quo es ordinatus episcopus, ab exordio sui, postquam a Marcobrio prætore, ut produnt historiæ, conditum fuit, nunquam inter sedes provinciales Remorum provinciæ. in paganismo, vel in Christianismo, nomen vel locum habuit, donec sanctus Remigius quindecimus Remorum archiepiscopus, certis quibusdam accidentibus causis, primus ibidem ordinavit episcopum, et eidem municipio, de rebus Remensis metropolis satis superque ditato, ipsum comitatum, in quo consistit, partem scilicet ex Remensi parochia delegavit ; sed semper fuit Remensis provinciæ municipium, sicut hodieque et alia municipia in Remensi parochia, quæ in subjectionibus loco ac nomine permanent. Non igitur privilegium, sed municipatum tibi debere servari convenerat petere, quia sicut Patres nostri ac magistri Ecclesiæ tradunt, Paulus apostolus non se civem, sed municipem appellat, dicens : *Ego homo sum quidem Judæus a Tharso Ciliciæ, non ignotæ civitatis municeps* (*Act. xxi*). Natus quidem apostolus in oppido Galiliæ Giscali fuit, quo a Romanis capto, cum parentibus suis Tharsum Ciliciæ commigravit. A quibus ob studium legis missus Hierosolymam, a Gamaliele viro doctissimo, sicut in subsequentibus ipse memorat, eruditus est (*Act. xxi*), Et ideo non se civem, sed municipem, a municipio, id est, territorio ejusdem civitatis, in quo nutritus est, appellat. Dictum autem municipium, quod tantum munia, id est tributa debita vel munerera reddat. Nam liberales et famosissimæ causæ, et quæ ex principe proficiscuntur, ad dignitatem civitatum pertinent. Nec mirum, si se Tharsensem, et non Giscalitem dicat, cum Dominus ipse in Bethlehem natus non Bethlehemites, sed Nazarenus, a loco in quo nutritus erat, cognominatus est. Et tu ergo in diœcesi Remensi natus, et in metropoli Remorum nutritus, et in municipio Lauduni ordinatus, non te civilem vel civicum, sed municipem, videlicet tributarium seu munerarium, utinam spiritualium donorum episcopum, et excepto quod a pluribus

A episcopis es ordinatus, pene vicarium episcopum, quem Græci chorepiscopum vocant, debueras recognoscere, ac per hoc non privilegium tibi ascribi, sed municipatum ; nec contra privilegium tuæ metropolis te oportuerat rebellare, quod non ageres, si animo Paulus, scilicet *pusillus et humilis* esses. Unde timendum est, ne et in hoc perditionis filium imiteris, qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur (*II Thess. ii*). Cui quantum ex te fuit, tradidisti eos quos irregulariter, ut præmisi excommunicasti, non ut, secundum Apostolum, spiritus eorum salvi (*I Cor. v*). sed quantum furor et indignatio tua prævalere potuit, perditii essent in die Domini. Quas colligationes impietatis, ut sæpe dictum est, et semper dicendum est, quoniam regulariter contra votum tuum dissolvi, te adversum me erexisti. »

B Item, post auctoritates super illicita excommunicatione : « De sacramentis autem a te regi præstitis non est mihi necesse aliquid scribere, quoniam pene omnes sciunt, quid de perjurio (si forte illud admisisti) Dominus in lege (*Deut v*) et prophetis (*Zach. v ; Mal. iii*), et in Evangelio (*Matth. v*), et per apostolos (*Jac. v*) ac Ecclesiæ doctores atque magistros dicat. Et quia, ut in decretis apostolicæ sedis dicitur, nolumus exaggerare quod gestum est, ne cogamur judicare quod justum est, quoniam quod inde tibi in synodo reputatum est, judiciario ordine comprobatum non est, sed regia benignitate intermissum est, omisi hinc regulare iudicium ponere, ut te ad conscientiam tuam remitterem. Pervasio autem rerum proprietatis regiæ a te perpetrata manifestissime claruit, quia nunquam res ipsæ juris Ecclesiæ Laudunensis fuisse legaliter probatæ sunt, nec sua, vel cujusquam alterius donatione, vel concessione ab eadem Ecclesia possessas fuisse monstratum est. Unde super hominem tuum Teduinum, cui easdem pervasas beneficiasti, legaliter conquistum est. Sed et proclamatio adversum te Nortmanni vera fuisse claruit, nec testibus indiguit, quoniam tam manifestissime hoc, quod inde contra leges et regulas egisti, adeo omnibus in istis regionibus patuit, ut nulla tergiversatione factum tegi, aut excusari valeret. Nam constat multis esse notissimum, et tu in scriptis tuis domno regi et mihi directis hoc confiteris, quoniam ad deprecationem Rodulfi et Conradi, easdem res postquam domnus rex illas a longo tempore de ecclesia Laudunensi abstractas, eidem ecclesiæ sua potestate restituit, ipsi domno regi illas sine mea ac coepiscoporum nostrorum et coministrorum tuorum conscientia atque consensu beneficiasti, quatenus eidem Nortmanno illas beneficiaret. »

C Item post aliquas datas auctoritates : « Et hoc a te ita irrationabiliter factum irrationabilius dissolvisti, qui armata militari manu, et permista vulgi multitudine cum armis et fustibus, et tumultu maximo, sicut dicunt qui factum illud viderunt et audierunt,

eumdem Nortmannum, qui ipsas res a te regi concessas, per regis beneficium retinebat, violenter et sine regis auctoritate, ac verbo, vel litteris expulisti, et expulso illo, illas invasisti, et in eas intrasti, ac possedisti, cum sint leges et regulæ, sit etiam rex portans gladium ad vindictam malefactorum (*Rom. XIII*), sint episcopi, et canones ad iudicanda crimina sacrilegorum, ut si ipse Nortmannus pervasor rerum ecclesiasticarum foret, gladio, id est vindicta regia puniretur, si sacrilegus comprobatus esset, episcopali et canonico iudicio iudicaretur. Sunt etiam iudices, et sunt leges, quorum et quarum iudicio, si quid forte tibi, et Ecclesiæ tibi commissæ injuste factum erat, legaliter et regulariter emendaretur. »

Item post quædam præcipue beati Gregorii præceptionum decreta: « Denique ex eo quod tui homines se ad regem reclamaverunt, quoniam ab eis sua beneficia, qui apud antecessores (tuos præservierunt, injuste et irrationabiliter abstulisses post datum regi et mihi libellum in synodo de regulari obedientia tua, secundum sacros canones, et decreta sanctæ sedis Romanæ pontificum, ex eisdem sacris canonibus promulgata, electos iudices episcopos apud me expetisti, et tres, secundum Africanum concilium (*conc. Afric. can. 63, 88, 89, 94*), scilicet Actardum, Ragenelinum, atque Joannem a me tibi designatos suscepisti, et eorum, atque apostolorum Deum timentium iudicio, in domni regis sicut postulasti, præsentia de quibusdam decretum fuit, ut beneficia sua, quæ irrationabiliter perdididerant, recuperare deberent. Quorumdam autem eorum causa usque ad alium tractatum, certis causis intervenientibus non diffinita, sed die alia diffinienda remansit; et tu ante diffinitionem contra sacros canones, et sine ulla necessitate vel ratione, fuga lapsus, regularem diffinitionem exspectare contempsisti. »

Item post aliqua de canonibus: « Et ab electorum, iudicio, ut prædixi, incaute ac inhoneste fuga lapsus abscedens, pitacciolum irrationabiliter confectum, et manu tua subscriptum, ac præfatæ professioni tuæ usquequaque contrarium, per Ermenoldum diaconum tuum, vi Nonas Julii, indictione 3 mihi misisti, quod ita se habet (s3):

« Reverendissimo Remorum archiepiscopo HINC-
MARO sanctæ Laudunensis Ecclesiæ HINC-
MARUS, Deo miserante, episcopus, debitam in Christo devotionem. Vos scitis quia ab universali sanctæ Romanæ Ecclesiæ papa, Patre quoque nostro et magistro Adriano (*Adrian. II*) his vocatus existo, et vos ipsi in quaternionibus mihi a vobis in Attiniaco palatio, coram archiepiscopis et episcopis, qui adfuerunt, datis, quod ad eadem sedem venire totidem vocatus detrectem, me reprehendistis; si vitio scriptoris, pro detrectem, quod est dissimulem vel differam, detractem, quod valde tractem non ab re accipi potest, intercharaxatum non fuit. Unde vos nunc pro amore Dei omnipotentis, et reverentia S. Petri

(13) Evstat ad finem opusculi LV Capitul.

A exposco, sicut et in eadem synodo in eodem Attiniaco a vobis convocata, quod impetrare, non valui, expostulavi, ac jam etiam per integrum efflagitavi annum, et præcipue in synodo apud Vermeriam palatium olim ab orno habita (*Syn. apud Vermer., an. 770*), obsecrando declamavi, nunc quoque et obsecro, et item declamo, ut et hactenus egi, quo vestra archiepiscopali auctoritate apud domni nostri gloriosissimi regis Karoli (*Carol. Calvus*) clementiam obtineatis, quatenus domni et universalis papæ Adriani præceptis ac institutionibus ecclesiasticis, mihi ut omnibus expedit, velut ei qui de omni Ecclesia fas habet iudicandi, liceat obedire, videlicet ut limina sanctorum apostolorum, Petri scilicet et Pauli, merear, ut devovi, et ab eodem insuper vocatus sum, penetrare. Alioquin me vobis ab hinc, ut archiepiscopo coepiscopus obtemperare debet, canonice sciatis obsequi non posse, quia ut decernit beatus papa Gelasius (*GELAS., epist. 4*), nesciunt quid loquuntur, qui decretis sanctæ Romanæ Ecclesiæ sedis præsulum quasi canones opponunt, quibus contraire contra canones est ipsos se erigere. Iste Gelasius papa venerabilis et sanctus omnes decretales epistolas venerabiliter sanxit suscipiendas, nec ea venerabiliter suscipit, licet ad totum caput inclinet, qui eis non obedit, sed potius porro obvias manus inferens, quod sine periculo agi non potest, respuit utpote qui de se iudicari non prospicit. Nam velimus nolimus, aut eis parebimus, aut eorum iudicio percelleremur, quorum neminem aliqui quique reprobare valemus. De archiepiscopis autem Remigio ac Harduico, quod mihi per Teutlandum diaconum mandastis, privilegio sanctæ Romanæ Ecclesiæ non præjudicat, sed quod eis eadem sancta sedes de me voluit ac disposuit committere, commisit, vos vero quod vestrum est agite. In Domino Jesu Christo bene valete. Ego Hincmarus sanctæ Laudunensis Ecclesiæ episcopus sponte subscripsi. »

« De quo pitatio tibi distuli respondere putans te retractare, et a tua contumacia resipiscere: tu autem non quievisti, sicut causa brevitatis omitto. Et post hæc per clericum tuum Bertharium domno regi tuas litteras direxisti, excusans te quoniam ad illum, sicut tibi mandaverat, venire non posses, quia febricitans, ut te sol tangeret sufferre nequibas: sed tibi Romam eundi licentiam daret, secundum votum tuum quod vovisti, quando altera vice febrem habuisti, ut ad sanctorum apostolorum limina, sicut voveras veniens, ibidem ab eadem febre liberareris. Is autem domnus rex coram episcopis et aliis fidelibus suis, qui adfuerunt, tibi per eundem clericum tuum remandavit, mirum et non verum esse quod diceres, quoniam ad illum venire non posses, et Romam adire valeres. Venires autem ad illum, et si ipse pro causa rationabili te illucire velle cognoscere posset, tibi licentiam non denegaret. Tu vero ad illum venire noluisti, donec circa Kalendas Septembris tertiæ indictionis, ad Silvacum de colloca-

tione fratris sui Ludovici rediit, quo obviam illi veniens, nihil cum eo, sed nec mecum, per te vel missos tuos, aut litteras tuas de licentia tua Romam eundi dixisti. Sed et quando missi domni apostolici Remis fuerunt, quotidie per septem dies, cum rege et mecum locutus fuisti, et inde nihil dixisti. Quod dicis te in synodo apud Vermerium, indeque apud Attiniacum licentiam eundi Romam petisse, et impetrare non potuisse, omnes episcopi, qui in eisdem synodis fuerunt, liquidosciunt quoniam cum de tuis insolentiis increpabaris, timens regulare iudicium, vel regis castigationem, licentiam eundi Romam petebas. Cum vero videbas, quia et rex et episcopi erant tibi placabiles, de ipsa licentia nihil dicebas, sicut nec modo facis, donec aliquam novitatem, ut soles, quam semper timendo exspecto, iterum facias, de qua compellatus solitam cationem de tua recantes. Petitio autem tua apud domnum regem talis fuit, quando ad eum venisti, quia sicut plures et pene omnes in istis provinciis scire dicuntur, et patet, addens gravibus graviora, velut ipsa sacrorum canonum demonstrant iudicia, nescio quibus machinationibus exquisitis a te jussio est principalis elicitata, ut de his de quibus electos iudices secundum sacros canones expetisti, non solum eorum querela, quorum causa usque ad alium tractatum diffinienda remansit: verum et quæ, ut dixi, in domni regis præsentia electorum iudicum sententia diffinita fuerunt, sine metropolitani conscientia, sineque canonico et episcopali iudicio, per iudices sæculares, Helmigarium scilicet mercati palatini Telonearium, et Flotharium ac Ursionem villarum regiarum majores refricarentur, contra canones, qui ab ecclesiasticis ad majoris auctoritatis ecclesiasticos iudices, et non a majoribus ad minores, nec ab ecclesiasticis ad sæculares, neque a consensu partium electis provocari permittunt. A quibus iudicibus sæcularibus a te petitis quædam ex diffinitis refricata et immutata, quædam vero ex diffiniendis sunt diffinita, adinventitia reputatione, sicut ab ipsis, qui in eodem placito fuerunt, dicitur, de non necessariis et inconvenientibus juramentis reperta, et a te coram prædictis iudicibus ipsis tuis accusatoribus, quos contra electos iudices sicut expetieras, suscepisti, proposita, quatenus et is de quo legaliter ac regulariter diffinitum fuerat, ut beneficium suum haberet, quod contrarationem et æquitatem perdiderat, eadem adinventionem dimitteret, et illi quibus iudicatum fuerat, ut quoniam tu post expetitum electorum iudicium, idem iudicium subterfugisti, beneficia sua usque ad legalem difinitionem tenerent, beneficia ipsa desererent, et tu quod incæpisti evindicares; cum sicut tibi non licet de accusatione, sive criminalis causæ, sive civilis, relicto ecclesiastico, publico purgari iudicio, ita etiam non licet tibi postposito vel contempto ecclesiastico, iudicio, ad sæcularia iudicia convolare, vel quemcunque, nec etiam laicam personam pertrahere, neque ad forum suum sequi, si ipsa persona laica consenserit ecclesiasti-

A cum subire iudicium, sicut lex Valentiniani, quam probat Ecclesia, demonstrat. »

Item post ostensas auctoritates: « Et non pertrans-eat etiam tuam considerationem, cur domnus rex tuæ petitioni annuerit, ut unde in præsentia illius electos iudices episcopos secundum sacros canones accepisti, sine conscientia metropolitani, sineque ecclesiastico iudicio consenserit, ut seculares iudices ad retractanda ea quæ difinita fuerunt, vel ad diffinienda, de quibus iudices acceperas, demum acciperes. Scio enim et certus sum hinc illum canonicum scire iudicium, et miror ac doleo cur tu hoc videre non voluisti, aut Deo iudice arrogantia cæcatus non potuisti. Inunge igitur, secundum consilium Apocalypsis Joannis, collyrio oculos tuos ut videas (Apoc. III), et albuginem arrogantia de oculo mentis, id est intellectu tuo, abjicere valeas, et pensa ne forte domnus rex, quem toties exacerbasti, sciens divina iudicia atque eloquia, hinc in annuendo votis tuis cogitaverit contra te sententias divinas de his qui duræ cervicis et indomabiles corde sunt: *Qui nocet noceat adhuc* (Ezech. II), et *qui in sordibus est sordescat adhuc* (Apoc. XXII), *ut impleant peccata sua semper* (I Thess. II); et: *Dimisit eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis* (Psal. LXXX); et: *Nonne hæc condita sunt apud me, et signata in thesauris meis? mea est ultio, et ego retribuam eis in tempore, ut labatur pes eorum: juxta est dies perditionis, et adesse festinant tempora* (Deut. XXXII). Et cum tantarum transgressionum inveniaris obnoxius, non cessas me provocare, ut de promisso pitacio tuæ professionis atque subscriptionis, de quo tibi, ut prædixi, respondere hactenus distuli, sed et de aliis tuis professionibus atque subscriptionibus vel lacessitus rescribam, quatenus professionum et subscriptionum tuarum historias plures legentes, si forte sunt qui adhuc eas ignorent, earum diligentiam cautelam quoque et utilitatem cognoscant. Et primum quidem respondebo tibi de præfato a te subscripto pitacio, in quo scribis in adminiculo tuo te a me reprehensum. et esse me ostendis reprehensibilem. Sed ego sprete reprehensione tua, qua me quasi sub quodam excusationis velamine, de scriptoris vitio more tuo evidenter reprehendere satagis, qui aut differentiam verbi detractem [*rest. pro detractem*], quod in meis scriptis tibi datis posui, nesciam, aut scriptoris vitium in eis corrigere non sapuerim, vel emendare neglexerim, et ex mea reprehensione tuam ostentare scientiam, Cham Noe filius (Gen. IX) voluisti, non solum in verbi illius differentia, sed et in alio verbo, quod ad ostentationem tui in tuis adinventionibus iteratum inveni; et cum hinc meam insipientiam voluisti ostendere, tuam studuisti apud scholasticos stultitiam propalare. Pro me nihil curo dicere: Mihi enim pro minimo est ut a te iudicer (I Cor. IV), aut sine dilectione a tua scientia reprehendar. Sed ne apud illos, qui tecum rumusculos captant, gloriaris quasi me mutum effeceris et elinguem, qui

solus nostris temporibus thesauros sapientiæ et scientiæ penetrans introisti, hic causa compendii prætermittens, cum mihi vacaverit, ostendam quid regularum grammaticæ artis auctores, quid orthographiæ doctores, quid sanctæ Scripturæ tractatores inde sentiant atque dicant. »

Idem post nonnulla : « Sed et alia sunt hinc ex sacris canonibus et apostolicæ sedis decretis, quæ mihi hic ponere longum fuit, in opusculo 55 capitulorum, quod ad tuam commonitionem, et correctionem atque instructionem tibi dedi, potes relegere, præter epistolas præmissas quas tibi direxi ad redarguendam tuam temeritatem contra evangelicam veritatem, et apostolicam atque canonicam auctoritatem, contraque sedis apostolicæ decreta, in tuam et perniciem multorum præsumptam, sicut in synodo plurimorum episcoporum est comprobatum. Sed et præter alias epistolas, ac alia scripta, quæ tibi direxi, vel dedi ad comprimendam tuam insolentiam, et commonendam ac instruendam tuam dilectionem, ut ageres juxta Domini dictum : Quid quærit Dominus Deus tuus a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et facias voluntatem ejus, obediasque ipsius imperio (*Deut. x*) ? Quæ frater sollicita cordis intentione revolve, et recogita quid sit quod dixisti : Quia ex tunc quando mihi litteras illas misisti, ut archiepiscopo coepiscopus obtemperare debet canonice, scirem obsequi mihi te non posse ; et revoca ante oculos tuos, quod coram episcopis decem provinciarum professus es, et manu propria subscripsisti : scilicet quia privilegio metropolitani provinciæ Remorum Ecclesiæ, secundum sacros canones et decreta sedis apostolicæ ex sacris canonibus promulgata pro scire et posse te obediturum profiteris et subscripsisti. Dic, frater, quando et ubi, vel in quibus a te requisivi vel extorquere volui, ut mihi contra hæc in aliquo obedires ? qui nunquam tua, sed juxta Apostolum, te quæsivi (*II Cor. xii*), et qui meas injurias, scilicet meæ personæ, facile, Deo gratias, possum dimittere, sicut et quotidie pro te omnipotentiam Domini devote exorans facio ; injurias ordinationis divinæ, quæ a tua insolentia exquiruntur, ut metropolitano privilegio canonice non subdaris, in eum redundantes, qui Spiritu sancto suo, a quo promulgati leguntur et creduntur canones, instituit, patienter ferre non possum, nec debeo, quin tantum inde non satagam quantum potero. Nam sicut sollicitudo et primatus totius Ecclesiæ catholicæ sanctæ sedis Romanæ pontifici divinitus est collata, ita et unicuique metropolitano ac primati provinciæ sollicitudo sibi delegatæ provinciæ, per sacros canones Spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia consecratos noscitur esse commissa, » et cætera. Sequuntur denique plura de professionibus et subscriptionibus ejusdem Hincmari, et correptionibus ejus usque ad finem operis. Item aliud opus incipiens ita :

« HINCMARUS Remorum episcopus HINCMARO Laudunensi episcopo.

A « Vir diversis flagellis a diversis attritus dicit : *Qui me comedunt non dormiunt* (*Job xxx*), ac si diceret, non quiescunt. Et tu, frater, me tuæ linguæ flagellis atterere, et venenosis scriptis tuis ad iracundiam provocando inficere non quiescis. Sed qui illum servum suum custodivit a murmurationibus, me peccatorem, et fragilem in se confidentem potest custodire a rancore et malitia contra tuas falsas criminationes. Post alia multa super dolorem vulnerum meorum addens (*Psal. lxxviii*), dicis : Sicut in scriptis tuis perversis invenio, quia apostolicæ sedis potestati derogas. Unde nemo sanum sapiens tibi unquam credit, vel credet, quoniam et ipsa scripta quæ ad apostolicam sedem sæpissime misi, et illa quæ tibi resultanti sæpe transmisi, te revincent, et in isto sæculo, et in futuro judicio. Non enim de me verum esse valebis unquam, vel usquam probare quod dicis : Ab his, inquit, a quibus pro apostolicæ sedis privilegiis, quæ Christi sunt usque ad mortem fas erat decertari, prædicatur et docetur, in his quæ eadem sedes statuit, velut respuendum probari. Sed tu probaris ejus privilegio resultare, qui secundum sacros sanctorum conciliorum canones supra positos, ab ipsa prima sede atque ab omni Ecclesia catholica comprobatos, ut revera Spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentia consecratos, et juxta decreta ipsius sanctæ sedis, ex eisdem sacris canonibus promulgata, metropolitano privilegio, semel et secundo ac tertio commonitus, obedire detrectasti, ut colligationes impietatis (*Isa lxxviii*), quas contra evangelicam veritatem, et apostolicam atque propheticam auctoritatem, contraque sanctorum canonum, et decreta ipsius venerandæ sedis exitiabiliter, in tuum, et multorum periculum colligasti, dissolveres. Insuper contra sacras regulas adversus metropolitanum privilegium libello perniciose subscripsisti, et subscribi fecisti. Unde in synodo conventus ab episcopis decem provinciarum (*syn. Duziacensis*) libellum professionis de futura tua obedientia subscriptum manu propria, quem habeo, porrexisti. Contra quem iterum resubscripsisti. Nam ego decretales epistolas sedis apostolicæ diversis temporibus, pro diversorum Patrum consolatione, vel consultatione ab ejusdem sedis pontificibus datas, et venerabiliter suscipio, et venerabiliter suscipiendas dico et scribo, et sacrosanctorum conciliorum canones cum decretis apostolicæ sedis, ex eisdem sacris canonibus promulgatis, et recipiendos, et custodiendos, et servandos, sicut supra ostendi, profiteor. Et quod dicis, te auidire obloqui de judicio domni papæ Nicolai, si de me dicis, mendacium dicis. Nam quod ille de Rothado sive de Vulfado judicavit, non contradixi, sed sicut ipse præcepit obedire curavi. De eo quod dicis de Rothado, quia in ejus depositionem non consentisti, subscriptiones tuæ manus propriæ te revincent, Nihil enim inde egi, quod mecum non egeris ; nihil judicavi, quod non judicaveris ; nihil subscripsi, quod non subscripseris. Habeo enim illas ipsas manus tuæ subscriptiones. »

Et circa hujus operis finem : « De aliis vero, quæ in scripto apud Attiniacum dato mihi impropere mendaciter dicis, tibi respondere non curo. Sed scias quia non sum oblitus quod scriptum est in Isaia propheta (*Isa. xxxvii*), quoniam S. Ezechias arctatus angustia, blasphemias epistolas sibi directas in templo coram Domino expandit, et ad eum clamavit, et exauditus est. Expandam autem manus meas ad Dominum cum blasphemis et superbissimis scriptis tuis mihi a te directis, orans ut, quando scit, et quando vult, et sicut scit et sicut vult, te convertat ad veræ pacis et dilectionis atque debitæ obedientiæ dilectionem [*for.*, directionem], et me liberet a labiis iniquis, et a lingua dolosa (*Psal. cxix*). Et dominæ meæ beatæ et gloriosæ Dei genitricis Mariæ meritis, ac precibus sancti Remigii, cujus privilegio derogas, exaudiet me adjutor in opportunitatibus in tribulatione (*Psal. ix*). Et quia beatus Hieronymus de his, quorum adversum me gratis suscepisti officium, dicit : Audiant canes mei (*HIERON. præfat. in Job*), tu qui de filio in fratrem, indeque crevisti in coepiscopum, et post adeo profecisti, ut in canem meum excreveris, accipe hanc perversi contumaciæ tuæ pitacioli exigente causa, prolixam responsionem. Cum autem mihi vacaverit, succinctus de aliis perversis, et incompositis scriptis tuis, in quibus quædam mendaciter, quædam reprehensibiliter me reprehendendo, quædam fecte humiliter, et vere superbe scripsisti, rescribam, et in illo scripto, quia lego dixisse Dominum : Jam non irascar tibi amplius (*Ezech. xvi*), quantum mihi adhuc paret de hujusmodi altercationibus tibi scribendi finem imponam. De hoc quod dicis, quia dicunt de me homines : Qualis est ille avunculus, qui talia suo nepoti scribit ? dicant et de te ipsi homines : Qualis est ille nepos ab avunculo suo talis ut tunc erat assumptus, et talis sicut nunc est in spiritali ac temporalis honore effectus, qui talia sibi exigit ab invito avunculo, ne talis ab aliis, sicut a nepote suo depingitur, æstimatus, per eum blasphemetur nomen Domini (*Rom. ii*) et vituperetur ministerium ejus (*II Cor. vi*), secutus Apostolum scribentem ad Corinthios, contra se blasphemantes, et vilipendi ab aliis laborantes ? Egit quippe doctor egregius ut, dum ipse qualis esset agnoscitur, et vita et lingua male prædicantium ejus prædicatione vilesceret, illos videlicet commendaret, si se absconderet, eumque se non ostenderet, errori locum dedisset. Dicunt etiam et ipsi homines de te : Qualis est ille nepos, qui talia contra suum avunculum, et nutritorem atque ordinatorem machinatur, et quantum potest mali agit, et plusquam potest agere cupit, sicut tu in die magni judicii manifeste videbis, si te antea inde non recognoveris, et dignis pœnitentiæ fructibus non emendaveris ? Multum me fatigas, et merito, non tibi imputetur, sed fatigationem meam consolatur, quod sicut tibi scripsi, beatus dicit Gregorius : Etsi Æthiops niger in balneum intrat, et niger de balneo exit; tamen balneator denarium balnei sui non perdit. Timeo de te meo Alexandro

A quod de suo dicebat Paulus : *Alexander ærarius, multa mala mihi ostendit, reddet illi Dominus (II Tim. iv)*. »

CAPUT XXIII.

Quæ Alfrido Transrhenensi episcopo, et cæteris quibusdam episcopis scripsit.

Alfrido Transrhenensi episcopo scripsit quædam pro rebus S. Remigii sitis in Thoringia, quas eidem commiserat, ut redditus ipsarum ipsi tempore opportuno dirigeret, interdicens, juxta depositionem B. Remigii, ut nemo colonos ipsarum in suo præsumeret opprimere servitio; item, quod easdem res cuidam suo in beneficium dederit homini, rogans ut eidem homini solatium in quibuscunque indigerit ferre studeat; Adventio, Mettensium præsuli, super quadam fidei quæstione, de qua fuerat interrogatus ab ipso; item, de itinere quod idem Adventius Romam petiturus debebat incipere; item, de adventu suo ad denuntiata a rege synodum, pro memorata quæstione tractanda; item, pro filio neptis suæ quem eidem committebat; item, pro his quæ idem Adventius ei mandaverat de Hincmaro Laudunensi episcopo, breviter intimans quæ bona erga ipsum gesserit, et quæ prava ille contra gerebat; item, petenti consilium quid agere deberet, Karolo in regnum Ludovici fratris sui senioris ipsius veniente, significans quid egerit ipse, quando Ludovicus regnum Karoli pervaserat, et quid eidem tunc agendum foret; item, pro acceleranda ordinatione Berardi Ecclesiæ Viridunensis electi, et vocati episcopi; item, pro excommunicatione Karlomanni, quam mittebat ei, significans qualiter eandem tractare deberet; item, pro missis ipsius Adventii, quos Romam direxerat pro causa Bertulphi Trevirensis archiepiscopi, mirans cur sibi non significasset, qui ei renuntiavissent; item, pro litteris Ludovici regis, quas idem Adventius ei direxerat, et ut litteras, quas ipse dominus Hincmarus Ludovico mittebat, ipse præfatus præsul ei aut mitteret, aut donaret; item, pro litteris ipsius Adventii, quas ei miserat, intimans de adventu legatorum suorum pallium a sede apostolica Bertulpho archiepiscopo deferentium, exhortans etiam, ut de regum concordia laboraret; unde, quia semper laboraverit et laborare decertet, innotescit, et de mulo, quem sibi mitti petierat, quia hoc animal ipse dominus Hincmarus non haberet, nec sedere soleret, et alia quædam; item, pro excommunicationis discretionem, quia excommunicatos significaverat a se quosdam malefactores Mettensis Ecclesiæ, homines scilicet Walterii comitis, et Lambertii, deprecans ut apostolicam regulam et episcopalem servet in hujusmodi negotio patientiam; item, quo debeant ordine consecrari metropolitanus atque diœcesanus episcopi. Ercamrao Cathalaunensi episcopo, de quibusdam reprehendens quæ non libenter audiebat de illo, admonens et instruens qualiter se agere debeat, et ut monitis apostolicis diligenter attendat; item, pro cujusdam villæ incolis, quos irrationabiliter ab omni consola-

tione divini ministerii, propter quoddam homicidium, non ab ipsis patratum, removerat, intimans quomodo nec charitatem, nec discretionis moderationem in hoc facto custodierit; item, pro absolutione cujusdam ab ipso excommunicati, pro quo Guntarius Coloniensis episcopus eidem litteras deprecatorias miserat, quas ille-suscipere noluerat, ostendens qualem se erga delinquentes, et qualem erga recognoscentes episcopus exhibere debeat. Hilmerado Ambianensi, pro quodam monacho, qui presbyterum et monachum in monasterio sancti Richarii occidit, pro quo domnus papa Nicolaus litteras eidem domno Hincmaro direxerat, pœnitentiæ tenorem continentes; item, pro litteris Adriani papæ (14), quas ei pro quodam presbytero miserat, monetque ut apostolicis obediat jussionibus; item, pro quodam presbytero, qui ad eum clamaverat, quia, pro eo quod arma de cujusdam ebrii manibus, qui eum occidere volebat, extorquens, projecit et fugit, idem episcopus ab eo et Ecclesiam suam et facultates ejus tulisset. Unde redarguit eum, quod contra auctoritatem sacrorum canonum erga præfatum egerit presbyterum, mandans quid fiendum, et quid juxta canonicam sit auctoritatem de hoc observandum. Item redarguens eum quare in torpore negligentiae requiescens, pravorum consiliis uteretur, cum et ætate et corporis infirmitate ad finem vitæ urgeri videretur, ostendens ei ex sanctarum monitis Scripturarum, quibus transgressionibus inveniretur obnoxius; item, pro quodam presbytero, mandans et interdicens auctoritate metropolitana, ut nullum præjudicium ei faciat, sed ad synodum convocatam die denominata sibi occurrere studeat; item, pro hac eadem re, intimans quia si non occurrerit ad synodum secundum præceptum papæ, quod synodus de eo judicaverit in ipsum sit exsequendum. Isaac Lingonensi, pro quodam regio milite ab ipso excommunicato, suadens ut mitius erga eum ageret, propter instantem de infestatione paganorum necessitatem, notificansque qualiter ipse agere soleret in talibus excommunicatorum causis, et quia illud anathema non duret amplius, nisi quandiu homo in peccato perseverat; item, pro nepotibus ipsius, qui apud eundem domnum Hincmarum nutriti fuerant, et alia quædam. Hungario episcopo, pro excommunicatione Balduini qui Judith viduam regis filiam sibi furatus fuerat in uxorem, unde et ab episcopis hujus regni fuerat excommunicatus.

Hortatur autem eundem Hungarium, ut admoneat Roricum Normannum, nuper ad fidem Chrisli conversum, ne recipiat eundem Balduinum, neque præsidium ferat: sed et quod centum [i. si cæteri]. Nortmanni per ejus consilium, ut audierat, post conversionem ipsius istud regnum deprædati fuissent, hoc digna pœnitentia emendare studeret. Fulcrico Trecassino episcopo, Ecclesiæ Remensis alumno, gratias referens pro epistolis quibusdam Augustini ab eo sibi missis, et de libro Didymi, quem Fulcri-

(14) Hæ epistolæ Nicol. I et Adriani ad Hincmarum non exstant.

Acus mitti petebat, ac de Ecclesiis monasterii Orbacensis, admonens eum, ne contra matrem suam, Ecclesiam scilicet Remensem, et patronum suum sanctum Remigium aliquid perverse agere præsumeret. Odoni Belvacensi, quem filium charissimum sæpe vocat, multa fidenter [ms., fideliter] scripsit. Pro epistola siquidem Adriani papæ, quam sibi miserat super appellatione cujusdam presbyteri ex Ambianensi parochia, ut assumat idem Odo pro hac laborem, quatenus Hilmeradus episcopus papæ jussis obediat, et qualiter scripta, presbyter idem Roma detulerat, prudenter tractare debeat; item, pro quibusdam regis hominibus inter se discordantibus, ut commoneat eos ad pacem venire, indicetque ipsis, quod nisi hoc egerint, ab eodem domno Hincmaro excommunicandi sint; item, pro synodo, quam rex præceperat habendam non in tempore congruo, petens consilium quid inde agere debeat, rogans etiam sibi remandari quid rex responderit de illis hominibus quos se excommunicaturum significaverat, et de aliis necessariis causis. De quibusdam quoque scriptis, et Græcorum quæstionibus, et homiliis beati Petri cæterisque rebus; item de responsionibus ad objecta Græcorum, quas idem Odo colligens descripserat, et domno Hincmaro miserat. Unde Deo gratias refert, quia se ipsumque uno spiritu potatos invenit, et quid de his sibi videatur simul conferendum esse significat, sed et apud regem semper eum excusatum fieri rogat, qui tunc in ejus servitium, diversis infirmitatibus detentus, abire non potuerit, rememorans etiam de discordantibus, unde jam mandaverat, ut eos ad pacem redire moneret, laudans eum quod de his quæ in litteris suis ei significaverat, ut Deum et fratrem diligens, studiose ac episcopaliter egerit, et ut regem commoneat, et inde ministerium suum facere rogat, sibi quoque rescribi, de quibusdam, quæ inter se et regem versabantur. Quædam etiam intimans, quæ secreto Joanni episcopo notificaret de synodo tunc, ut rex jusserat, non agenda, et quare tunc convocari non deberet, addens de quibusdam quoque scriptis, quæ illi remittebat, vel quæ sibi mitti poscebat; item de ordinatione Willeberti, cui rex episcopium Cathalaunense dederat, ne in ipsius ordinatione ab ordine debito declinaret, intimans quod irrationabiliter Cathalaunenses, post obitum sui episcopi, de sua ipsa necessitate fecerint, et quod ad regem litteras suas pro electione præfati Willeberti miserint, decretum vero suum ad archiepiscopum, sicut mittere debuerant, ut inde quæ agenda essent canonice ageret, non miserint, insinuans qualiter inde rite facere debuissent; sed quia non fecerant, quid exinde cautius agendum sibi videatur, edisserit, et prudenter attendendum mandat, ut regularis electio fiat, et postremo, sicut ipsius prudentiæ melius inde videretur, hanc ita disponeret; item, de causa parochiæ ipsius Odonis quæ inter ipsum et Rothadum Suessionensem episcopum ventilabatur, simulque de presbytero, qui

epistolam papæ Roma detulerat, ut regem admoneat modificans ejus animum, ne contra Dominum aliquid faciat in Ecclesia Dei, vel episcopali ordine non pro Hincmaro nepote suo se tantum id dicere asserens, quantum pro ipso seniore suo rege, ne ipse taliter peccaret, unde æternaliter periret; item, de correctione epistolæ suæ, quam illi pridem miserat, ab imperito scriptore corruptam, et de his quæ objiciebantur Hincmaro scandalizatori suo, item, de litteris, quas pro eodem Hincmaro regi mittebat, ut ipse Odo eas illi porrigeret, et qualiter eas receperit, vel his annuerit, sed et de aliis sibi sciendis petit litteris sibi remandari; item de causa Erpuini episcopi, qui ad condictam synodum venire non valebat, ut causam ipsius Odo inter ejus personam et accusatores ejus exsequi studeret, et si ad integrum id agere non posset, eundem Erpuinum et accusatores ejus ad synodum apud Pistas agendam abire commoneat: item, de litteris sibi ab Odone missis, in quibus compererat insurgere quosdam monachos contra sacram auctoritatem, et de privilegiis Corbeiensis monasterii; item pro itinere suo ad regem; item gratias referens Deo, pro satisfactionis et correctionis dulcedine, qua in litteris ipsius Odonis multam recognitionis ejus de his unde redarguerat eum reperit benignitatem; item pro electione Suessorum episcopi post obitum Rothadi; item, pro conventu synodali super responsione ad epistolam Adriani papæ; item, pro litteris regis, quibus præceperat episcopos regni a domno Hincmaro convocari, ut prohiberent filium ipsius regis Karolomannum a præsumptione cessare, quam criminabatur contra patrem exercere; item, pro ordinatione Ansegisi Remensis dioceseos monachi in episcopatu Senonico; item, pro libello historiæ de ortu S. Mariæ, et homilia B. Hieronymi de Assumptione ipsius Dei Genitricis, quæ quidam monachus Corbeiensis monasterii non esse recipiendam contendebat.

Ad quæ respondet idem domnus Hincmarus, præfatam historiam nos habere ad lectionem, non ad proferendum auctoritatem: homiliam vero eandem a sancto Hieronymo asserit catholice dictatam, sicut et stylus, et cautela sensus, et intellectus, et alia certa indicia monstrant, et certæ personæ, per quas de partibus orientalibus tempore certo delata ad regiones nostras pervenit, fidem faciunt. Subjungit quoque de libello ipsius Odonis contra objectiones Græcorum, quædam se in eo commemorans adnotasse, quæ retractanda et corrigenda forent; item, pro ordinatione Hedenulfi secundum jussionem Joannis papæ ad episcopum Laudunensem diu pastore vacantem; item pro ratione lunæ paschalis, et lectione quam Adalardus abbas inde composuit; item pro eadem re, gratias agens Deo pro sollicitudine ipsius Odonis, qua studuit investigare mysticam paschalis solemnitatis observationem, et cætera; item, pro itinere suo ad concilium papæ Joannis, ut ad id ipse quoque venire festinet; item, de in-

quisitione ab ipso Odone et præfato Hedenulfo tractari judicii Auriniaci monasterii, pro regimine Ricoaræ abbatissæ, quæ contra leges idem usurpaverat monasterium, monetque ut suggerat regi, ne ageret inde qualiter alienis peccatis implicaretur. Idem de itinere suo non ad regem terrenorum præsentiam, sed ad regis æterni judicium, ad quod jam se festinare per continuas indicatægrotationes; item, pro ordinatione Hetilonis, quem plebs Noviomagensis episcopum sibi elegerat ordinandum, aliaque nonnulla eidem sæpe direxisse reperitur scripta. Hildegario Meldensi episcopo, pro parochianis ipsius quibusdam, qui homicidia in Remensi perpetrare parochia scribit, exhortans ut eos salvare quocunque valeat consilio et auxilio procuret, adjuturum se spondens, ut ad pacem venire queant.

Scribit quoque ad eundem quemdam De judicio aquæ frigidæ libellum. Joanni Cameracensi petenti commendatitias dari sibi Romam proficiscenti litteras, ex nomine domini Hincmari Adriano papæ offerendas, rescribit; quod si redditurus obsequium Cæsari, Romam velit ita pergere, ut obsequio Deo debito Cæsaris contrarium non esset obsequium, canonicas libenter ei litteras tribueret; sin autem pro causa Lotharii regis, quæ inter eum et ipsius uxorem diu ventilata fuerat, quoniam commendatitias in hac re dare litteras non valebat, reprehensibiles dare non audeat, quia nec debeat, præsertim cum nuper domnus Adrianus litteras ei suæ auctoritatis per Actardum Namnetensem episcopum miserit (ADRIAN. II ep. 13), in quibus significaverit se certamina, quæ sedes apostolica per antecessores suos Benedictum et Nicolaum in hac causa certaverat, sequi, monens eum, ut quod super hoc negotio gestum est, nullatenus enervari consentiat, intmansque qualiter excommunicata fuerit Waldrada. Addit etiam, quod sine consilio coepiscopum litteras ei dimissorias, maxime pro re incerta dare nequireret; item, de obitu Lotharii regis, exhortans ut sine dilatione ad Karolum (*Carolus Calvus*) regem veniat; item pro quodam presbytero Cameracensis parochiæ, qui seipsum castraverat, frequenti monitus id agere visitatione, nesciens quid inde sacri decernerent canones, consiliumque dat, monens, ut diligenter investigetur quibus sit modis admissum, et interim per indulgentiam presbyter idem maneat in ordine suo, donec in provinciali synodo quid exinde tenendum sit inveniatur, quod nec præceptis evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum reperiat adversum: item, gratiarum referens actiones pro beneficiis sæpe sibi ab eo impensis, petens ut requirat sermonem sancti Augustini De lapsu monachi et viduæ, ac sibi ad transcribendum mittat, vel transcribi faciat, et ad proximam synodum sibi afferat. Expositionem quoque Bedæ in Proverbiis Salomonis ad eandem synodum sibi deferri petens. Intimat etiam quod papa Romanus Karolo regi, et episcopis ipsius regni quædam mandata direxit, de

quibus in synodo sit necesse tractari ; unde et rex metropolitanis regni sui litteras miserit, præcipiens, ut coepiscopos suos ad eandem convocarent synodum ; item, pro parte decimæ, quam sibi significatum fuerat, ab antiqua regia capella tulisse, et altari, quam noviter sacraverat, addidisse ; quod quia contra regulas esset, emendare, si sit actum, suadet ; item, pro quodam presbytero, qui ad sedem Remensem proclamaverat, præjudicium se pati questus ab eodem præsule suo, interdicto sibi cum rebus suis officio quoque sacerdotali, nec sponte confesso, nec regulariter convicto, pro tumultu et homicidio perpetrato, ubi interfuerat, et invictus arma defendendo se sumpserat, hominemque vulneraverat, non tamen eum qui occisus fuerat. In quibus litteris ostendit ex auctoritate sacra, quid discretionis sit in hujusmodi causa tenendum, et quæ sacrorum canonum sint adhibenda capitula.

Scribit ad eundem et alia quædam. Ragenolino Noviomagensi, pro quodam presbytero qui ei litteras ab Adriano papa detulerat (15), præcipientes ut si episcopus idem quod injuste fuerat actum circa eundem presbyterum corrigere differret, post primam et secundam admonitionem domnus Hincmarus hunc Ragelinum canonica usque ad satisfactionem percelleret auctoritate. Unde et litteris eum monet, ut jussis obtemperet papæ, et quare vel ipsi, vel aliis quibusdam episcopis talia venire solerent ab apostolica sede mandata, declarat : quia scilicet in judicandis subditis regularem non sequantur tramitem discretionis, et quoniam ad auctoritatem metropolitanam interrogando atque obediendo recurrere negligant ; item, pro visitatione Morinensis Ecclesiæ post obitum Hunfridi episcopi, juxta dispositionem regis : item, pro Rothado quodam ipsius episcopi amico, qui sua, quæ illius commiserat fidei, se fraude perdidisse querebatur ; consilium dans quid inde faceret, ne ad synodalem sententiam perveniret. Villeberto [*ms.* Guiloberto] Catalaunensi rescribit ad ipsius consulta pro Gangulfo comite, ut de his quæ contra eum se fecisse vel negabat quædam, vel confitebatur aliqua, juxta præceptum apostolicum leniter ageret, quatenus in hoc legem Christi, charitatem scilicet, adimpleret (*Gal.* vi), et ad satisfactionem dilectionemque sui utcumque posset, et industria eundem comitem provocans, illi suam clarescere benignitatem permetteret. Decens enim esse, ut primordia sui sacerdotii devotione atque dilectione commendaret. Item pro quodam presbytero transgressore, ut secundum beati Gregorii monita, de ipsius absolute faciat, juxta prophetica de confessione pœnitentis, et apostolicam de judicio et misericordia sententiam ; præmissum vero comitem, quem significaverat jam de culpa sua ex integro se recognoscere, patris illius, qui filium prodigum lætus recepit (*Luc.* xv), benignitatem sequens, benigne suscipiat, et viceco-

(15) Hæc Adriani epistola non exstat.

mitem pacis inter eos procuratorem tanto benignius admitteret, quanto Dei esse filium pro Evangelii veritate recognosceret ; item, pro duobus vasis salariis quæ rex sancto Stephano mittebat, et aurea cruce cum sanctorum reliquiis, quam regina delegabat altari ejusdem sancti ; item, pro inquirenda causa, juxta regis mandatum, quæ versabatur inter episcopos Odonem et Rothadum ; item pro ordinatione Arnoldi Tullensis episcopi, ut eat obviam pro hoc Adventio et Berardo idem petentibus, ad eandem scilicet ordinationem celebrandam in pago Metensi, secundum regis jussionem ; item, cum Odone, ut loquantur simul apud regem, pro synodo provinciali convocanda ; item, consulenti si de monacho, necessitate cogente, valeat archidiaconum constituere ; item, pro quodam homine suo ab ipso excommunicato, quem quia irrationabiliter audierat ligatum, monet diligenter absolvi ; item, pro synodo Joannis papæ [*Joan.* viii] domno Hincmaro ab imperatore Karolo missa, quam idem Villebertus transcripserat. Jubetque ut ad vicinos sibi episcopos Berardum et Arnoldum eandem transmittat, etc.

Sed et alia quædam scribit eidem ; Hildebaldo Suessionensi, pro quadam ecclesia, de qua contentio agitabatur inter ipsum et Odonem Belvacensem episcopum, quam rex destrui præcipiebat ; item, pro ministris Orbacensis monasterii ordinandis, et de quibusdam fratribus, qui ab eodem monasterio irrationabiliter exierant, reversique postea recepti fuerant ; item, pro quibusdam presbyteris ex monasterio sancti Crispini, de quibus domnus Joannes papa eidem domno Hincmaro scripserat, et de quibus diffinitum fuerat, ut extra claustra monasterii non pergerent, et eadem censura eis paterne temperetur ; item, pro ordinatione Hadeberti episcopatum Silvanectensis Ecclesiæ ; item, pro litteris Joannis papæ a quodam criminato presbytero delatis, quas a sacris canonibus et sanctorum decretis Patrum manifeste discordare commemorat, unde et qualiter agendum sit, utile dat consilium ; item, ut secum simul ad præsentiam Joannis papæ pergeret, qui Trebas pro quibusdam causis diffiniendis advenerat ; item, pro constitutione regum, filiorum Ludovici, unde mandaverant ei episcopi, abbates, et comites, qui cum ipsis erant, ut ad eos litteras et missum suum dirigeret, quod et fecit, mandans huic episcopo, ut ad eos proficiscens, quæ Deo inspirante invenerint, votis et orationibus prosequatur ; item, cum Waltero, Gisleberto et Angelino episcopis, ut convenirent secum ad peragendam jussionem præfati papæ Joannis inter Hedenulfum et Hincmarum Laudunenses episcopos, cum sacrorum observatione canonum ; item, exhortatoriam ad eundem Hildebaldum corporea infirmitate detentum, in qua juxta petitionem litterarum confessionis illius, absolvit eum reconciliando, licet per absentiam corporalem, et alia nonnulla scribit ad ipsum. Atulfo [*i.* Octulfo, et *infra*] Trebasino, de reliquiis sanctorum, quas

ille significaverat, ostensis mirabilibus, se reperisse, qualiter easdem disponat, et de ecclesia sancti Petri, quam restruere tractabat, qualiter ageret; ac de infirmitate, vel evasione sua, et cætera; item, de villis Boletico et Fago, quæ debitas presbyteris, decimas recusabant dare, quid esset agendum; item, pro mandatis papæ Joannis de Hincmaro Laudunensi ad eundem Atulfum ab ipso papa directo, quid illi sit observandum. Waloni Metensium præsulī, ad litteras quas illi direxerat pro documentis vitæ pastoralis, et confœderatione fraternæ unitatis, atque de repentina ipsius provectione, ut confortabilia sibi verba remandaret expetenti; item, pro quodam presbytero, cui domnus Hincmarus quasdam res Remensis Ecclesiæ conjacentes in Vosago commiserat, qui eas male tractaverat, et nonnulla contracta fuerant ex eisdem rebus in potestatem Metensis ecclesiæ; item, pro consilio, quod ab eo petierat, de contentione quarumdam rerum, quæ versabatur inter Metensem et Treverensem Ecclesiam, et de pallio a sede Romana sibi obtento, unde archiepiscopus ipsius litteras papæ suscipere noluit; item, pro ordinatione Virdunensis episcopi, quem post obitum Berardi contra regulas provehi compererat, hanc epistolam suam sacris institutionibus instruens, et qualiter ordinandus, vel non ordinandus sit episcopus, divinis auctoritatibus ostendens, et alia præterea quædam. Hedenufo, quem post Hincmarum Lauduni ordinaverat episcopum, pro quibusdam diaconis, quos ei dirigebat ad sacerdotium provehendos; item, pro quodam orphano, cui suam afferebat idem episcopus hæreditatem, et alia quædam. Arnolde episcopo, pro quibusdam, qui homicidium perpetraverant in Remensi parochia, et pacem obtinere non valebant, sed pœnitentiam facere quærebant, quam in hac parochia non poterant agere, quid de ipsis observandum foret; item, pro consilio quod petierat sibi dari super adventu Ludovici Transrhenensis, et quid ipse domnus Hincmarus eidem regi eum ad se venire jubenti remandasset. Franconi episcopo, pro litteris commonitoriis, quas jussione regis mittebat Hugoni imperatoris Lotharii nepoti, rogans ut et idem Franco missum suum talem cum misso ipsius mitteret, qui eum salvum ducere et reducere posset; item, pro Eurardo, quem communem suum et ipsius filium vocat, et ut pro eo apud Ludovicum regem Transrhenensem, et reginam intercedat, obsecrat, et cætera. Bernoni Cathalaunensi, pro Noviomagensis Ecclesiæ missis, qui ad se post obitum Rainelini episcopi sui venerant, ut eos idem Berno ad præsentiam regum perducatur, et eisdem regibus litteras hujus domni Hincmari relegat, et intelligere faciat, et pro hac causa tam apud reges, quam apud palatinos, secundum ministerium suum intercedere satagat; item, pro electione pastoris præmissæ Noviomagensis, vel Tornacensis Ecclesiæ, et quia formam visitationis, vel electionis Adalberno episcopo et eidem Ecclesiæ

transmiserit, monens ut petat reges, et Hugonem abbatem, ut quantocius sibi litteræ a regibus super hac causa mittantur, quia ipsa Ecclesia sine detrimento diu vacare pastore non poterat; item, pro eadem re, et aliis quibusdam. Adalberno, pro visitatione præfatæ Tornacensis Ecclesiæ, ut eidem suam visitationem solerter impendat, et frequenter electionis formam clero plebique relegat, et inculcet, ne per ignorantiam ab eadem forma in aliquo deviet; item, pro electione pastoris ipsius Ecclesiæ, et quia multi laborarent, ut non per ostium intrarent (*Joan. x*), non timentes, neque verecundantes fures fieri et latrones, et quia mandandus sit ad præsentiam regum, quo cum perrexerit loquatur secum, ut qualiter hinc de cæteris sibi sit agendum simul considerent, et cætera; item, pro querimonia et proclamatione cujusdam presbyteri ejus parochiæ, ostendens qualiter episcopi rusticanarum parochiarum Ecclesias disponere debeant, et gubernare: monens, ut legat sæpius homiliam beati Gregorii ex evangelio: Designavit Jesus, et alios septuaginta duos. Regula quoque pastoralis ejusdem beati Gregorii (*GREGOR. hom. 17 in Evang.*), cum sacris canonibus frequentius relegatur, et quæ [i. regulas, etc., relegat, ut quæ] ibi sequenda leguntur, viriliter exsequantur: et quæ cavenda inveniuntur, sollicitè caveantur. Hertiloni [*al. Hedit.*] Noviomagensi, ut in adjutorium et fidelitatem regum, et orationibus, et auxilio quo potuerit satagat, significans in magna se tribulatione vallatum a barbaris esse, et quod cæteris omnibus deprædatis, tanta quærebatur pro civitate redemptio, quantam explere non valeret; item, quia Ludovicus rex Germaniæ mandaverat illi, ut iret ei obviam, quod tamen non esset acturus in cippo infirmitatis detentus, mandans huic episcopo, ut et per se, et per sibi commissos precibus insistat, pro pace et defensione Ecclesiæ, et si aliquid utilitatis contra paganos facere potuerit, agat cum primoribus regni quantum valuerit.

De incensis quoque monasteriis, quod ille mandaverat, se dolere, et de his quæ necdum erant incensa satis formidare. Sigemundo episcopo, de reconciliatione pœnitentium, et aliis ad sacrum ministerium pertinentibus, de quibus Hildegarium episcopum se significat instruxisse. Item pro benigne tuendis ac tractandis subditis, commemorans eum de corporali medico spiritalem a Deo factum; item ad interrogationem ejus, quid ipse scientiæ requireret a presbyteris suæ parochiæ. Episcopis ad synodum Suessionis (16) ex jussione regis Ludovici Transrhenensis convenientibus legatum suum sacerdotem quemdam dirigens, et pro infirmitatis impossibilitate semet excusans, quidquid favente Domino secundum canonicam institutionem, et episcopale ministerium juste et rationabiliter, æquitate dictante, decreverint, eorum decretis se annuere profitens; quidquid vero sacris canonibus poterit obviare, et a recta fide ac æquitate, et justitiæ tra-

(16) Hæc synodus deest in tom. Concil.

mite valuerit deviare, se in nullo assensum præbere, nec ut idem vicarius ejus assensum præbeat vel coactus, annuere, episcopis diœceseos Ecclesiæ Senonicæ scribit pro electione Ansegisi Remensis diœceseos monachi ad episcopatum Senonicum, consensum suum in ipsius adhibens ordinatione. Episcopis quoque totius regni primoribus, commonens, et exhortans eos intemeratam fidem regi suo Karolo conservare, quando idem rex Romam perrexit; item episcopis, abbatibus, comitibus, et cæteris Dei fidelibus ad quoddam collegium convenientibus, quo ipse corporis infirmitate præpeditus abire non valuerat, gratias agens Deo pro quibusdam primoribus regni, qui ab episcopis aliquantulum dissenserant, at tunc, gratia Dei largiente, beneplacitæ sint unanimitati conjuncti. Significans per has litteras, et missum ecclesiæ suæ comministrum, se de bonis eorum studiis ac dispositionibus congaudere, suadensque ut secundum sapientiam eis a Deo datam, divinis obedientibus præceptis, remotis privatis studiis, et indebitis cupiditatibus, ac noxiis contentionibus, primum quæ ad generalitatis salutem, pacem, et utilitatem pertineant, inquirant, et exsequi procurent: adnectens sacras auctoritates de veste Christi, quæ est Ecclesia Dei, hortansque ut seipsos tota virtute armantes justitiæ zelo erigant, et jugum oneris matris eorum Ecclesiæ, ac virgam exactoris ejus (*Isai. ix*) confringant, et vincula colli filiorum ejus dissolvant (*Isai. lxi*); si qui sint oppressi manum allevationis porrigant; si qui forte depravati cupiditate vel gratia, ad unanimatem gregis Domini reducere studcant; amplectantur consilium beati Gregorii, cæterorumque sanctorum Patrum; et ipse quoque quod illi ad pacem populi Dei et justitiam procurandam decreverint, votis et obsequiis, quantum Dominus donaverit, prosequetur. Subjungit quoque sacras auctoritates de canonice promovendo, vel eligendo episcopo.

CAPUT XXIV.

Quæ abbatibus quibusdam scripta direxerit.

Aliis quoque diversis personis, tam clericis quam laicis, honestis etiam feminis, diversa pro utilitate cujusque reperitur scripta direxisse, nemini adulando parcens, sed commoda cuique pro rei opportunitate suggerere satagens. Ludovico abbati suo litteras misit pro repetendo corpore sancti Deodati, quod quidam Giso, cupiditate rerum ipsius sancti ductus, ex diœcesi Remensi furtim transferri fecerat in Parisiacensem parochiam, inconsulto episcopo in cujus jacebat episcopio. Asserit autem in his litteris se nemini, neque sibi vel proprio suo sanguini, contra divina parcere jura. Sed et indignantem pro his abbatem iterum litteris monere non destitit, hortans et admonens, ut ecclesiasticis regulis satisfacere procuraret; item, pro quodam nepote suo, quem commiserat ei, et pro rebus a rege per dispositionem ipsius domni Hincmari monachis sancti Dionysii traditis. Hilduino abbati

(17) Habita est anno 855, sub Bened. III.

A pro epistola regis Karoli, et misso suo cum litteris ad imperatorem Lotharium perducendis. In quibusse quædam de salute ipsius imperatoris suggerere manifestat, ut emendet, quæ ipsi notificat emendanda, et de censu solvendo ex villa Duceciaco. Item simul cum synodo episcoporum apud Carisiacum habita (17), scribit Hilduino Karoli regis archicapellano et pro Ecclesia Lingonica, quam Wilfadus Ecclesiæ Remensi alumnus contra canonica occupaverat decreta. Unde suggesserat eadem synodus regi, ut alterum ad regendam præfatam constitueret Ecclesiam, et rex jusserat ut episcopi quærent talem, qui posset in episcopali ministerio eidem Ecclesiæ proficere, eorumque vota in Isaac ipsius Hilduini discipulum convenerant, obsecrantes hujus in hoc Hilduini consensum, et deprecationem ipsius pro eo apud regem; Brunuardo abbati, pro rebus sancti Remigii vel colonis Remensis Ecclesiæ in Thoringia constitutis; Adalardo abbati, de amicitia inter ipsos, et qualiter debet esse verus amicus; Grunoldo abbati, pro Sigeberto fideli suo, ut res ejus quæ conjacebant in regno Ludovici, in sua dominatione et tutela commendatas susciperet, et ut regi Ludovico suadeat, ne perversorum credens consiliis, in talia se ulterius immittat, qualia contra fratrem suum Karolum tunc egerat; unde tale dedecus ipsi acciderat, quale non accidisset, si exhortationibus hujus domni Hincmari aquiescere voluisset.

C Trasulfo [i, Transulfo] Corbeiensi cum fratribus sibi subjectis, pro quodam fratre, qui præsumptive abscesserat a monasterio, quem a rege receptum in gratia præceperat idem pontifex ad monasterium festine reverti, pro quo rex rogaverat, ut mandaret, quatenus in monasterio pacifice susciperetur, donec conversationis ejus modus a rege, et eodem archiepiscopo tempore opportuno disponderetur; item, ad eosdem gratiarum referens actiones pro impensa sibi ab eis benignitate, memorans se plurimum in eorum orationibus confidere, et eis devotum existere, commonitoriaque salutis eis dirigens hortamenta, ut quique in ipsis navem Dominicæ gubernationis susceperant regendam, contra insurgentium tempestatum impetus impigra sollicitudine dirigere studeant, et ut persecutione imminente paganorum quacunquerecedendum sit, a bono proposito non recedant, etc.; item, Hilduino, ut certare procuret apud regem pro electione canonica Ecclesiæ Morinensis concedenda, quia et ipse hoc agere satageret quantum posset.

D Adalgario abbati, gratias referens de orationibus ab ipso et fratribus sibi commissis Deo pro se oblatis, et de benedictione donorum ipsius abbatis, commemorans etiam de rebus Ecclesiæ Remensis in Thoringia sitis, quas cuidam Amalrico commiserat, sed ipse male abusus eis divinum proinde iudicium susceperit, quasque idem abbas sub censu sibi dari petebat. Sed idem domnus Hincmarus id agere sine clericorum suorum consilio renuens, mandat ut

easdem ad custodiendum interim suscipiat, et descriptionem earumdem sibi mittere studeat, et postea quod cum ecclesiasticorum consilio ministrorum rationabilius consideraverit, ei remandaturus sit. Item post eadem re post missam sibi descriptionem, significans insuper Ludovico regi se pro iisdem rebus litteras misisse, ad petitionem ipsius abbatis, notificando ipsas res eidem abbati se commisisse, petendo quoque, ut ei solatium ferret, quatenus ipsas ordinare quiete valeret. Sed et Popponi cuidam, compescendo eum ab harum inquietatione rerum; familiæ quoque in eisdem rebus consistenti litteris mandans, quo eidem abbati obediens in cunctis existerent. Anastasio venerabili abbati ac bibliothecario sanctæ Romanæ Ecclesiæ, gratiarum referens actiones pro benedictionibus sanctissimis ab eo sibi per Actardum episcopum directis; suas eidem quoque abbati mittens munera benedictiones. Quædam etiam opuscula suo labore confecta ipsi delegans; item, pro beneficiis sibi ab eo collatis, et ut suggestionem suam domno papæ acceptabilem faciat, et de memoria benedictionis, quam dirigebat ei (*de hoc supra cap. 21.*) Gregorio ejusdem Romanæ Ecclesiæ nomenclatori, et apocriario, asserens quod præfatus Anastasius multa bonitatis insignia sibi de ipso suis litteris intimaverit, et quod magnam fiduciam in ipsius habere posset amicitia sinceriter mandaverit; unde et petit ut isdem Gregorius se inter fideles amicos suos tenere dignetur. Guntario abbati, pro quodam irreligioso monacho, quem de monasterio irreverenter proprio libitu recedere sciverat. Unde valde reprehenditeum, ostendens ex auctoritate regulæ quod ita non debisset eum dimittere; monetque ut cum misso regis perquiratur, et comprehendatur, atque in monasterium reducatur, et in arctissima custodia retrudatur, ejusque culpæ describantur, sibi quoque descriptio ipsa cum proprii episcopi litteris dirigatur, ut secundum sacras regulas cum consilio coepiscoporum de ipso decernat. Gozolino, pro Bernardo nepote ipsius, qui seditionem contra regem moliri ferebatur, hortans ut ab hac intentione studeat eum revocare, et ut ipse Gozlinus pro nullo carnali affectu a recta via declinet; fratrem quoque suum Gozfridum commoneat, ut ambo memores parentum suorum a fidei sinceritate non degenerent; item, querendo cur ad se missum vel litteras non dirigeret, ut facere solitus fuerat, exhortans ut id frequenter pro mutua dilectione atque consolatione facere studeat; item, significans quomodo de dilecto filio ei Gozlinus idem factus sit inimicus, et adhuc charum filium eundem nominat, et injurias sibi ab eo illatas non solum patienter, sed et libenter se ferre depromit, ac petit ut reminiscatur, quia Remensis ecclesia eum regeneravit in Christo, tuncque in clericum sub religione nutriverit et docuerit, de captione paganorum redemerit, ad gradus Ecclesiasticos usque ad diaconatum provexerit, plu-

(18) Ili erant filii Ludovici Balbi ac nepotes Caroli Calvi.

Arimorum monasteriorum per concessionem regum abbatem constituerit. Contra quæ ille potentia elevatus, seditionem quæ in hac Ecclesia, vel in illo regno male grassabatur excitaverit, quibusque similia gesserit, et quantis malis obnoxius sit, proseguendo manifestat; obsecrans ut horum reminiscatur, et vocem Domini se revocantis audiat, animæque suæ misereatur (*Eccli. xxx*), ut salutem consequi mereatur; item, pro correctione ipsius Deo gratias agens, et orans ut confirmet Deus quod operatus est in eo (*Psal. lxxvii*), et det illi et velle et perficere (*Philip II*) quæ sibi sunt placita pro bona voluntate, et cætera quædam. Grunhario [*ms. Grimhario*] abbati, pro rebus sanctæ Mariæ et sancti Remigii in Avernico pago sitis, quas interdixerat Bernardo comiti, mandans huic abbati ut eas describeret, et earum descriptionem sibi deferret. Adalgario vocato episcopo, pro rebus Remensis ecclesiæ in Aquitanis partibus conjacentibus, quas Bernardus Tolosanus comes occupaverat, et quia pretio eas obtinere non potuit, deprædatione pessumdedit, donec Deus inde suum judicium exercuit: quasque idem domnus Hincmarus Agilmaro episcopo commiserat, quando etiam de incestis, et usurpatoribus rerum ecclesiasticarum libellum, jubente rege, ipsi episcopo dederat. Mandata quoque pro eisdem rebus ad eundem episcopum data huic dirigit: et ut cum eodem iste quoque, participato consilio, pro ipsis rebus satagat, hortatur, quosdam designans pagos, in quibus eadem res conjacerent, Avernicum videlicet, Nigrummontensem, Lemovicum, et Pictavum. In aliis quoque pagis, quorum non meminit, sed ab hoc requiri atque describi, sibi quoque ipsam descriptionem mitti petit. Lamberto quoque, quem unice dilectum ac visceralem filium suum memorat, admonens et exhortans qualiter agere debeat erga illos, inter quos conversabatur, et qui cum electuri esse videbantur ad episcopatum Mettensem: præcipue monens pestem Simoniacæ hæreseos in omnibus præcavere. Quia proficere, inquit, in ecclesiastico gradu non poterit, qui ad hoc ut hæreticus fiat, promovetur. Suadet etiam ut regulam pastorem sancti Gregorii festinanter legat ac mente recondat, et secundum eandem regulam se interius et exterius in viam, qua ad episcopatum pervenitur, dirigat, et per quam in episcopatu ad vitam æternam tenditur, corrigat, significans se amicis suis, tam episcopis quam comitibus regni Lotharii pro eo litteras dirigere, fidem facere, quia de consiliis et salubribus ipsius exhortationibus non deviabit, petitque ne mendacem super his apud amicos eum faciat. Hugoni abbati, pro electione Noviomensis episcopi post decessum Ragenelini, petens ut hortetur reges Ludovicum et Karolmannum (18), quatenus voluntatem Dei, et antecessorum suorum consuetudinem in hac causa conservent. Notificat etiam illi obitum Hincmari nepotis sui Laudunensis episcopi, rogans ut pro ejus animæ remedio per subjectos ac familiares suos

Domini misericordiam deprecari satagat [ms, sata-
gaut]. Item, ut præfatis regibus necessarios consti-
tuat nutritios, quia nimis juvenem habebant consi-
liarium, et de his quæ sibi iidem reges pro custodia
Tornacensis parochiæ [j, pro custodienda Tornacen-
si parochia] mandaverant, et quid ipse super his
egerat, quidve illi postea remandaverint, vel quid
ipse rescripserit eis nolentibus assensum præbere
super electione canonica præfatæ Noviomensis Eccle-
siæ; et quia ipse nihil inde aliud egerat, nisi quod
per triginta et quinque annos in hujusmodi negotio
solitus erat. Et quid sibi mandatum postea ex parte
regum, vel ipsius Hugonis in hac causa per Wari-
num clericum fuerit, quasque litteras deinde præfati
reges eidem miserint. Adjungens sacrorum canonum
promulgatas super electione canonica auctoritates,
et ostendens, quod non episcopi de palatio præci-
pantur eligi, sed de propria qualibet Ecclesia, et
quod de ordinando episcopo, non regis vel palatino-
rum debet esse commendatio, sed cleri et plebis ele-
ctio, et metropolitani in electione adjudicatio, deinde
terreni principis consensus, et sic fieri episcoporum
manus impositio; asserens pro certo quod ipse in
neminem specialiter intenderet, nisi ut quisque sit,
secundum sacram auctoritatem ad hoc accederet
officium, et quod spiritale ministerium postulat,
sciret ac faceret, etc. Item mittens ei exemplar
epistolæ, quam regi Karolo, Ludovici Transhencen-
sis filio direxerat, pro regibus adhuc pueris Ludo-
vico et Karlomanno, hortansque ut si potuerit obti-
neat, quatenus idem Karolus (quia filium non habebat)
unum ex his regulis sibi adoptet in filium, et sub
manu boni ac strenui bajuli ad hoc eum nutrir
faciat, ut sibi hæredem aut in totum, aut in partem
statuat; et ut secrete Hugo apud Karolum obtineat,
quo et horum puerorum, et regni hujus causam su-
per se totam suscipiat, et quæque disponenda regio
sunt in ministerio, ipse disponat. Præmittens etiam,
ut scripta sua, quæ Karolo mittebat, ipse
Hugo, si haberentur utilia, et rationabilia, suo
sapienti consilio et prudenti prosequatur stu-
dio; sin secus quam inibi deberet invenire-
tur, sapienter illud commutare, vel si foret
necesse quid addere, vel obtinere satageret. Item,
pro mandatis Ludovici Germaniæ regis, ac suasio-
nibus; primo scilicet ut episcopos Remensis diocæ-
scos eidem regi apud Attiniacum obvios ire præci-
piat; secundo ut ei consilium remandet, qualiter
istud regnum disponat, quid videlicet ad hæc missis
ejusdem regis respondeat, et si Ludovicus ipse adve-
nerit, et rogaverit ut eum in regem consecret, quid
et qualiter inde sit illi agendum, etc. Præterea et
alia quædam abbati scribit eidem.

CAPUT XXV

*Quæ sacerdotibus, vel monasteriis quibusdam
scripsit.*

Gautsuino sacerdoti et cæteris fratribus Deo et
sancto Dionysio servientibus scribit pro quadam
domo sibi quondam ab ipsis concessa, et ex parte ab

A eodem coempta, quam quidam eorum sibi subri-
piens, usurpaverat. Unde miratur, si hoc fratres ita
fieri cohibuerint de eo, qui in nullo, quantum memi-
nit, inutilis eis fuit, sed sicut illis tunc visum fue-
rat, in multis utilis et necessarius apud eos mansit,
et non modica eis obtinuit et reobtinuit. Non hæc
ideo dicens, ut sibi pretiosa sit illa domus ad tenen-
dum, vel corticula, sine charitate, Inquit, vestra, et
cætera; item, Wiligiso cum cæteris ejusdem mona-
sterii monachis, de eo quod audierat eos a quodam
presbytero pretium quærere pro decima; unde maxi-
mam se verecundiam dicit habere propter alios ho-
mines, qui hoc audituri erant. Quod quantum peri-
culum sit, eis ex divina ostendit auctoritate, et ca-
nonum promulgatione, ac deinde: « Absit, inquit,
B fratres, ut alii ecclesiastici et religiosi viri hoc au-
diant, quia monachi de monasterio sancti Dionysii
decimam vendere quærunt, ut de ipso pretio in-
fernum comparent. Multo magis autem absit, ut hoc
laici audiant, quod nemo etiam peccatis publicis
implicatus in mea parochia facere audeat. Si enim ali-
quis de alio monasterio quam de nostro hoc ten-
tare, quanto magis facere præsumeret, ab omni
communione illum de parochia mea excommunica-
rem, » etc. Item, eisdem monachis, pro visitatione
divinæ miserationis, qua admonitus dies suos sicut
umbram declinasse dicit, et se sicut fenum arruis-
se (*Psal. c1*): mittens eorum obsequiis tantulam
benedictionem, ducentos scilicet solidos de meris
C denariis; petensque ut apud communem patronum
beatissimum Dionysium in sacris orationibus sui
memoriam jugiter haberent; poscens etiam pro
Haimone fidei suo pene in extremis posito, quem
dilectum filium suum nominat. Fulcranno [i., Ful-
cranno] præposito, et fratribus monasterii Cor-
beiensis, scribens pro electione abbatis eis a rege
concessa, proque litteris regiis super eadem re, et
adventu ipsius domni Hincmari ad eos. Unde illum
consuluerant, instruit ipsos, qualiter in hac ele-
ctione eis sit agendum secundum doctrinam beati
Patris Benedicti, ut in omnibus magistram sequan-
tur regulam, nec temere ab ea declinetur a quo-
quam, utpote rationem reddituri pro omnibus ante
tribunal Domini nostri Jesu Christi. Magenardo
D præposito (*de hoc supra, cap, 23*), et fratribus in
monasterio S. Richarii degentibus, pro litteris, quas
apostolicus papa regi Karolo, sibi que miserat, pro
quodam, qui monachum, atque presbyterum inter-
fecerat; in quibus litteris tenorem injunctæ pœni-
tentiae exposuerat, admonens ut divinis monitis in
his quæ ipsæ litteræ præcipiunt obedire procurent.
Monachis cœnobii sancti Medardi pro Hainoardo
monacho, qui veniam pro excessibus suis apud re-
gem postulaverat; de quo ex verbo regis mandat,
ut eum vel ad habitandum regulariter inter ipsos
recipiant, vel juxta petitionem illius litteras dimis-
sorias illi ad certum locum faciant, et absolutum
abire cum pace permittant. Sigebodo sacerdoti et
præposito monasterii sanctimonialium Lugdunen-

sis Ecclesiae, super interrogatione qua requisierat ab eo, qualiter oporteret eum agere de inquisitione sibi commissa in Oriniaco monachorum monasterio super abbatissa et praeposito ipsius monasterii, unde interroganti responderat, qui non verbis de talibus, sed scriptis respondere deberet. Quocirca rescribens quoque ostendit quae in legibus, quas catholica probat Ecclesia, et in regulis ecclesiasticis de his scripta sint: praecipiens etiam, ut privilegium ipsius monasterii sibi afferatur, et notificentur ei per certas personas de certis rebus accusationes ipsius abbatis atque praepositi, ut secundum sacras regulas cum consilio coepiscoporum et visitoris Laudunensis episcopi, quia tunc episcopus ibi non habebatur, inde Domino inspirante decernat [i, decernatur]. Quibusdam decanis parochiae Suessionicae, pro quodam presbytero, qui praedictum passus justitiam et iudicium apud episcopum suum Rothadum non valebat obtinere, unde et ipse dominus Hincmarus eundem praesulem monuerat, ut si propter infirmitatem non valeret ipse ad synodum venire, vel missos suos, comministros videlicet Ecclesiae sibi commissae, mitteret, ut res canonice diffiniri valeret; admonetque per has litteras eosdem decanos, et metropolitana praecipit auctoritate, ut presbyteros decaniae suae ad denuntiatum placitum venire commoneant, et cum eis ipsi veniant. Quod si non fecerint, synodalem sententiam apud proxime futuram synodum se noverint accepturos. Sigeberto cuidam sacerdote, pro Heidilone episcopo ipsius, de quo talia se audisse dolebat, qualia de bono laico dici non conveniret, et quia culpabatur quod talem episcopum ordinaverit, asserens se de illo, quem ante non cognoverat, fidei, et testimonio ipsius Sigeberti credidisse, praecipitque ipsi Sigeberto ad se venire, ut ore proprio ei dicere possit, quae de episcopo audivit, et si vera forent, simul considerarent, qualiter illa corrigeret; si vera non essent, qualiter mendacia esse docerentur.

CAPUT XXVI.

Quae viris quibusdam illustribus.

Viro illustrissimo Eberardo, ex principibus imperatoris Lotharii, litteras dirigens pro adipiscenda familiaritatis apud eum gratia quondam sibi ab ipso gratis oblata, congaudet bonis quae de ipso per certas audiebat personas, maximeque [i, maxime quae] per Amolum praesulem, quem sincerissimum, et charissimum vocat patrem suum, mittens ad ipsum cum litteris etiam fidelissimum quemdam missum suum. Item laudans sinceritatis ipsius devotionem erga Deum, et sacrae auctoritatis cultum, principumque unanimitatem, et ecclesiasticae pacis studium, debitumque religionis, monens quoque pro charitatis officio, ut sicut coepit melius ac melius proficiat, quia natura humana, testante Job, nunquam in eodem statu permanet (*Job* xiv), et quia in isto saeculo quacumque praeditus quis potestate contra fluminis tractum navigat; qua de re aut viriliter navigans superiora petet, aut remissis manibus

habet ad ima relabi. Studeat autem praecipue, ut Deo super omnia placeat; deinde ut Ecclesiae pacem provideat; tum ut principibus bona non solum suggerat, sed etiam ingerat. Viris ecclesiasticis et locis sanctis debita privilegia acquirere insistat, populo Christiano pacem et unanimitatem procuret, bene agentibus congaudeat, male agentibus resistat, seipsum, sobrie, juste et pie vivendo (*Tit.* ii), solerter custodiat, et caetera exhortationum valde necessaria. Post quae suggerit etiam de quibusdam necessitatibus, tam ex monasteriis, quam et aliis, pro quibus, et imperatori litteras direxerat, quae in parochia sua ab illius erant auctoritate corrigenda, et reliqua de utilitate animae, et consilio spiritali conservando Fulcrico cuidam (*de eodem supra*, c, 20), praemissi imperatoris magnati, qui uxorem legitimam illegitime dimiserat, alteramque insuper duxerat vocans ad synodum, excommunicationis jam in eum datae, atque in comprovinciali synodo confirmandae pandit modum. Item postquam poenitentiam pro hoc admissio visus est suscepisse, iteranti vias suas, et reverso ad vomitum suum, manifestam dat excommunicationis sententiam, cunctisque id notificare satagit fidelium Christi personis quibuscumque audire contigisset, maximeque episcopis, in quorum videbatur parochis conversari, vel frequentare.

WLFINGO cuidam ministeriali ejusdem imperatoris Lotharii, commemorans familiaritatem, quam quondam ab eo poposcerat, et dilectionem quam ei sponderat, rogans ut innotescat imperatori super epistola quam frater ipsius Karolus (*Carolus Calvus*) rex eidem dirigebat, quatenus eam suscipiens, familiariter distinguat, et secreto legat. Censum quoque de villa Duceciaco anni praeteriti cum censu praesentis anni sibi transmitti jubeat: unde in illius memoria aliquid ornamenti in sepulcro sancti Remigii facere posset, quod ornare, et corpus ipsius sancti in crypta disponebat a novo praeparata transferre. Item pro repetitione praemissi census de villa Duceciaco sex librarum, ne forte suggeratur imperatori, quod cupiditate illectus hunc censum repetat, quem in suos usus nunquam redegerat; sed cupiens evadere periculum, ne silentio suo in diebus suis census ipse depercat, et ipsa villa in alodem vertatur, et ecclesiastica mancipia in servos et ancillas disperiantur, sicut et de multis, tam rebus, quam mancipiis hujus ecclesiae, sed et de ipsa jam villa fiebat. Enitens etiam, ut senior suus inde periculum non incurreret, vel ipse cum ipsius periculo partem non haberet. Asserens quod si cupiditas in hoc eum vexaret, duodecim libras repeteret, quas avus et pater hujus regis inde solverunt, etc. Subinfert etiam quaedam de praefato Fulcrico, qui Roma veniens jactabat epistolas papae pro absolutione sua tam regibus se, quam huic archiepiscopo deferre. De quo monet hunc Wlfingum, ut suggerat regi, ne seducatur in hac causa; sed omne cum ratione cavens periculum,

faciat, ut veniant ipsæ epistolæ coram illo et episcopis, et quidquid melius inventum fuerit inde sequantur, et quia interim quod rationabiliter et canonice factum fuit, non debeat contemni; Nantario amico suo fideli, pro rebus sancti Remigii disponendis in Wormacensi pago, inferens quod quidam homines eum petierint, ut præstaret illis colonos earum rerum ad diversas operas, et quidam ut venatores illorum in ipsis rebus per aliquod tempus manere concederet; quod neutrum se concessisse, vel concessurum esse fatetur, quoniam sui antecessores hoc facere non sunt ausi, quia sanctus Remigius cum grandi maledictione vel interminatione hoc fieri vetuerit (S. REMIG. *in suo testamento*), etc.; Immoni comiti, pro rebus hujus ecclesiæ in regno Aquitanico conjacentibus, ut auxilium ferret earum provisorio, cui committebantur. Gerardo comiti nobilissimo, pro Isaac Lingonicæ sedis electo, ut per ejus hortamen ordinaretur episcopus, quia Wlfadus, qui ipsam occupaverat ecclesiam, canonice non potuit ordinari; item, pro his quæ sibi litteris idem Gerardus significaverat; scilicet quod Karolus Franciæ rex senioris ipsius Karoli Cisalpinæ Galliæ regis regnum sibi vellet subripere, quod ipse domnus Hincmarus nequaquam fieri asserit; de rebus quoque S. Remigii in Provincia sitis, pro quibus audierat domnum Hincmarum ad regem proclamasse, quod se penitus negat egisse, nec quotiescunque necesse fuit, pro ipsius [i, ipsis] rebus ad alium, quam ad ipsum Gerardum, et ad suos fideles inde suggestionem, direxisse; de hoc etiam quod scripserat hic comes se audisse, quod rex iste Karolus monasteria vellet usurpare, quæ beato Petro apostolo idem Gerardus tradiderat: et quia si res ipsius, quæ in hoc regno conjacerent, ab eo forent ablatae, ipse licet invitus res hujus regni, quæ in illo habebantur regno præsumeret; respondet domnus præsul, quia sua voluntate nemo res ecclesiæ in suum periculum usurparet; timere se, asserens ne coram Deo dignus habeatur, ut hoc in tempore sacerdotii sui commissa sibi patiatur ecclesia. Verum tamen si quis præsumpserit, plus illi dolere quam sibi, periculum præsumptoris ex divinis pandens auctoritatibus. Adjiciens quoque de eo quod se monuerat, ut sacri causa ministerii regem a talibus revocaret excessibus, quia prius in illius dispositione talia non perceperat, et de vanis suspicionibus suum non erat seniore corripere, ideo nec inde monnerat. Nunc autem certam et causam habens, et personam, debita devotione ac fidelitate studebit dominationem ipsius monere.

Item pro præfatis rebus sancti Remigii, de quibus idem Gerardus huic archiepiscopo litteris significaverat se condolere, quia devastabantur a multis et plures earumdem vastatores dicerent quod per concessionem regis Karoli, et hujus domni Hincmari easdem res occuparent. Unde notificat eidem Gerardo, quia ex quo easdem res eidem commiserit, nullius alterius eas provisioni delegaverit, nisi tantum Hildoardo cuidam nutrito suo injunxerat, ut majori

A villæ in his quæ necessaria fuissent, auxilium ferret, sub defensione tamen] et tutela præfati Gerardi comitis, addens de cæteris earumdem rerum usurpatoribus quid agendum sibi videretur. Ipsas autem res nulli homini suo vel alterius in beneficium dare auderet, quia sanctus Remigius hoc in suo testamento terribiliter contradixit. Ipse vero comes, qui pro amore sanctæ Dei Genitricis et sancti Remigii, res ipsas in sua tuitione susceperat, sicut bene cœpit, ita viriliter de cætero agere procuret, quoniam in Remensi ecclesia per decem monasteria tam canonicorum, quam monachorum, atque sanctimonialium, amplius quam quingenti pro ipsius præsentis et perpetua salute, in psalmis, et canticis spiritalibus atque sacris oblationibus continui oratores existant. etc.

B Item pro eisdem rebus pene similia. Item mittens ad easdem res ordinandas per ipsius comitis auxilium [i, consilium], atque disponendas, monachum atque presbyterum de monasterio sancti Remigii nomine Rotfridum. Rodulpho illustri comiti, pro infirmitate conjugis ipsius, et pro eo quod ferebatur] idem comes inter regem et quosdam subjectos ipsius] quædam contraria seminare, asserens sibi quoque domnus Hincmarus, quia ab hujusmodi re valde se immunem putabat, hoc ipsum reputari; et quia de his qui erant cum rege talia mandata venirent, quæ non convenissent. Unde nihil eidem comiti scribere posset, neque per alium mandare, donec simul loquerentur, et de talibus quæ vidissent melius ad utilitatem et honestatem senioris sui pertinere, mutuo conferrent, quantocius autem potuisset ad regem pergeret, et cum illo degens, quantumcunque valeret, certaret, ut se coram Deo corde et opere custodiret, orique suo ab ipsis etiam qui putabantur amici, custodiam imponeret (ps. cXL), et de convocatione fidelium regis, et directione ipsius animi, atque discissione hujus regni; sed et interfectione Britonum Herispogii, Salomonis, et Almarchi, atque de itinere reginæ ad regem, prout ipse mandaverat, et quia multum de rege timebat. Item de eo quod in litteris ipsius comitis inter ipsum comitem et regem commotionem cognoverat esse indebitam, unde satis tristis effectus erat. Et quia de his quæ sibi litteris significaverat, apud regem, prout potuisset, satageret, et quidquid inveniret, si ad eum remitteret, ipsi reman-

D dare curaret. Adjiciens quid sibi de hominibus suis acciderit, quos secum super Ligerim habuit, monens et confortans in Domino, ne commoneatur leviter pro talibus, quibus illi qui Deum timere nesciunt, commoventur: sed suum bonum nomen, sicut bene cœpit, usque ad finem perducere studeat. Et quia regis animum jam bene cognosceret, qui licet aliqua sit perturbatione commotus, statim ut cum eo locutus fuerit et ei suam devotionem manifestaverit, sicut decet, et sicut rectum est, eum habebit. admonens, ut juxta Apostolum, omnis indignatio auferatur ab eo cum omni malitia (Ephes. iv). Quod si fieret, pro eo quod rex nepos ipsius esset, plus pium animum erga eum haberet, pro hoc quod

senior ipsius esset, plus humilem haberet animum circa ipsum, etc. Uelfo cuidam nobili viro, multas gratiarum referens actiones, quod talem erga se conservasset amicitiam, ut hominem ipsius sine consensu ejusdem recipere noluisset, et quod idem homo se sine causa dimiserit, et sine licentia sua irreverenter abcesserit, quod nemo suorum adhuc alius fecerat, intimansqualiter eum susceperit, et quam benigne nutrierit, multaque illi bona fecerit, qualiterque iste inter seniore suum et regem missus ad ipsum, inconvenienter egerit. Petit autem, ut nullatenus eum recipiat, antequam secum loquatur, et sciat si rectam contra se idem homo rationem habeat, adjiciens non id se de illo ideo replicare, ut aliquod odium illius teneat, sed ne ille contra justitiam recipiens hunc, in Deum peccet, et in se amicum ipsius offendat, praesertim cum salva amicitia, per ejus licentiam illum habere poterit; Folconi comiti palatii regis, pro quodam presbytero parochiae Suessionicae, qui relicto ecclesiastico ad civile iudicium proclamaverat super accusatore suo, qui probaturum se promiserat esse quod adversus eundem presbyterum proferebat. Mandat autem huic comiti, ne in hac se causa commisceat, antequam ab eo tractetur an id rationabiliter fieri debeat, quia de presbyteri et Ecclesiae causa ad episcopos et ad synodum definitio pertineat, non ad malli vel civilium iudicum dispositionem, etc. Maioni illustri comiti, gratiarum referens actiones pro benignitate et sollicitudine, quam domno Theoderico Camaracensi praesuli, viro sancto, et ecclesiae ipsius exhibere curabat, petitque ut si in eorum diebus idem Dei servus ad communem Dominum transiret, pro electione concedenda clero et plebi ecclesiae ipsius apud Lotharium imperatorem satageret.

De pace quoque procuranda inter reges, unde sibi scripserat, rescribit, quia semper eam desideraverit, et ut inviolata inter eos maneret, prout potuit, commonere curaverit, et quantum Deo cooperante valuerit, inde laborare curabit. Rorico Normanno ad fidem Christi converso, ut in Dei voluntate, et mandatorum illius observatione proficiat, sicut et eum velle ac facere per multos audiebat, et ut nemo ei persuadere valeat, quo contra Christianos paganis aut consilium, aut adiutorium praestet, quia nihil sit proderit baptismum Christianitatis accepisse, si contra Christianos, vel per se, aut per alios quoscunque perversa, vel adversa fuerit machinatus, et caetera, quae prosequitur, episcopaliter intimans, quantum in tali sit machinatione periculum. Monens etiam, ut Balduinum a Dei Spiritu, quo canones sancti sunt conditi, per episcopalem auctoritatem propter filiam regis, quam in uxorem furatus fuerat, anathematizatum, nullo modo reciperet, neque solatium, vel refugium aliquod apud se habere permetteret, ne illius peccatis et excommunicatione involvantur tam ipse, quam sui, atque damnentur: sed talem se exhibere procuret, quatenus ei orationes sanctorum proficere valeant. Luitardo illustri viro, pro his quae

de ipso audiebat et animae illius periculum pertinentia, praecipue de quodam presbytero, quem contra leges de ecclesia eiecerat, et alterum ibi constituerat, efficaciter et episcopaliter monens, ut a talibus se praesumptionibus compescat, quia si non fecerit, ipse quod sacrae leges praecipunt facturum sit in eum, et per omnia regna episcopis usque ad papam Romanum, eum esse mandabit excommunicatum. Presbyterum vero advenam, quem miserat in eadem ecclesia, ab omni Remensi parochia excommunicatum esse designat. Item vocans eum dilectum filium, et ideo sic eum vocare se dicens, ut talem se faciat, quatenus in ejus dilectione recte manere possit, vel, ut item praesul exoptat. Sed audiens eum non talem se exhibere, qualem deberet [i, deceret] erga Remensem ecclesiam, de qua multa bona habebat, ut famulos ipsius ecclesiae inquietans cum pace non sineret, degere, mandat illi ex auctoritate Dei et sanctae Mariae, et sancti Remigii, et sua episcopali, necnon ex banno regis, cujus missus ipse pontifex, erat, ut nullum impedimentum, vel ipse, vel homines sui hominibus Remensis ecclesiae faciant, nec per aliquod ingenium vel per consensum suum: sed si quid rationabile quaerere vult contra potestatem Remensis ecclesiae per legem quaerat. Quia si aliter fecerit, tam per episcopalem auctoritatem, quam per missaticum regis, quod inde rectum fuerit sustinebit. Excommunicat etiam quemdam diaconum ipsius, qui adversabatur famulis sancti Remigii, etc. Theodulfo [i, Theudulfo] comiti, pro praesumptione ecclesiastici ministerii, qua defuncto quodam presbytero abstulerat quae idem presbyter in eleemosyna pro se dari praeeperat, et insuper usurpaverat quae ad ipsam ecclesiam rite relicta fuerant.

Ostendit ergo manifeste quam maximum crimen sacrilegii commissum sit ab eo, sed et quomodo contra humanas egerit leges, et quid inde fieri debeat, et qualiter ecclesiae in potestate et ordinatione sunt episcopi secundum sacros canones, et imperialia capitula. Unde mandat ei, ut juxta sacras auctoritates, et regum praepcepta, quidquid de facultatibus ipsius ecclesiae acceperat praesentialiter ecclesiae reddat, et presbyteris, quibus res commendatae fuerant, restituat, deinde ad se veniat, ut inde medicinam accipiat, quatenus sanus fiat, dans illi spatium septem dierum postquam litteras ipsas acceperit, ut octava die ad se veniat, quo vel si non est ita, debitam rationem reddat, vel si est ita, congruam satisfactionem agat: quod si non fecerit, exemplar istarum litterarum ipse regi transmittet, ut ille suum inde ministerium faciat, et postea idem praesul suum exinde perficiet. Et quoniam audierat quod ipsam ecclesiam idem comes denominato pretio vendere pararet, adjecit: « Propterea sciens, inquiens, quia si vel unum denarium tibi aliquis clericus pro ipsa ecclesia, vel pro alia aliqua in mea parochia, per se, aut per immissam personam dederit, per me ordinatus in ea non erit. Si autem vis ibi habere presbyterum, adhuc mihi talem clericum, qui aptus sit sacro mi-

nisterio, et ego illum inquiram, et illi ecclesiam dabo, et tunc illum ordinabo, si mihi talis clericus satisfactionem fecerit, quod nullum pretium inde donaverit. Et si tu ita facere non volueris, ego ordinabo, qualiter populus ibi officium habeat, usque dum ibi ordinem presbyterum. Cui si aliquod impedimentum contra divinas et humanas leges feceris, et manifestum fuerit, presbyter ibi permanebit, et tu et omnes qui tibi consenserint, ab omni Christianitate usque ad satisfactionem eritis separati. Hæc, chare fili, ideo mando tibi et taliter commoneo, quia salvum et honoratum te cupio, et inter filios ecclesie te in loco filii habere volo. Et si me coegeris, ut sicut Dominus dicit in Evangelio, sis velut ethnicus et publicanus (*Matth. xviii*), non mihi, sed tibi reputare debetis. Postquam istas litteras dictavi, dictum est mihi quod matricularios a ministro meo constitutos de illa matricula ejecisti, et ibi Bovarium [i. e., Bonarium] misisti, et pro illa matricula in pretio unum asinum accepisti. Quod si ita est, non solum criminaliter fecisti, quia contra omnes leges ecclesiasticum ministerium homo laicus usurpasti, et eleemosynam, id est misericordiam pauperum, ac per hoc Deum, qui misericordia miserorum est, sicut Judas proditor, vendidisti. Sed etiam turpiter in hoc nimis fecisti, ut de mendicitate, de qua mendici vivere debent, comes et honoratus regis consiliarius in pretio asinum accepisti, et omnes qui hæc audiunt, pensare possunt qualiter de aliis causis pro amore et timore Dei, et reverentia tui ministerii juste et recte facis, qui de tali miseria sine ulla verecundia turpe lucrum requiris. »

Anselmo illustri viro, pro quodam presbytero, quem apud se accusaverat, sed ad denominatum placitum non venerat, significans purificasse hunc presbyterum canonicè seipsum a crimine coram missis ipsius Anselmi, in conspectu plurimorum tam clericorum quam laicorum, non tamen misisse, quia nec debuerit, in sacramentum plures sacerdotes ipsius testes. Hortatur autem et monet, ut omnem rancorem, quem contra præfatum presbyterum habebat, a corde suo expelleret, ostendens quantum malum sit odium retinere in corde. Interdicit etiam auctoritate Dei et sanctorum ejus, ut eidem presbytero nullum præjudicium vel machinationem inferat, quia si fecerit, ipse inde suum ministerium faciet. Precatur etiam ut justitiam Deo, sibi que faciat de hominibus suis, qui presbyteris quibusdam testibus præmissi presbyteri ausi sunt injurias intulisse, quia si non fecerit, et de ipsis quoque suum facturum sit ministerium. Bernardo comiti Tolosano propinquo suo, pro rebus Remensis ecclesie in Aquitania conjacentibus, quas ille in præstariam sibi concedi petebat, quod idem præsul se facturum negat, quia non audeat, propter testamentum sancti Remigii, quod id omnino fieri prohibuerit. Unde alteri quoque Bernardo comiti Rodomensi [i. e., Rodonensi] scribit ut loquatur cum hoc Bernardo, ne res easdem suis hominibus in beneficium donet, ut eum fecisse audierat, et de inqui-

sitione harum rerum, si rex juberet, per ipsum agenda. Item præfato Bernardo Tolosano pro eisdem rebus, adjurat illum per Deum omnipotentem Dominum Jesum Christum, et per ejus Genitricem, sanctumque Remigium, ut nihil inde præsumat, nec ullum impedimentum mancipiis in iisdem consistentibus faciat: neque Bernardo comiti Arvergico, cui easdem commiserat ad defendendum, inde molestiam ingerat, quia si fecerit, eum a liminibus sancte ecclesie, et a communione fidelium cum plenitudine episcoporum, tam Aquitanie, quam aliorum regnorum segregabit; item, admonens eum pro eadem re, ut conciliet sibi amicitiam sancte Mariæ et sancti Remigii de præfatis rebus, ostendens ex sacris auctoritatibus, quantum periculum sit res sacras injuste retinere, caveatque ne ecclesiasticum iudicium proinde mereatur in hoc sæculo, et æternam perditionem in futuro; item, quia præjudicium, et non modicum damnum Remensi faciebat ecclesie, ostendit eum prædamnatum a sacris canonibus sanctorum iudicio, et a se cæterisque præsulibus, quorum res ecclesiasticas usurpabat; legationem pro hoc præjudicio directam, et tunc iterum cum imperatore ad papam Romanum dirigendam, quatenus ejus auctoritate congregata synodus, eum, cæterosque rerum ecclesiasticarum pervasores damnationis sententia percellat. Ideo secundum evangelicam auctoritatem prius eum episcopali auctoritate commonet (*Matth. xviii*), atque per crucem Christi et sanguinem ipsius interdicit, ne de rebus ecclesie Remensis sibi præsumat, neque a quocunque, nisi ad ipsarum rerum contra pervasores defensionem, præsumi consentiat.

Engelramno, Goslino, et Adalelmo comitibus scribit (*supra*, c. 18), mittens eis cum litteris suis litterarum regis exemplar, in quibus continebatur, ut episcopos convocaret et laicos fideles regis, ad prohibendum vel resistendum Karlomanno diacono regis filio, qui insurrexerat contra patrem suum, in quibus litteris, quærens quid eis super hoc regis sit agendo præcepto, designat non esse Karlomannum sue provincie, utpote qui sit ordinatus ab Hildegario Meldensi episcopo, et secundum canones non possit aliquid disponere de illo. Episcopus quoque de alia provincia convocandi potestatem non habeat, sed neque suffraganeos sue sedis tunc tempus habeatur convocandi, cum dies instet natalis Domini; et licet episcopi conveniant, et Karlomanno suas parochias interdican, non sibi videtur ut pro eo quod cœpit dimittat; si alia potestas illi non contradicat. Considerandum vero monet rationabiliter, quid juxta mandatum regis super hac re sit agendum, ne malum majus accrescat, significans qualiter conveniendum, et alios eis sit convocandum dansque consilium ut idem Karlomannus adversum se non provocet Deum et patrem suum episcopos quoque regni hujus, et populum ad iracundiam contra se, ne et in animo, et in corpore, tam ipse, quam illi qui eum secuti fuerunt, pereant. Ipse vero præsul et hii comites mittant ad regem, ut eum faciant, prou-

melius potuerint, illi placabilem ; sin autem aliter A eis videtur, sibi remandent, et cætera. Item eisdem pro hac ipsa re, designans bonum sibi videri fuisse consilium, quia non commoverint populum antequam simul loquerentur, considerantes si quid boni possent invenire cum Karlomanno, credens quia suum et ipsorum debeat obaudire consilium, etc. Item Karlomanno, Goslino, et Conrado, pro jussione regis qua mandaverat, ut ipse Præsul cum cæteris fidelibus regis conveniret ad mandatum regis audiendum, et Karlomanno denuntiandum, designans ubi et qua die vel hora simul convenire debeant, et ut Karlomannus Goslinum et Conradum ad ipsos mittat, vel ipse Karlomannus, si placuerit ei, ad eosdem veniat, ut missaticum regis simul cum ipsis audiat, et ibi pariter considerent, qualiter ei ad salvationem et honorem suum de cætero sit agendum. Harduino comiti, pro causis supradictis de Karlomanno, quomodo tunc res se haberet ; et quia obsides inter se dederant, et cum Karlomanno locuti fuerant, eique suaserant, ut pacifice in hoc regno degeret, ac veniente patre cum ipsis ei obviam pergeret. Sed quia regem citius quam sperabatur audierat advenire, quid idem Karlomannus tunc facturus esset se nescire fatetur. Monet tamen ut præparatus sit hic comes ad mandata regis, si qua jusserit, exsequenda.

Item pro quibusdam malefactoribus hominibus cujusdam Wiperti, qui rapinas, incendia, et homicidia, et alia mala faciebant, commonens eundem Harduinum, ut cum fratre suo Hadeboldo decertet, quatenus hæc mala legibus emendentur, et cessent, ne ipsi, qui missi regis erant in hoc regno, pro talibus offensam illius incurrant ; quod ipse quoque certaret agere, nisi corporali detineretur infirmitate. Insuper et cum Gaulfo [i, Grimulfo] regis fideli loquatur, qui hos malefactores recipere ferebatur, et ostenderet illi quantum periculum suum in eos recipiendo faceret, admonens ut talibus deinceps se custodiret. Item de his quibus significaverat se accusatum apud regem, et quia non [i, omit non.] expresse litteris eandem intimaverat accusationem, mandat ut ad se missum fidelem et rationalem dirigat, per quem rei veritatem diligentius agnoscere possit, et ei verum consilium dare, et ipsum inde in rebus pro viribus adjuvare. Maingando [i, Maingando] cuidam amico suo, pro rebus sancti Remigii in Vosago conjacentibus, de quibus quidam homines quoddam mansionile conabantur auferre.

Unde jam missi regis Ludovici requisierant, et invenerant quod Remensis ecclesia juste illud teneat, et manifestum esse, quia infra fines illarum rerum, quas ibi sanctus Remigius comparavit, nulla potestas aliquid haberet, nisi Remensis ecclesia. Unde precatur istum, ut si res ipsas evindicare quiete potuerit ad partem hujus ecclesie, faciat ; sin autem, vel detineat ne reddantur aut addicantur aliæ potestati, donec ipse et Luitbertus archiepiscopus simul veniant, et secundum legem

per ecclesie advocatum res rite diffiniatur, etc. Item pro eadem re, exhortans et petens, ut de ipsis rebus majorem curam adhibeat, etc. Erluino amico etiam suo, pro præfatis rebus et mansionili quo supra. Item gratiarum referens actiones pro auxilio quod impendebat præmissis rebus et mancipiis, precans ut quod bene cœpit perficiat, et ut monasteria servorum Dei picem de præfatis rebus habere possint, adjutorium præbeat, et ut quædam mansa, quæ ab ipsa potestate injuste auferebantur, juste revocarentur, solatium adhibeat : mittens ei dona in auro et argento, et obsequium dignum tam speciale quam temporale promittens. Item significans quod audierat, pro eisdem rebus petens ut regi Ludovico suggerat, quatenus pro redemptione animæ suæ res quæ abstractæ sunt, ecclesie Remensi restitui faciat, et eas ipsi Erluino commendet, ipsumque missum faciat ad inquirendam et peragendam de rebus ipsis justitiam, mittens eidem Erluino quoque vasorum argenteorum munera. Item significans quod audierat quemdam Lantfridum se jactantem, quia impetraverat res præfatas apud imperatorem Karolum, ut haberet ipsas, eodem domno Hincmaro consentiente in beneficium ; quod per omnia dicit esse mendacium, nec obtinere posse apud se omnes reges qui sub cælo sunt, ut illas res unquam ab aliquo teneri consentiat, propter allegationes, quas sanctus Remigius in testamento suo disposuit.

Odalrico illustri comiti et amico suo, pro causa suorum hominum quorum res Ludovicus rex Transhenensis domnus hujus Odalrici male tractabat, injuste agens contra ipsos : monetque ut inde iudicium Dei regum regis timeat, et quod injuste egit emendare procuret. Et quod audierat idem rex suasisse domnum Hincmarum regi suo, ut proprietates auferret, quas fideles Ludovici in regno ipsius possidebant, et ideo abstulisse ab hujus fidelibus proprietates ipsorum, dicit non decuisse regem de catholico et fideli suo episcopo talia credere, antequam veritatem inde cognosceret, et quia contradixerit etiam consiliariis regis, qui seniores suum id hortati sunt agere. Ostenditque qualiter Karlomannus rex frater Karoli magni, villam Noviliacum sancto Remigio tradiderat, et qualiter deinceps usque ad id temporis eadem villa tractata fuerit, et quia de honoris et animæ periculo ei res agebatur, si fraudem rerum ecclesie sibi commissæ consentiret, et periculum senioris sui regis illi celaret, qui nec etiam pro toto mundo suum gradum et suam animam perdere vellet, et cætera.

Item gratias agens de his quæ pro petitione ipsius erga fideles ejusdem decenter exsecutus fuerat, et quia in ejus dilectione manebat, petens ut deinceps idem agere non desinat. Bertranno illustri comiti Tardunensis pagi propinquo suo, pro sacramento regi agendo, qualiter regi fidelitatem jurare deberent, quæ in ipsius comitatu consistebant. Item pro loco vacante sine presbytero, ubi sancta Patricia

requiescit, monens ut quantocius ministris ecclesiasticis clericum sacro ministerio aptum ostendat, qui valeat tibi ordinari, sciens pro certo, quia post ordinationem, quæ fieri debebat in proximo, ipsum locum sine presbytero non dimitteret, quia nec cum mercenario, nec sine pastore proprio ipsos homines audebat dimittere; et si ipse non præsentaverit eum, qui dignus possit inveniri, ille ordinaturus esset qualem meliorem potuisset invenire; item, pro Haimone fidei suo, quem idem comes ad placitum suum per bannum vocari jusserat, qui rege jubente in ipsius servitium profectus erat. Bosoni illustri comiti, de agenda electione. Silvanectensis episcopi, ostendens quod non sui ministerii quamcunque specialem designare personam, etc.; item, Bosoni viro inclyto, gratiarum referens actiones pro rebus ecclesiæ Remensis in provincia sitis, quas ut sibi promiserat, tutabatur, monens ut se talem præparet, qualiter orationes ipsius et ecclesiæ sibi commissæ illi proficiant; idque quod de ipsa periculosum audierat, non tacens, videlicet quod res diversarum ecclesiarum suis hominibus dedisset, unde satis timendum esse denuntiat, ne orationes fidelium Dei pro ipso impediatur a clamoribus sanctorum in cælis cum Deo regnantium, et cætera.

Coiranno [i, Coirando] comiti, propter quemdam hominem ipsius, qui gravia quædam commisisse ferebatur crimina, et quia non audebat ea domnus præsul indiscussa dimittere, precatur hunc propter dilectionem, ut eum ad se venire jubeat discutiendum ab ipso, quia si non fecerit distringetur gravius ab illo tam de ministerio episcopali, quam de missatico regis: Isemberto illustri viro amico suo, precans pro Hincmaro nepote suo, quem miserum appellat, utpote qui pro excessibus suis tam gravia sustinebat penitusque ut illum in suis necessitatibus adjuvet; Rainoldo comiti, pro rebus Remensis ecclesiæ, quas receptas se habere significaverat, et de manibus diripientium ereptas: Thenderico illustri comiti, mittens ei nomina suorum in expeditionem, regisque servitium properantium; item, pro muneribus argenti, quod regi moranti ad Dei servitium in terra per paganos deserta mittebat; item, pro sollicitudine quam tempore Ludovici regis nuper defuncti susceperat idem Theudericus de filiis ipsius regis ne moleste acciperet, si eum commoneret causa dilectionis, vigilem esse debere apud filios ejusdem regis, ostendens quia non solum grandis præsumptio. sed etiam magnum periculum est, uni soli generalem regni dispositionem tractare, sine consultu et consensu plurimorum, notificans quoque de his quæ sibi mandaverat, qualiter quondam inter reges Ludovicum, Lotharium et Karlomannum fuerit actum, et qualiter tunc sit agendum, subjungens capitula quædam quæ a tribus regibus, Ludovico, Karolo et Lothario simul convenientibus constituta et confirmata fuerunt; item, pro quodam episcopo religioso, petens ut det ei locum loquendi secum, ut per ipsius interventionem pervenire valeat ad regis præsen-

tiam, et ea quæ rationabiliter postulaverit obtinere, et alia quædam scribit etiam eidem Hugoni etiam filio Lotharii regis, significans se amicos et familiares habuisse patrem et avum ipsius Lotharium imperatorem, et quia salutem ipsius optabat, idcirco quod audierat de periculo ejus, causa dilectionis ei notum faciebat, multos scilicet prædones conspirasse et conspirare secum, ipsoque principe atque auctore innumeras et horrendas fieri deprædationes, aliaque multa scelera perpetrari, quæ omnia in caput ipsius redundarent, ostendens quam horrendum sit pro tantis sceleribus perpetuas pœnas mereri, demonstrans hæc eadem pervenisse ad synodum episcoporum in Neustria gestam (*Syn. in Nustria* an. 877). Insuper etiam quod regni moliretur pervasionem, sibi que mandatum de præfato conventu, ut ad eum mitteret atque moneret (juxta quod leges præcipiunt) a tantis malis resipiscere, ipsosque malefactores a se disjungere, et a seditione ac regni pervasione se cohibere. Si vero ipsius commonitionem et mandata synodi obaudire non vellet, tam suæ dioceseos, quam de vicinis provinciis episcoporum synodum convocaret, et synodali episcoporum sententia eum, suosque complices atque fautores [*ms.*, factores] excommunicaret. Postea vero omnes hi episcopi eandem excommunicationem Romano pontifici, et omnibus episcopis ac principibus per circumjacentia regna notam facerent. Unde monet eum tanquam filium, ut recogitet in quanto periculo sit, proponens ei divinarum sententias auctoritatum, ut periculum suum recognoscere possit, hortansque ac monens, ut nulli adulatori credat ad pervasionem regni aggrediendam, inferens ut attendat, quid profuerit patris ejus, ut contra legem Dei regni pervasionem incæperint, et quod pater ejus pro labore, quo contra Dei voluntatem laboraverat, et vitam perdiderit et regnum. Adjiciens quid leges de pervasoribus regni præcipiant. Subjungens etiam, quod rex eidem promiserit, et ex parte ostenderit, eum se velle honoribus ampliare, et honoratum habere si culpa ipsius non fuerit. Admonens etiam, ut non auscultet hominum pravorum hortamenta neque imitetur malignantes, qui florent ad tempus, et cito sicut fenum arescent, sed obaudiat Scripturam sanctam viridice dicentem: *Exspecta Dominum. et custodi viam ejus* (*Psal. xxxvi*), etc. Subnectens quoque, ut sibi de his certam et veram responsionem remandet. Engilgario cuidam illustri litteras direxit hujusmodi:

« HINC MARUS EPISCOPUS ENGILGARIO SALUTEM.

« Pervenit ad nos, quia hominem tuum Rathranum irrationabiliter et inconvenienter periculosum sacramentum jurare fecisses, qui licet tibi servitium debeat, tamen sub nostra cura et tu et ille de salute vestra esse debetis. Propterea mando tibi quia valde miror te non intellexisse gravius esse periculum, cum hominem aut suadeudo, aut terrendo in perjurium mittas, quem si te solus perjurares; quoniam in te unum perjurium, imo pro perjurio homicidium

perpetreres. cum autem alium perjurare facis, et te et illum perdis. Et ideo mandamus, ut si ita causa habetur, sicut ad nos pervenit, ab ecclesia et altario te abstineas, donec ad nos venias, et de tali incautela aut dignam excusationem facias, aut dignam pœnitentiam accipias. *

Leudowino amico suo, pro rebus et mancipiis Remensis ecclesiæ in Provincia consistentibus, sæpe litteras direxit. Item Letuardo et Hilduardo aliisque in eodem pago degentibus, tam pro ipsis rebus, quam pro animarum salute scripta direxit. Achadeo comiti, pro rapinis quas audiebat ab ejus hominibus fieri in ipsius comitatu, et pro villa Spantia, qua ille annonam ecclesiæ Remensis auferre disponebat: notificans ei, quod si aliquid inde raperet, tam ipsum quam suos excommunicaret, et alienos ab omni Christianitate faceret, atque per suum missaticum, quod de illo comite fieri debet, qui in suo comitatu injustitiam faciat, exsequi procuraret.

Amalberto illustri comiti, pro injustitia quam audierat eum in suo perpetrasse judicio, exigendo res cujusdam interfecti ab eo, qui secundum commendationem ipsius eas in illius eleemosynam distribuerat; perhorrescens quod Christianus et moriturus admittere talia non expaverat, timens Dei futurum judicium. Et ostendit per divinam auctoritatem, quam grave perpetraverit flagitium, reducens ad mentis oculos, ne forte mercenarius, non pastor, haberetur; injustitiam videndo et tacendo: et quia missus imperatoris erat, et capitula ipsius pro defensandis advenis et incestuosis habebat. Unde tam eidem comiti, quam omnibus exactoribus atque iudicibus, qui in hoc resederant judicio, verbo Dei omnipotentis et banno imperatoris episcopali auctoritate percipit, ut eundem hominem nullus pro hac re condemnet, aut inquietet, vel contradictionem faciat, donec ipse pœsul per seipsum, vel per missos suos hanc causam diligenter inquirat, et secundum leges ecclesiasticas et humanas hoc juste et rationabiliter diffiniat, denuntians quod quisque hoc contra Dei præceptum præsumpserit agere, primo secundum capitula legalia hoc eum emendare faciat; deinde secundum leges ecclesiasticas illum a communione Christianorum usque ad satisfactionem repellat. Denuntiat etiam, quia quoscunque ad placitum suum venire mandaverit, ut hanc causam diligenter inquirat, et legaliter atque regulariter diffiniat; si venire neglexerint, post tertiam commonitionem, ab omni Christianorum consortio usque ad satisfactionem repellat, nisi rationabilem ostenderit excusationem. Adjiciens de flagellis quæ patiebantur multi [i, patiebantur multis], et ostendens quod ideo hæc tam duriter ex Dei verbo annuntiant, ut intelligant quanta sit offensa. in hac causa contra Dei præceptum, et sacras præsumere Scripturas, admonens ne de peccatis alienis peccata sua accumularent. Sigeberto, pro præsumptione et præjudicio quod egerat pro quadam ecclesia cuidam presbytero, mandatque ei ut hoc præ-

sentialiter emendet, et a talibus levitatibus vel præsumptionibus se caveat, quia si non fecerit, suum de eo ministerium facturum sit, et cæteris episcopis, ut idem faciant, notificabit.

CAPUT XXVII.

Quæ aliquibus reginis scripta miscrit.

Irmingardi Augustæ scribens, congratulatur audito religionis ipsius fervore, asserens se in precibus assidua pro ea dependere munia. Item respondens ad litteras, quas ipsa sibi direxerat, significantes intimasse illi quosdam homines, quia per ejusdem episcopi jussionem multa mala fierent erga res Avennaci (Avenay) monasterii, Berthæ ipsius imperatricis filiæ, asseverans quod diabolus per eorum sit ora locutus mendacium, velut est pater mendacii. Si quid vero homines ipsius injuste fecerint in rebus ipsius monasterii, non degat: tamen quia et ignoraverit, et non consenserit, nec voluerit indicat. De quodam præterea manso, quod illa significaverat injuste abstractum a præfato monasterio, asserit quod nulli homini, quantum sibi conscientia testimonium perhibebat, injuste unquam mansum abstulerit, sed apud regem pro eo petierit, et obtinuerit, ut missos suos dirigeret, qui diligentissime hoc inter ecclesia Remensis et Avennaci monasterii possessiones æqua lance indagantes, decernerent. Nam ipse qui sua pro Christo dimiserat, nec vellet, nec indigeret, ea tamen quæ sibi commissa erant, sine ratione et lege negligenter dimittere non audebat. Adjiciens esse multa de ipso monasterio, unde ipsius, filiæque suæ indigebat auxilio: petitque ut mittat missum suum strenuum et fidelem cum misso filiæ suæ, qui una secum quæ corrigenda sunt ibidem corrigat, et videat quam intentionem et voluntatem ipse in talibus habeat, ne ipsis et sibi periculum, quod absit, exinde maneat: petitque ut animus ipsius sit semper sollicitus, ne alienæ linguæ facile credat, maxime de sacerdotibus Christi; quoniam diabolus, si non potest in alio, in hoc velit intentionem ipsius fuscare, ut eam faciat in opinione indebita sacerdotum errare. Denique quod adjecerat ipsa, se pro eo suggestisse animo imperatoris Lotharii, contra ipsum fecisse illa testatur, non ut magnam, et Deo devotam decet facere conjugem. « Ego, inquit, scio quia ei multa de me dicta fuerunt contraria; sed si vult poterit cognoscere non esse vera: tamen eum non audeo reprehendere, quia Dominus est, nec in ejus persona dico, sicut legitur in Scripturis: *Qui libenter audit verba mendacii, ministros quoque habebit impios* (Prov. xxix). Videlicet qui de piis erga eum voluntarie loquentur impia. Qui illi ea dixit ex mea parte, quæ mihi mandastis, aliter quam verum sit dixit, male autem interpretatus est bene dicta. Si voluisset cognoscere verum, et aliquis missus mihi de supra veniret, ut vera ex me cognosceret, sicut venit, et me qualemcunque Christi Domini sacerdotem suggillavit, libentissime suo animo satisfacerem. De meo autem misso, sicut dominatio be-

nignissima vestra mandavit, ut ad eum dirigam qui ei hoc affirmet, quod de ejus infidelitate nihil velim tractare, scitis quanta mendacia nunc per istud vadunt sæculum, et quanta sinceritas debeat esse in sacerdote, et quanta merito domno meo velim servare fidelitatem. Et idcirco ne mali interpretes male bonum interpretentur, hoc adhuc facere non possum. Tamen si vult credere domnus meus Lotharius, potest veraciter cognoscere quia non tantum illi, sed nulli homini in mundo sum infidelis, et si vult credere, credat: sin autem, cum ille inter principes, et ego inter episcopos ante regem regum, et episcopum episcoporum venerimus, tunc quid inde verum sit, plenissime sine alicujus indicatione cognoscet, etc. Berthæ abbatissæ Avannaci monasterii pro impedimentis, quæ fratres ac servientes monasterii Altvilaris, aliarumque villarum Remensis ecclesiæ patiebantur ab hominibus ipsius, postquam in hoc regnum illa devenerat. Unde petit ut diligentiam studiumque adhiberi jubeat, ne tanta et sic insolita præjudicia hæc patiatur ecclesia de ipsius vicinitate, de qua solamen et gaudium pro ipsius bona vita et sobria conversatione habere debebat. Quod si egisset, Deum proinde placabilem sibi faceret, et sanctam Mariam, sanctumque Remigium sibi conciliaret, ab ipso quoque obsequium episcopale haberet. Si vero suos corrigere parvipenderet, ipse licet invitus aures regis inde pulsaret, ut si necesse foret, ut in tantum causa excresceret, ministerium ecclesiasticum, secundum regulas canonicas, in eam, suosque exereret. Irmintrudi reginæ, pro Belvacensis Ecclesiæ dispositione in pastoris electione, petens ut suggerat regi, ne a quocunque in quamcunque partem animus illius indebite posset inflecti de hujus Ecclesiæ dispositione, donec ipse in ejus servitium veniens, quæ ipsi necessaria fuerint notificans, ipsius juribus pandat; et sic quæ Deo sint placita, et illis utilia, Domino annuente, disponere procuret. Rotrudi Deo sacratæ, et cæteris sororibus monasterii Sanctæ Crucis, et sanctæ Radegundis, pro electione abbatissæ ipsius monasterii, pro qua rex præceperat Frotario archiepiscopo, et Erardo, atque Angenoldo, ad præfatum monasterium pergere, et electionem regularem ibi facere: et si cuncta concors congregatio, vel pars quamvis minor, tamen melior, Rotrudem elegisset, constitueretur in ordine abbatissæ. Si autem omnis congregatio concors illam abjecisset, et aliam eligeret, illa quam concorditer elegisset, in ordine abbatissæ maneret, donec regi renuntiaretur, et quæcunque ibi fuisset electa, onus abbatissæ susciperet, et Odila ad suum monasterium reverteretur. Primores autem clerici et vassalli ad reginam venirent, sub cujus defensione, post Dei et sanctorum ejus, consistere deberent. * Propterea, inquit, diligite sorores ante omnia: et in privatis colloquutionibus, et in publico vestro conventu, remittite et abjicite funditus a cordibus vestris omnes injurias, et scandalorum fomites, quæ hactenus inter vos ortæ fuerunt: ut nulla de

A sorore sua vindictam, aut pro sermone, aut pro facto, vel pro aliquo despectu quærat, aut a Deo, aut in sæculo. Quia sicut Dominus protestatur, sine concordia quidquid ei obtuleritis non illi placebit: sive enim oraveritis, sive sacrificium obtuleritis, sive vos affixeritis, sine hac charitatis concordia nihil Deo placabile erit. Quia sicut dicit Apostolus: *Etiamsi tradidero corpus meum ut ardeat. charitatem autem non habeam, nihil sum (1 Cor. xiii)*. Et scitis, quia regula quam professæ estis (*S. Bened. cap. 13*), propter scandalorum spinas, quæ oriri in monasterio solent, orationem Dominicam in matutinis et vespertinis officiis, ita ut omnes illam audiant, a priore orari præcipit, ut timentes convenientiam, qua dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, omnem rancorem de corde nostro pellamus. Quæ dum prius egeritis, ne per vestram discordiam, quod absit, regularis electio de vestro monasterio pereat, adunate vos ad Dei voluntatem, et regalis devotionis unanimitatem, vestramque ipsam salutem, præsentem, scilicet atque æternam, cum charitatis concordia, quæ est omnium virtutum mater, et cum humilitate, quæ est custos ipsarum virtutum, atque cum vera obedientia, quæ scala est qua ad cælum pertingitur, et in vobis salubri electione concordatæ, et vosmetipsas ad regularem normam reducite, et constringite ac conservate; quia aliter, sicut melius ipsæ scitis, salvæ esse nequaquam valetis. Et sicut animos ab inquietis motibus, ita et linguas a provocativis iracundiæ, vobisque nocivis sermonibus custodite, contestante Apostolo: *Omnis clamor et indignatio auferatur a vobis cum omni malitia, et omnis sermo malus ex ore vestro non procedat (Ephes. iv)*. Ne sicut solent homines prius dolore commoti, et postea aliquo gaudio, quasi victoriosi, obtinentes quæ desiderant, exhilarati, de quocunque homine, quæ non conveniunt aliqua vestrum dicat: ne et patientiæ meritum inutilibus sermonibus coram Deo perdatis, et si aliquis fuerit, qui aliqua provocatione quamcunque vestrum ad hoc instigare voluerit, ut quæcunque indebita de quocunque proferat, qualiter illam comprehendere possit, ut rationabiliter damnare prævaleat, locum nec diabolus, nec astutus homo exinde aliquo modo habeat: sed tales vos exhibete, ut interius exteriusque decenter ornatæ dignas atque exaudibiles orationes, et pro vobis, et pro seniore ac domina vestra [*ms.*, nostra], proque non solum amicis vestris, verum etiam et pro inimicis, ad aures Dei mittere valeatis. *

Teuthergæ abbatissæ pro ordinatione Avennaci monasterii, quam ipse quondam cum Irmintrude regina disposuerat, de numero clericorum et nonnarum atque de rebus villarum ipsius monasterii, videlicet mille centum quinquaginta mansis; significans se disposuisse 20 clericos et 40 nonnas ibidem consistere posse, victumque eis providisse, et res necessarias ac ministeriales instituisse, præter luminaria, et cætera monasterii necessaria, ostendens

quod Nivardus Remorum archiepiscopus de rebus Remensis Ecclesiae monasterium Altvillarense construxerit, et frater (jus de suis proprietatibus, et quæ alii boni homines ad eundem locum dederunt, Avennacum extruxerit monasterium, quodque ad Ecclesiam Remensem tradiderit, unde et chartæ habebantur id aperte pandentes; sed per regium donum, sicut et aliæ res hujus Ecclesiae, ab externis a longo retro tenebatur tempore, etc. Richildi reginæ, significans quod quando [ms., quodam]. Laudunensis parochia episcopo vacans in sua specialiter erat providentia, malefactumque sit de eleemosyna Irmintrudis reginæ per quemdam præpositum Oriniaci monasterii, postea vero huic Richildi per Uvinnifridum presbyterum contra sacras leges male sit obeditum, ut regularis abbatissa de ipso eiceretur monasterio. Ostendit autem ex auctoritate sacra, quantum inde regina periculum habeat, et quia miserit ad eam qui moneret illam hoc evadere malum; illa vero non solum non emendaverat, sed malo pejus superaddiderat, contra divinam auctoritatem, neophytam scilicet in religione novellam provehendo ad regimen propter res terrenas acceptas ab illa. Adnectens, qualiter Hedenulfo episcopo in Laudunensi Ecclesia ordinato, monuerit illum, ut suggereret regi Karolo tam perniciosum factum dissolvere, et se atque reginam a tanto discrimine liberare. Sed quia quod monuerat perducere ad effectum non viderat, ipse præfatum regem inde commonuerit: sed ille, ne reginam contristaret, quod male factum sciebat, non correxit. Reducit etiam ad memoriam qualiter præfatus rex petente, Irmintrude regina, de rebus tunc suis per concilium Parduli Laudunensis episcopi, privilegium ad idem Oriniacum monasterium a se dictari, et a cæteris episcopis firmari rogaverit, et ipse rex confirmaverit. Hic autem præsul jussioni regis obediens, non suis verbis illud privilegium composuerit; sed sicut beatus Gregorius papa de quodam monasterio a quadam regina ædificato, ipsa petente, dictaverat, et ipse quoque dictaverit vel transtulerit, repetens maledictionem, quam dominus idem Gregorius (*lib. II, epist. 10*) contra præsumptorem illius monasterii jaculatus sit: adjiciensque, quod illa, quandiu in hac præsumptione et malefacto permanserit, quotiescunque corpus et sanguinem Domini accipere præsumeret, judicium, id est, damnationem sibi accipiet; obsecratque monens illam, ut non sensus ipsius, aut alicujus suggestio eam decipiat, sed de remedio regis animæ, ac de redemptione sua cogitet, et quod male actum est corrigere festinet. Illud etiam quod audierat illam perpetrasse, scilicet quia præfatum privilegium, et præceptum regale de ipso monasterio abstulerat, quantum malum fecerit pandit, et hoc ideo, ut se corrigat, ne damnationem incurrat. Et quia si res, ut audierat, et mancipia de præmissa muliere neophyta acceperat, pro committendo regimine monasterii, simoniacam hæresim incurreret: et quod quandiu eidem hæresi quisque favorit, in

corpore unitatis Ecclesiae catholice coram oculis Domini esse nequibit: monens ut legat capitula regulæ sancti Benedicti (*cap. 663*) de ordinatione abbatis, vel abbatissæ, et inveniat, quam graviter pro hac ordinatione in Spiritum sanctum, quo ipsa regula est promulgata, peccaverit: ex divinis institutionibus propalans, quantum periculosum malum, tam ipsa regina, quam emprix illa subierint: petens, ut quæ ille ex debito ministerii sui cum gemitu scribit, pro salute ipsius, et remedio animæ regis, benigne suscipiat, et quia magna ex fidelitate hac scribere curaverit, agnoscat. Leutgardi Ludovici Transrhennensis conjugii, pro suis missis, quos ad eundem Ludovicum regem mittebat, ut per ejus interventionem ad illius præsentiam pervenirent, et ejus intercessione ac dispositione rex idem strenuos missos ad Remensem dirigeret urbem, qui eam, et monasteria sibi subjecta salvare possent ab impetu supervenientis exercitus Transrhennensis. Irmingardi conjugii Bosonis inclyti viri, pro rebus Ecclesiarum Dei, quam audierat sufficienter litteris sacris imbutam ab Anastasio quodam didascalo. Undo petit, ut qui eam dedit scire, det bonum velle, et posse, atque perficere. Monens ut hortetur virum suum timere Deum, et ejus custodire mandata. De rebus etiam ecclesiasticis, quas sicut audierat ab ecclesiis abstractas suis hominibus diviserat, ut ostendat illi ex Scripturis sanctis quam grave judicium proinde sit a Deo prolatum, et cætera. Item Berthæ uxori Gerardi comitis pro rebus Ecclesiae sibi commissæ in Provincia sitis, quas eidem Gerardo tuendas atque ordinandas commiserat: petens ut ipsa strenua sit interventrix apud conjugem suum pro rebus eisdem. Irminsindæ cuidam matronæ, pro quodam diacono, quem illa comprehendi jusserat, et in servitium suum redigi, reddens rationem qualiter idem diaconus legitime factus fuerat, et quomodo ejus recipiens libertatem diaconum licenter ordinaverat: ostendens, quod si servus ipsius fuisset, neque libertatem habuisset, et tanto tempore post ordinationem suam sine illius repetitione mansisset, secundum sacras leges jam in servitium repeti non posset; quanto minus ille qui colonus ecclesiasticus, et non alicujus fuerat, et legaliter liber factus, canonicè ordinatus, et Ecclesiae, atque ordinatori suo proprius erat effectus, monetque ut talem præsumptionem ulterius de ipsa non audiat, quia si hoc illa præsumeret, ipse hoc legaliter atque regulariter vindicare studeret, adjiciens illam se taliter commonere, quia charam familiaritatem ipsam habebat.

CAPUT XXVIII.

Quæ sibi subjectis monita salutis ediderit.

Sibi quoque subjectis nonnulla scribens, ut pater filios, de multis solerter instruit necessariis, tam spiritualibus quam temporalibus. Richaldo chor-episcopo, et Rodoaldo archipresbytero, pro synodo comprovinciali apud Carisiacum (*supra, cap. 24*) palatium regium habenda: mandans ut notum faciant omnibus per omnem parochiam Remensem, ut qui se

læsos existimant, ad ipsam synodum convenire procurent, quosdam vero cum auctoritate invitent, et venire commoneant. Sed et Milonem cum filia sua, qua Fulricus abusus fuerat, et omnes qui consentanei fuerunt in illa indebita conjunctione presbyteri, et in quorum parochiis consistebant, ex verbo Dei, et suo, atque ex banno regis ad eandem synodum convenire jubeant. Ansoldo Gerolo, et Hadrico, pro inquisitione cujusdam fratris Ragamfredi ministerialis sui, et ut, si necesse esset, libera, salvaque custodia detineretur, ne aufugeret, sibi que adduceretur Mandans etiam eidem Ragamfredo, ex auctoritate Dei ac sua præcipiendo, ut cum ipsis in eadem permaneat inquisitione Cui etiam postquam recesserat, in alienis parochiis immoranti litteras mittit, revocans cum auctoritate canonica, ut ad metropolim suam redeat, et ejus se humilitati repræsentet; vel si de ipsius judicio quæritur, synodo regulari adesse festinet. Gisloldo canonicorum præposito, pro facultatibus sibi commissis, et indebite usurpatis, qui pro hac re irregulariter ab ipso discesserat, monetque auctoritate canonica, ut redeat, et de his, quæ illi opponebantur, satisfacere studeat. Theodacro quoque præposito, pro eodem Gissaldo, pro quo Irmintrudis regina precabatur, ut partem collaborationis suæ, quæ rationabiliter ei competebat, dari juberet; si qua vero illi debebantur in hoc episcopio, eidem redderentur: quod et idem episcopus fieri jubet, et quia dixerat se missaticum habere ex parte reginæ ad canonicos, mandat ut si venerit ad eos, sicut missus reginæ venerabiliter suscipiatur. Gerardo decano, pro quodam Radulfo excommunicato, qui ad se venerat petens pœnitentiam. Cui præcipit ut Remis eandem accepturus, veniret cum femina sanctimoniali, quam sibi conjunxerat. Jubet autem huic presbytero, ut commendet aliis presbyteris, quatenus magnam sollicitudinem de illis accipiant, quatenus scilicet, si quilibet eorum infirmitate præventus fuerit, de qua se putet evadere non posse, si promiserit, quia de peccato suo ex corde pœniteat, et per dignos pœnitentiæ fructus illud se coram testibus emendare, ac episcopi jussioni obedire profiteatur, absolutus existat. Sigloardo archipresbytero, Ansoldo quoque, et cæteris quibusdam, quos inquisitionem facere de quodam presbytero jusserat: quibus hunc ordinem in eadem inquisitione tenere præcipit, ut quoniam, audierat eundem presbyterum suis quibusdam facultatibus contra leges exspoliatum, suis omnibus revestiretur, antequam suis accusatoribus respondere cogeretur, ne contra legem fieret, et ipse præsul a presbytero legem tollendo, eandem quoque sibi auferret; præcipiens etiam, ut si comes ipse presbyterorum rebus exspoliari jusserat, hoc illi emendare per vadium faciat, disponens qualiter inde fiat. Si vero ipse comes hoc fieri negavit [i, non rogavit], ipsi qui ab eo res suas abstulerunt, eidem presbytero legibus emendent, de pœnitentia illorum ipse præsul dispositurus secundum illorum reco-

gnitionem. Quod si comes ita facere noluerit, renuntiet illi, ut ipse hoc indicet regi. Postquam hæc acta fuerint, ita rationem hujus aggrediantur judicii, ut provideant ne per ignorantiam accusatores ipsius presbyteri rem talem alicujus impulsu præsumant, unde damnari possint, sicut provideri debet, ne presbyter injuste damnetur. Post hæc adjurent accusatores vel testes eorum in illorum baptisma, et aliis diversis adjurationibus, ne odio, vel invidia aut timore alicujus, vel hortamento de ipso presbytero mendacium proferant, nec pro gratia, vel amore, aut præmio inde veritatem reticeant. Notificetur etiam eisdem accusatoribus et testibus, quales personas ad accusationem presbyteri, vel ad testimonium super eum sacri canones recipi non permittunt, et qualiter discuti debeant et accusatores et testes. Omnia vero quæ accusatores vel testes de singulis causis testificati fuerint, describantur, et coram omnibus legantur, ut ita fuisse dicta comprobentur Describantur quoque omnes qui in hoc placito fuerint, tam de presbyteris quam de laicis, prout necessitas esse visa fuerit. Et ut accusatores suam præsentiam, testes vero juramentum jure polliceantur se daturos in proximo placito, quod canones presbytero donent ad licentiam se defendendi vel respondendi. Quod placitum eidem presbytero denuntiatur ad triginta dies, ut ita præparatus veniat, quo se vel canonice purificet, vel concedat. Quod si non fecerit, canonicam se suscepturum sententiam sciat. Mittant quoque bannum, Dei et sacrorum canonum auctoritate, regisque ac præsulis interdictione, ut nemo ipsi presbytero ullas insidias præparet, aut aliquam violenciam faciat; sed nec ejus accusatoribus vel testibus, donec ista causa legalem diffinitionem accipiat, præcipiens etiam quod fieri deberet de illis hominibus, qui altera vice, quando ipse presbyter fuerit accusatus, juraverunt, et suum sacramentum judicio approbaverunt, tuuc autem se perjurasse dicebant. De terra quoque Ecclesiæ pertinenti, unde contentio ventilabatur inter comitem et presbyterum, quia fieri deberet, et ut his quæ mandabat comes, obediret: aut si nollet, proinde ad placitum coram rege et fidelibus ipsius, tam episcopis, quam laicis veniret. Quod si presbyter aliis obedientibus obedire nollet, ad synodum comprovincialem canonice provocaretur. Item Sigloardo et Ansoldo, pro eadem inquisitione, succensens eos, quod negligenter illam sint exsecuti, et cætera. Item pro quodam presbytero, qui ea, quæ de suo ministerio quondam didicerat, post ordinationem suam per incuriam fuerat oblitus, unde jusserat cum aliquandiu sub custodia reclusum servari, ut saltem per hoc amaritudo aliqua mentem illius tangeret, et a peccato purgaret, et cætera. Item pro jejuniis triduanis, quod rex cum episcopis et cæteris fidelibus suis disposuerat fieri pro pace sanctæ Dei Ecclesiæ, qualiter fieri dederet. Item pro quodam presbytero Avennaci monasterii, qui denotabatur super thesauro ipsius ecclesiæ dudum perduto. Item Si

gloardo et Rodoldo, pro quodam presbytero, cui con-
 senserat, suadente Sigloardo, ut libello suæ profes-
 sionis a regimine plebis sibi commissæ redderet se
 alienum, et alium in suo loco expeteret ordinan-
 dum : sed colludium quod habebat factum sibi
 celaverat, videlicet ut alumnus ejus sine consensu
 senioris sui, in loco ipsius ordinaretur, et quia
 xenium revadiare dolose fecerit, ut eundem suum
 alumnum, contra episcopale interdictum, et cætera
 quid inde fieri deberet exsequantia. Item Sigloardo,
 pro presbytero ecclesiæ sancti Juliani, qui furatus
 fuerat lampadem sancti Remigii, unde valde redar-
 guit istum, quia id factum compererat, et sibi tacue-
 rat, cum idem præsul vices suas eidem Sigloardo,
 teste Domino, commendaverit, qui eundem presby-
 terum in arctissima custodia debuerat retrudere, non
 per fidejussores dimittere : quod quia prius non
 fecerat, vel nunc faciat. Carcer quoque firmiter a
 vicedomino restauretur, et custodes, si necesse fue-
 rit, adhibeantur. Item Rodoldo, succensens eum
 pro eo quod incaute solverit quod ipse præsul ca-
 nonice alligarat, et aliis presbyteris missam cele-
 brare permiserit in quadam capella basilicæ cortis
 ecclesiæ subjecta, præcipitque quid inde fieri
 debeat. Anselmo [i, Anselino] cuidam mona-
 cho, præcipiens ut describat omnia, quæ in mo-
 nasterio, ut videtur, Altvillarensi, ante ipsius præ-
 sulis ordinationem facta, vel collata fuerunt, et
 quæque postea : numerum quoque fratrum ac
 famulorum eis servientium, et si qua exinde suo
 tempore dispensata fuerunt, et in quos usus, vel
 per quas personas, et ita veraciter omnia descri-
 bantur, ut missi dominici nihil ibi falsum possint
 invenire. Ratramno præposito monasterii Orbacen-
 sis similiter. Item Ratramno pro quadam præstaria,
 quam Amalraus canonicus habuit, et ipsius obitum
 collaborationem ejus idem præpositus diripi jus-
 serat. Quapropter excommunicat eum, in pane et
 aqua constituens, tam ipsum quam complices
 ejus in hoc facto, donec restituantur hæc quæ
 injuste abstulerant. Althario [ms., Alchano] cui-
 dam sacerdoti vel decano, pro presbytero de Eccle-
 sia Vindonissæ, quem Leutardus senior ipsius
 villæ legem et omnem auctoritatem de ipsa expu-
 lerat Ecclesia, et alteri presbytero ex alio episco-
 patu eandem Ecclesiam commiserat. Quem presby-
 terum superinductum excommunicat, ne in omni
 Remensi parochia missam celebrare præsumat, ne-
 que communionem ecclesiasticam accipiat, nisi
 forte munus viaticum, gravis ægritudinis causa,
 et hoc ita, ut mox si convaluerit, de parochia ista
 recedat. Parochianis autem Ecclesiæ prædictæ au-
 ctoritate Dei præcipi jubet, ut nullius presbyteri
 missam in eadem ecclesia audiant, nisi illius injuste
 expulsi presbyteri, donec ipsius causa diffiniatur,
 nisi forte idem presbyter pro infirmitate eis missam
 celebrare non potuerit, et cætera. Altmanno mona-
 cho, atque presbytero, quem procul obedientiæ cau-
 sa direxerat, pro his, quæ invenerat in quibusdam

litteris sibi per hominem quemdam Harduici ar-
 chiepiscopi datis : scilicet reputari eidem Altmanno,
 aspirare velle ad beneficia, et negotia sæcularia,
 quæ non convenirent ejus professioni et saluti.
 Unde præcipit, ut quantocius ad monasterium suum
 redeat, ubi lectioni et orationi, deslendo delicta suæ
 juventutis, vacare procuret, et cætera. Lantardo
 cuidam sacerdoti, qui de parochia Remensi Ebonis
 episcopi causa discesserat, quem petit, ut si qua,
 prout audierat, de vita et actionibus beati Remigii
 apud eundem habebantur conscripta, præter illa
 quæ ex antiquo de Ecclesia Remensi legebantur,
 ea quantocius, aut ipse sibi afferat, aut sub sigillo
 transmittat, offerens se postea eidem in quibus-
 cunque indiguerit promptum, et prodesse paratum.
 Si vero ad locum suum redire voluerit, eum liben-
 ter atque benigne recipere, et mox ut venerit,
 canonicam præbendam, et ordinem pristinum inter
 fratres concedere, et secundum quod sibi commo-
 dum, et illi opportunum fuerit solatium, ut cum
 apud se manere delectet, impendere : pandens
 rationem, unde ille metuere ferebatur, quare scili-
 cet ipse ordinatos ab Ebone post suam depositionem,
 a gradibus acceptis removerit, et qualiter post mo-
 dum sententiam suam temperaverit. Rodoardo
 præposito, et cæteris fratribus canonicis Ecclesiæ
 Remensis, pro receptione Odalhardi et Waltarii
 nepotum Isaac episcopi Lingonensis, qui ab ipsa
 congregatione irregulariter discesserant, præcipitque
 quo modo recipi, et qualiter haberi vel conservari
 debeant : quibus etiam pro reversione ipsorum
 commonitorias direxerat litteras. Pro receptione
 quoque Adalgaudi [ms., Adtagaudi] diaconi tam
 canonicis, quam monachis scribit, ostendens eum
 qui se recognoverat per suam negligentiam ipsius
 offendisse animum, se in gremio suæ delectionis, et
 paternitatis recepisse, quemque benigne ac familia-
 riter fratrem, et filium suscipi, et benignitatis ei
 beneficia jubet impendi. Pro quo rex etiam Ludovi-
 cus precatorias ei per eundem direxerat. Rotfrido
 præposito, pro correctione [i, correptione] Odelcal-
 ci monachi, quem audierat inobedientem existere,
 et duris moribus, suæque voluntatis esse pertina-
 cem, dans exempla sacre auctoritatis, quæ illi lege-
 rentur, ut se corrigeret. Gontario et Odelhardo
 archipresbyteris, commonitorium ministerio ipsorum
 aptum describit in capitulis tredecim. Gontramno
 [i, Guntramne] præposito, pro famulis monasterii
 sibi commissi, qui suas terrulas, et debita sibi sti-
 pendia querebantur auferri ab eo, quod emendari
 secundum quod justum fuerit, jubet. Gothescalco
 monacho, qui erat prolapsus in hæresim, de quibus-
 dam sentiis auctorum, quas ille non bene intelli-
 gebat, vel exponebat, maxime Prosperi, quarum
 sensum per sententias præcipue beati Augustini ex-
 ponit, et cæteros idoneos proponit testes apostolicæ
 fidei doctores : quorum sequendam in omnibus ad-
 monet esse doctrinam, ostenditque testimoniis mani-
 festis, Deum et bona præscire et mala, sed mala

antum præscire, bona vero et præscire et prædestinare. Unde præscientia esse potest sine prædestinatione : prædestinatio autem non potest esse sine præscientia, et quia bonos præscivit et prædestinavit ad regnum ; malos autem præscivit tantum, non prædestinavit, nec ut perirent sua præscientia compulit. Ubi diffinitioni subscribere idem Gothescalcus pertinacissime recusavit. Scripsit quoque idem dominus Hincmarus ad monachos Altvillarensis cœnobii, pro eodem Gothescalco, ut si se recognosceret, antequam anima illius egrederetur de corpore, et spiritalem et corporalem humanitatem exhiberent illi ostendens auctoritatem ecclesiasticam ex verbis orthodoxorum super hujusmodi excommunicatis. Amalgiso et Ragberto fidelibus suis, pro rebus Ecclesiæ suæ in Aquitania sitis, pro quibus Regimundo litteras miserat deprecans ut eisdem missis suis adjutorium pro rebus ipsis evindicandis impenderet, præcipitque istis, ut easdem rex ex integro recipiant, et habeant in sua providentia. Petro fidei suo, pro rebus in provincia consistentibus, mittens ad eum quosdam fratres, qui cum ipsius consilio de fidelitate sua et utilitate rerum tractarent, et res ipsas ac redditus, atque facultates ipsarum disponerent. Et quia audierat, quod quædam sine consilio ipsius Petri exinde facta fuissent, quasi ex ejus auctoritate, excusat se non id jussisse, nec voluisse : mandans ei per capitula, qualiter easdem res disponi volebant, et quæ personæ ab ipsis rebus, et de quibus villis ad se venire deberent. Evrardo sororis suæ Hildegandis filio vel genero, instruit scripto qualiter erga Ludovicum regem Transrhenensem se gerere deberet, ne suum alodem, quem in Allemannia habebat, ab eo auferret, pro eo quod ipsius dominium idem Evrardus dimiserat. Pro quo etiam præfatæ sorori suæ scribit, petens ut illius domnum prudenter ordinet atque disponat. Plebeiis quoque quibusdam personis, villarum scilicet ministerialibus, pro rebus ministeriorum suorum nonnunquam scribens, prudenter atque rationabiliter disponebat, qualiter res sibi commissas tractare deberent. Generaliter etiam omnes sibi commissos tam verbis, quam litteris instruens, edocebat qualiter juste, pie et caste viverent, quam reverenter atque devote jejunia constituta tractarent : pro his qui obiissent, tam episcopis, quam aliis quibuscunque personis, qualiter Domini clementiam exorarent, et ut personæ Deo placitæ in vacantibus eligerentur episcopis, tam jejuniis quam orationibus Dominum postularent. In diversis quoque synodis capitula nonnulla, et valde utilia edidit, suisque servanda dedit. Diversis nec non Ecclesiis suæ dioceseos, maxime si contigisset pastoribus viduari, consolatoria dirigens scripta, qualiter a Deo primum hujusmodi solamen requirerent, instruebat : qualiter etiam a terrenis principibus liberam sibi concedi quærerent electionem, et ut impetrarent tam per seipsum, quam per litteras et legatos suos elaborare studebat. Impetrata vero qualiter exercerent, et quomodo immu-

nes ab omni perversitatis fraude seipsos in exsequendo custodirent, data forma electionis edocere curabat, ad nullam specialiter intendens, personam ; sed quæ concorditer ab omnibus, vel utiliter a pluribus ac melioribus eligeretur, attendens.

CAPUT XXIX.

De libro edito a se qualiter Domini vel sanctorum sint imagines venerandæ, etc.

Scripsit etiam librum flagitantibus coepiscopis fratribus suis, qualiter imagines Salvatoris nostri, vel sanctorum ipsius venerandæ sint, cum epilogo quodam metrico digesto. Respondet quoque ad interrogationes cujusdam : cur apostatæ baptizati, et impositione manus episcopalis consignati, extra ordinem diaconii, vel presbyterii ad agendam pœnitentiam manus impositionem accipiunt. Scribit et cuidam archiepiscopo de præcipuis tractans sacramentis humanæ salutis. Item cuidam episcopo, ad interrogata ipsius respondens de ordinationibus episcoporum, vel translationibus de civitate ad civitatem : et de Actardo Namnetensi episcopo, qui expulsus a quodam Britonum duce, in vacante Morinensi Ecclesia aliquandiu demoratus, petente clero ac plebe provincie Turonensis, et convenientibus episcopis, in eadem metropoli fuit incardinatus. Item cuidam fratri, de homine, qui cum quadam femina concubuit, et postea sororem ipsius in conjugium duxit. Scribit etiam (*supra, cap. 21*) apologiam pro se, cunctis eam legere volentibus contra eos qui calumniati sunt illum apud Joannem papam, qui synodum habuit Trecae (*i. l. Trevis*), a quo et benigne idem præsul suscipiebatur, quibus et in synodo tunc respondit pro tempore, postmodum vero excusare se litteris non neglexit, asserens se decretales epistolas pontificum Romanorum venerabiliter suscipere atque tenere, cum calumniarentur inimici, has eum nolle ad auctoritatem recipere. Item de Nicæna synodo, et de abjectione, vel restitutione Hincmari Laudunensis episcopi. De hoc quoque quod calumniabantur eum dicere non majoris dignitatis esse papam Romanum, quam existeret ipse. Sed et de Karlomanno, et aliis conviciis sibi per calumniam illatis, de quibus eum veritas excusabilem reddidit. Scripsit præterea plura, ad quæ nos enumeranda sufficere non putamus.

CAPUT XXX.

De translatione corporis sancti Remigii a monasterio ipsius, et obitu Hincmari episcopi.

Excrescentibus tandem flagitiis, contra quæ veluti murus inexpugnabilis semper obstiterat, gens Nortmannorum per omne Francorum diffunditur regnum (*Aimonius, lib. v, c. 41*). Et quoniam civitas hæc tunc absque muro habitabatur, accipiens ille quod sibi charius in thesauris habebat, corpus videlicet beati Remigii, silvestria loca trans fluvium Matronam expetiit, et apud villam Sparnacum idem sacrum corpus aliquandiu custodivit. Denique dum ibidem moraretur, apud eandem villam diem clausit ultimum, cujus corpus ad monasterium sancti Remigii relatum, et post ipsius sancti tumulum in sepulcro, quod ipse

sibi præparaverat, est sepultum. Cujus epitaphium **A** ab eo dictatum habetur hujusmodi.

Nomine non merito, præsul Hincmarus, ab antro
Te, lector, tituli, quæso, memento mei.
Quem grege pastorem proprio Dyonisius olim
Remorum populis, ut petiere, dedit.
Quisque humilis magnæ Remensis regmina plebis
Regi pro modulo, hic modo verme voror.
Ergo animæ requiem nunc, et cum carne resumpta,

Gaudia plena mihi hæc quoque posce simul.
Christe, tui clemens famuli miserere fidelis :
Sis pia cultori sancta Maria tuo.
Dulcis Remigii sibi met devotio prosit.
Qua te dilexit pectore, et ore, manu.
Quare hic suppeliit supplex sua membra locari,
Ut bene complacuit, denique sic obiit.

Anno Dominicæ incarnationis 882 ; Episcopatus autem sui
32, mense, 7 et die quarta.

LIBER QUARTUS

CAPUT PRIMUM.

De episcopatu Fulconis, et quæ scripta quibusdam Romanis pontificibus direxit.

Præmisso viro Dei ad patres suos apposito, successit in episcopatu Remensi Fulco vir valde nobilis, et palatinis assuetus officiis : qui fidei suæ tenorem Marino papæ delegans, pallium ab eo, antecessorum suorum de more, suscepit. Cui etiam litteras misit pro concedendo debito Remensis Ecclesiæ privilegio, atque pro commendatione regis Karomanni, in quibusdam se significat ab eodem papa dudum fuisse cognitum tempore Joannis papæ, quando cum Karolo imperatore idem Fulco fuerat Romæ. Item pro quodam monasterio, quod frater ipsius, nomine Rampon, ab eo construi, testamento delegaverat ex rebus suæ proprietatis, quas postea Erminfridus quidam pervaserat, qui uxorem ipsius Ramponis viduam sibi copulaverat. Pro quo idem papa (Joan. VIII) Evrardo Senonensi archiepiscopo, in cujus parochia idem constructum fuerat monasterium, litteras direxit. Sed et Joanni archiepiscopo Rothomagensi, in cujus idem Erminfridus diœcesi degebat, præcipiens ut eum admoneret ab hac sacrarum rerum pervasione cessare, quod si facere nollet, canonicam subiret ultionem. Adrianum quoque papam (Adrian. III. an. 884) ipsius Marini successorem litteris initio pontificatus ejusdem visitare studuit, congaudens ipsius honori, et se Romam velle petere significat, si Deo pacem tribuente, valuerit. Exemplaria quoque privilegiorum a Leone (Leo IV), Benedicto (Bened. III), et Nicolao (Nicol. I) pontificibus Romanis Remensi sedi concessorum huic petit recitanda, et ab eo sibi conservanda, et roboranda, atque augmentanda. De præfato quoque monasterio, cujus res prædictus Erminfridus invaserat, suggerit, ut præmissis etiam archiepiscopis Aurardo et Joanni suæ auctoritatis præceptionem dirigat, jubens quid in eum fieri debeat, etc. Item pro commendatione præmemorati regis Karolomanni, atque pro defensione Frotharii Bituricensis archiepiscopi, qui ferebatur accusatus apud eundem papam per quemdam suæ diœceseos monachum quod scilicet post suæ civitatis dejectionem a paganis factam, in alterius sedis invasionem temere insiluerit. Ostenditque quod ab episcopis ipsius diœceseos, omnique clero et populo ejusdem civitatis sit peritus et electus, et quod

B prædecessori ipsius Marinus, ad eorum petitionem, piæ in hoc præbuerit assensum, insuper et pallio eum donaverit, et ipsius in Bituricensi Ecclesia promotionem scriptis roboraverit, etc. Stephano (Steph. VI) quoque hujus Adriani successori litteras mittens, gratiarum actiones referre curavit, quod eum, et Ecclesiam ipsius litteris apostolatus sui visitare, et inter varias mundi pressuras consolari dignatus fuerit, et quia fratris eum et amici vocabulo voluerit honorare, quod ipse tamen nolit appetere; sed magis servus et subjectus existere. Significatque se ad ipsum papam videndum properasse, nisi paganorum vallaretur obsidione : hosque denotantur milliario a sua civitate abesse, civitatem quoque Parisiorum ab ipsis tunc obsideri. Hanc infestationem huic regno ab octo annis jam præteritis inferri, ut nemini extra castella procul liber aditus patere videretur. Addit denique audisse se de insidiis quorundam pestilentium, quas ipsi papæ moliebantur, et satis ægre tulisse, opemque ferre, si licuisset, optare, unum quod quibat agere, precibus videlicet pro eo insistere. Pro Widone (19) quoque affine suo, quem idem papa in filium adoptaverat, memorat tam se quam cæteros consanguineos suos, quibus id notificaverat, debitam exhibituros eidem papæ reverentiam. De eo etiam quod illi scripserat, roborare se promptum fore quæcunque necessaria Dei Ecclesiæ significarentur, ejus suggestionem se multum per omnem modum effecisse ipsius fidelitati obnoxium, seque cum suffraganeis coepiscopis in cultu debito sanctæ sedis Romanæ perseveraturum, et si quid contrarium sanæ fidei contra ipsam emergerit, omnimodis, confutare, Deo auxiliante, paratum existere. Sedem vero Remensem notum habeat ab antecessoribus suis (deest præ) potius Gallicanis omnibus Ecclesiis semper fuisse honoratam, utpote cum primus apostolorum beatus Petrus primum destinaverit huic urbi sanctum Sixtum episcopum, et totius Gallicanæ regionis dederit ei primatum. Hormisda quoque papa sancto Remigio vices suas in Galliarum partibus commiserit. Hoc ideo se commemorare, ne sedes Remensis suis in diebus sineretur dehonestari : annectens etiam de privilegiis sibi in cunctis quæ petiit ab hujus prædecessoribus Marino, et Adriano concessis. Itemque de jam dictis rebus Ramponis, et eorum pervasore, quem præmissi pontifices jusserant ab archiepiscopis Senonicæ ac Rothomagensis

(19) Wido ex duce Spoletano factus imperat. an. 892.

urbis excommunicari : quibus eandem excommunicationem diferentibus, idem persuasor adhuc rapta possidebat. Unde petit ut apostolica ab ipso feriat sententia, præcipiatque hic papa præfatis archiepiscopis, ne ullam in eundem excommunicando afferant amplius dilationem. De quibusdam præterea rebus Remensis ecclesiæ, quas quidam abstulerant invasores, poscit, ut ipse papa suggerat imperatori Karolo (*Crasso cognom.*) qui jam magnam ex his partem restituerat, ut bonum quod cœpit ejus precatu perficiat, et de his quæ egit ipse gratias ei agere dignetur, et cætera. Ad quæ ille respondens asserit oppido se fuisse lætatum, quod eum circa sedis apostolicæ reverentiam cognoverit anhelare, hortans ut in hac dilectione semper ardentius accendatur. Memoriam quoque Widonis ducis gratissime se suscepisse, quem unico loco filii se tenere fatetur. De Nortmannorum infestatione, quam regnum nostrum patiebatur, dolere uti propria ; Deumque deprecari pro hujus populi defensione per apostolorum principum interventionem, et ut incolumis hic præsul perducatur ad apostolorum limina : quatenus etiam corporeis eum valeat ulnis amplecti, et conferre de privilegiis, de quibus sibi scripserat. Ad archiepiscopos etiam, quos petierat litteras se direxisse : necnon ad imperatorem pro Remensis Ecclesiæ justitia deprecatorias, et pro collata benignitate grates illi referens (20).

Item litteras idem præsul ad eundem papam dirigens, ac de prosperitate ipsius lætificari se inter multas tribulationum, quas a paganis patiebantur angustias, petens, præfati quoque Widonis satagit commendare favorem. De prænominata, necnon Erminfrido querimoniam repetens, qui admonitus a præmemoratis archiepiscopis inobediens exstiterat, flagitat, ut iterum commoneantur ab auctoritate papæ archiepiscopi hunc asperius increpare, et si pervasa non reddiderit, ecclesiastico feriat judicio. Interrogat præterea, sibique remandari poscit, si rite valeat episcoporum fieri ordinatio in qualibet sanctorum festivitate, nisi tantum Dominica die, etc. Ad hæc etiam rescribens idem papa, gratias agit pro ipsius erga sedem apostolicam charitate, et sollicitudine, condolens de ipsius afflictione, ac pro ipsius preces se Domino fundere pollicetur allevatione, et confortans, monet in Domini confidere consolatione. Item scribit eidem præsul, pro quodam Dominico a filiis et cognatis propriis oppresso, vel expulso, hortans ut id diligenter inquirat, et ejus inde adjutor existat. Item pro quorundam susceptione Anglorum. Item eidem cum Aurelino Lugdunensi, Adelgario, Geilone [*i.*, Gerlone], Emmennone, et reliquis per Galliam constitutis, pro querimonia Bituricensis Ecclesiæ super invasore Fortharii Burdegalensis episcopi, qui etiam Pictavensem aliquandiu tenuerat sedem, qui postea Bituricensis fuerat ad tempus a Joanne papa propter infestationem barbaricam tali tenore concessa, ut hac remota necessi-

(20) Non exstant hæc Stephani epist.

tate, id etiam removeretur, quod necessitas imperarat. Unde præcipit hic papa Stephanus præfatis archiepiscopis, ut ad propriam sedem illum remeare compellant. Quod si apostolicis monitis obedire contempserit, noverint eum sancti Spiritus judicio perpetuis anathematis vinculis innodatum. Item pro Theutboldo Lingonensi episcopo, significans ad se hujus Lingonensis Ecclesiæ querimoniam pervenisse, quod obeunte Isaac episcopo, inconsulto clero et populo. Egilonem quemdam monachum nuper de sæculo venientem in episcopum Aurelianus Lugdunensis ordinaverit, eisque illata vi, præposuerit nolentibus. Quo divina vocatione hominem excedente, ne in idipsum incurrerent, concordii voto clerus, et populus Teutboldum ipsius Ecclesiæ diaconem eligentes, ab ipso papa sibi met in episcopum consecrari petierint. Sed ille uniuscujusque Ecclesiæ privilegium inconcussum servare volens, id agere distulerit, eumque præfato Aureliano direxerit, scribens ad eum, ut si cleri populique vota in eum concordarent, et sacri canones illi non obviarent, manus huic imponere nequaquam differret. Quod fieri si ratio prohiberet, et idipsum sibi rescriberet : interim tamen alterum inibi ordinare nullo modo, se inconsulto, præsumeret simulque et Orlannum Senogalliensem episcopum a suo latere direxit executorem. Quem deludens Aurelianus ad Lingonensem præmiserit urbem, pollicitus se citissime subsequiturum. Quo cum diu exspectaretur, nec ipse advenerit, nec moræ suæ causam innotescere, vel papæ remandare præviderit [*pro* providerit]. Quocirca iterato clerus et populus cum decreto omnium roborato, præfatum electum Romam remiserunt, obnixè sibi met illum consecrari petentes. Sed nec tunc id agere acquieverit, volens Lugdunensi Ecclesiæ collatum privilegium immutilatum consistere ; ideoque jam dicto Aureliano iterato rescribens mandaverit, ut quia concordii voto clerus et populus jam dictum diaconem expetebat, aut ipsum consecraret, aut quid in eo reprehensibile judicaret, rescribere maturaret. Sed is priori inobedientiæ contumaciam adjiciens, non solum oblatum consecrare, seu quid in eo reprehensibile judicaret sibi rescribere contempserit, verum etiam contra interdicta, et sacrorum canonum statuta quemdam extraneum, et eidem Ecclesiæ ignotum, in angulo ordinatum, illis ingerere niti præsumpsit. At hi potius laborem subire, quam subijci ignoto eligentes, ad se redierint, implorantes ne pateretur ecclesiastica jura violari. » Nos autem, inquit, qui omnium Ecclesiarum in beato Petro apostolorum principe curam suscepimus, scientes inter episcopos non haberi eum, qui neque a clero electus, neque a populo est expetitus, sæpe dictum Teutboldum venerabilem diaconum, ipsorum lamentabilibus precibus inclinati, Lingonensi Ecclesiæ episcopum consecravimus, condigna sententia prævaricatoribus illata, licet et aliis prævaricationibus fuerint impediti. Quapropter tuæ injungimus sanctimoniam ut his

nostris apostolicis litteris perceptis, postposita dilatione ad Lingonensem accedas Ecclesiam, et eundem Teuthboldum a nobis solemniter consecratum episcopum, exinde revestias, omnibusque archiepiscopis et episcopis innotescas, pro tantæ contumaciæ ultione ejusdem Ecclesiæ specialem sollicitudinem suscepisse, pro tanti laboris maceratione, et oppressionis illatæ revelatione. Quidquid autem idem venerabilis episcopus Teuthboldus vobis ex nostra parte retulerit credite, et effectui mancipare nullo modo ambigite : utpote tuam reverentiam circa nos devotam consistere credimus. »

Ad hæc idem præsul Fulco rescribens, gratias agit pro consolatione litterarum ipsius, asserens, se paratum fuisse, et esse quæcunque sibi ab ipsius papæ celsitudine injuncta fuerint adimplere ; præfatum vero præceptionem de Theuthboldo episcopo explere sine more voluisse, sed Odonis regis sui consultu interim intermissum, dum rex idem suos legatos ad eundem papam dirigeret, ac per eos jussione ipsius certissime cognosceret. Super his autem quæ litteræ ipsius papæ prosecutæ sunt, velle scilicet se omnibus Ecclesiis sua instituta et privilegia in confuso ordine intemerata servare, valde gavisos universos episcopos, in quorum præsentia hæc recitari fecerat. Consultit autem ejus auctoritatem deprecens, ut sibi rescriptis remandet, si liceat coepiscopis suffraganeis suis, qui in ejus diocesi consistunt, ordinationem vel regis, vel alicujus alterius personæ sine sua licentia et conniventia [*ms., c., cohibentia*], seu permissione agere, vel aliud aliquid, inconsulto suo metropolitano, aut contra interdicta sui primatis præsumere. Privilegium denique a sede Romana quæsitum idem papa huic concessit, scriptumque transmisit præsuli super rebus ecclesiasticis huic Remensi Ecclesiæ collatis, vel conferendis, ut nemo eas invadere, vel detinere præsumeret, et ut post ejus decessum nullo modo aliquis hunc episcopatum, vel episcopii res occupare illicite auderet, cum interminatione hæc inhibens apostolicæ sedis censuræ. Item scribit eidem, pro altercatione quæ versabatur inter Herimannum Coloniensem archiepiscopum, et Adelgarium Amburgurensem et Brene-mensem [*j, Bremensem*] episcopum, pro qua Herimannus eidem papæ suam direxerat, et postmodum per semetipsam accesserat, proclamans ab Herimanno Ecclesiæ suæ privilegia violari, ideoque in suam præsentiam commonuerat utrumque venire. Sed quoniam Adelgario veniente Herimannus defuit, tantæ liti finem imponere papa distulit, ne quidpiam præpropere judicare videretur, unde rediviva contentio futuris temporibus oriretur. Quocirca injungit huic præsuli nostro, sua ipsius papæ vice synodum convocare apud Wangionem civitatem, cum vicinis suffraganeis, limitaneisque episcopis, ad quam Herimannum Agrippinæ coloniæ, et Sonderoldum Moguntinum cum suis suffraganeis,

A necnon et eundem Adelgarium occurrere jussurat, quatenus quid cuique debeat diligens examinatio declararet. Monet etiam fraternitatem ipsius domni Fulconis, ne sibi suam specialem præsentiam, si omnimodis fieri possit, exhibere cum eis quoquomodo differat ; quoniam et hæc, et alia quæ imminebant ecclesiastica negotia cum ipso tractanda, ejusque terminanda consultu providerat : de quo scilicet ipsius adventu satis gratularetur, volens ad ecclesiastica deliberanda negotia ejus habere præsentiam. Alioquin monet, ut assertionem veridicam per strenuum episcopalis ordinis virum una cum ipsis abeuntem notificet qualiter se super hoc veritas habeat. Quibus si veniendi facultas defuerit, suos cum eo dirigant legatos, qui eorum vicariatione perfuncti, disceptandi et deliberandi libertatem possideant, ut nullo ulterius tempore, percepta definitiva sententia, de hac re necessarium sit vertere quæstionem.

Super his quoque successoribus hujus Formoso (*Formosus papa*) domnus Fulco litteras mittens, qualiter hæc a præfato Stephano papa sibi sint injuncta, significavit, et ut sibi auctoritatis suæ in his exsequendis scripta dirigeret, expetiit. Unde et iterum scribens vehementer admirari se dicit, si litteræ suæ ad ejus præsentiam pervenerint, quid causæ fuerit cur hinc responsum hujus papæ non meruerit recipere. Grates inter hæc referens, quod sui memoriam dignatus sit habere, et per abbatissam Bertham verba sanctæ consolationis sibi mandare, eumque se videre velle, et collato sermone mutuo verba conferre. Quam rem fatetur immensum sibi peperisse gaudium, ut magis desideret ejus videre præsentiam, adjiciens sibi ab eo tempus quo ad eum veniat, remandari, locumque, et ejus sataget præceptis obtemperare. Præterea postulat, ut privilegium Ecclesiæ Remensi sui nominis auctoritate fieri jubeat, sicut etiam prædecessores suos fecisse constat : et res huic Ecclesiæ per suam humilitatem acquisitas perpetua firmitate contra omnes adversarios muniat. Annotat etiam, qualiter Evrardus marchio sancti Calixti papæ et martyris venerabile corpus a Romana sede impetraverit, atque in ejus honore monasterium (21) in prædio suo constituerit. Quod prædium post ejus obitum ad filium ipsius Rodulfum abbatem hæreditario jure advenit : qui res ipsas simul cum memorati martyris gleba vitæ suæ diebus absque ulla contradictione tenuerit, et de sæculo migraturus easdem res cum monasterio et corpore sacro Remensi sanctæ Dei Genitricis ecclesiæ delegaverit, eandemque rerum suarum hæredem instituerit. Tunc vero Hucboldus quidam sororis hujus Rodulfi maritus, munus ejusdem abbatis calomniabatur, et ab ecclesiæ Dei Genitricis jure conabatur auferre. Proinde precatur, ut quid sibi sit in talibus agendum, suis cum sacris instruat litteris, et harum collationem rerum æterna stabilitate corroboret, atque contradicentes digna

(21) Cisonium monast. in Belgio inter Tornacum et insulas.

excommunicationis ultione percellat. Scrupulum denique sibi dixit ac singultum movere, quod audierat a quibusdam, sanctam Romanam Ecclesiam turbari, paratumque se totis viribus pro ipsius honore omnimodis decertare, et eidem papæ veluti domino et magistro in cunctis obsecundare. Subnectit etiam de quibusdam episcopis Galliarum, qui sibi pallium indebite a Romana poscebant sede, metropolitanos suos tali spernentes tenore, asserens quod res eadem, nisi prudenti præcauta foret sollicitudine, confusionem non mediocrem generaret Ecclesiæ, magnumque charitati dispendium valeret inferre. Unde tam se quam omnem precari dicit Ecclesiam, ne scito alicujus irrationabili petitioni, sine generali assensu et litteris consentiat, ne per hoc ecclesiasticæ dignitatis honor vilescere incipiat, si res indebita, quæ temere affectatur, inconsulte tradatur.

CAPUT II.

Quæ Formosus papa Fulconi vel Karolo regi atque Odoni scripsit.

Cui rescribens idem papa Formosus, monet eum compati debere Romanæ Ecclesiæ, atque imminenti ejus subvenire ruinæ, nec ei suam præsentiam denegare: adjungens hæreses undique ac schismata pullulare, nec qui ad resistendum occurreret, esse. Dicitque longo retroacto tempore perniciosas hæreses Orientem confundere, et Constantinopolitanam Ecclesiam nociva schismata perturbare; simul etiam regionis Africanæ legatos insistere, responsa petentes pro dudum exorto inter episcopos ipsarum provinciarum schismate. Diversarum quoque partium legationes diversa responsa petentes instare. Cujus rei gratia generalem synodum (*concil. Rom.*, an. 893) die Kalendarum Martiarum, indictionis undecimæ se inchoare disposuisse, ad quam eundem, remota omni dilatione, admonet festinare, ut colloquendo largius de his valeant pertractare, et affluentius ad consulta singula respondere. Nortmannicæ gentis procellas, quibus asserebat se perturbari, plurimum dolere, et ut eos Excelsi dextera reprimat, apostolorum principum suffragiis intervenientibus, implorare. Litteras vero quas significaverat ad eum per quasdam personas primum se direxisse, ad ipsum minime pervenisse. Miserat alias etiam, pro hac eadem synodo celebranda, pridem huic quoque præsuli nostro litteras, quam decrevisse se asserit incipere mediante Maio mense, indictionis decimæ. In quibus litteris fatetur Italiam tunc semel et secundo horrida bella perpessam, et pene consumptam. Orientalium vero partium se deflere vesanam hæresim in Christum Jesum blasphemiam continentem [j, conjicientem]. Mittit ei præterea petitum super quibusdam præstariis privilegium, commemorans beatum Remigium genti Francorum, Romanæ sedis auctoritate, cum gratia Dei apostolum constitutum. Bernam quoque villam, quæ inique dudum subtracta fuerat, Remensi Ecclesiæ restitutam. Duodeciacum quoque, sed

(22) Carolus Simplex consecratus an. 892, ætatis 12, vel 14, juxta alios.

A et ea quæ domnus idem Fulco per precarias obtinuerat, Rodemiam videlicet et Margolium, Lastemnam, et Guigleium, atque Virtudem, necnon abbatiam quæ dicitur Campellis, Atteias etiam et Maniacum, aliasque res quæ dudum ablatae, tunc redditæ fuerant Ecclesiæ Remensi, restitutas auctoritate confirmat apostolica, ut eas, vel cæteras ejusdem Ecclesiæ, possessiones nemo præsumat auferre, vel invadere. Sanciens insuper auctoritate beati Petri ut nemo regum, nullus antistitum, nemo quilibet Christianus, decedente Remorum episcopo, ipsum episcopatum, vel res ipsius Ecclesiæ suis compendiis applicet, neque suo dominio teneat, præter ipsius civitatis episcopum. Sed et eandem metropolim non ultra constitutionem canonicam, sine regulis ecclesiasticis conveniente pastore manere cogat: neque aliter ibidem episcopum, nisi ut sacri canones jubent, constitui faciat. Promulgans etiam ac statuens, ut ea quæ idem venerabilis præsul Fulco de villis hujus Ecclesiæ ac facultatibus earum, usibus ecclesiasticorum ornamentorum, vel luminarium, seu sub stipendiis canonicorum, ac monachorum, atque sanctimonialium, seu matriculariorum, et hospitum, vel pauperum constituerat, perpetuo inconvulsa permaneant, hanc auctoritatem sui decreti sub anathematis vinculo violatoribus innodatis corroborans. Imperatorem quoque Widonem coronatum eodem anno significans, indictione decima. Item ad ipsius domni Fulconis petitionem misit aliud eidem privilegium, pro monasterio Avennaco, atque pro eo monasterio, quod Rodulfus abbas in honore sancti Calixti martyris et papæ ex hæreditario proprietatis suæ jure constructum huic Remensi concesserat Ecclesiæ, tam eadem cœnobia quam omnes possessiones liberalitate regali, vel aliorum Christicolarum munificentia Remensi collatas Ecclesiæ, sive quas idem præsul acquisierat, aut deinceps acquisiturus erat, eidem Ecclesiæ apostolica corroborans et stabiliens potestate. Hic quoque Lambertum (*Lambert. imper.*) filium Widonis anno secundo imperii patris ipsius novum imperatorem factum fuisse designat. Item pro diœcesaneis provinciæ Remensis episcopis, quod audierat, eorum quosdam hujus archiepiscopi sui audientiam contemnere, scribens eidem, ut suos conveniat coepiscopos, cæterorum quoque quos ipsum visum fuerit episcoporum collegium convenire denuntiet, ut de tanto neglectu synodali simul actione perquirant, et quidquid oportuerit canonica atque apostolica muniti auctoritate decernant, subjiciens, ut nemo a tam Deo digno se subtrahat opere, qui apostolicæ ipsius particeps voluerit communionis existere. Item pro evectio-
ne Karoli (22) ad regimen regni, quem domnus idem Fulco ad regium culmen adhuc puerum provexerat, et de criminibus Odonis regis, vel correptione ipsius, qualiter esset agenda: pro quibus rebus idem archiepiscopus huic papæ scripta sua, consilium et auxilium ab eo petendo, direxerat. Unde et ad eundem

regem Odonem litteras suas idem papa delegaverit, ut ab illicitis recederet, nec eundem regem Karolum, vel quæque ipsius essent, infestaret, induciasque belli differendo daret, donec idem præsul Fulco scilicet, apostolicam sedem adire studeret.

CAPUT III.

Quæ Franciæ quibusdam præsulibus scripta legaverit.

Item ad archiepiscopos, et cæteros episcopos Galliarum, monens ut conveniant atque commoneant eundem regem Odonem, ne illicite perpetrentur, et ne aliena usurpentur, sed bellum sedetur, et omnis hostilis commotio sopiatur, vel induciæ belli, donec Fulco Romam, ceu dictum est, adeat, edicantur; ipsique studeant interim cuncta differre, et pacem ac unanimi concordiam recreare. Item huic quoque regi Karolo, congruam dirigens admonitionem, ejusque congratulans eminentiæ atque devotioni, quam rex idem se significaverat erga sedem apostolicam gerere, qualiter ei sit in regno agendum succincte, lucideque demonstrat; quem petierat, ei panem benedictum pro pignore mittens, et de itinere præfati præsulis nostri ad sedem apostolicam monens.

Eidem quoque domno Fulconi litteras suas dirigens, hæc supradicta ad præmissas personas se destinasse scripta commemorat, ipsius videlicet suggestionem, de pace vel induciis belli inter Odonem et Karolum differendi. Item scribit ipsi pro discordia sedanda, quam audierat insurrexisse pro Maniguldi ab Alberico perpetrata interreptione. Item petens eundem pro cujusdam Grimlaici dilecti sibi sacerdotis ad episcopatum, ubi se locus obtulisset, promotione. Idem quoque præsul Fulco nonnulla præfato papæ præter præmissa reperitur direxisse scripta, tam pro sua vocatione, qua vocabatur ab ipso ad sedem apostolicam, quam pro contentione quæ versabatur inter reges Odonem et Karolum, necnon pro oppressionem, quam Remensis patiebatur Ecclesia, petens ut papa, regibus scribendo, pacem imperaret. Arnulfo quoque Transrhenensi auctoritate apostolica præciperet, ne Karoli regnum inquietaret, quin potius ei auxilio esset, ut propinquum propinquo deceret. Odoni vero mandaret ne regnum istud invadere aut deprædari præsumeret: quod si auderet, apostolicæ sedis sententiam reformidaret. Item quia post admonitionem ipsius papæ nec Arnulfus orbitati Karoli subvenire voluit, nec Odo a pervasione regni, rapinis, ac depopulatione cessavit. Sed et Arnulfus res Ecclesiæ Remensis tam eas, quas aliquandiu injuste sublatis ipsi restituerat, quam eas etiam, quæ nunquam prius subtractæ fuerant, abstulit, ob id tantummodo, quia temerariam ejus invasionem [*Papir.*, jussionem] hic præsul recipere noluerit. Et quod Odo civitatem Remensem obsederit, innumeras etiam cædes et deprædationes exercuerit, et res Ecclesiæ Remensis suis satellitibus dederit, hujus Ecclesiæ insistens rapinis, donec Karolus

cum valido exercitus apparatu adveniens eum ab obsessa civitate depelleret. Significans etiam quod Robertus homo Arnulfi ex parochia Herimanni Coloniensis episcopi, res hujus Ecclesiæ invaserit ac diripuerit, donec eum vi ac si canem rabidum ab earum devastatione repulerit. De quo petit, ut nisi admonitus resipuerit, auctoritatis apostolicæ sententia feriat, Hisse perturbationibus regni obsessum, impossibile fore significans ad ejus apostolicam se properare præsentiam, dum semper expectetur bellum, nec aliter posse res regni componi credantur [*j*, credatur]: sed ipse semper bellum distulerit, non quod inferiores, vel impares fuerint, aut de injusta causa dubitaverint, sed ne vires regni bellis attritæ, paganorum proderentur invasionibus. Unde dato placito inter se dextras securitatis invicem usque ad tempus præfinitum dederint, et cætera. Item pro eodem rege Karolo et imperatore Lantberto (23), gratiarum referens actiones, quod notificaverit sibi de ipso Lantberto, patris se curam habere, filiique charissimi loco eum diligere, atque inviolabilem cum eo concordiam se velle servare, asserens, quod non illum tantum diligeret pro consanguinitatis necessitudine, qua illi devinctus habebatur; verum multo magis, quia hujus papæ venerator et amator existeret. Precatur autem, ut idem Karolus rex cum prædicto Lantberto in amicitia jungeretur, et Odoni, vel proceribus regni pro causa pacis papa rescribat, quo Karolus ad regnum hæreditario sibi jure debitum proficiat. Et quamvis nunc [*ms. j*, tunc] totum non posset suscipere regnum, saltem partem aliquam honori suo condignam, concorditer et juste regnum dividendo, illi conservent. Subjungens acturum se quod sibi apostolicus idem pontifex præceperat super transgressoribus et sacrorum violatoribus Richardo, Manasse, atque Rampone, mox ut coepiscopos suos in unum potuerit congregare. Id tantum papa remandet, quoniam æterno illos anathematis vinculo innodaverat, si liceat eis ad pœnitentiam conversis aliquid impendi misericordiæ, vel eos ad pœnitentiam suscipi, seu quis modus ipsius esse debeat pœnitentiæ. De Rampone vero asseverat, quia in solum Teutboldum episcopum reus existeret, nihil culpæ in Walterum Senonensem admiserat, ad quem comprehendendum nec præsens fuerat, nec adjutorium, vel consensum ad id agendum præbuerat. Item pro Herilando Tarwanensi episcopo, cujus episcopio a Nortmannis depopulato, eum necessitate cogente ad se venientem, sicut oportebat, susceperat, quemque visitatorem cuidam viduatæ Ecclesiæ constituerat, ut visitando sustentationem interim, dum episcopus ibi ordinaretur, ex illa caperet. At quia homines præfate Tarwanensis parochiæ barbaricæ videbantur esse feritatis et linguæ, supplicat ut responso papæ mereatur certificari, si hunc viduatæ debeat præponere plebi, et alterum ei liceret in præmemorata ipsius Eccle-

(23) Fulco consanguineus Lamberti imper.

sia subrogare, qui acceptior propter parentelam et linguam, in eodem loco posset existere. Idem vero papa rescribens ei, laudibus attullit eundem congratulans ejus dilectioni atque sollicitudini, quam gerebat erga Lambertum imperatorem, de cujus fidelitate et stabilitate monet eum semper fieri sollicitum, veluti consanguinitatis propinquum, asserens se cum ipso tantam pacis et dilectionis habere concordiam, ut nequeant aliqua jam ab invicem pravitate sejungi. Notificat quoque Richardum, Manassem atque Ramponem excommunicatos a se, atque perpetuo ligatos anathemate, pro eo quod tam nefandissima perpetraverint, ut Teutboldo [ms., Theobaldo], Lingonensi episcopo, oculos eruerint, Walterium Senonensem, propria depulsum sede, custodiæ mancipaverint, mandans ut secum de his sentiat, et convocatis omnibus suffraganeis suis episcopis, canonicum super eis quod exercuerat iudicium pari modo determinet. Item scribit eidem archiepiscopo pro Berthario quodam presbytero, quem clerus et plebs Ecclesiæ Catalaunensis consensu regis Odonis ad episcopatum dicebatur elegisse, succensens quod hunc vocatum canonicè noluerit consecrare, sed in transitu defuncti episcopi Ecclesiam ipsam Herilando Tarwanensi episcopo beneficiali more ferebatur contulisse. Postea quemdam Mancionem nonnullis criminibus irretitum in eadem Ecclesia, quasi episcopum ordinaverit, cumque prænominatus Bertharius apostolicam præsentiam vellet adire, comprehensus sit a quodam Conrado hujus domni Fulconis vassallo, de Ecclesia tractus, et in exilium per unum mensem delegatus. Unde et evocans hunc nostrum præsulem, mandat expresse, sed fraterne, ut suam denominato tempore non differat ei exhibere præsentiam, habens secum præfatum Mancionem, et jam dictum Conradum, cum quibusdam denominatis coepiscopis suis, et cætera.

CAPUT IV.

Quæ Stephanus papa Fulconi, et quæ Fulco eidem papæ rescripserit.

Stephano (Stephano VII) quoque hujus Formosi successoris scribens idem domnus Fulco, devotionem quam erga Romanam sedem gerebat conabatur ostendere, et quod limina creberrime cupiverit apostolorum adire, sed diversis obstantibus discriminum causis, hæc vota nequiverit adimplere: ubi significat Odonem et Karolum reges in pacis tandem concordia, se studente, connexos. Cui remittens hic papa litteras suas, a se suscepisse fatetur, ipsius non admittens, imo reprehendens excusationem, eo quod alii homines eandem sedem adirent, et ipse fateatur fas sibi adeundi non fuisse concessum. Denuntiat ergo synodum se per mensem Septembrem imminentis indictionis quintæ decimæ certissime celebrare statuisse: ad quam censendo vocans hunc archiepiscopum, monet expresse, quatenus omni mora repulsa, omnique excusatione amota, eodem tempore suam specialem præsentiam eidem, synodoque omnino exhibere maturet, quod si præ-

termiserit, canonicam in eum ferre sententiam minime retractabit. Rescribens autem hic venerabilis præsul eidem, quam semper habuerit devotionem circa gloriosam principis apostolorum sedem. ejusque sanctos præsules, pandere nititur, asserens se tunc variis oppressionibus aggravatum, ac diversis astrictum perturbationibus, præsentia corporali eandem adire sedem non valuisse; dilectos autem filios hujus Ecclesiæ illud destinasse, ad itineris sui enarrandas incommoditates viva voce. Quemdam quoque consacerdotem suum ad id exsequendum se direxisse. Plura se scribere non præsumpsisse, quia senserit in epistola sibi ab ipso directa dura se satis invectione multatum: et hoc sibi non modicum incussisse miraculum, quod ita tunc primæ ipsius litteræ graviter eum perculerint, cum eatenus ab ipsa sede nihil aliud nisi mellitum ac dulce, prædecessoribus suis sibi scribentibus, venire consueverit. Quod peccatis tamen suis imputans, ut de malo suo se merito contristari, sic de correptione ipsius se fatetur factificari: revolvens fieri potuisse, ceu quodam designat ad se perlatum rumore, ut a quibusdam minus charitate repletis aliter de se audisset, quam veritas se haberet. Unde petit, ne facile hujuscemodi personis aurem accommodet, donec (ut scriptum est) rem quam nescit diligentissime investiget (*Job xxix*). Adnectens simpliciter, uti ab ipsis pene cunabulis educatus canonicis fuerit disciplinis, donec a glorioso rege Karolo imperatoris Ludovici filio, in palatinis ac domesticis ejus sit assumptus obsequiis. Sicque in aula palatii perseverans usque ad tempora Karlomani regis Ludovici junioris filii nepotis ejusdem Karoli, quando a sanctis provinciæ Remensis episcopis, necnon a clero et plebe hujus urbis electus sit, et episcopus ordinatus. Ubi qualiter hanc Ecclesiam paganorum infestatione laborantem repererit, et ut pro pace ipsius ad posse desudaverit, legati sui, vel aliorum hæc scientium petit explorari narratione. Asseverans præmissa se non arrogantia explicare, sed ut noverit, conjiciens quia qui sic enutritus, et taliter fuerit ante episcopatum conversatus, hoc sibi potius onus quam honorem, non elationis instrumentum, sed humilitatis esse servitium. Subnectit autem, quod si aliqua regno quies concessa fuerit, et ab Odone rege licentiam impetrare valuerit, ad ipsius beatitudinis vestigia tandem aliquando properare studebit, dum sibi viæ patuerint, quæ tunc ab Zendeboldo Arnulfi regis filio erant obstructæ: qui Ecclesiam quoque Remensem multis affligebat injuriis, res ejusdem suis impertiens subditis. Cujus tyrannidem apostolica petit auctoritate reprimi, dicens, quia in tam periculoso et necessitudinibus pleno tempore se suam Ecclesiam noxium esset deserere.

CAPUT V.

Quæ regibus quibusdam Fulco scripta direxerit.

Totius itaque regni curam agens idem domnus archiepiscopus Fulco, litteras dirigit imperatori

Karolo (24), regis Ludovici Transrhenensis filio, pro tutela et defensione regni Francorum, quod in his partibus a Nortmannis multipliciter opprimebatur : asserens illud, auxiliante Deo, hactenus fuisse profectum, quandiu patrum et æquivoci ejus, ac filiorum ipsius regebatur dominatione. Tunc vero illis feliciter humana excedentibus, postquam se proceres regni ejus imperiali commiserant tuitioni, eos undique secus multi superaggravent casus. Memoratque civitatem Parisiorum, quam caput asserit et introitum regnorum Neustriæ atque Burgundiæ, barbarica cingi obsidione, citoque capiendam, nisi Dei subventum fuerit clementia. Quæ si capta fuerit, totius dispendium regni se perpessuros, tamque periculose hæc jam mala grassari, ut a prædicta urbe Remos usque nihil tutum remanserit : nulla nisi perversorum Christianorum barbarisque consentientium secunda sit habitatio, quorum multi, Christianam deserentes religionem, paganorum se societati conjunxerant, ac tuitioni subdiderant. Scripsit et ad eundem imperatorem pro percipiendo a sede Romana pallio, roborandisque datis olim a Romanis pontificibus Ecclesiæ Remensi privilegiis.

Arnulfo regi Transrhenensi litteras mittens, pro causa regis Karoli, quem parvulum adhuc unxerat in regem, reddit causas ejus profectionis, eo quod audierat motum fuisse animum ipsius Arnulfi contra se pro hac perpetrato : commemorans quod decedente Karolo imperatore, hujus Arnulfi avunculo, in ipsius Arnulfi servitium fuerit profectus, cupiens ejus suscipere dominium et gubernationem ; sed ipse rex eum sine ullo consilio vel consolatione dimiserit. Unde cum nec in eo sibi spes ulla remansisset, coactus sit ejus hominis, videlicet Odonis, dominatum suscipere, qui ab stirpe regia existens alienus, regali tyrannice abusus fuerit potestate, cujus et invitatus hactenus dominium sustinuerit. Et quoniam hujus Arnulfi dominatum desideraverit, idcirco in ipsius servitium profectus fuerit. At postquam nullum consilium in ipso reperire valuit, hoc solum quod restabat egerit, eligens eum regem habere, quem solum post ipsum de regia ipsius habebant progenie, et cujus prædecessores ac fratres extiterant reges. De hoc etiam, quod idem rex in culpa trahebat, quare non id ante fecissent, reddit rationem, quod quando Karolus imperator decessit, et idem Arnulfus regimen hujus regni suscipere noluit, hic Karolus adhuc admodum corpore simul et scientia parvulus existebat, nec regni gubernaculis idoneus erat, et instante immanissima Nortmannorum persecutione, periculosum erat tunc eum eligere. Ut vero ad eam viderunt perductum ætatem, in qua salubre sibi consilium dantibus assensum præbere noverat, susceperunt eum secundum Dei honorem, ut regno consuleret, volentes eum ita instituere, quatenus huic regno, et ipsi Arnulfo proficuum valeret existere. De eo quoque quod sine ipsius Arnulfi consilio præsumpserint hoc agere, morem Francorum gentis

(24) Carolus Crassus de quo supra.

asserit secutos se fuisse ; quoniam mos semper fuerit, ut rege decedente alium de regia stirpe, vel successione, sine respectu vel interrogatione cujusquam majoris, aut potentioris regis eligerent. Hoc more hunc regem factum ipsius fidelitati et consilio committere voluerint, ut ipsius adjutorio et consilio uteretur in omnibus, et ejus subderetur tam rex, quam universum regnum præceptis et ordinationibus. Præterea quod audierat huic regi suggestum, quia contra fidelitatem ipsius, et propter privatum hoc egerit commodum, infert quod Aschericus ipse, qui hæc jactitasse videbatur, antequam de re hujusmodi aliquid idem archiepiscopus agere conaretur, venerit ad se, præsentibus Heriberto et Efrido (ms., Exfrido, Ertrido) comitibus, et consilium, simulque auxilium quæsierit, quid agere deberet de jussionibus Odonis, qui res importabiles ei præcipiebat. Ex parte quoque filiorum Godfridi consilium petierit de malo, quod eis Odo facere conabatur, rogaveruntque ut tale caput communi consilio statureretur, per quod securi possent esse subditi, intendentes vel in Widonem, vel in hunc regis prosapiæ Karolum, et simul considerantes qui adfuerant, ad quem melius attendere deberent, visum illis est, propterea acquirendam regni utilitatem, et ipsius Arnulfi cavendam contrarietatem, propterque rectum, congruumque regii generi principatum, ut ad hunc Karolum se converterent, credentes quod Arnulfus hoc de propinquo suo gratum haberet, ipsique et regno præsidium ferret. Quod autem jactatum audierat, causa Widonis hoc eum fecisse, ut hac arte illum subintroduceret in regnum, et dimisso puero Karolo, se verteret ad Widonem : asserit livore invidiæ, contra se scienter hæc falso fuisse jactata, aut etiam quod qualis erat ipse qui talia diffamabat, talem eundem posse fieri sentiebat ; ipse vero nec se talem fore, nec talibus ortum natalibus recognoscebat, Prædecessores quoque ipsius regis nequaquam talia ingenia in progenitoribus suis experti fuerant, quos in omni fidelitate ac regni utilitate probatos habuerint : ideoque illos honorifice sublimaverint. Quapropter erubescendum eidem regi fuisset, ut hoc de se crederit, vel infamia se tali notaret. Denique quod audierat qui Arnulfo dictum fuisse, quod hic Karolus filius Ludovici non fuerit, asseverat neminem se posse credere fore, qui eum si viderit, et parentum ipsius effigiem cognoverit, non recognoscat illum de regia processisse progenie : quædam quoque patris sui Ludovici signa gestare, quibus agnoscat filius ipsius fuisse. Poscit ergo Arnulfi regiam majestatem, ut hæc vera [j, verba] dignanter accipiat, nullusque animum ipsius contra hunc regem innocentem, propinquum suum commovere valeat. Sed utrum hæc quæ asserit ita se habeant, in sua præsentia, fideliumque suorum examinari faciat, et ad debitum finem perducatur, cogitans qualiter antecessores sui regni statum gubernaverint, et quomodo regalis

culminis successio semper huc usque viguerit. Tunc vero ille tantum princeps, et hic parvus propinquus ejus Karolus, de tota regali stirpe remanserint; perpendatque quid contingere possit, si eum debitus cunctis casus repoposcerit, cum tot jam de aliena stirpe reges existant, et adhuc sint plures, qui sibi regium nomen affectent, quis post ipsius decessum adjuvabit ejus filium, ut ad debitam sibi regni conscendat hæreditatem, si contigerit hunc sibi propinquum cadere Karolum. Adnectit etiam, quod in omnibus pene gentibus notum fuerit, gentem Francorum reges ex successione habere consuevisse, proferens super hoc testimonium beati Gregorii papæ (*hom. 10*). Subjicit etiam ex libris Teutonicis de rege quodam Hermenrico nomine, qui omnem progeniem suam morti destinaverit impiis consiliis cujusdam consilarii sui, supplicatque ne sceleratis hic rex acquiescat consiliis (GREG., *in Evang.*), sed misereatur gentis hujus, et regio generi subveniat decedenti, satagens ut in diebus suis dignitas successionis suæ roboretur, et hi qui ex alieno genere reges exstabant, vel existere cupiebant, non prævalerent contra eos, quibus ex genere honor regius debebatur. Asseritque se misisse Aledrannum [*ms. Papir., Alerannum*] ad eundem Arnulfum, suggerendo ut quoscunque sibi placeret, ex his qui Karolum regem constituerant, in suum pergere servitium præciperet, qui coram sublimitate ipsius hæc ita esse rationabiliter ostenderent. Flagitans etiam orat, ut hæc præmissa benigno rex tractet animo, et hanc sciat ipsius esse devotionem, vel intentionem erga ipsius fidelitatem, ut hic Karolus ad ipsius consilium in omnibus, quæ acturus est, respiciat, et ipsius pietate tutus consistat, et ut nemo hujus regis animum ab auxilio istius regni, vel ejusdem Karoli deflectere valeat. Item ad eundem regem, significans ei de fidelitate et devotione, quam erga ipsum habebat, et quia in ejus servitium ad ipsius jussionem properare desiderabat. Promissionem quoque, quam rex suus Karolus eidem Arnulfo, qui regnum sibi contradiderat, promisisset, manere inconvulsam, tam in ipso rege, quam in subditis sibi. Et quia proponeret idem Karolus Odonem inimicum sibi regem, et insidias sibi magnopere parantem armis aggredi. WIDONEM imperatorem legatione suarum visitans litterarum, admodum sede ipsius gaudere fatetur gloria et exaltatione; mirari vero atque turbari, quia multis nuntiis jam longo tempore transacto sibi aliquid de statu et prosperitate sua notificaverit. Exorat autem, ut regi suo Karolo suffragium impendat, et talis erga ipsum existat, qualem eum erga propinquum existere decet, et ut celerius illum scire faciat, qualem voluntatem circa ipsum habeat. De Arnulfo quoque rege significat, quod non velit eidem Widoni pacem servare. Karolum denique sedi apostolicæ suam epistolam dirigere, orationibus se commendando papæ, atque ipsius *petens roborari* benedictione, et ut idem papa hujus (25) *Sunt verba Jehu ad Josaphat regem Juda.*

A Widonis eum conjungat amicitiae. Poscit etiam, ut eidem regi de amicitia sua per suum missum, aut per sua scripta Wido remandet. Sed et suis, vel Ecclesiæ sibi commissæ compatiatur injuriis, quas fidelitatis ipsius causa tolerabat. Notificat etiam abbatiam sancti Martini a rege sibi concessam [*ms., commissam*], rogans ut res ejus, quæ in regno ipsius erant, in sua tutela Wido recipiat.

Odoni regi litteras dirigens, rogat pro concedenda Ecclesiæ Laudunensi post decessum Didonis episcopi, electione libera, ostendens non oportere violenter eos ad eum, quem nolint, suscipiendum compelli. Precatur etiam, ut eandem Ecclesiam absque inquietudine degere jubeat, neque res ipsius a pervasoribus deprædari sinat, ne particeps diripientium fiat, si talia fieri permittat. Karolo regi suo scribens, indignatur valde sibi perlatum quod pravis quorundam consiliis vellet idem rex se sociare Nortmannis, ut illorum auxilio ad regni decus obtinendum juvari posset. « Quis enim, inquit, qui vobis sicut oportet fidelis est, non expavescat, vos inimicorum Dei amicitiam velle, et in cladem ac ruinam nominis Christiani pagana arma, et tædera detestanda suscipere? Nihil enim distat, utrum quis se paganis societ, an abnegato Deo idola adoret. Nam si (ut ait Apostolus) mores bonos colloquia prava corrumpunt (*I Cor xv*), quanto magis corrumpitur castitas animæ Christianæ ethnicorum consiliis et societate? Neque enim poterit non imitari quod assidue viderit, quin potius assuescet paulatim, et quasi vinculo malæ consuetudinis trahetur ad facinus. Certe progenitores vestri reges, deposito gentilitio errore, divino cultui se sublimiter subdiderunt, et a Deo semper auxilium expetiverunt propter quæ et feliciter regnaverunt, et regni hæreditatem ad suos posteros transmiserunt. Vos econtra nunc Deum relinquitis. Dicam certe, licet nolens, quis Deum relinquitis, cum vos ejus hostibus sociatis. Unde et merito prophetica illa vox ad vos dirigitur, quæ quondam ad regem (25) Israel similia facientem directa est: *Impio præbes auxilium, et his qui oderrant Deum amicitia jungeris* (*II Par. xix*). Et certe cum deberetis multis præteritis terminum ponere, et rapinis et deprædationibus pauperum renuntiare, ac pro his omnibus pœnitentiam agere, nunc ad majorem iram Dei provocandam, his qui Deum ignorant, et in sua feritate confidunt, vos conjungitis. Credite mihi, quia nunquam sic agendo ad regnum pervenietis, imo velociter disperdet vos Deus, quem irritatis. Hactenus quidem de vobis meliora sperabam: nunc video vos cum omnibus consanguineis [*ms. j, Papir., consentaneis*] vestris periturum, si tamen hoc vere vultis agere, et talibus consiliis acquiescere. Revera qui tale vobis dant consilium, non fideles, sed per omnia infideles esse comprobantur, quos si audire volueritis, terrenum simul et cœleste regnum amittetis. Deprecor itaque vos per Deum, ut tale deseratis consilium, neque

velitis vos in æternum præcipitare interitum, et mihi cæterisque, qui secundum Deum vobis fideles sunt, æterni doloris afferre dispendium. Melius enim fuerat vos non nasci, quam diaboli patrocinio velle regnare, et illos juvare, quos deberetis per omnia impugnare. Sciatis enim, quia si hoc feceritis, et talibus consiliis acquieveritis, nunquam me fidelem habebitis, sed et quoscunque potuero a vestra fidelitate revocabo, et cum omnibus coepiscopis meis vos et omnes vestros excommunicans, æterno anathemate condemnabo. Pro fidelitate quam vobis servo, hæc gemebundus scribo, quoniam cupio vos secundum Deum et sæculum semper esse honoratum, et non Satanæ, sed Christi adjutorio, ad debitum vobis conscendere regni fastigium. Regnum enim quod Deus dat, firmum habet fundamentum; quod vero per injustitiam et rapinas acquiritur caducum est, et cito decidivum, nec poterit diu permanere. »

Lamberto imperatori congratulationis apices dirigens, notificat quid sibi de ipso domnus papa Formosus suis litteris intimaverit: quod scilicet eundem imperatorem multum dirigeret, et in omnibus ei consulere, loco charissimi filii, atque indissociabilem vellet ad eum servare concordiam. Hortatur ergo hunc principem, et admonendo flagitat, ut tantæ benignitati ejusdem papæ gratus existat, illum ut patrem piissimum diligat, omnemque illi fidelitatem, et obedientiam servet, ejusque monitis, ut verus filius, obtemperet, et sedem Romanam digna veneratione honoret. « Ita enim vestrum, inquit, perenni soliditate stabilietur imperium, et contra omnes inimicos, et hostes vestros divinum vobis auxilium suffragabitur, fietque ut omnibus adversariis, divino adjutorio, semper superior et fortior sitis. Recordamini, quæso, avunculi vestri et æquivoci Lamberti illustrissimi, qualis erga sanctam Romanam sedem fuerit, qualemque exitum consecutus sit, et caute ne in idem exemplum deveniatis, si aliquid simile agere volueritis. Domnum etiam apostolicum deprecamini, ut eum dignetur absolvere, et pro illo apud Deum intervenire. Pro me quoque attentius postulo, ut ejus mihi benevolentiam concilietis, quatenus tam de me, quam etiam de sede Remensi mercedem dignetur habere, et sua illi privilegia inviolabiliter custodire, sicut omnes sancti prædecessores ipsius semper fecisse noscuntur: et si aliquis unquam [j, nequaquam] aures clementiæ ipsius inquietare, et de nobis sinistri aliquid dicere præsumpserit, non prius obloquentibus credere, donec per me, aut certe per suum, vel meum missum, quod verum sit, possit agnoscere. De cætero cognoscat imperialis dignitas vestra, Ramponem propinquum vestrum, et meum, ab eodem domno apostolico excommunicatum, sicut ex ejus litteris agnovimus. Pro quo obsecro mansuetudinem [ms., magnitudinem] vestram, ut eum deprecemini, quatenus illi locum pœnitendi, et quod admisit emendandi non

A deneget, nec eum perpetuo anathemate innodatum irrecuperabiliter perire sinat; sed quam illi placet, pœnitentiam et satisfactionis mensuram illi injungat. Nobis etiam et universis Italiæ, vel Galliæ episcopis, quibus de ejus damnatione scripsit, vicissim de sua misericordia quid illum agere, et qualiter esse conveniat, rescribi jubeat. »

Albrado regi Transmarino amicabiles litteras mittens, grates refert, quia tam bonum virum et devotum ecclesiasticisque regulis congruentem destinaverit episcopum in civitate Cantaburg nomine. Audierat enim, quod perversissimam [ms., perversissimam] sectam paganis erroribus exortam, et in illa gente tunc usque relictam, verbi mucrone satageret amputare. Quæ secta suggerere videbatur: episcopis et presbyteris subintroductas habere mulieres; ad propinquas quoque generis sui, quisque vellet, accedere insuper et sacratas Deo feminas incestare, et uxorem habens concubinam simul habere. Quæ omnia, quam sanæ fidei sint adversa documentis manifestat evidentissimis, ex sanctorum Patrum probatis [ms. j, prolatis] auctoritatibus. Richildim reginam, vel imperatricem litteris commoneat atque redarguens, dolore multo se fatetur esse correptum, pro fama non bona, quæ ad ipsum de vita, vel actibus ejusdem reginæ pervenerat: quod scilicet esset diabolus, ubi fuisset illa magis quam Deus, cum forent circa illam quæ contra salutem militant animæ, id est, iræ, rixæ, dissensiones, incendia, homicidia, luxuriæ, rapinæ quoque pauperum, perversiones ecclesiarum. De quibus omnibus debita sollicitudine et pastoralis diligentia commoneat eam, ut tranferat se de tantis malis ad fructum æternæ salutis: proponens ei quadrivium, vel quadrigam virtutum, quam assumens et ascendere nitens, apprehendat ea quæ sunt sapientiæ, atque sanctimoniæ, ac felicitatis æternæ. Velamen quoque Christi, quod assumpserat viduitatis, incorruptum servare studeret, ut illud inviolatum Deo repræsentare posset, nec properare velit ad inferos, ut inveniat inæstimabile malum multarum, quas ei propalare nititur, miseriarum. Perpendat, si est amica Dei, vel soror. Quod si non est sine intermissione det operam (Tit. ii), ut esse possit, et si non candore virginitatis, studio tamen continentiæ salutaris, recte credendo, Deum ac proximum diligendo, pietatis opera faciendo, sobrie et juste et pie vivendo (Hebr. ii); attendat ut vitam corrigat donec hodie cognominatur, ne incidat in laqueum confusionis æternæ, dum non recogitat quam velociter præsens hodie transeat. Parcat animæ suæ, et attendat ut Deo proxima fiat, et habeatur columba per simplicitatem [ms., habeat columbæ simplicitatem] et innocentiam, ut audire mereatur a Christo cum exierit e corpore. Hiems transiit, et recessit, columba mea veni, mecumque requiesce (Cant. ii), sedens in dextera Patris mei. Multumque, se ideo loqui asserit, quod de ipsius salute plurimum sollicitus sit, optans

ut vere fiat regina, ornando virtutibus viduitatem suam, præ oculis habens diem mortis, vel resurrectionis suæ, audiatque Apostolum dicentem: *Evigilate justi, et nolite peccare (I Cor xv)*. Det tandem Deo suo gloriam, et operetur salutem propriam, divertat a malo, et faciat bonum (*Psal. xxxvi*). Oratque exoptans ut correptio sua et emendatio necessaria salubrisque compunctio tangat cor ejus, ut tandem aliquando resipiscat diaboli laqueis: gratia quoque Dei resuscitet eam de sepulcris vitiorum (*II Tim. ii*), et cætera. Febricitantem quoque in malis, faciat eam firmam et stabilem Deus, fixamque in bonis, ut hic et in æterna vita possit gaudere cum sanctis. *Quod si consilium nostrum, inquit, audieritis, tales vobis erimus, quales esse debemus, in omni fidelitate et reverentia atque debito servitio, et quod his omnibus majus est, erit vobis Deus propitius, sicut optamus, et oramus. Alioquin volumus, ut sciatis revera quod pro vobis nolumus incurrere offensio- nem Dei, sed secundum ministerium nostrum, faciemus de vobis, quod canonica nobis jubet auctoritas. Quod quam invitus faciemus, Deus testis est, non enim possumus discedere ab Apostolo, qui dicit: Quamdiu Apostolus sum gentium, ministerium meum honorifico (Rom. xi); et: Dei adjutores sumus (I Cor. iii); et: Deus est, qui operatur in nobis (Philip. ii); et: An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus? II Cor. xiii.) Unde precor Deum in conscientia mea, ut adhæreant cordi vestro verba mea, et ipse qui per me loquitur, hæc in auribus vestris per seipsum loquatur in corde vestro. Deus omnipotens ad vota nostra manum suam de alto, et liberet vos de cænulento hujus sæculi profundo.*

CAPUT VI.

Quæ diversis scripserit episcopis.

Diversis etiam præsulibus diversa reperitur direxisse scripta, pio sale respersa, et divinis auctoritatibus referta, Flothero archiepiscopo pro rebus Remensis Ecclesiæ in sua conjacentibus diœcesi, quæ ab invasoribus non modicum patiebantur dispendium: monens et rogans, ut memor ministerii sibi a Deo collati, et apostolicorum præceptorum, quorum plura subjungit exempla, his persuasoribus auctoritate canonica interdicit, ne de rebus hujus Ecclesiæ amplius præsumere audeant, sicut [*rectius si*] offensam domini sanctorumque ipsius incurrere nolint. Rostagno Arrelatensium præsuli, grates referens, quod eum de rebus Ecclesiæ Remensis sollicitum esse compererat, quas sub ipsius providentia, et tutela constituerat; sed audiebat eas a quibusdam pravis invasoribus infestari, vel usurpari. Unde hortatur, ut eosdem pervasores, nisi resipiscant, districta percellat excommunicatione, si non judicet rem hujusmodi ad apostolicam sedem deferri. Herimanno Aggrippinensium archiepiscopo significans se desiderare cum ipso cæterisque diœceseos ipsius episcopis loqui, et de necessariis Ecclesiarum causis, ut ab eodem sibi suggestum fuerat, pertractare:

id tamen insurgentibus Nortmannicæ persecutionis turbinibus impediri. Ut autem opportunitas se temporis aperuerit, maturata facilitate adimplere conari. Intimat præterea res quasdam Remensi Ecclesiæ in ipsius parochia perverso jure a quibusdam pervasoribus possideri. Qua de causa expetierat Arnulfum regem apud Warmaciam, ut ipse Willeberto præsuli hujus prædecessori præciperet, quatenus ipse super hoc negotio, secundum edicta canonum ageret. A quo scilicet rege, idem etiam Herimannus super hoc ipso legatus, ad præmissum episcopum fuerat destinatus. Sed quia idem Willebertus præceptum regis in hoc adimplere non potuit, hunc monens rogat, ut eosdem pervasores, vel qui res ipsas inquietare conantur, animadversione canonica feriat, nisi accepta præsumptione resipiscant. Decretum quoque Symmachi papæ eidem Herimanno dirigit, ubi quid de talibus sit agendum manifestissima possit assertionem cognoscere. Item eidem, pro quibusdam rebus hujus Ecclesiæ super Rhenum sitis, in loco qui dicitur Bothert [j, Bobert], quas Maingaudio [j, Magnigaudio] commendaverat: quo defuncto, petit ut idem præsul Herimannus eas tutandas suscipiat. Quemdam etiam Wibertum, qui res alias Remensis Ecclesiæ tenere videbatur, admoneat, ut eas cum amicitia sibi restituat. De rebus quoque cujusdam abbatiæ sibi a rege concessæ, quæ in partibus ipsius Herimanni conjacebant, rogat ut eas ab extraneorum pervasione defendat, et cætera. Waltero Senonensis Ecclesiæ archiepiscopo, pro causa Hildegardis abbatissæ, de qua placita quædam constituerat, sed ad nullum idem Walterus, partim occupatione, partim infirmitate pressus, attenderat. Unde præscribit eidem, quæ res ipsa finem legitimum sit habitura; precansque monet ut nullatenus omittat, quin ad id placitum veniat. Si vero non venerit, ipsa tamen, salva charitate, quod agendum est, auctore Deo, inde perficere conabitur: et quod hactenus id distulerat, non quasi auctoritatem, aut privilegium hoc agendi non haberet, egerat; sed potius causa dilectionis ipsius, quam per omnia inviolatam servare cupiebat. Petit etiam ut præfatam abbatissam idem Walterus, utpote diœcesaneam suam, præmoneri faciat, quo ne velut ignaram, se a conventu ipsius subtrahere, sed potius die prænomina presentem studeat exhibere. Item consolatorias eidem dirigens, super ipsius ægrotatione litteras, et de absolutione quam sibi petierat idem Walterus, tam ab eo, quam a fratribus ipsius fieri simulque de ipsorum providendo ab eodem domno Fulcone, quando fieri posset, colloquio. Pleonico archiepiscopo Transmarino, congratulans bonis ejus studiis, quibus eum laborare compererat, pro abscondendis et extirpandis incestuosis luxuriæ fomentis, supra in his litteris, quæ Albrado regi scripserat commemoratis (*cap. 5*), quæ in ea gente videbantur inoluisse; sacris eum instruens et armans auctoritatibus censure canonice [*for., Scripturæ*], particeps nimirum piis ipsius laboribus cupiens

existere. Joanni cuidam Romano præsuli, commemorans affectionem dilectionis, quam habebat erga eum, ita ut diceret, nullum se invenisse recordari, cum quo sic concorditer mutuo conjungeretur charitatis affectu: rememorans magna se quondam benevolentia susceptum ab eo fuisse, liberalissimaque humanitate tractatum, magnisque beneficiorum impendiis accumulatum. Asseritque se quantocius, pace reddita, dignis servitiis ostensurum, tam erga eum, quam erga domnum papam Stephanum gratam animi devotionem, precaturque ut eum suo favore tueatur apud ipsius excellentiam papæ, et in quibuscunque necessarium viderit, ei sicut optime in ipso confidit, assistat. Dodiloni Cameracensium præsuli, pro placitis sibi ab eo datis, ad quæ minime attenderat: monens et rogans, ut satagat venire ad proximum placitum ubicunque rex Odo fuerit cum episcopis, quoniam rem de qua tunc agebatur de Hildegarde et Hirmingarde terminare deberent. Accusatores quoque ipsius Hirmingardis, eosque qui presbyterum luminibus privari, ac suspendi jusserunt, cum omnibus qui eidem nefandæ jussioni paruerunt, vel fautores hujus sceleris exstiterunt, commoneri faciat, et canonice convocari, ut huic conventui se studeant præsentare. Item pro eadem causa, gratias referens quia devote ipsius commotionem susceperit, et ad constitutam diem paratissimus occurrerit. Illud vero succensere videtur, cur cum de negotiis ecclesiasticis ageretur, causa, non per clericum, sed per laicalis ordinis hominem sibi mandare voluisset. Ipse vero domnus Fulco, partim senioris servitio detentus, partim corporeæ incommoditatis molestia præpeditus, juxta conditum venire nequiverat. Admonet etiam, eum meminisse debere, qualis ipse erga eum quondam exstiterit, qualiter sine rege, sine ullo ipsius parti consulente modis omnibus institerit, ut ad hunc episcopalem perveniret honorem, cum adhuc sibi perfecte notus non esset. Ita tamen pro eo egerit, veluti pro fratre charissimo, quia crediderat et credebat in eo simplicem prudentiam, fidem non fictam, et firmam et inde mutabilem stabilitatem: speraverat etiam in omnibus sibi cooperatorem et adiutorem fore. Per illam ergo sinceram dilectionem, quam in ipso credebat, eum se dicit monere: mandans ut posthabita omni dilatione, vel occupatione, ad conditum conventum episcoporum præsens adesse studeat, nulla causa excepta, nisi tantum infirmitate corporea. Personas etiam præmissas, quas per alteram significaverat epistolam, commoneri canonice faciat, ut præparatæ ad solemnem cætum episcoporum pie præfixa se satagant præsentare. Item cum cæteris coepiscopis, Didone scilicet Laudunensi, Hetilone Noviomensi, Riculfo Suessorum, Herinando (*supra*, cap. 3) (Herilando) Marinensi scribens: huic præsuli Dodiloni significat, hos præmissos in urbem Remensem convenisse præsules, ad tractandum de pervasione Balduini *Bald Calvus. Fland. comes*), de quo scripserat eidem

A Dodillo [j, Doddoni], admonere illum, ut resipisceret a pravo temeritatis suæ fastu. Sed quoniam idem præsul rescripserat, occurrere eidem præsulibus se nequivisse, quia suum iter Nortmannorum præripuit gladius, ceu de communi compatitur exitio. Cæterum quod petierat de Balduino, in hoc acquiescit ei, ut admonendo, exhortando, et increpando, sedulo eum corripiat, ut a sua corrigatur pravitate, divinas ei proponens sanctorum sententias Patrum: litteras etiam eidem Balduino ad ipsorum episcoporum parte dirigi significat. De quibus hortatur, ut si fuerit præsens, ei recitentur; si absens fuerit, per suum archidiaconum ipsi transmittat, qui etiam illas eum intelligere faciat. Quod si et eum ille nequiverit adire, litteras ipsas publice coram se legi faciat in loco ubi Balduinus religionem pervasit, et deinceps, nisi resipuerit non ei vel monachus, vel quilibet rite Christianus adjungatur, si non anathematis vinculo implicari voluerit. Si Hetilo quoque ad civitatem Atrabantensem venerit, Dodilo illi occurrat, ut de hac re quod agendum est, canonice peragere possint, et quidquid inde fecerint, litteris sibi significet. Hetiloni præsuli litteris mandat, ut proficiscatur cum fidelibus regis ad Atrabatensem, agens pro posse quod in alio scripto agendum sibi repererit significatum. Item pro his quæ a Dodilone Cameracensi patiebatur episcopo, asserens quomodo pro benefactis, ab eo sibi contumeliosa retribuuntur: adsciscensque hunc sibi testem, qualiter eundem Dodilonem paterno, simplici que benignitatis affectu ad potiora provexerit. Sed et quomodo Rodulfus vir devotus abbatiam quamdam in hujus Hetilonis parochia sitam Remensi delegaverit Ecclesiæ committens simul eidem corpus beati Calixti papæ et martyris, quod impetratum a Romana detulerat urbe. Intimat ergo qualiter precatus sit amicabiliter præfatum Dodilonem, ad Atrabatense castellum venire, et inde pignora præfati martyris honorifice levare, atque usque ad cænobium sancti Quintini deducere. Hunc etiam Hetilonem expetierat, ut ad ipsum cænobium occurreret, et tandiu cum sacro comitaretur corpore, donec ipse domus Fulco veniret, et illud decenter excipere, et usque ad hanc Remensem valeret urbem deducere: ubi tandiu servaretur, quousque, pace reddita, loco proprio ipsius Hetilonis parochia sito restitui posset. At Dodilo cum debuisset agere quod petebatur, e contra, filiationis ac fraternitatis posthabita reverentia, in medio occurrens viæ, et de manibus gestantium sanctum pignus abripiens, apud se reposuit, dicens: Non illud cuiquam se redditurum, nisi eidem Hetiloni, in cujus dignoscebatur fuisse parochia depositum: et hoc ipsum novæ fraudis argumento gessisse, quo valeret præfatum corpus sacrum cuidam Hucboldo [*ms.*, Bucholdo] comiti tradere. Quocirca petit hunc Hetilonem, ut missum suum ad eum dirigat, et paterno ac fraterno amore ipsum redarguens, corrigat, et in memoriam ei revocet, quomodo religionis solius et fidei, quam in eo forte credebat, intuitu, illum absque regis aut prin-

cipis alicujus expectatione in sede pontificali locaverit, moneaturque ut e cæpta temeritate pedem revocet, ne aliquid hunc eundem archiepiscopum contra se, quod idem nolit, agere compellat. Hunc quoque precatur Herigonem obnixe, ne illi assensum in tali præbeat, sed justæ parti in omnibus faveat, et thesaurum cœlestem, Remensi ecclesiæ a præmemorato viro traditum, urbi ac basilicæ ipsius restitui non solum consentiat, sed etiam totis viribus adjuvet. Didoni Laudunensi episcopo, pro reconciliatione animæ cujusdam Valcheri, qui reus majestatis inventus, supplicium mortis incurrit. De quo audierat, quod in articulo mortis pœnitentiam per confessionem et sacræ communionis viaticum ab ipso expetierat, nec impetrare valuerat. Insuper et sepulturæ beneficium fuerat ei denegatum, et orari pro eo prohibitum. Succenset ergo eundem præsulem, horrens cur sic voluerit agere, cum sciret optime quod auctoritas sacra de non neganda in ultimis statuerit pœnitentia; adhibetque nonnulla sanctorum Patrum super hac re testimonia, monens ut considerato communi periculo, imitetur communis Domini pietatem, et huic peccatori remedium pœnitentiæ in ultimis deprecato impendat misericordiam, ut et orari pro eo faciat, et per seipsum reconciliationem, animæque commendationem more Christiano persolvat; eumque de loco pervio in quo non sepultus sed projectus erat, ad cœmeterium fidelium transferat. Item pro hac eadem causa, postulans et adhibens exemplum beati Gregorii (l. iv *Dial.*, c. 55) de quodam monacho, quem jusserat nec sepulturæ communi tradi, nec orationibus adjuvari, post legitimum [*ms. c., longum*] spatium reconciliationem eidem præcepit impendi; adsciscans etiam illud evangelicum: quia Filius hominis venit quærere, et salvum facere quod perierat (*Luc. xix*). Sed et Nicæni concilii (*cap. 13, al. 12*) testimonium, quo generaliter cuilibet in exitu posito, et poscenti gratiam communionis tribui præcipitur.

Petro cuidam Romano scribit episcopo, pro his de quibus Formosum papam consuluerat super Herinando Morinensi episcopo, quem Catalaunicæ præficere decernebat viduatæ Ecclesiæ, petitque ut suggerat papæ pro hoc suo consulto, quatenus optatum super eo citius adipisci mereatur responsum: commemorans quod gestum reminiscatur super Actardo Namneticæ urbis episcopo, quod eum Nicolaus papa Morinensi Ecclesiæ postea censuerit præficiendum, ac demum in archiepiscopatu sedis Turonicæ decreverit incardinandum. Precatur etiam ut idoneam super hoc exquirat auctoritatem, repertamque sibi destinet exsequendam. Honorato Belvacensium præsuli scribit, asserit se mirari vehementissime, quomodo id potuerit contingere, ut animus ipsius tam contractus et adversus sibi existeret, cum sciret qualis erga eum fuerit, et qualiter eum loco fratris ac filii semper habuerit, qualique affectu, ut ad eundem honorem perveniret, decertaverit. Nec tamen ideo desperare debeat, sed quantocius ad pacem et con-

cordiam secum tenendam redeat. Monet igitur eum tanquam filium charissimum, redire ad semetipsum, et cogitare cujus sit ordinis, cujusque professionis, perpendatque quod in nullo ab ipso læsus existat, et si possibile sit, ad se veniat, quatenus de his collato sermone melius conferant. Si vero id fieri nequit, quemdam familiarem sibi dirigat, per quem quæ fert animus eidem remandare valeat. Notificat etiam se audisse quædam de ipso, quæ non facile credere potuerit, scilicet quod rapinis insisteret, alienas possessiones invaderet, et pecunias diriperet: nominatimque designat Rotbertum quemdam apud se fuisse conquestum, quod universa mobilia sua ea abstulerit. • Ego autem, inquit, non hoc de vobis credere possum, sed puto esse aliquem, qui vestra gratia et auctoritate fretus, hæc agere præsumpserit, et idcirco vobis ascribitur quod ab alio gestum est. Si ergo a quocunque vestro id factum est, obsecro ut auctorem hujus mali digne coerceatis, et damnum omne emendare jubeatis. Si autem verum est, quod vos ipsi hoc egeritis, precor ut a tali intentione desinatis et ei qui damnum passus est, sua ex integro restitui faciatis. • Item redarguens eum de nonnullis, quæ ad se non simplici professione scripsisse videbatur, quasi domnus Fulco pacem et concordiam perturbasset. Significaverat etiam a pravis quibusdam suam vexari Ecclesiam, et super hac re nullum ad hoc archiepiscopo petentem se suscepisse responsum. Unde revocat ad memoriam, quia precatu, quam præceptio apud ipsum maluerit obtinere illis hominibus inducias interim dari, quousque simul quivissent ipsi præsules loqui. De quodam quoque Aledramno, quem tunc excommunicare minabatur, et archiepiscopo suam exsequi censuram præcipere videbatur: asseritque se nunquam destinasse communibus et collatis, coepiscoporum præceptionibus ac suggestionibus non parere; Belvacensi tamen Ecclesiæ singulariter Ecclesia Remensis parere nesciret. Et quia in hac excommunicatione non ecclesiastica vigere censura, sed præceptum prævalere cernebatur animositas. Cujus rei erat initium desertio regis Odonis, et institutio Caroli. Annectitque post aliquanta, de viduatione Ecclesiarum. Silvanectensis videlicet atque Catalaunensis, quarum Silvanectensis tunc elegerat Otfredum, quemque ad Remensem præsulem perduxerant, sibi que petierant ordinandum pontificem. Ad quam petit hanc ordinationem venire, remota, ut canonica jubet auctoritas, omni excusatione. Subjungit quoque monens ne intendat ejus animus hæc ita dicta, tanquam eundem non liceat episcopum ultra in ipsius sperare amicitiam, quam sibi mutuo conjunxerant, quamque inconvulsam omni tempore archiepiscopus tenere cupiebat, et ad honorem suæ sedis, sedem ipsius honorare ac sublimare desiderabat. Sed quia se mordaci reprehensione viderat ejus latenter corrodi literis, a tanta subreptione se voluerit excusabilem reddere, ne videretur in hoc ei silendo assentire. Item pro ordinatione Mancionis Catalaunensis episcopi,

ad quam eundem Honoratum venire mandaverat ; sed ille non veniens, etiam ipsam ordinationem reprehensionis elogio notarat : quam tamen reprehensionem archiepiscopus charitatis studio patienter ferebat, mandans et poscens, ut ad ordinationem præmissi Otfredi occurrere studeat, etc. Item pro litteris ab eo sibi directis, in quibus hortatus fuerat, ut statui, et religioni sanctæ Ecclesiæ labentis succurrere deberet. Unde gratiarum vota Deo se persolvere archipræsul asserit, qui ad hoc suadendum ejus excitaverit animum, cum priores ipsius episcopi epistolæ tumidum viderentur præferre rancorem : hæc vero tota fraternum testaretur amorem. Si vero quod verba resonabant, Honoratus corde teneret, paratum se dicit ejus charitati respondere, eamque inviolabiliter conservare. Sed quia tunc opportunum tempus, quo simul convenire valerent, non videbatur, cum Domino juvante, tempus arripisset, id competenter tam ipsi, quam cæteris suffraganeis prænuntiare curaret. Item pro jussione Stephani papæ, quia mandaverat domno Fulconi, data eidem licentia interim, ut petierat, remorandi quatenus hunc Honoratum episcopum, atque Rodulfum Laudunensem Ravennam mitteret ad synodum ibidem celebrandam. Unde monet, ut sicut papa jubet, ejus præceptioni obtemperet. Teuthbaldo Lingonensi episcopo amicitia et charitatis utriusque conjunctrices [*ms.*, continetrix] dirigit litteras significans de privatis inter se rebus, quas ei Teuthbaldo per suum significaverat missum, et de communi colloquio secum, de regis quoque et ipsius Teuthbaldi consanguinitate, atque amicitia ipsius episcopi regi Karolo grata. Rogat etiam sibi remanendi de Richardo Burgundionum principe, et de Aquitanis, quod eum contigerit scire, etc. Rodulfo jam dicti Didonis episcopi successoris, gratulando de honore ipsius, et profectu in Domino. Item pro quodam ipsius Rodulfi subjecto, sed ab eodem abjecto, monens cavendum ne lædatur in hoc episcopalis opinio, dum quod agitur zelo rectitudinis, feratur fieri zelo exercendæ ultionis : inferens Ecclesiam Remensem hoc ex antiquo privilegium habuisse, ut quicumque diocesanorum proprios episcopos quoslibet offendisse se modo sensissent, ad hanc cæterarum matrem confugerent Ecclesiarum, auxilium sibi veniæ flagitantes ab ipsa. « Ast ego, inquit, nulla in hoc negotio uti volui auctoritate : sed sicut amicus ab amico, imo sicut a specialiter dilecto filio postulare ; eo quod me apud vos, non dicam aliquid, se bene posse, confidebam. » Subjungens quoque post aliqua, quia miscratio non est prævaricatio : cum Deus quotidie, post minas districtæ ultionis, ad se conversis paternæ consueverit impendere viscera pietatis ; et quia nemo sic unquam cadit, ut ei resurgendi copia debeat denegari, etc.

CAPUT VII.

Quæ abbatibus, vel illustribus viris quibusdam.

Stephano cuidam abbati ac nobilissimo viro, qui ad episcopatum electus videbatur, tunc autem forte

rejectus vel reprobatus, consolatorias dirigit litteras, amicitiam, quam ei promiserat, asserens se perpetuo servaturum. Dolens vero et ingemiscens, quod eum, quem præelectum regimini gaudebat Ecclesiæ hoc videbat tunc effectu frustratum : hortatur tamen, ut licet elisus sit fortiter validius resurgat, cupiens eidem omnes propinquos et amicos suos, vel quoscunque alios posset ad pacem et concordiam revocare, etc. Balduino comiti Flandrensi, pro admissis, ipsius, de quibus cum coepiscopis dioceseos suæ, quæ forent agenda tractaverat. Qui Balduinus inter alia quælibet prava, etiam presbyterum flagellaverat, Quod factum quanti sit sceleris, ex divinis ostendit auctoritatibus. Basilicas etiam quasdam abstulerat a presbyteris inibi ordinatis, et aliis dederat, inconsulto ipsorum episcopo. Possessionem quoque quamdam, quam rex Ecclesiæ Noviomensi tradiderat, idem Balduinus invadens, per violentiam retinebat. Adnecti ergo canonica et legalia super hujusmodi facinoribus capitula. Redarguit etiam eundem pro eo quod monasterium monachorum sibi usurpaverat, et insurrexerat contra regem cum infidelitate et perjurio. Super quibus rebus jam dudum data sibi dilatione, et adhibita episcopali admonitione, hanc de loco ad locum sese convertendo videbatur subterfugere. Unde et his eum litteris paterna vocans admonitione, hortatur emendationem profiteri. Quod si non faceret, extorrem se sciret esse a [*ms.*, deest a] Christiana communione, etc. Item ad eundem cum coepiscopis suis scribens ex synodo Remis habita

C Dominicæ Incarnationis anno 892, arguit eum quod ecclesiastica simul et legalia jura contemneret, res ecclesiasticas, et honores sibi non concessus invaderet, Dei timorem a se projiciens, et fidem quam in baptisate Deo promiserat, operibus abdicans, locum sacri monastici ordinis pervadens, et abbatis sibi nomen usurpans. Unde communi decreto episcoporum judicatum fuerat, eum auctoritatis canonice anathemate feriendum. Sed quoniam et Ecclesiæ, et publicis regni utilitatibus videbatur accommodus, censura suspenditur adhuc animadversionis ecclesiasticæ, recogitandique sibi et emendandi spatium reservatur, et obsecratur per misericordiam Dei, ut ab hac præsumptione animum revocet, nec amplius iram Dei contra se provocet, nec [*ms.*, ne] illi quodammodo gladium præbeat, etc. Divinarumque sequuntur auctoritatum testimonia ad correptionem ipsius quoque prolata. Quibus se acquiescere nollet, ab omni se nosset Ecclesiæ consortio sequestrandum, perpetuoque anathemate feriendum. Ipsius quoque propalat excommunicationis sententiam in eundem, si se corrigere noluit, quantocius jaculandam. Clero et plebi Silvanectensis Ecclesiæ, pro pastoris sibi præferendi scribit electione, succensens, cur ad se venire distulerint, vel apicibus alloqui se, quam viva voce maluerint : mandans ut electa se collegio suo personas, tam ætate quam sapientia maturas et idoneas, ad se mittere maturent, qui nec gratia, nec odio, aut ullius avaritiæ obtentu, a tramite recto exorbitare ul-

latenus appareat [j., appetant]. Ministris quoque Laudunensis Ecclesiæ, pro eo quod audierat inter eos contentiones esse, et conventicula seorsum facere. Quapropter monet eos ut filios, quod si hæc ita fuerint omnimodis amputentur: conventus autem ipsorum fiat moderatus atque jocundus, in quo secundum ætatem, vel datam sibi a Deo probitatem, omni deposito supercilio, quisque loquatur, etc. De concordia et charitate vera constituenda atque servanda, mittens eis exemplar epistolæ ad Odonem regem pro obtinenda ipsis canonica electione a se missæ, et exhortans, ut unanimes cum sancti Spiritus adjutorio congregati, magnopere satagant, et Dei clementiam attentissime implorent, ut eorum pastoralis dignetur adesse electioni. Fratres Corbeiacensis cœnobii litteris suæ visitans admonitionis, redarguit et vehementer increpat super abjectione sui abbatis, quem gravi correptum infirmitate, crudeli abdicaverant temeritate, nec eum ad ipsos venientem, saltem ut peregrinum susceperant, aut ei ullam humanitatem impenderant: sed eum de communi habitatione perturbantes, in vilissimo extra claustra monasterii loco retruserant, et communi statuto firmaverant ut ad eundem visitandum vel consolandum venire nullus auderet: sed neque moriens communi sepultura dignus haberetur. Unde admirans talem sensibus eorum obrepere potuisse improbitatem, et apostolicas atque regulares, super obedientia præpositis exhibenda, præponens præceptiones, ostendit non eis licuisse abbatem regulariter electum, et archiepiscopi ordinatione rationabiliter institutum, ita contra fas omne dehonore, et divina humanaque in eo jura vel instituta convellere atque confundere: cum non sit in eorum arbitrio vel potestate, cum voluerint, abbatem deponere, et alium ad libidinem suæ voluntatis instituere. Proponit etiam maledictionem Cham, qui pudenda patris irrisit, et ejusdem complices eos ostendit esse maledictionis (*Gen. ix*): ac proinde interposito ordinis ipsorum periculo, monet, auctoritate et ministerio sibi a Deo injuncto præcipiens, ut ab hac pertinacia resipiscant, eundemque sui loci patrem, sicut abbatem honorent ac diligant, donec si convaluerit, et ipse tale onus ferre non potuerit, ipse ad regem excusaturus accedat, ut ejus præceptione, et archiepiscopali auctoritate ipsius in loco alius substituatur abbas.

CAPUT VIII.

De rebus quibus episcopium auxit, et cæteris bonis, quæ in episcopatu egit.

Multa denique bona in hac sede Remensi præsul hic operatus est. Nam et episcopium rebus impetratis pluribus, tam monasterio Avennaco, quam nonnullis aliis, a regibus, ac diversis personis obtentis possessionibus, amplificavit, atque diversis muneribus et ornamentis hanc Remensem ecclesiam decoravit. Urbem quoque (cujus murum, ob ædificationem basilicæ Dei Genitricis Ebo destruxerat) iste novo circumdedit muro. Quædam etiam castella a

A novo instituit, Altimontem scilicet, et aliud apud oppidum Spernacum, quod Odo rex, quia desciverat ab eo propter eversionem Karoli, subvertit. Venerabile quoque beatissimi Remigii corpus ab Orbacensi (*Omont*) monasterio Remensem revocavit ad urbem. In qua relatione (*lib. i, cap. 21*) multa et magna sunt ostensa miracula superius a nobis partim declarata. Eo tempore Nortmannis Francorum terras infestantibus, et diversa loca depopulantibus, hic pontifex plures, tam sacerdotes, quam cæteros clericos et monachos, ad se undecumque confluentes benignè suscepit, et paterne fovit. Inter quos etiam monachos S. Dionysii cum ipsius martyris pretioso corpore, aliorumque sanctorum pignoribus recepit, et aluit. Corpus etiam beati Calixti, concessa sibi vel Ecclesiæ Remensi abbatia ejusdem sancti, Remos deduci fecit, et post altare sanctæ Mariæ venerabiliter collocavit, juxtaque illud pignora beati Nicasii, et sanctæ sororis ejus Eutropiæ, ab Ecclesia tituli sancti Agricolæ honorifice delata, constituit.

CAPUT IX.

De sancto Gibriano et fratribus ejus.

Delata sunt etiam tunc temporis ad Ecclesiam beati Remigii membra S. Gibriani a pago Catalaunensi, ubi peregrinatus fuisse noscitur et humatus. Advenerant siquidem in hanc provinciam septem fratres ab Hibernia, peregrinationis ob amorem Christi gratia: hi scilicet, Gibrianus, Helanus, Tre-sanus, Germanus, Veranus, Abranus, Petranus, cum tribus sororibus suis Francla, Promptia, Possenna sibi eligentes super fluvium nomine Maternam, opportuna degendi loca. Quorum hinc Gibrianus sanctus sacerdos quemdam vicum elegit ad habitandum Cossa vocatum, ubi plurimis annorum curriculum sobrie, juste, et pie vivens, usque ad exitum vitæ bonum studuit certameu certare. Cujus corpus primo juxta publicum fertur aggerem sepultum fuisse, ubi postea supra tumbam ipsius est oratorii ædificata constructa, ob insignia scilicet quædam miraculorum ibidem manifestata. Ad quam confluere populi solita fuerat frequentia, maxime cum depositionis ejusdem celebrarentur festa. Multa namque inibi sanitarum tribuebantur remedia, ex quibus quædam habentur descripta, sed plurima celantur ignota. Tres tamen mulieres nominibus ascriptis ibidem notantur illuminatæ. Cuidam præterea Grimoaræ [*i, nomiue Grimoart*] manus cum integra est sanitate restituta. Tempore denique regis Odonis, grassante Nortmannorum crudelitate, terrasque Francorum vastante, hujus sancti ecclesiola igne cremata est cum aliis multis ejusdem pagi. Post cujus combustionem sæpius auditæ feruntur voces inibi psallentium personarum non apparentium: luminaria tamen quædam noctibus inibi videbantur ardentia. Cumque fama hujusmodi virtutum circumquaque percrebuisset, superno ductus amore, sanctique veneratione Hadericus [*ms, Haidericus*] religiosus comes, accessit ad Rodoardum episcopum [Ecclesiæ

Catelaunicæ obnixè flagitans, ut quia locus ille, ubi hoc sacrum corpus sub dio jacebat, funditus erat destructus, daret ei licentiam illud transferendi, ubi devotius et venerabilius servari valuisset. Qui dum diu persistens in precibus tandem suæ petitionis obtinisset effectum vocato nauta fertur ei nautum dedisse, eo tenore, ut noctu antegalli cantum ad oram fluminis ejus præstolaretur adventum. Cumque statuto noctis tempore viri tres cum quodam sacerdote adessent fluvii ripæ, missi ab hoc comite, nauta defuit, nave ulteriori defixa fluminis oræ. His quoque viris adventum navigeri diu præstolantibus, et vicissim clamantibus cum nemo eis responderet, dolore percussi corruunt in terram proni, devote precantes ut si Deo placitum foret corpus illius sancti de loco eodem transferri, aliquibus id eis dignaretur ostendere signis. Moxque navis soluta divina virtute, nexu quo tenebatur affixa, ripæ qua expectabatur mirabiliter accedit appulsa. Quod admirando perspicientes, et maximas Deo gratias referentes, ascendunt navem, de voluntate Dei securiores effecti. Accedentesque ad locum sepulcri, et aperto saxeo in quo sacra membra jacebant sarcophago, reverenter elevant, transponentes hæc in præparato ad id opus noviter scriniolo : sicque cum ingenti gaudio remeantes ad navem, transeunt celeriter flumen, hoc pignus cum laudibus deferentes ad vicum Balbiacum (*Balby*), ubi per triennium constat venerabiliter conservatum. Post hæc ad ecclesiam beati Remigii honorifice est delatum, et custodi ecclesiæ devote commissum, juxtaque sepulcrum hujus sanctissimi patris honorifice collocatum. Post biennium præfatus comes cum uxore sua Herisinde domnum Fulconem præsulē humiliter expetiit, postulans ut ei locum sepulturæ concederet in dextera hujus ecclesiæ parte, juxta ostium cryptæ. Quo impetrato, et altaristatuto, atque argenteo decore cooperto, illic decenter hæc venerabilia deponuntur membra. Denique postquam a præfato sepulturæ suæ sublata sunt loco, quædam mulier cæca, Erentrudis nomine, illo candelam deferens accessit, impetrandæ causa medelæ. At comperto sacrum corpus inde sublatum penitus esse, nimio angore affecta cœpit flendo conqueri cur sanctus hic Domini abinde se permisisset auferri ? cur deseruisset vicinos, quibus beneficia solitus erat præbere divina ? Subveniri ergo sibi gemitibus exposcens, visum sibi est proficisci debere ad vicum Matusgum (*Maroug*), ubi frater ejus sanctus quiescebat Vetanus. Ad cujus sepulcrum candelam ponens, seseque in oratione prosternens, cœpit flendo utrumque invocare fratrem. Dumque sancti nomen crebro repetit Gibriani, cœpit caligo albuginis ab oculis ejus abrumpi : sicque divina propitiante pietate, prisco redonatur lumine. Præfatus denique præsul honorabilis Fulco, sollicitus circa Dei cultum et ordinem ecclesiasticum, amore quoque sapientiæ fervens, duas scholas Remis, canonicorum scilicet loci, atque ruralium clericorum, jam pene delapsas restituit, et evocato Remigio Antissiodorensē magistro,

liberalium artium studiis adolescentes clericos exerceri fecit, ipseque cum eis lectioni ac meditationi sapientiæ operam dedit. Sed et Hucbaldum sancti Amandi monachum, virum quoque disciplinis sophicis nobiliter eruditum accersivit, et Ecclesiam Remensem præclaris illustravit doctrinis.

CAPUT X.

De interemptione Fulconis archiepiscopi.

Accidit autem ut abbatiam sancti Vedasti, quam Balduinus comes tenebat cum Atrabatensi castro, rex Karolus pro infidelitate Balduini ab eo auferret, atque huic præsuli eam concederet, Altmaro quodam comite abbatiam sancti Medardi tenente : quam sibi visum est, opportunitatis gratia, cum eodem comite commutare debere, quod et egit. Accepit itaque ab eodem Altmaro abbatiam sancti Medardi, et dedit illi abbatiam sancti Vedasti, recepto per vim obsidionis a Balduino Attrabatensi castro. Cujus anxietatis dolore succensus tam Halduinus, quam omnis ejus comitatus, dum quærent qualiter ulcisci se possint, amicitiam cum eodem præsule se fingunt resarcire, quærentes ultionis locum, explorantesque quomodo a metatu suo ad regis colloquium stipatoribus vallatus proficisci soleret : quadam die, dum paucis admodum comitatus, regis peteret alloquium, eum in via, duce quodam Winemaro aggredientes intercipiunt. Et quidem primum quasi de amicitia et recuperatione Balduini affantur ; demum vero improvisum lanceis impetunt, prosternunt ac perimunt. Quidam vero suorum sese ob nimium ejus amorem super ipsum prosternentes, pariter cum eo transfixi et interempti sunt. Cæteri qui superfuere, his qui ad hospitalia remanserant, hæc maximi sui doloris nuntia portant. Qui rei novitate percussi, armisque muniti, percussores episcopi conantur ultione adoriri. Quibus minime repertis, corpus exanime, immensis ejulantes plangoribus, levant, et cum ingenti suorum omnium luctu Remensem ad urbem deferunt. Ibi tandem lotum, et dignis exsequiis honoratum, decenti est sepulturæ mandatum. Cujus antistitis hoc habetur epitaphium :

Hoc tumulo magni Fulconis membra teguntur,

Remorum sedis præsulis egregii.

Germine nobilium quem Francia protulit ortum.

Aulaque de scholis sumpsit, et excoluit.

Hinc Deus assumptum statuit virtute probatum,

Ecclesiæ speculum, pontificemque pium,

Septenos denosque simul cui præfuit annos,

Tres menses, denos insuper atque dies.

Auxit episcopium superaddens plurima rerum,

Urbis et istius mœnia restituit.

Orbis honor, patriæ tutor, pietatis amator.

Pro studio pacis confoditur jaculis

Septenum denumque diem jam mensis agebat

Janius, ut dira morte preemptus abit (Apud Baron.,

(obit.)

Cui Matris Domini, pariter quoque præsulis almi

Remigii pietas obtineat requiem. Amen.

Denique Winemarus ejus interemptor ab episcopis regni Francorum cum suis complicitibus excommunicatus et anathematizatus, insuper insanabili a Deo percussus est vulnere [*Baron.*, ulcere], ita ut computrescentibus carnibus, et exundante sanie, vivus devoraretur a vermibus : et dum pro-

pter immanitatem fetoris nullus ad eum accedere A
posset, miseriam vitam miserabili decessu finivit.

CAPUT XI.

De præsulatu domni Herivei.

Sequitur in pontificatu Remensi domnus Heriveus, ex aula quoque regis ad episcopatum assumptus, vir genere nobilis, nepos videlicet ex sorore Huchaldi comitis, qui juvenis quidem ad hunc proventus est honorem, exsequentibus et rite celebrantibus ejus ordinationem Riculfo Suessorum episcopo, Dodilone Cameracensi, Olgario Ambianensi, Mancione Catalaunensi, Rodulfo Laudunensi, Otrifido Silvanectensi, cæterisque diocesanis consensum præbentibus, et decretum hujus ordinationis corroborantibus. Qui mox huic adeo gradui sese exhibere studuit habilem, bonis omnibus præbens amabilem, ipsis etiam senibus imitabilem : benignus amator existens pauperum, largus solator religiosorum, multumque misericors recreator lugentium miserorum : ecclesiasticis apprime cantilenis eruditus, ac psalmodia præcipuus, et hujus exercitatione limitatus, animo vultuque jocundus, suavis atque mitissimus, omnique bonitate conspicuus, pater cleri, atque totius populi pius patronus : tardus ad irascendum, et velox ad miserandum amator Ecclesiarum Dei, et fortissimus ovilis sibi commissi cum Dei virtute defensor. Recepit denique res diversas et villas Ecclesiæ, quas antecessor suus per precarias sive præstarias diversis contulerat personis. Cui sedula intentione sectanti spiritalia, affluenter exuberabant temporalia, quæ ipse honesta dispensabat prudentia, disponens competentibus episcopium ministerialibus, ipse orationibus incessanter intentus. Replentur igitur Ecclesiæ diversa bonis uberrimis tam horrea, quam promptuaria ; disponuntur cuncta tum rationabiliter, tum misericorditer prædia, sed et quædam reparantur ab eo, vel etiam instituuntur municipia.

CAPUT XII.

De relatione beati Remigii ad monasterium suum.

Hic præsul corpus beati Remigii, quod eatenus in civitate servabatur locatum post altare Dei Genitricis majoris ecclesiæ, ad basilicam sepulturæ ipsius sancti referre disposuit (an. 901, iv Kal Januarii). Erat autem hiemale tempus, et ad celebrandam Dominici natalis solemnitatem, tam rex Karolus, quam nonnulli proceres ejus in hanc convenerant urbem. Cumque his diebus, multis imminentibus imbribus, nimium per totam, et circumquaque haberetur lutum, conqueri multi cœpere qualiter illud sanctum corpus tunc ad locum destinatum valerent efferre. Factum est autem, ut nocte post sanctorum Innocentium natale, cujus in sequente die id operis disponebatur expleri, Borea ex improvise media nocte insurgente, totius subito cæni gelaretur immanitas, ita ut humi limique humore desiccato, per glaciei repente datæ superficiem, sicco liberoque vestigio, membra sacra [ms. j, sacri] valerent deferri pontificis. At ubi extra civitatem ventum est ad locum, unde monasterium ipsius directo jam peteretur iti-

nere, claudus quidam, de quo jam supra retulimus, virtute divina erectus, et incolumitati est restitutus. Ubi cum multus haberetur populus, turbis undique confluentibus, principi Burgundiæ Richardo vaginæ auro exornatæ, gemmisque decenter excultæ, agminis densitate stipato, abscinduntur a balteo. Quas quidam negotiator emptas per diversa detulit fora, nec alicubi venundare potuit, donec post annum ad eundem principem in Burgundiam [ms., in Burgundia] retulit, quas ille cum gratiarum actione, et sancti Remigii benedictione recepit.

CAPUT XIII.

*De reparatione castri Mosomi, aliarumque munitio-
tionum quarumdam, vel ecclesiarum.*

Hic pontifex castrum Mosomum (*Mouson*) reparatis muniit muris, et ecclesiam inibi dirutam a novo restauravit, atque in honore sanctæ Dei Genitricis, ut olim fuerat, dedicavit, collocatis [j, col-
latis] ibi sancti Victoris ossibus, quæ haud procul ab eo fuerant castello reperta. Munitionem quoque apud Bodiciacum (*Coucy*) tuto loco constituit, atque firmavit. Aliam nihilominus munitionem apud Sparnacum super fluvium Maternam construxit. Ecclesias etiam nonnullas, quæ sub persecutione Nortmannorum dirutæ fuerant, restaurari fecit atque consecravit. Sed et in Vosago infra possessionem beati Remigii ecclesiam construxit, ac per assensum Magontiacensis episcopi, depositis inibi pignoribus ejusdem sancti, dedicavit. Remis quoque ecclesiam in honore sancti Dionysii extra murum civitatis a canonicis urbis constructam consecravit, ubi et membra sanctorum beati Rigoberti episcopi, et sancti Theodulfi abbatis servanda deposuit. Cryptam quoque sub ipsa sede majoris ecclesiæ, quæ diu tel-
lure manserat oppleta, ubi beatus Remigius secreto preces Deo fundere fertur assuevisse, mundatam et excultam in honore ipsius sancti præsulis consecravit. Multis quoque donariis Remensem Ecclesiam perornavit, coronis argenteis atque lampadibus, tam aureis, quam argenteis, illuminavit. Aliis etiam vasis utriusque hujus pretiosi metalli, sed et gemmis [j, gemmis] locupletavit. Insuper et altare in medio chori sub honore sanctæ Trinitatis edidit atque dicavit, et tabulis argento coopertis circumdedit. Crucem quoque majorem auro coopertis, et gemmis cum sacrosanctis pignoribus decenter insignivit. Ornamentis etiam holosericis quam plurimis almam decoravit aulam. Mihi quoque et cæteris tam clericis canonicis, quam monachis, et sanctimonialibus, omnibusque pro diversis eum petentibus necessitudinibus multa largitus est bona.

CAPUT XIV.

*De synodalibus consiliis habitis, et Nortmannorum
conversione, vel expeditione contra Hungaros.*

Conventus denique synodales sæpe cum coepiscopis suæ dioceseos habuit : in quibus de pace et religione sanctæ Dei Ecclesiæ, statuque regni Fran-

corum salubriter competenterque tractavit De Nortmannorum quoque mitigatione, atque conversione valde laboravit, donec tandem. post bellum, quod Robertus comes contra eos Carnotenus gessit, fidem Christi suscipere receperunt, concessis sibi maritimis quibusdam pagis, cum Rothomagensi, quam pene deleverant urbe, et aliis eidem subjectis. Ad petitionem quoque Wittonis tunc Rothomagensis episcopi, collecta ex diversis auctoritatibus sanctorum Patrum triginta tres capitula qualiter ipsi Nortmanni tractari deberent, eidem archiepiscopo delegavit. Insuper etiam Romanum pontificem super hujuscemodi negotio consulere studuit. Ad cujus consulta quæ circa gentis hujus conversionem exsequenda forent, insinuare non destitit. Hungarus quoque regnum Lothariense deprædantibus, dum Karolus proceres Francorum in auxilium sibi contra gentem ipsam convocaret, solus hic præsul ex omnibus regni hujus primatibus, cum suis tantum in defensionem Ecclesiæ Dei regi occurrit, habens armatos secum (ceu fertur) mille quingentos.

CAPUT XV.

De Karoli regis a suis derelicti sustentatione.

Sequenti vero anno (920), cum pene cuncti Francorum optimates apud urbem Suessonicam a rege suo Karolo desciscentes, propter Haganonem consiliarium suum, quem de mediocribus electum super omnes principes audiebat et honorabat, eum penitus reliquissent, hic pontifex fidelis et pius atque robustus in periculis semper existens, regem intrepidus ab eodem loco suscipiens, ad metatum suum deducit; indeque secum ad urbem Remensem perduxit, per septem fere menses eum prosecutus atque comitatus est, donec illi comites suos, eundemque regno restituit.

CAPUT XVI.

De Erlebaldi comitis excommunicatione, et absolute.

Excommunicavit hic præsul Erlebaldum comitem Castricensis pagi, propter Remensis episcopii terram quam pervaserat, ibique munitionem quamdam super Mosam construxerat, indeque frequentia ecclesiasticæ familiæ mala ingerebat. Insuper et castrum Altimontem furtim irruperat. Sed cum nec ita cessaret a malis quæ cœperat, pergit archiepiscopus cum suis ad capiendam munitionem, quam ille construxerat. Maceriasque (*Masière sur la Meuse*) nominabat. Quam per quatuor pene hebdomadas obsidens, deserente tantem illam Erlebaldus, cepit, et dispositis inibi custodiis Remis rediit. At Erlebaldus profectus ad regem, qui tunc morabatur in pago Warmacensi contra Henricum principem Transrhennensem, ibidem ab hostibus regis sibi supervenientibus interemptus est. Quem tamen postmodum in synodo quam apud Troslegium idem domnus archiepiscopus cum diocesaneis suis habuit, intercedente rege et obnixè flagitante, a vinculo excommunicationis absolvit.

CAPUT XVII.

De obitu Herivei præsulis.

Excrescente denique discordia inter regem Karolum et Rotbertum, cum pene cuncti regni proceres

ad constituendum regem Robertum apud S. Remigium congregati essent, idem archiepiscopus, languore depressus, vita decessit, tertia die scilicet postquam Robertus rex factus fuerat, quarto vero die antequam vicesimum secundum sui episcopatus expleret annum. Contigit autem ut ipsa die sui decessus plures qui advenerant episcopi, Remensem ingrederentur urbem, quique funus ipsius dignis exsequiis celebrantes; cum maximo suorum, sed et exterorum luctu, decenti tradidere sepulturæ.

CAPUT XVIII.

De successione Seulfæ episcopi.

Successit huic præsuli Seulfus, qui tunc urbis hujus ministerio fungebatur archidiaconatus: virtam ecclesiasticis, quam sæcularibus disciplinis sufficienter instructus: quique apud Remigium Antissiodorensem magistrum in liberalibus studium dederat artibus. Quo per consensum et jussionem Roberti regis ab Abbone Suessonico, cæterisque Remensis provinciæ præsulibus ordinato episcopo, delati sunt Odo frater quondam Herivei archiepiscopi, et Heriveus nepos ipsius apud eundem præsulem, quod fidelitatem, quam ei promiserant, minime servarent. Qua de re, quia noluerunt ad reddendam venire rationem coram eodem pontifice, vel singulari certamine cum accusatoribus decernere, sublatis sibi Ecclesiæ possessionibus, quas plures ex hoc retinebant episcopio, per Heribertum comitem deducti sunt ad Robertum Regem, et sub custodia usque ad mortem regis Rotberti, Odo quidem penes eundem Heribertum, Heriveus vero Parisius detenti sunt. Fertur autem tunc ab hoc archiepiscopo, et a consiliariis suis, Heriberto comiti depactum, de electione filii sui in hac sede pro prædictorum virorum expulsionem. Hic denique præsul legatos hujus Ecclesiæ Romam dirigens, pro consensu papæ Joannis (*Joan. X*) in ordinatione sua pallium ab eodem sibi missionem litteris privilegii hujus sedis suscepit,

CAPUT XIX.

De synodo quam habuit, et cæteris actibus, vel fine ipsius.

Hic etiam synodum habuit (924), in villa Trosleio cum episcopis Remensis diæceseos, ubi adfuere nonnulli quoque comites: in qua et Isaac comes ad satisfactionem venit pro his, quæ prave perpetraverat adversus Ecclesiam Camarensem, quoddam castellum Stephani præsulis ejusdem urbis, dolosa comprehensum pervasione, succendens. Pro quo facinore vadatus in hac synodo, centum libris argenti pacatur cum præfato Stephano episcopo, satagente Heriberto, et aliis qui aderant Franciæ comitibus. Hic præsul monasterium sancti Remigii, cum adjacentibus ecclesiis, vel domibus muro cingens, castellum ibidem instituit, domum episcopalem cameris reparans, picturis excoluit. Fecit et calicem aureum majorem cum gemmis, in honore Dei Genitricis, pondo decem librarum, sed et alia quædam ecclesiæ præparavit ornamenta. Ciborium quoque super altare sanctæ Mariæ argento aggressus est operire,

quod opus morte præventus explere nequivit. Fertur autem veneno potatus a domesticis vel familiaribus Heriberti comitis vitam finisse.

CAPUT XX.

De electione Hugonis filii Heriberti.

Nec mora, post obtum ipsius (925) Heribertus comes Remis venit, advocans Abbonem episcopum Suessonicum, et Bovonem Catalaunicum. Quibus sibi junctis tractans super electione rectoris hujus Remensis Ecclesiæ, tam clericos, quam laicos ad voluntatem suam intendere fecit. Sequentes igitur ejus consilium ne forte per extraneas personas episcopatus divideretur, eligunt filium ipsius, nomine Hugonem, admodum parvulum, qui nec adhuc quinquennii tempus explesset. Qua re patrata ad regem properant, ejus auctoritatis impetrandæ gratia. Rodulfus igitur rex, hac electione comperta, præfatorum episcoporum consilio Remensem episcopatum committit Heriberto, æquitatis censura disponendum atque regendum ab ipso. Qui etiam legatos Ecclesiæ cum Abbone præsule Romam mittere satagit, hujus electionis decretum secum ferentes, et assensum papæ super ea petentes. Joannes itaque papa, interveniente Abbone præsule, petitioni eorum consensum præbens, episcopium Remense Abboni episcopo delegat, quæ sunt episcopalis ministerii ab ipso in eodem episcopio tractanda ac finienda decernens. Heribertus itaque comes potestate potitus Remensis episcopii, injuste privavit tam me, qui non interfueram præmissæ electioni suæ, quam nonnullos alios, et clericos, et laicos beneficiis possessionum ecclesiasticarum, quibus a præcedentibus episcopis munerati videbamus obsecundationis gratia. Quæ pro libitu suæ voluntatis, quibus, sibi placuit, impertivit: Nec longum postea, tumultu infra claustrum canonicorum inter clericos exorto, supervenientibus quibusdam militibus cum armis, duo interempti sunt ibidem clerici, quorum alter diaconus, alter habebatur subdiaconus.

CAPUT XXI.

De infestatione Hungarorum, et discordia inter Rodulfum regem, et Heribertum comitem.

(926) Hungaris Rhenum transgressis, et usque in pagum Vonzinsem depopulationibus incendiisque bacchantibus, corpus sancti Remigii, aliorumque quorundam sanctorum pignora Remis hoc metu a suis sunt locis delata. Sequenti denique anno similitas inter Rodulfum regem, et Heribertum comitem exoritur pro Laudunensi comitatu, quem Heribertus Odoni filio suo dari petebat, concedente illum rege Rotgario Rotgarii comitis filio. Acies igneæ Remis in cælo visæ quadam Dominicadie, in Martiomense. Cui signo pestis e vestigio successit, quasi febris et tussis: quæ prosequente quoque mortalitate, per cunctas Germaniæ Galliæque gentes desæviit. Heribertus comes legatos suos trans Rhenum dirigit ad Henricum, per quos ad ipsius evocatus colloquium, properat cum Hugone Rotberti filio, pactoque inter se fœdere, muneribus Henricum honorant, et honoran-

tur ab ipso, synodus (Trosteinsis, an. 927) sex episcoporum Remensis dioceseos apud Trosleium, Heriberti comitis jussione convocata, rege tamen Rodulfo contradicente, patrata est. Postquam synodum Heribertus Karolum de custodia, in qua eum detinebat, ejecit, et ad sanctum Quintinum deduxit, indeque cum eodem Karolo Nortmannorum colloquium expeitit: ubi se Willelmus, filius Rollolis principis Nortmannorum, Karolo commendavit, et amicitiam cum Heriberto confirmavit. Deinde Remis veniens cum Karolo Heribertus comes, litteras Romam Joanni papæ dirigit, significans ei de restitutione et honore Karoli, ut ille sibi, etiam sub excommunicationis interminatione, mandaverat se pro viribus decertare. Reversus autem missus, qui easdem pertulerat litteras, nuntiat Joannem papam retrusum in custodia detineri a Widone regis Hugonis fratre. Heribertus comes Lauduno potitus, exinde ad placitum Nortmannis obviam proficiscitur amicitiamque cum eis componit, filius tamen ipsius Odo, quem Rollo habebat obsidem, non illi redditur, donec se committit Karolo pater, cum aliis quibusdam Franciæ comitibus et episcopis,

CAPUT XXII.

De introductione Odalrici Aquensis episcopi Remis, et redactione sub custodia Karoli regis.

Per idem fere tempus Odalricus Aquensis episcopus, qui ob persecutionem Saracenorum a sede sua recesserat, in Ecclesia Remensi recipitur ab Heriberto comite, ad celebrandum episcopale duntaxat ministerium, vice Hugonis, ipsius comitis filii, tunc adhuc parvuli, concessa eidem præsulii abbatia sancti Timothei, cum unius tantum præbenda clericici. Hugo et Heribertus comites a colloquium proficiscuntur Henrici. Unde reversi pergunt obviam Rodulfo regi, rursusque Heribertus committit se illi, redacto iterum sub custodia Karolo. At Rodulfus rex Remis veniens ubi Karolus custodiebatur, pacem fecit cum illo, humilians se ante ipsius præsentiam, et reddens illi Attiniacum fiscum, muneribus quoque quibusdam regiis eundem honorat. Heribertus comes Victoriacum (Vitry) (929) castellum Bosonis fratris Rodulfi regis cepit. Deinde cum Hugone Monasteriolum (Montreuil) munitionem Erluini comitis juxta mare sitam obsidet, obsidibusque tandem acceptis, ab obsidione discedit.

CAPUT XXIII.

De similitate inter Hugonem et Heribertum comites, ac Rodulfum regem exorta.

Nec longum, similitas inter eosdem comites, Hugonem scilicet ac Heribertum, exoritur, recepto Erluino ab Hugone cum terra sua, et Hilduino, necnon et Arnaldo, qui erant Hugonis, ab Heriberto: indeque diversi motus agitantur bellorum per Franciam inter Hugonem et Heribertum. Cujus rei gratia Rodulfus rex de Burgundia veniens, pacem inter eos atque Bosonem, multo labore per diversa placita componit, et Heribertus Bosoni Victoriacum reddit.

Paucis autem diebus pace servata, Heribertus Ansellum Bosonis subditum, qui prædictum custodiebat castrum, cum ipso castello recipit, et Codiciacum S. Remigii municipium illi cum alia terra concedit. Nec longum, Bosonis fideles oppidanorum proditione Victoriacum recipiunt, et Mosomum fraude pervadunt. At Heribertus a quibusdam Mosomensibus evocatus, supervenit insperatus, transmissaque Mosa vadis inopinatis, et intrans oppidum, porta latenter a civibus aperta, milites Bosonis, qui ad custodiam loci residebant, ibidem omnes capit. Eodem tempore ante Natalem Domini, Remis infra et circa ecclesiam sanctæ Mariæ lumen magnum ab Aquilonari et Orientali parte paulo ante initium diei apparens, ad Australem partem pertransisse visum est. Anno post hunc Heribertus comes a rege Rodulfo deciscit, et milites ipsius ab urbe Remensi profecti, quoddam Hugonis castrum super Vidulam situm, nomine Brainam (*Braine sur Vesle*), quod idem Hugo tulerat ab episcopo Rothomagensi, capiunt ac diruunt.

CAPUT XXIV.

De ordinatione domni Artoldi episcopi.

Rodulfus rex litteras Remis mittit ad clerum et populum, pro electione præsulis celebranda: ad quas illi respondent, id agere se non posse, salvo suo electo, et electione, quam fecerant, permanente. Interea Heribertus comes ad Henricum profectus, ei sese committit, et exercitus regis atque Hugonis remensem et Laudunensem deprædantur pagum: obsessaque civitate Remorum, tertia tandem rex potitur obsidionis hebdomada, aperientibus sibi militibus ecclesiæ. Conjunctis igitur sibi nonnullis episcopis ex Francia vel Burgundia, facit ordinari hac in sede præsulem Artoldum quemdam ex cœnobio sancti Remigii monachum. Exinde rex pergens Laudunum, obsidet inibi Heribertum, qui aliquandiu resistens, petit demum egrediendi locum. Quo accepto, recedit a Lauduno, dimissa uxore sua in arce quam construxerat ipse infra idem castrum, et ad quam postea capiendam majoris laboris et moræ opus regii fuit (933). Artoldus episcopus post annum ordinationis suæ pallium suscipit missum sibi per legatos Ecclesiæ Remensis a Joanne papa (*Joan. XI*) filio Mariæ, quæ et Marocis dicebatur, vel ab Alberico patricio fratre ipsius papæ, qui eundem Joannem fratrem suum in sua detinebat potestate, et prædictam matrem ipsorum in custodia clausam tenebat: Hugonem quoque regem Roma depulerat. Rodulfo rege præsidium Heriberti, quod dicitur castellum Theoderici, obsidente, congregatis ad hanc obsidionem nonnullis Franciæ vel Burgundiæ præsulibus; ibidem celebrari visa est synodus (*Theoderici apud Cast.*) præsidente eidem Teutilone Turonensi antistite, Artoldo Remensi: quique tunc Hildegarium Belvacensi urbi ordinavit episcopum. Eodem quoque anno Fulbertum Cameracensis urbis præsulem consecravit.

CAPUT XXV.

De signis Remis visis, et morbis inde secutis.

Sequenti anno (934) igneæ Remis in cœlo discursu-

PATROL. CXXXV.

visæ sunt acies, et jacula quædam. Sed et serpens igneas per cœlum celeri deferræ meatu, moxque subsecuta pestis diversis affectit humana corpora morbis. Anno post istum secuto (935) synodus septem episcoporum apud sanctam Macram, Artoldo episcopo vocante convenit: in qua prædones et ecclesiasticarum rerum pervasores ad satisfactionem venire vocantur.

CAPUT XXVI.

De receptione Ludovici post mortem Rodulfi regis.

Anno denique subsequente (936) defuncto rege Rodulfo, Hugo comes trans mare mittit pro accersiendo Ludovico Karoli filio (*Lud. Caroli Simpl. filius.*) quem rex Alstannus avunculus ipsius nutriebat, quique accepto jurejurando a Francorum legatis, cum in Franciam dirigit. Cui Hugo, cæterique Francorum proceres ad eum suscipiendum, profecti, mox navem egresso in ipsis littoreis arenis apud Bononiam sese committunt; ut erat utrinque depositum. Inde Laudunum deductus, ab ipsis regali benedictione ditatur, ungitur, atque coronatur ab Artoldo archiepiscopo præsentibus regni principibus, et episcopis amplius viginti. Episcopatus etiam Laudunensis datur Rodulfo ejusdem loci presbytero concorditer a civibus suis electo, quem præfatus quoque ordinavit archiepiscopus. Sed et per alias Remensis dioceseos sedes, excepta Catalaunensi et Ambianensi, diversos ordinavit episcopos, Heriberto denuo cum Hugone pacato (936), homines ejusdem Heriberti comitis quoddam castrum Remensis ecclesiæ, quod vocabatur Causostis, super Maternam fluvium, ab Artoldo præsule constructum, prodente quodam Wicperto capiunt, et Ragembertum Artoldi præsulis consobrinum, qui eidem præerat munitioni, comprehendunt, circumpositasque villas ecclesiæ crebris deprædantur infestationibus. Interea rex Ludovicus, accersitus ab Artoldo episcopo, Laudunum venit, et arcem novam inibi nuper ab Heriberto editam vallat obsidione, multisque tentato machinis muro, tandemque suffossione diruto magno capit irruptum labore. Corbanacum (*Corbeny*) quoque castrum, quod pater ejus sancto Remigio tradiderat, quodque sibi monachi ipsius monasterii commiserant, ab Heriberti subjectis bellando recepit, et homines Heriberti, qui erant in eo comprehensos, rogante Artoldo præsule, salvos ad suos abire permisit.

CAPUT XXVII.

De excommunicatione Heriberti comitis

(939.) Artoldus denique episcopus cum quibusdam aliis episcopis collocutus, Heribertum, qui oppida quædam villasque Remensis ecclesiæ pervaserat ac detinebat, in præsentia quoque regis excommunicat (940). Post hæc rex Ludovicus dedit Artoldo episcopo, ac per eum ecclesiæ Remensi, per præceptionis regiæ paginam, Remensis urbis monetam, jure perpetuo possidendam. Sed et omnem comitatum Remensem eidem contulit ecclesiæ. Artoldus episcopus Cansostem munitionem obsidet; quam quinto tandem die Ludovico rege illuc veniente, hii qui erant intus reddentes: dese-

runt. Nec longum, subversa funditus ab his qui recepere dissipatur. Missi Hugonis ad regem veniunt, et de pace cum eis rex inter Artoldum præulem et Heribertum laborare studet. Deinde ad castrum quoddam, quod Heriveus nepos Herivei, quondam archiepiscopi, super fluvium Maternam tenebat, unde et villas episcopi Remensis circumquaque positas deprædabatur, proficiscitur cum Artoldo episcopo. Nec mora; obsidibus acceptis ab ipso Heriveo revertitur Remis; pergensque in crastinum ad sanctum Remigium, sese ipsius sancti committit intercessionibus, promittens vadibus libram argenti se daturum annis singulis. Monachis quoque ejusdem loci præceptum de eodem castello dedit immunitatis.

CAPUT XXVIII.

De expulsionem domni Artoldi ab urbe Remensi.

Hugo (*dictus Magnus*) princeps, filius Rotberti, junctis sibi quibusdam episcopis tam Franciæ quam Burgundiæ, cum Heriberto comite et Willelmo Normannorum principe Remensem obsidet urbem, sextaque obsidionis die, deserente omni pene militari manu Artoldum episcopum, et ad Heribertum transeunte, idem comes Heribertus urbem ingreditur. Artoldus præsul ad sanctum Remigium, evocatione procerum episcoporum profectus, persuasus est, vel conterritus a principibus episcopi se procuratione vel potestate abdicare, concessaque sibi abbatia sancti Basoli, et Avennaco monasterio, ad sanctum Basolum commoraturus abscessit, post annos octo et menses septem [*ms*, *sex*] in episcopatu exactos. Hugo et Heribertus locuti cum quibusdam Lothariensibus, ad obsidionem Lauduni cum Willelmo proficiscuntur, relicto Remis Hugone diacono, Heriberti filio, jam pridem ad episcopatum ipsius urbis evocato, quique tertio postquam regressus est mense, presbyter a Widone Suessionico præule ordinatus est, expletis postquam fuerat electus annis quindecim, quos Antissiodori commorans egerat, litterarum studiis occupatus, apud Widonem ipsius urbis antistitem, a quo et diaconus ordinatus fuerat. Nam cæteros inferiores gradus ab Abbone Suessionico præule Remis acceperat. Ludovico rege post hæc a Burgundia regresso, Artoldus episcopus deserens cœnobium sancti Basoli, ad eundem regem proficiscitur cum quibusdam propinquis suis, a quibus ecclesiæ beneficia, quæ tenebant, Heribertus comes abstulerat. Mihi quoque ecclesiam Colmisiaci (*Cormicy*) vici abstulit cum terra beneficii, quam tunc temporis tenebam. Ego denique disponens, orationis gratia, sepulcrum visere sancti Martini, retentus sum ab ipso, clam me quibusdam personis insimulantibus apud eum, quod sui causa nocumenti, vel filii sui vellem proficisci; et quia renutabam me huic electo nostro committere, nesciens utrum Deo placeret eum præulem nostrum fore. Sicque plenis quinque mensibus apud fratres nostros, ipso comite jubente, sub custodia partim libera sum detentus.

Contigit autem mihi, domina mea beata Dei Genitrice intercedente, ut ipsa die Conceptionis (2 Martii) et passionis (27 Martii) Domini nostri Jesu Christi absolverer a custodia, et die tertia, scilicet vi Kal. Aprilis, quas Dominus a mortuis resurrexit, egressus ipse cum præfato electo nostro ad urbem Suessionicam profectus sum. Ubi convenientes episcopi hujus dioceseos cum principibus Hugone ac Heriberto (*Syn. Suess.*, an. 941), tractarunt quid eis esset agendum super episcopali hujus Hugonis ordinatione; sicque decreverunt, pœnitentibus quibusdam filiis ecclesiæ Remensis, tam clericis quam laicis, eum ordinandum, asserentibus fautoribus ipsius, quod Artoldus nequaquam electus, sed per violentiam fuerit intromissus, seseque episcopali abdicaverit ditione. Ibi ergo Hugo princeps tunc me per manum (*i*, manus) accipiens, huic Hugoni nepoti suo ad benefaciendum commisit; quippe mihi ecclesiam sanctæ Mariæ dedit in Colridositam, terram quoque quam pater suus mihi abstulerat, reddidit, et aliam in prædicta villa supra adjecit.

CAPUT XXIX.

De malis quæ deinceps consecuta sunt.

Nec mora, civitatem Remensem a præfato conventu adeuntes episcopi, prætaxatum electum nostrum in ecclesia sancti Remigii dignitate sublimant archiepiscopali. Sub hisdem fere diebus monasterium sancti Theodoricis nonnullis illustratur miraculis de quibus jam quædam supra retulimus (*lib. v. c. ult.*), ubi commemorationem ejusdem beati viri fecimus. Ab ecclesia vero sanctæ Mariæ Remis crux major, quam domnus Heriveus archiepiscopus auro cooperuerat, et gemmis ornaverat, a furibus noctu, tenebrarum scilicet amatoribus, aufertur. Qua die quæsitâ, tandem post annum pars auri gemmarumque ipsius multatis reperitur latronibus. Ex quo postmodum auro hic præsul, adjecta quadam sui quoque muneris quantitate, calicem sub honore Dei Genitricis fabricari fecit. Hugone ac Heriberto Laudunum pariter obsidentibus, rex Ludovicus, sumptis secum quos undecunque colligere potuit in pagum Portensem venit. Quo audito Hugo, et Heribertus scilicet quod rex eis appropinquaret, obsidione relicta, properant contra, et insperatum regis invadentes exercitum, nonnullos sternunt, reliquos in fugam vertunt. Rex ipse cum paucis eductus a suis, et eximere se bello coactus, vix evasit, Artoldo episcopo et Rotgario comite comitantibus secum. Artoldus episcopus, perditis rebus quas ibi habuerat, ad Hugonem et Heribertum accessit adductus ab amicis, redditisque sibi abbatibus sancti Basoli et Avennaco cum villa Vindenissa [*Vendeure*] et pacta pace cum Hugone præule, ad sanctum Basolum, illic habitaturus devenit. Sequenti anno (942) proditores quidam Remis reperti, et interfecti sunt; quidam rebus ecclesiæ privati ab urbe depelluntur. Legati Remensis ecclesiæ Roma regressi pallium deferunt Hugoni archiepiscopo, ab Stephano

papa (*Steph. VIII*) transmissum. Cum quibus pariter **A** et legatio venit principibus regni, ut Ludovicum regem recipiant, et sic legatos suos Romam dirigant.

CAPUT XXX.

De occupatione Altimontis castri, vel Mosoni, et morte Heriberti

Anno quoque post istum (943) Artoldus episcopus, relicto cœnobio sancti Basoli, ad regem profectus est. At illi promittit ei se redditurum Remensem episcopatum. Qui assumptis secum fratribus suis, et aliis quibusdam, qui abjecti fuerant ab episcopatu Remensi. Altimontem castrum occupat. Cum quibus rex Ludovicus etiam Mosonum aggressus, repellitur a fidelibus Hugonis episcopi, quibusdam suorum interemptis; suburbanas tamen domos quasdam ipsius castri succedit. Interea defuncto **B** Heriberto comite, de recipiendis filiis ipsius a rege crebra inter ipsum regem et Hugonem principem versabatur intentio. Quorum rex primum tunc Hugonem archiepiscopum, mediatoribus Othone duce Lothariensium, et Adalberone præsule, Hugone quoque duce præcipue insistente, recipit eo tenore, ut abbatia, quas dimiserat Artoldus ad regem profectus, Artoldo episcopo restituerentur, aliud etiam episcopium ipsi provideretur, fratribus quoque et propinquis ejus honores, quos ex episcopatu Remensi habuerant, redderentur. Postea cæteri quoque filii Heriberti comitis recipiuntur a rege. Hugo denique præsul Amblicum (*Ambly*) castrum cepit atque combussit, quod Robertus et Rodolfus fratres, qui fuerant Remis expulsi, detinebant; unde deprædationes per episcopium Remensem faciebant. Item præfatus archiepiscopus Altimontem munitionem obsidet, quam tenebat Dodo frater Artoldi episcopi; tandemque accepto parvulo ipsius filio obside, discedit, rege quoque mandante. Anno sequente (944) regii milites episcopatum Remensem deprædantur, et filii Heriberti abbatiam sancti Crispini, Ragenoldus quoque abbatiam sancti Medardi, sicque alterutris debacchantur rapinis atque deprædationibus.

CAPUT XXXI.

De obsidione urbis Remensis ab exercitu Ludovici regis.

Anno post hunc (945), qui est hujus præsulis **D** quintus in episcopatu, rex Ludovicus, collecto secum Nordmannorum] exercitu, Veromandensem pagum deprædatur. Assumptoque cum ipsis Erluino cum parte militum Arnulfi, sed et Artoldo episcopo cum his qui dudum Remis ejecti fuerant, comite quoque Bernardo ac Theoderico nepote ipsius, Remorum vallat urbem; vastantur circumquaque segetes, villæque diripiuntur, et partim exuruntur, necnon ecclesiæ plures effringuntur. Quoties pugnatum ad portas, vel circa murum, vulnerati ex utraque parte non pauci, quidam etiam interempti sunt. Hugo denique dux prætius cum Nordmannis, qui fines suos ingressi fuerant, eos non modica cæde fudit, et a terminis suis ejecit. Post hæc Remos ad regem mittit,

quosdam obsides, ut Ragenoldus ex parte regis ad colloquium sibi occurrat. Quo abeunte, tractat cum eo, uti rex obsides ab Hugone archiepiscopo accipiat et ab obsidione Remensi discedat, quatenus idem præsul, denominato placito, ad reddendam rationem de omnibus, quæ rex ab eo quæsierit, accedat. Quibus hoc sibi tenore datis rex ab obsidione recedit post quintam decimam qua civitas obsessa fuerat diem. Nec multo post idem rex a Nordmannis comprehensus est, et Rodomi detentus. Hugo præsul Altimontem castrum obsidens, post septem ferme obsidionis hebdomadas recipit, reddente illud sibi Dodone domni Artoldi fratre, tali sub conditione, ut filium ipsius et filium fratris sui suscipiens, idem præsul concederet eis terram patrum suorum

CAPUT XXXII.

De restitutione regulæ in monasterio sancti Remigii, et constitutione abbatis Hincmari.

Advocans denique hic pontifex Ercamboldum monasterii sancti Benedicti abbatem, regulam monasticam in monasterio sancti Remigii restituere decernat, constituens ibi abbatem Hincmarum ejusdem loci monachum. Regina Gerberga nuper ad Othonem regem fratrem suum legationem direxerat, auxilium deprecans ab eo contra Hugonem principem, cui Laudunum reddiderat, ut reciperet Ludovicum regem, quem Hugo, sub custodia receptum a Nordmannis, retinuerat (946). Qui Otho maximum colligens ex omnibus regnis suis exercitum, venit in Franciam, Conradum quoque secum habens Cisalpinæ Galliæ regem. Quibus rex Ludovicus obviam profectus, satis amicabiliter et honorifice suscipitur ab eis. Sicque pariter Laudunum venientes, considerataque castri firmitate, deverterunt ab eo, Remensem aggredientes urbem, quam cingentes obsidione, ingenti vallarunt exercitu.

CAPUT XXXII.

De repulsione Hugonis episcopi.

Videns autem Hugo præsul obsidionem se tolerare non posse, neque tantæ resistere multitudini, locutus est cum quibusdam principibus qui videbantur esse sibi amici, videlicet cum Arnulfo, qui ejus sororem, et Widone [*j*, Uddone, *et infra* Uddonis] quia amitam ipsius habebat uxorem, sed et cum Herimanno [*ms.*, Hermann] Widonis fratre quæsivit ab eis quid sibi foret agendum. Qui tale consilium dederunt ei, ut egrederetur cum suis et relinqueret urbem, quia id dispositum a regibus erat ut omnimodis expellerentur, neque intervenire possent apud reges pro ipso, quin ei eruerentur oculi, si urbem vi capi contigisset. Quo consilio percepto ac suis intimato, post tertiam obsidionis diem cum pene cunctis qui secum tunc aderant militibus, egressus est. Sicque reges cum episcopis et principibus ingredientes, urbem, domnum Artoldum præsulem, qui dudum fuerat ejectus, iterum inthronizari fecerunt. Quem Robertus, Trevirensis archiepiscopus, et Fredericus Magontiacensis, accipientes utraque manu eidem sedi restituerunt. Deinde relinquentes Gerber-

gam reginam Remis, ipsi reges cum exercitibus suis terram Hugonis ingrediuntur, et gravibus atterunt deprædationibus. Terram quoque Nordmannorum peragrantes, loca quæque devastant, et inde remeantes ad sua quique regrediuntur. Anno sequenti (949) rex Ludovicus Mosomum castrum, quod Hugo Remis ejectus retinebat, obsedit; sed nihil pro votis efficiens, recedentibus tandem post mensem Lothariensibus qui secum erant, ipse Remos revertitur.

Quo ad Othonem regem ad celebrandum Pascha profecto, Hugo princeps a quibusdam præsumptuose pervasus, Remensem cum Hugone præsule, quasi mox capturus, aggreditur urbem; frustratoque negotio, resistantibus regis et Artaldi episcopi militibus, octavo postquam advenerant die, illusi recedunt. Defuncto Deraldo Ambianensium præsule, Tetbaldus quidam, Ecclesiæ Suessonicæ archidiaconus ordinatur ab Hugone Ambianensis episcopus. Conventu placiti regum Ludovici et Othonis super Charam (*Cher*) fluvium congregato, res litis inter Aldum et Hugonem, Remensis Ecclesiæ præsules, ab episcopis auditur; et quia synodus tunc congregata non fuerat, altercatio determinari non potuit. Synodus autem circa medium mensis Novembris habenda denuntiatur. Interim vero sedes Remensis Artoldo conceditur, Hugo Mosomi remorari permittitur. Heriveus, nepos Herivei archiepiscopi, habens munitionem quam ædificaverat citra Matronam fluvium, villas Remensis episcopi circumquaque sitas deprædabatur, excommunicatus ab Artoldo præsule, pro rebus quas invaserat ecclesiæ. Contra cujus prædones egressi quadam die Ragenoldus comes, et fratres Artaldi præsulis cum quibusdam militibus ecclesiæ, ipsos grassatores in fugam vertunt. Quo audito, Heriveus, armatis quos secum habebat militibus, egressus a sua munitione, contra nostros ad pugnam venit, et congressus cum eis interemptus est cum suorum quibusdam, reliqui omnes in fugam sunt acti, vulneratis utrinque nonnullis. Corpus ejusdem Remos a victoribus perlatum est. Hugo præsul assumens secum Theobaldum de Monte acuto, sororis suæ maritum, cum aliis quibusdam a grassatoribus, in villas Remis contiguas vindemiæ tempore venit. Qui omne pene vinum abinde colligentes, in diversos pagos abducunt.

CAPUT XXXIV.

De synodo Viriduni habita.

Synodus postea (947) Viriduni habetur, præside Rotberto Trevirensi præsule, cum Artoldo Remensi, Odalrico Aquensi, Adalberone Metensi, Gozolino Tullensi, Hildeboldo [*ms.*, Hildebaldo] Tranrshenensi, Israele Britone, præsentem quoque Brunone abbate regis Othonis fratre, Agenoldo etiam et Odilone abbatibus, cum aliis nonnullis. Ad quam Hugo evocatus, missis quoque duobus ad eum deducendum episcopis venire noluit. Universa vero synodus Artoldo Remensi regendum decernit episco-

pium. Indicitur itaque synodus, quæ et convenit in ecclesiam sancti Petri in prospectu Mosoni ex diocesi Trevirensi atque Remensi. Veniens autem illuc Hugo præsul, et locutus cum Rotberto archiepiscopo, synodum noluit ingredi. Litteras vero quasdam ex nomine Agapiti (*Agapit. II*) papæ misit ad episcopos per clericum suum, qui eas Roma detulerat, nihil auctoritatis canonicæ continentes, sed hoc tantum præcipientes, ut Hugoni Remense redderetur episcopium.

Quibus lectis responderunt episcopi, non esse dignum vel congruum, ut apostolicæ legationis mandatum, quod dudum Rotbertus archiepiscopus, deferente Frederico Magontiacensi præsule, coram regibus et episcopis susceperat, intermitterent propter has litteras, quas insidiator et æmulus Artaldi præsulis exhibebat: imo quod regulariter cœperant canonicè pertractaretur. Sicque præcipitur recitari capitulum 19 Carthaginensis concilii de accusato et accusatore. Quo recitato, adjudicatum est, juxta diffinitionem hujus capituli, ut Artoldo communionem et parochiam Remensem retinente, Hugo qui ad duas jam synodos evocatus venire contempserat, a communione et regimine Remensis episcopii abstineret, donec ad universalem synodum se purgaturus occurreret. Ipsumque capitulum mox in charta describi fecerunt episcopi coram se, subnectentes hanc etiam definitionem suam, et eidem Hugoni miserunt. Qui post alteram diem eandem chartam Rotberto pontifici remisit, hoc verbis remandans, quod ipsorum iudicio nequaquam obediturus esset. Interea litteræ proclamationis Artaldi præsulis ad Romanam diriguntur sedem. Domnus igitur Agapitus papa vicarium suum Marinum episcopum misit ad Othonem regem propter evocandam et aggregandam generalem synodum. Litteræ quoque ipsius papæ mittuntur ab urbe quibusdam speciatim episcopis, vocantes eos ad eandem synodum. Congregata denique synodo in palatio Engulenheim (948, 7 Junii), recitata sunt hæc quæ sequuntur coram regibus et episcopis:

CAPUT XXXV.

De synodo apud Engulenheim congregata, et excommunicatione Hugonis episcopi. Series litis inter Artaldum et Hugonem episcopos agitata.

Sanctæ Romanæ et apostolicæ sedis vicario domno MARINO, universæque sanctæ synodo apud Engulenheim congregatæ, ARTOLDUS, divina propitiantia clementia, Remorum episcopus.

Domnus Agapitus papa litteras nobis et cæteris episcopis nostræ dioceseos direxit, in quibus præcepit, ut ad hoc vestræ sanctitatis concilium convenire stuleremus, ita instructi de omnibus, ut rei veritas miseriarum nostræ sedis, quas patimur, coram sanctitate vestra manifesta fieri posset. Quocirca propalare prudentiæ vestræ commodum ducimus, qualiter res exordium cœperit litis hujus, quæ adhuc inter me et Hugonem miserrime ventilatur. Defuncto siquidem Heriveo archiepiscopo, Sculfum, qui archidiacono

natus urbis nostræ tunc officio fungebatur, ad præsulatum ejusdem sedis elegimus. Qui pontifex ordinatus (*Vide supra, c. 18*), assumens zelum contra proximos prædecessoris sui, cum eos per semet a loco depellere non valeret, consilio inito cum quibusdam laicis scilicet consiliariis suis, amicitiam quæsit Heriberti comitis, quam dato jurejurando per eosdem consiliarios obtinuit eo tenore, ut post obitum ipsius ad electionem pontificis milites ecclesiæ nullatenus aspirarent sine consilio ipsius Heriberti; idem vero comes fratrem Herivei præsulis, et nepotes ipsius a participatione rerum Remensis episcopii separaret.

Quibus patralis, insimulati sunt iidem propinqui Herivei præsulis a consiliariis Seulfii episcopi de infidelitate ipsius senioris sui, accersitoque Heriberto comite cum pluribus suis jubentur ad rationem reddendam coram ipsis venire. Et quia contra eos a quibus accusati fuerant, singulari congruere certamine noluerunt, sublatis ab eis rebus quas ex episcopo possidebant, comprehensi sunt atque deducti per Heribertum comitem ad Rotbertum regem, a quo etiam sub custodia sunt detenti usque ad mortem ipsius Rotberti. Tertio demum sui episcopatus anno, Seulfus episcopatus (ut plures asserunt) ab Heriberti familiaribus veneno potatus defungitur. Mox itaque comes Heribertus urbem Remensem adiit, et ecclesiæ milites, clericorum quoque quosdam de rectoris electione ad suum concilium (ceum juratum fuerat) intendere fecit. Cum quibus ad Rodulfum regem pergens in Burgundiam, obtinuit ab eo ut sibi committeretur idem episcopium, eo tenore, ut tam clericis quam laicis debitum honorem concederet et conservaret, nec injustitiam alicui faceret: sed ipsum episcopium æquo jure gubernaret, donec talem clericum eidem regi præsentaret, qui ad episcopale ministerium exsequendum rite ordinari valeret. Qui comes ad eandem urbem regressus, res episcopii (prout sibi placuit) fautoribus suis divisit, cæteris abstulit, et absque ullo iudicio vel lege quos voluit rebus exspoliavit, vel ab urbe propulit. Odalricum denique Aquensem episcopum in eadem urbe suscipiens episcopale inibi ministerium celebrare præcepit. Sicque per annos sex, et eo amplius idem episcopium suo dominio vindicavit, pro libitu proprio illud tractans et in sede præsulis residens, tam ipse quam conjux sua, donec septimo tandem anno, ortis inter ipsum et regem Rodulfum atque Hugonem comitem quibusdam simultatibus, Rodulfus rex cum Hugone et Bosone fratre suo, cæterisque pluribus tam episcopis, quam comitibus Remorum obsidet urbem, succensentibus sibi episcopis, et conquerentibus adversus eum quod tam diuturno tempore, contra divinæ legis auctoritates, hanc urbem permiserit vacare pastore.

Quorum querimoniis permotus rex, admonet clericum et populum de pastoris electione, dans eis id agendi facultatem ad Dei honorem et sui fi-

delitatem. Sicque concordantibus cunctis tam clericis quam laicis qui extra obsidionem erant, pluribus etiam eorum qui clausi tenebantur in idipsum faventibus, eligitur humilitatis nostræ persona in hoc magis onere quam honore subeundo. Aperientibus tandem tam militibus quam civibus portas urbis regi Rodulfo, et episcopalem benedictionem mihi tradentibus episcopis qui aderant decem et octo, et suscipientibus nostram humilitatem tam clero universo quam reliquis civibus, inibi intro-nizatus ab episcopis nostræ dioceseos, impositum mihi, prout Deus concessit, ministerium per annos ferme novem tractavi, ordinans per diocesim episcopos octo, et in episcopio multos, prout competens videbatur, clericos, quousque nono postmodum anno, postquam Ludovicum regem, favente Hugone cunctisque regni principibus, Gerbergam quoque reginam benedixeram et sacro perfuderam chrismate, instigatus Hugo comes iracundia quod ei consentire vel conjungi noluerim ad ipsius regis infidelitatem, adhibitis secum Heriberto comite, et Willelmo Nordmannorum principe, Remensem obsidet urbem. Nec longum, sexta scilicet obsidionis die, deseror ab omni pene cœtulaicalis militiæ. Sicque derelictus ab his, ad Hugonem et Heribertum compellor exire, a quibus coarctatus et conterritus, cogor memet episcopali procuratione abdicare (*supra, c. 27*), et ita me propellentes, in cœnobio sancti Basoli habitare constituunt; Hugonem vero filium Heriberti, qui Antissiodori diaconus ordinatus fuerat, in urbem introducunt, et civitate potiuntur. Ludovicus autem rex a Burgundia rediens, me apud sanctum Basolum reperit, et assumens secum, simul cum propinquis meis quorum res Heribertus comes abstulerat, Laudunum deducit, quod castrum tunc obsidebant Heribertus et Hugo: solutaque obsidione oppidum ingrediuntur, nobisque metatus degendi disponitur. Interim clerici nostri loci sed et laici quidam pessime ab Heriberto tractantur, et quidam clericorum in custodiis retruduntur, res eorum auferuntur atque diripiuntur, rapinæ per totam urbem licite perpetrantur.

Interea convocantur episcopi nostræ dioceseos ab Hugone et Heriberto, satagentibus et quærentibus ab eis de ordinatione Hugonis filii Heriberti. Qui Suessionis congregati, mittunt ad me Laudunum Hildegarium episcopum cum aliis quibusdam legatis, mandantes ut ad eos venirem, ad consentiendum scilicet hujus ordinationi perversitati. Quibus remandavi, quod non esset mihi competens ad eos illo proficisci, ubi adversarii et inimici mei cum ipsis erant aggregati. Quod si loqui mecum vellent, ad talem locum devenirent, ubi sine periculo ad eos accedere possem. Quibus advenientibus in locum ab eisdem delectum, profectus sum ad eos, adveniensusque prosternor coram ipsis, obsecrans ut propter amorem et honorem Dei, tam mihi, quam sibi competens consilium dare studerent. Qui me de ordinatione prædicti Hugonis interpellare cœperunt, et hoc

omnimodis suadere, ut eis in hac ordinatione consensus præberem, promittentes res nonnullas episcopi mihi se impetraturos, At ego postquam responsum diu distuleram, videns eos cunctos in proposito quod ceperant perseverantes, surgens interdixi palam cunctis audientibus, excommunicans auctoritate Dei Patris omnipotentis, et Filii, et Spiritus sancti, ut nullus eorum ad eandem ordinationem accederet, nec alicui in episcopali honore, me vivente, manus imponeret; sed nec ullus eandem benedictionem suscipere præsumeret. Quod si forte fieret, ad sedem apostolicam eos provocarem. Illis inde furentibus, ut possem exire de medio eorum, et Laudunum reverti, temperavi responsum dicens ut mitterent mecum, qui eis renuntiaret, quid consilii reperire valerent super hac re in domina mea regina, et fidelibus ejus, quia rex non aderat. Ad hoc illi mittunt Deroldum episcopum, putantes me esse mutaturum consilium. Quo veniente, et coram domina regina et fidelibus ejus inde me interpellante, iterum exurgens præfatæ modum excommunicationis in eosdem episcopos jaculatus sum; vocationem quoque ad sedem apostolicam iterare curavi, excommunicans ipsum hunc Deroldum, id ut eis omnino non taceret, sed cunctis manifeste proferret.

His ita gestis, parvipendentes illi nostram excommunicationem, Remis accedunt, et quidam eorum ordinationi huic manus applicarunt, quidam vero se subduxisse sciuntur. Ego vero cum regemans, quas illi scitur angustias pertulisse secum pertuli; et quando eum bello aggressi sunt Hugo et Heribertus, cum ipso eram, et vix mortis evasi periculum. Pro lapsus itaque auxilio et protectione Dei de medio inimicorum, profugus et vagabundus loca in via quæque silvasque perlustro, non ausus certo consistere loco. Comites autem Hugo et Heribertus affati quosdam nostros amicos sibi subditos, suadent ut me requirentes, ad ipsos deducant, pollicentes se mihi benefacturos, et rebus quas ipsi petissent ditaturos. Requirentes ergo me amici, reperiunt per diversa vagantem, et ita perducor a fratribus meis et amicis ad præfatos comites. Qui postquam me in potestate sua conspiciunt, quærere cœperunt ut eis pallium a sede Romana mihi collatum traderem, et sacerdotali me ministerio penitus abjurarem quod nullatenus me facturum neque pro amore hujus vitæ præsentis attestor. Districtus igitur et coangustiat ab eis, episcopi tandem rebus abrenuntiare compellor: sicque rursus ad S. Basolum quasi vacans, habitaturus deducor. Mansi denique paucis diebus in ipso cœnobio, quoadusque comperiens per certos ex familiaribus Heriberti comitis nuntios, quod ab eo inale de mea tractabatur perditione, iterum iterumque nuntiis hujusmodi pavefactus et impulsus, locum deserui, et abdita lustra silvarum vagabundus repetii, horisque silentibus, et itinere devio Laudunum revertor, ibique susceptus a rege, secum manere constituor. Mansi vero ibidem cum ipso vel fidelibus ejus, expectans et deprecans

A misericordiam Dei, donec ipse dignatus est in cor domni regis Othonis mittere, ut ad subventionem senioris mei regis, et nostram, properaret in Franciam (*Vide supra, c. 32*).

Denique postquam domina nostra regina Laudunum, propter absolutionem domni regis, reliquerat, egressus inde ad domnum regem Othonem cum seniore meo deveni rege, simulque Remos accessimus (*supra, c. 53*). Cingitur itaque urbis exercitibus et episcopi qui aderant, me sedi nostræ restitui cœnsent. Mandatur ergo Hugoni a domno rege Othone, ut egrediatur, et pervasam deserat urbem. At ille nutans aliquandiu et pro posse, ubi vidit ad resistendum penitus sufficere se nequaquam valere, nec amicorum sibi præsidia subvenire, decernit exeundum, quærens ut liber cum suis dimittatur abscedere. Permittitur itaque sanus exire, cum omnibus qui secum voluere comitari, et quæcunque secum voluit ferre, nullo contradicente, asportavit. Sicque cum regibus introgressus urbem, præcipior loco nostro, et honori restitui. Susceptus igitur a domnis archiepiscopis Rotherto Trevirensi, et Frederico Magoniacensi comitantibus cæteris et congratulantibus, tam clericis Ecclesiæ nostræ, quam reliquis civibus, ab ipsis restitutor cathedræ episcopali. Hugo vero Remis egressus Mosomum castrum cum suis occupat, et muniens contra fideles regis senioris nostri detinet. Habito denique colloqui placito inter reges, seniore meum videlicet ac domnum Othonem, super Charam [*m., Karam*] fluvium, convenimus ad illud tam ego quam ipse Hugo cum ordinatoribus suis. Ibique res litis hujus ab episcopis auditur: protulitque litteras ad sedem Romanam, quasi ex nostra persona datas, excusationis meæ, ac si vacationem petentes administrationis episcopi nostri: quas me nunquam dictasse, neque vel subscribendo aliquatenus corroborasse protestatus sum atque protestor. Et quia tunc synodus convocata non fuerat (id opponentibus fautoribus ipsius Hugonis) altercatio nostra determinari non potuit. Synodus autem circa medium mensis Novembris habenda Virduni utriusque partis episcopis annuentibus denuntiatur. Interim vero sedes Remensis mihi regenda decernitur; idem vero Hugo Mosomi commorari permittitur. Nec longum, instante scilicet vindemiæ tempore, hic noster æmulus Hugo, assumens secum Theobaldum regis inimicum et regni nostri, cum aliis pluribus malefactoribus, in villas Remensis episcopi contiguas urbi devenit, et omne pene vinum ex his colligens in diversos pagos abduci fecit. Tum multa mala inibi perpetrata, et ecclesiæ nostræ homines captivi abducti, et ad redemptionem variis sunt adacti tormentis (*supra, c. 34*). Synodus autem circa medium mensis denuntiata, Virduni celebratur, præside Rotberto presule Trevirensi, præcepto domni papæ Romani, præsentem quoque domno Brunone, cum episcopis et abbatibus nonnullis.

Ad quam præfatus Hugo evocatus, missis etiam duobus ad eum deducendum episcopis, Adalberone

et Gozolino, venire contempsit.. Universa vero synodus mihi Remense regendum decernit episcopium. Indiciturque iterum synodus habenda die Iduum mensis Januarii, quæ et aggregatur, ut denuntiatum fuerat, in ecclesia sancti Petri ante prospectum castri Mosomi, a domno Rotberto convenientibus cæteris quoque Trevirensis diœceseos episcopis, et aliquibus Remensis. Veniens autem illuc æmulus noster Hugo, et locutus cum domno Rotberto synodum noluit ingredi; litteras vero quasi ex nomine domni papæ direxit ad episcopos per clericum suum, qui eas Roma detulisse ferebatur, nihil auctoritatis canonicæ continentis, sed hoc tantum præcipientes, ut Hugoni Remense redderetur episcopium. Quibus recitatis ineuntes episcopi consilium cum abbatibus et cæteris qui aderant sapientibus, responderunt non esse dignum vel congruum, ut mandatum legationis apostolicæ, quam dudum Rotbertus archiepiscopus, deferente Frederico præsule Magontiacensi, coram regibus et episcopis tam Galliæ quam Germaniæ susceperat, et partem jam præceptionis ipsius exegebat propter illas litteras intermitteret, quas insidiator noster exhibebat: imo quod regulariter cœptum fuerat, ut canonice pertractaretur, unanimiter censent: præcipiturque recitari capitulum Carthaginensis concilii nonum decimum, de accusato et accusatore. Quo recitato, judicatum est juxta definitionem ipsius capituli, ut communionem et parochiam Remensem se retinente, Hugo, qui [*ms.*, quia] ad duas jam synodos evocatus interesse contempserat, a communione et regimine Remensis episcopii abstineret, donec ad universalem synodum, quæ indicebatur, sese purgaturus, vel rationem redditurus præsentaret. Ipsumque capitulum mox in charta episcopi coram se describi fecerunt, subnectentes hanc etiam definitionem suam, et eidem Hugoni miserunt. Qui post alteram diem chartam eandem Rotberto præsuli remisit, hoc verbis remandans: quod ipsorum iudicio nequaquam obediturus esset. Sicque absoluto concilio, ipse Mosomum contra mandata regum et episcoporum retinet, et ego Remos regressus reclamationis meæ querelas ad sedem Romanam per legatos domni regis Othonis destinavi, præstolans mandata ipsius sanctæ sedis, ejus decretis et universalis hujus sancti concilii vestri iudiciis parere paratus.

Post quarum litterarum recitationem, et earum propter reges juxta Thudesticam [*ms.*, Teutonicam; j. Theotiscam] linguam interpretationem, ingressus quidam Sigebaldus, præmissi Hugonis clericus, attulit litteras quas Roma detulerat, quasque jam in alia synodo Mosomi propalaverat. Asserens easdem litteras sibi Romæ ab ipso qui aderat Marino vicario dadas, qui domnus Marinus proferens litteras quas idem Sigebaldus Romam detulerat, præcepit eas coram synodo recitari, in quarum recitatione repertum est, prout ipsæ litteræ fatebantur, quod Wido episcopus Suessonicus, Hildegarius quoque Helvacensis, Rodulfus Laudunensis, cæterique cuncti Remensis diœces-

A sceos episcopi, easdem litteras ad sedem delegaverint apostolicam, pro restauratione Hugonis in sede Remensi, et expulsionem Artoldi. Post quarum lectionem, exsurgentes Artoldus præsul, et præfatus Rodulfus qui in eisdem litteris nominabatur, Fulbertus quoque Cameracensis antistes eas litteras refutarunt, astruentes quod eas antea nunquam viderint vel audierint, neque in earum delegatione consensum præbuerint. Quibus dum idem clericus contra ire non posset, licet in eos calumniis obstrepens, præcepit domnus Marinus, suggerens universæ synodo, ut sibi consilium et rectum iudicium proferrent super hujusmodi calumniatore, et calumniarum in episcopos delatore.

At illi, postquam delator publice confutatus est falsa detulisse, lectis capitulis de hujuscemodi calumniatoribus, judicant et unanimiter censent eum, quo fruebatur honore privari debere, ac secundum capitulorum tenorem in exilium retrudi. Diaconatus igitur quoungebatur ministerio multatus, a conspectu synodi reprobatus abscessit. Artoldo vero præsuli, qui omnibus se synodis præsentem exhibuerat, non refugiens synodale iudicium, episcopium Remense juxta canonum instituta sanctorum Patrum decreta, omnino retinendum atque disponendum decernunt, laudant, atque corroborant. Secunda consessionis die, post recitatas divinæ auctoritatis lectiones et Marini vicarii allocutionem, suggestit domnus Rotbertus, Trevirensis archiepiscopus, ut quoniam juxta sacræ legis instituta, restitutum atque restauratum fuerat Remense Artoldo præsuli episcopium, in ejusdem sedis invasorem synodale perageretur iudicium. Præcepit itaque Marinus vicarius, ut canonicam super hac præsumptione synodus proferret sententiam. Jubentur ergo sanctæ legis catholica recitari capitula. Quibus recitatis, secundum sacrarum instituta canonum, et sanctorum decreta Patrum, Sixti, Alexandri, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cœlestini, Leonis, Symmachi, cæterorumque sanctorum Ecclesiæ Dei doctorum, excommunicaverunt, et ab Ecclesiæ Dei gremio repulerunt prædictum Hugonem Remensis Ecclesiæ pervasorem, donec ad pœnitentiam et dignam satisfactionem venire procuraret.

Cæteris quoque diebus synodi tractata sunt quædam necessaria de incestis conjugii, et ecclesiis, quæ presbyteris in partibus Germaniæ dabantur, imo vendebantur indebite, et auferebantur illicite, prohibitumque, ac statutum ne id omnino præsumeretur ab aliquo: sed et de aliis Ecclesiæ Dei utilitatibus tractata sunt, et definita nonnulla. Interea rex Ludovicus deprecatur regem Othonem, ut subsibium sibi ferat contra Hugonem et cæteros inimicos suos. Qui petita concedens, jubet ut Conradus dux cum exercitu Lothariensium in ejus pergat auxilium. Interim vero dum congregaretur exercitus, rex Ludovicus cum ipso duce maneat, et episcopi, scilicet, Artoldus et Rodulfus, qui erant cum rege, ne quid in via pateretur adversi, degerent cum Lothariensibus episcopis. Mansimus itaque cum Rotberto Trevirensi,

Rodulfus Laudunensis cum Adalberone Mettensi, A hebdomadas fere quatuor. Exercitu denique collecto, Lotharienses episcopi Mosomum petunt, ipsumque obsidentes castrum atque oppugnantes, milites qui erant ibi cum Hugone ad deditionem compellunt, et acceptis ab eis obsidibus pergunt obviam Ludovico regi et Conrado duci in partes Laudunensis pagl. Obsident igitur ibi dux et exercitus quamdam munitionem quam ædificaverat et tenebat Theobaldus in loco qui dicitur Mons acutus, qui et Laudunum contra regem retinebat. Hoc etiam oppidum expugnantes, tandem non sine mora capiunt, indeque Laudunum adeunt, et in ecclesia S. Vincentii congregati, episcopi prædictum Theobaldum excommunicant; Hugonem verum principem vocant litteris ex parte Marini legati sedis apostolicæ et sua, venire ad emendationem pro malis quæ contra regem et episcopos egerat. Wido denique Suessionicæ urbis episcopus ad regem Ludovicum veniens, eidem sese committit, pacaturque cum Artaldo archiepiscopo, satisfaciens illi pro ordinatione Hugonis. Conradus quoque dux filiam Ludovici regis sacro de fonte suscepit. Sicque recepto Mosomo castro et everso, Lotharienses revertuntur in sua.

CAPUT XXXVI.

De obsessione vel incensione urbis Suessionicæ ab Hugone comite.

Igitur Hugo, nullam moram faciens, collecta suorum multa Nordmannorumque manu, Suessionicam aggreditur urbem, et obsidens oppugnat, ceditque nonnullos. Injactis etiam ignibus domum matris ecclesie succendit simulque claustra canonicorum et partem civitatis; nec tamen ipsam capere valens urbem reliquit, et ad quamdam munitionem, quam Ragenoldus comes Ludovici super Axonam fluvium in loco qui dicitur Ranciacus (*Roucy*), ædificabat, devenit, ipsamque adhuc imperfectam castris vallavit. Sed nec ipsam cepit; villas tamen Remensis ecclesie castris suis contiguas devastavit. Plures quoque colonorum prædones ipsius interemerunt, violentes ecclesias, et in tantum debacchantes ut in Culmiciaco vico tam infra quam circa ecclesiam fere quadringentos homines interfecerint, ipsumque templum rebus penitus exspoliarint. Multis ergo flagitiis tunc perpetratis, Hugo tandem cum suis regreditur grassatoribus. Itaque milites qui hætenus cum Hugone fuerant excommunicati, ad Artoldum præsulem revertuntur. Qui nonnullos eorum, redditis eis rebus quas habuerant, recipit, quosdam vero rejicit. Post hæc Treviros proficiscitur ad synodum cum episcopis Widone Suessionico, Rodulfo Laudunensi, et Winefredo Morinensi. Quo pervenientes Marinum sese præstolantem reperiunt cum Rotberto archiepiscopo; cæterorum vero Lothariensium vel Germanorum præsulum illic invenere neminem. Considentibus igitur illis, suscitari coepit Marinus vicarius quid egisset post præmissam synodum Hugo princeps erga ipsos vel regem Ludovicum. At illi referunt supra memorata quæ ipsis, et eccle-

siis eorum [*ms j.* Ecclesie Suessorum] intulerat mala. Requirit ergo de vocatione ipsius principis Marinus, utrum perlatae ei fuissent litteræ vocationis, quas ei perferendas delegaverat. Cui respondetur ab Artoldo archiepiscopo, quod quædam earum perlatae sint, quædam vero perferri nequiverint, earum gergulo ab ipsius grassatoribus intercepto; vocatus tamen fuerit tam litteris quam quibusdam internuntiis. Requiritur itaque si adsit aliquis ex parte ipsius legatus. Ubi cum nullus fuisset inventus, decernitur expectandum si forte adventurus esset in crastinum. Quod cum minime contigisset, et omnes qui aderant, tam clerici quam illustres laici, cum excommunicandum esse acclamarent, definitur ab episcopis hanc excommunicationem adhuc differendam usque ad diem synodi tertiam. Tractatur autem de episcopis qui vocati fuerant et venire distulerant, vel his qui ordinationi Hugonis participes exstiterant. Et Wido quidem episcopus Suessionicus se culpabilem, prostratus coram Marino vicario et Artoldo archiepiscopo, confitetur. Intercedentibus autem pro eo apud Marinum Rotberto et Artoldo archiepiscopis, absolvi ab hac noxa meretur. Wicfredus Morinensis immunis ab eadem ordinatione reperitur. Adest Transmari Noviomensis (*Transmarus Noviom. 42 episc. in tab. Democh.*) episcopi legatus quidam presbyter, astruens eundem præsulem ita gravi languore detentum, ut ad eandem synodum venire non valuerit. Id quoque nostrates qui aderant, attestantur episcopi.

CAPUT XXXVII.

De excommunicatione Hugonis comitis.

Tertia tandem die, insistente præcipue Luitdolfo legato et capellano regis Othonis, quoniam idem rex id omnino fieri præcipiebat, excommunicatur Hugo comes, inimicus Ludovici regis, pro supra memoratis malis ab ipso perpetratis, eo tamen modo donec resipiscat, ad satisfactionem coram Marino vicario, vel episcopis, quibus injuriam fecit, deveniat. Quod si facere contempserit, Romam pro sui absolutioe proficiscatur. Excommunicantur et duo pseudoepiscopi ab Hugone damnato ordinati, Tetbaldus [*ms., Theobaldus*] et Ivo: prior post expulsionem ipsius in Ambianensi urbe; alter post damnationem ejusdem Hugonis, in Silvanectensi ab ipso constituti. Excommunicatur etiam quidam clericus Laudunensis, nomine Adelonus, quem accusavit Rodulfus episcopus suus, eo quod Tetbaldum excommunicatum in ecclesiam introduxerit. Vocatur Hildegarius Belvacensis episcopus litteris præfati Marini, ut veniat coram ipso, vel eat Romam rationem redditurus coram domno papa, pro illicita ordinatione prædictorum pseudoepiscoporum, cui interfuerat. Vocatur et Heribertus Heriberti comitis filius, ad satisfactionem venire pro malis, quæ contra episcopos agebat. His ita gestis, episcopi revertuntur in sua. Luitdulfus autem capellanus Othonis Marinum vicarium deducit ad regem suum in Saxoniam, ubi consecraturus erat ecclesiam Vuldensis monasterii. Post cujus conse-

crationem idem Marinus, exacta hieme Romam revertitur. Nascitur regi Ludovico filius, quem præsul Artoldus de sacro fonte suscepit, patris ei nomen imponens.

CAPUT XXXVIII.

De quibusdam ecclesiis vel monasteriis urbis Remensis.

Plures denique apud nos quondam sanctorum fuere basilicæ, sed et monasteria infra vel circa Remensem hanc urbem, quæ modo non haberi probatur. Duo tamen adhuc supersunt infra urbem puellarum monasteria : quorum unum (quod superius a situ scilicet loci nuncupatur) S. Baldericus presbyter cum sorore sua Bova, ejusdem cœnobii postmodum abbatissa, in honore sanctæ Mariæ, vel sancti Petri construxisse traditur. Qui regali genere exortifuisse referuntur, patre scilicet Sigeberto rege, habentes neptem, nomine Dodam, castissimam puellam, quæ desponsata fuisse fertur cuidam magnati ejusdem regis Sigeberti ; quamque præfata ipsius amita Bova instituens ad serviendum Deo, servandamque perpetuo virginitatem, ab amore terreni avertit sponsi. Qui cum sibi adversaretur, sponsam innitens eandem corripere, ascenso equo, dum id conatur quoquo modo adimplere, furente lapsus ab equo, fractis cervicibus, traditur interiisse. Beata denique Doda in castitatis proposito permanens, amitæ suæ in ejusdem monasterii successit regimine. Quæ præceptum quoque immunitatis, quod adhuc apud nos habetur, a principe Pippino eidem postmodum obtinuit fieri cœnobio. Quarum corpora in ecclesia extra muros urbis, ubi primum puellarum fuerat monasterium, tumulata diu quieverunt, donec postmodum, revelationibus quibusdam elevata, et ad hanc novam sunt ecclesiam perlata, ibidemque venerabiliter collocata, continua honorificantur inibi Deo famulantium reverentia puellarum.

CAPUT XXXIX.

De sancto Balderico abbate.

Sanctus autem Baldericus (*S. Bauldry*) post hujus monasterii constructionem, locum quærens ubi suam quoque constitueret habitationem, in qua collectis secum viris religiose conversari, Deoque devote ac quiete servire valeret, tandem reperit sibi placitum quem dicunt Montem Falconis locum (*Montfaucon*). Qui locus tunc temporis inhabitabilis, densis operiebatur silvis, quas ipse succidens, proprio sibi labore condidit habitaculum. Fertur autem avem, quam nuncupamus falconem, præviā et quasi præducem itineris, dum locum illum expectaret, habuisse, quæ loco eidem insederit, ac per triduum illo rediens in loco, ubi nunc habetur altare in honore sancti Petri apostoli, sine permutatione resederit. Unde et cœnobium ab hoc eventu sic vocitatum plurimi asserunt. Ubi cum Deo devotius servire cœpisset, nonnulli Deum timentes res suas eidem contulere ; sicque collectis secum monachis, cœnobium sub regulari constituit institutione, atque idem sub honore beati Germani ædificavit monasterium. Quibus patris, ad sororem suam reversus

Remis, ultimum sui cursus ibidem clausit diem, ubi et sepultus tempore non modico requievit.

CAPUT XL.

De miraculis post obitum ipsius ostensis.

Processu denique temporis diligentia clericorum prænotatum ipsius beati viri monasterium incolentium, ejus est illuc furtim corpus delatum, delusis fraude custodibus, Remis ablatum. Quos dum insequerentur quidam cives Remenses eo usque sunt persecuti donec eos visu quidam deprehenderent. Dumque turbarentur horum adventu sacri latores pignoris, inter utrosque densa dirimens nebula divinitus creditur illata, qua sequentes obtenebrati, et errore in devia rapti, vestigia præcedentium servare nequiverunt. Evectores autem sacri corporis in nocte splendor superne missus irradiavit, donec ad proximam cœnobio possessionem, quæ dicitur villa Spanulfi [*al.*, Spamulfi], infatigabiles pervenerunt. Ubi quia sancta deposuere membra, in honore ipsius postea constructa est ecclesia. Quibus abinde cum sacro promoventibus pignore, ubi monasterio propinquare cœperunt ecclesiæ signa cœnobii sponte, absque humano scilicet impulsu, sonuisse feruntur. Quod audientes fratres obviam sunt egressi : sicque diu desiderata suscipientes munera, dum in ecclesiam sancti Germani ea conantur inferre, tanto persentiunt ante ipsius introitum basilicæ defixa pondere, ut hæc nequaquam potuerint ulterius emovere ; cum per triduum id enitentes omni gestierint conamine perpetrare. Sic demum tecto super defixa condito membra confessoris, per triennium illic ita mansisse traduntur. Quo temporis peracto spatio, ad ecclesiam sancti Laurentii, ubi vivens ipse sibi sepulcrum paraverat, celebrato per triduum jejunio, venerabile corpus ejus perlatum, et in suo reverenter est depositum sarcophago. Ibique constat venerabili cultu servatum, usque ad tempora Karoli regis, et Hincmari archiepiscopi, quando Nordmanni hoc cœperunt regnum depopulari. Quorum terrore compulsi canonici ejusdem loci, corpus hujus patroni sui de sepulcro levatum super altare sancti Laurentii posuerunt. Quod dum fieret, tres guttæ sanguinis de capite ipsius defluerunt, ita recentes et calidæ, ac si de vivente profluerent corpore. Sicque delatum est Viridunum. Unde relatum in ecclesia est sancti Germani locatum.

Interim dum suo abesset monasterio, Nordmanni ad id pervenerunt : sed Domino illud protegente, nec ecclesias incenderunt, nec homines, nisi unam duntaxat mulierem, occiderunt. Ut autem recesserunt, altaria muneribus suis cumulata dimiserunt. Altera vice dum Nordmanni ad eundem locum rursus accederent, quidam canonicus loci, nomine Ottradus, corpus sancti accipiens, reliquis fuga dilapsis, ipse cum sacro corpore in quamdam conscendit arborem. Quem insecuti pagani, usque ad ipsam pervenerunt arborem et respicientes sursum, neminem potuerunt eandem conscendisse deprehendere. Idem vero frater per novem dies inibi permanens, nihilque

victus, præter unam solummodo sumens glandem, neque famem, neque sitim passus fuisse memoratur. Iterumque tunc locus idem meritis hujus beati viri a cædibus et incendio paganorum liberatus est. Postea contigit, ut quidam prædones, regię majestatis infideles, ad eundem devenirent locum, et non inveniētes ibi manum repugnantem sibi, desolatum prædari aggressi sunt locum. Quoddum peragerent, signa ecclesię sancti Laurentii, nemine pulsante, sonare cœperunt, et duo cerei supero sunt igne divinitus accensi. Prædonibus vero timore percussis et aufugientibus, unus eorum prolapsus ad ipsam monasterii portam corruit, tamque ipso quam superbo ejus equo ruina contrito, utres quoque, in quibus vinum deferbat ablatum, disrupti sunt. Cæteri hoc videntes, donis ecclesiam muneraverunt, metuque affecti recesserunt.

CAPUT XLI.

De villa Waslicia.

Hujus venerabilis loci canonici famis quondam necessitate compulsi, sumptis a corpore venerandi patroni sui reliquiis, ad suam quamdam villam, supra ripam Rheni sitam, cognomento Wasliciam, quam quidam eorum abbas, nomine Adelardus eidem contulerat cænobio, profecti sunt. Ubi dum pagenses, alma venerantes pignora, sua dona deferre cœpissent, abbas quidam monasterii, quod vocatur Bunna, pergens ad Willebertum Coloniensem præsullem, cœpit hanc infamare devotionem, nec revera sancti alicujus pignora illuc astruens esse delata. Timentes autem canonici qui advenerant, ne forte constringerentur et discuterentur ab episcopo, quoniam totum ipsius sancti corpus secum haberi ferebant, mox ut hæc audissent, sub duobus diebus ad suum per leucas fere centum rediere monasterium: assumentesque cum integritate beati viri membra, sub totidem diebus ad prænotatam remeant villam. Cui dum propinquare cœpissent, eis adhuc ab ipsa villa spatio leucæ fere distantibus, ecclesię signa, nullo impellente, resonare cœpere. At hi qui remanserant in eodem loco clerici hoc audientes, et patronum suum advenire intelligentes, obviam cum crucibus pergunt, et honore digno tutorem suum suscipiunt. Quibus missarum solemnities celebrantibus, tria inibi repente mira, contigerunt. Contractus unus erectus, cæcus quidam illuminatus, et loquelam mutus adeptus est. Iterum præfatus abbas blasphemare Dei non cessabat miracula, quos poterat a visitatione sancti avertens.

Quæ dum gereret, febre correptus ita graviter est vexatus, ut nec manducare, nec bibere, vel incedere posset. Ardoribus autem languoris hujusce coactus [*al.*, excoctus], tandem peccatum suum recognovit, et sella se gestatoria, usque ad Rhenum, indeque navigio usque ad prædictam villam, sicque ante corporis almi præsentiam perferri fecit; ibique culpam suam confessus, absolvi se petiit, et quantitatem ceræ sui corporis ponderi cœquans dedit; factisque votis annuatim solvendis, per sex remoratus dies,

sanitatem integerrimam recipere meruit, et sic pedibus suis ad sua sanus recessit. Demorantibus hic præfatis per anni spatium cum patrono suo clericis, nulla ut ferunt dies præteriit, quo non ibidem Dei miracula patrarentur. In ipsis autem vigiliis sancti Joannis Baptistæ, confluentibus de Saxonia pluribus, et a longinquis etiam regionibus, decem et octo insignia probantur ostensa; vixque aliquis æger accessit, qui non sospes alacerque recesserit. Ubi tanta rerum delata est copia, ut et ipsi clerici exinde viverent, et cæteros qui remanserant in monasterio sustentarent, ecclesiamque ipsius villæ amplificarent, vel decorarent. Postea contigit ut propter aquæ indigentiam, foras extra monasterium suum, idem sacrum corpus efferretur, et obviam sancti Jovini pignoribus portaretur. Cujus dum fuisset in occursum perlatum, mox ut simul venerunt, obnubilato cœlo cum magna siccitas existeret, copiosa pluviarum vis effusa est; et dum humectarentur imbre omnium vestimenta, pallia duntaxat, quæ supra sanctorum præfatorum ferebantur corpora, penitus intacta manserunt a pluvia. Ibi quidam luscus lumen amissi recipit oculi. Qui statim fugiens, nec Deum glorificans, ut erat jocularis, ingratus recessit; at ubi domum pervenit, lumen quod receperat iterum perdidit. Dum vero perventum est ad monasterium cum utriusque sancti corpore, ita sancti Balderici pignus est aggravatum, ut nullatenus moveri posset, donec sancti Jovini usque ad cænobium præcedere membra fecissent.

Cum autem domnus Dado Viridunensis episcopus hanc a rege (*Arnulfo Transrhenensi*) impetrasset abbatiam, et hæc mira cœpisset audire, constituit ut omnibus annis trium monasteriorum sacra pignora simul in quemdam medium deferrentur locum nomine Gaudiacum. De sede scilicet urbis Viridunensis sanctus Vitonus, et sanctus Agericus, sanctus vero Baldericus de monasterio suo, et sanctus Rodvicus de Wasloio. In quo conventu innumera postmodum sunt patrata miracula, ut vix præterierit hujusmodi coitio, in qua non aliquis infirmorum fuerit sospitate redintegratus: maxime tamen illi, qui patrocinia beati Balderici sunt expetere visi. Quodam tali conventu quidam locutus est mutus, quem Viridunensis arripientes secum ducere cœperunt, asserentes quod sanctorum virtus, quos detulerant, hoc miraculum perpetrasset. Sicque dum separati quique referrentur ad sua, tanto sancti Balderici pondere aggravata sunt ossa, ut penitus manere viderentur immobilia. Ad quem miraculi stuporem recurrentibus multis, dum quæruntur sui, cur inibi vellet immorari, et quid ibidem disponeret operari, accidit ut requireretur ille qui locutus fuerat mutus. Tandemque revocatus, ubi ad locum defixi perductus est pignoris, mox absque difficultate sublatum, et ad suum sacrum corpus gratanter est cænobium reportatum.

Præfatus præsul Dado, postquam hanc sancti Balderici obtinuit abbatiam res quasdam trans Rhe-

num sitas ab Adelardo abbate ad idem dudum monasterium datas, pro villa Gerlani monte, super Mosellam conjacente, mutavit. Ad quam villam, dum sancienti sibi causa, proficisci fratres hujus congregationis præcepisset, illi assumentes secum patroni sui, domni videlicet Balderici membra, profecti sunt exsequi jussa. Qui dum ad villam, quæ Deva [j, Dena] dicitur, pervenissent, tanto pondere sancta defixa sunt pignora, ut progredi nequaquam valerent ulterius ea ferentes, initoque consilio, ut ad ecclesiam deferrentur ipsius villæ, sub honore sancti Martini dicatam, perferendi recipiunt possibilitatem. Quo perlatis pignoribus, ut post orationem ab ecclesia est perlatum, iterum sancti aggravatur corpusculum; mirantibusque cunctis, et quod aliqua inibi Deus pro sancti sui glorificatione signa vellet ostendere quibusdam ferentibus, si qui adessent forte debiles, est requisitum. Advenientibus autem læsis aliquibus, atque delatis quibusdam, vir quidam claudus erigitur, et femina quædam brachiis ab octo retro annis contracta resolvitur, duæque feminæ cæcæ sunt illuminatæ, et infans annorum septem mutus loqui cœpit. In quo loco crux ab ipsius villæ hominibus posita est, ubi postea duæ feminæ lumen ocalorum receperunt, et candelæ divinitus accensæ, multique diversis sunt ab infirmitatibus liberati.

CAPUT XLII.

De ecclesia sancti Romani, et miraculis in Gallani [j, Gerlani] monte.

Ecclesiam sancti Romani, in præfata villa Gellani monte constructam, dudum Milo præpositus canonicorum hujus loci ab eis auferebat: quam dum Bosone comite sibi eam reddente recepissent, et sancti Balderici membra illuc retulissent, audientes multi ad ipsius cœperunt confluere patrocinia. Inter quos duæ cæcæ nobiles feminæ deductæ sunt, et quædam perlata paupercula omnibus fere membris contracta. Nocte vero vigiliarum sancti Romani, dum de more pervigiles in ecclesia celebrarentur excubiæ, subito tantum cælitus est lumen effusum ut omnia quæ fuerant accensa videretur luminaria superare. Altare tantum, supra quod sancti erant ossa deposita, densa tegi videbatur nebula, ipsumque sacri pignoris quasi moveri cernebatur gestamen. Cum repente una cæcarum primum, moxque altera sese videre proclamant. Tum media jacens contracta, ubi cœpit clamare, auxiliumque Dei, et sancti Balderici deprecari, paulatim resolvitur, primum brachiis, et inde poplitibus, donec erecta stetit in pedibus. Quæ postmodum sana effecta, clericorum stipe huc usque sustentatur. Igitur dum præfate morarentur in loco clerici cum pignore sacro, contigit quadam vespera cum simul residerent, ut cujusdam Milonis amici homo, ebrietate atque furore succensus, cœpisset ad eos dicere, quid ibi facerent, et quare in villam Milonis ingressi fuissent? Quibus respondentibus quod sancti Balderici non Milonis eadem res essent; illoque contradicente quod non Balderici sed Milonis haberentur, comminantibus

A eum clericis recessit, et in eminentem villæ contiguam rupem conscendens sese in præceps dedit, sicque attritus jacuit, ut mortuus vel morti videretur proximus, indeque sublatus ante sancti corporis præsentiam est deportatus, ibique tandem se culpabilem reddens, insperate sanatus, et integræ in brevi restitutus est sospitati.

Item dum nuper ad præmemoratam villam Wasliciam hujus sancti membra relata fuissent, quoniam Godefridus principis Henrici comes palatii eandem pervaserat villam, quidam clericorum sancti Balderici ad eundem Godefridum pro hac causa perrexerunt; et cum nullam dignam potuissent apud eum percipere responsionem, nec magis se pro eis inde quam pro suo cane facturum respondisset, clericus quidam ex his intentando subjecit, quod calidum proinde sudorem sudaturus esset, nec canis suus adjuturus eum foret. Ille furibundus ad hæc eos a suo præcipit ejici conspectu. Quibus recedentibus ipse mox divina plectitur ultione, validaque correptus febre cœpit gravissime vexari, nimis que succendi ardoribus atque ferventissimis effluere sudoribus. Mittens igitur ad episcopum Coloniensem Wicfridum, hunc ad se venire petiit, eique rem retulit atque id ab eo consilii percepit, ut ad præfatos clericos mitteret, eosque ad se venire faciens, et errata corrigens, ab eis de sua infirmitate concilium et pariter auxilium quæreret. Quod ille obaudiens, et ad eos mittens, ad se venire mandavit. At missus ejus typho ceu videbatur inflatus superbiæ, cœpit, ut ad suum dominum mox clerici pergerent, imperitando præcipere. Quibus renuentibus, sed cum charitatem secum facere rogantibus, ille contempsit, eoque recedente, in ipso egressu equus ejus incitatus ab ipso prosiliens ruit, et collo fracto interiit. Sic ille humiliatus ad fratres rediit, charitatem quam spreverat egit, et ita correctus recessit. Hinc iterum, tertioque vocati atque petiti, hujus tandem viri comperitis incommodis, ad eum tum demum veniunt, patientis compatiuntur cruciatibus, et confitentem peccatum suum, emendationemque promittentem precibus suis absolvere student. At ille statim se melius habere professus, ubi recessere fratres, convaluit, res quas invaserat reddidit, ac deinceps ab earum se læsione continuit. Verum tanta domus ejus affecta clade fuisse perhibetur, ut vix aliqui remanserint qui eisdem rebus usi fuerant; ipsi etiam equi et canes interiorint, et ipse pervasor, perditis cum cute capillis, et unguibus, vix evaserit.

CAPUT XLIII.

De miraculo in Rheno flumine patrato.

Tunc ob infestationem Hungarorum, quæ primitus eo tempore in hoc emergerat regnum, concilio iuto canonici sancti Balderici Rhenum cum domino suo transmeant. Inde quadam vespera remeantes, in fluminis medio navem jactis defigunt anchoris. Relictisque paucis in navi cum sacro pignore custodibus, ipsi ad prædictam scapnam properant suæ possessionis villam [scil. Waslitian]. Tres vero quidam

latrones, comperto quod pauci resedissent in navi custodes, ibique thesauros, vel ornamenta sancti remansisse rati, conscensa tendunt illo cymba. Sed, antequam pertingerent ad ipsam quam petebant navem, cæcati divinitus, perditoque sensu remigare non valentes, impetu fluminis ferri cœperunt. Sicque navicula eorum navi, quæ sancti corpus servabat, impacta contritaque, mediis eos in fluctibus dereliquit. Quorum duobus fluvio mox absorptis, tertius, qui etiam famulus erat sancti Balderici, jacta manu navem sancti arripuit, et taliter evadens mortem, clericorumque perductus in præsentiam, nihil eorum quæ passus fuerat edicere valuit, donec in crastinum refocillatus, sensuque recepto tandem quæ gesta fuerant enarravit. Postquam vero a præfato loco hujus beati viri ad suum monasterium sunt ossa relata, multa inibi feruntur ostensa miracula, quæ præ multitudine non habentur scripta. Illuc nuper quidam pauper candelam deferens in circulo devolutam, paulo ante horam vespertinam supra loculum sacrorum hanc posuit ossium. Qui dum data oratione recederet, subito candela, supero accensa igne, cœpit ardere. Quæ donec custos ecclesiæ ad vespertinalia pulsanda venit signa, pallio, cui superjecta jacebat, illæso, deflagavit, nec ullam pallio læsionem, cui adhærebat, aggressit. Multa præterea sanitatum, clarificationumque ibidem creberrimæ ad declaranda sancti sui merita Dominus ostendere dignatur miracula, ad honorem scilicet ac laudem nominis sui, quod est benedictum in sæcula.

CAPUT XLIV.

De miraculis in monasterio sanctorum Bovæ ac Dodæ factis.

In præmemorato denique puellarum monasterio (*supra, cap. 28*), in quo præfatarum sanctarum Bovæ, ac Dodæ translata præfati sumus corpora, nonnulla postmodum patrata probantur miracula. Ubi frigoritici atque diversis ægritudinibus occupati venientes, optata merentur sospitate donari maxime in die solemnitatis earumdem (*id est 24 Aprilis*). In qua quædam nuper puella, auditu frustrata, vi invaliditudinis sensus hujus obturatis meatibus, interventu earumdem sanctarum Christi sponsarum, perdita dudum munia recipere meruit aurium.

CAPUT XLV.

De visione cujusdam puellæ.

Habetur in hoc monasterio quædam sanctimonialis virgo, neptis quondam Guntmari religiosi presbyteri, nomine Ricuidis, cui apparuerunt olim per visum beatus Petrus apostolus et beatus Remigius, significantes ei, quod iter Romæ eidem, dum reverterentur ad ipsam, præcepturi essent; asserueruntque se medio mense Septembri, scilicet Exaltationis sanctæ Crucis die, reversuros. Qua exspectatione suspensa nihil inde alicui, prohibita scilicet ab eis, ausa est intinere. Die vero qua prædixerant redituros, iterum appaerunt ei, jubentes ut accersiret fratrem suum Fredericum presbyterum, et exhortaretur eum sequi, prout magis potuisset, vestigia præmissi sacerdotis

A Guntmari, et ex ipsorum jussione prædictum iter injungeret illi secum exsequi, tali videlicet tenore, ut ab ea die nec ille, nec ipsa carnem comederent, aut vinum biberent, donec iter ipsum arriperent, nisi tantum vini, quantum emi potuisset ex pretio, quod super altare quoddam ab ipsis ei designatum repertura esset, ipsa duntaxat perciperet. Ut ergo inde magis crederetur quasdam sorores, tres videlicet sanctimoniales hujus monasterii, ad id inquirendum sibi testes ascisceret, denominatis scilicet personis, quas advocare debuisset. Sanctus autem Remigius hoc insuper addidit, ut diceret illa fratri suo quatenus esset memor, quod illi quondam apparuerat, et ei locutus fuerat. Addens etiam pro signo recognitionis, quod eum in palma de cultello visus fuerat percussisse. At illa mox ad præfatum fratrem suum mittens, mandavit ei ut ad se festinanter veniret. Qui veniens sororem suam hora jam vespertina jejunam adhuc, et de visione valde stupefactam invenit. Quæ advocans denominatas sibi sanctimoniales, pariter ante denotatum altare septem psalmos pœnitentiales decantaverunt, additis insuper litaniarum precibus, accesserunt ad altare, et exuentes operimentis, repperunt in cornu ejusdem altaris obolum parvum, quem assumentes cum gratiarum actione dederunt pro vino, quod tantummodo hæc sanctimonialis bibit, non deinceps amplius vinum sumptura, donec iter injunctum tam ipsa, quam prædictus frater suus, inirent. Quod fideliter et fiducialiter arripientes, prospere, Deo juvante, et S. Petro et C sancto Remigio suffragantibus, ut ipsis promiserant, peregerunt. Ac deinceps a carnibus illa (præter Dominicam) abstinet, ac tribus diebus in hebdomada, usque dum signum sonet ad secundam, nihil operis agit, orationibus et psalmodiæ vacans; quod sibi usque ad septem annos commemorat adimplere præceptum. Fratri vero suo præmemorato hoc a prædictis sanctis per ipsam mandatum est, ut quatuor diebus in hebdomada a carnibus, omni vero sexta feria a vino semper dum advixerit, debeat abstinere. Quæ et observare visi sunt.

CAPUT XLVI.

De altero Remis puellarum monasterio.

Alterum denique puellare monasterium Remis habetur situm ad portam, quæ olim Collaticia, scilicet a conferendis mercibus, nunc Basilicaris [*forte Basello*] vocatur, eo quod circa se basilicis dudum, præ cæteris portis, abundasse feratur; seu quod euntibus ad basilicam, in vico sancti Remigii consistentes, pervia fuerit. Supra quam domno Rigoberto habitaculum fuisse commemoravimus [*l. II, c. 12*]. Quod monasterium domnus Gunthbertus vir illustris in honore sancti Petri construxisse traditur, quod regale, vel fiscale vocatur, eo quod in regali potestate usque ad moderna tempora fuerit habitum. Quod monasterium Ludovicus imperator Alpheidi [*al., Alpaidi et infra*] filiæ suæ, uxori Begonis comitis, dono dedit, eidemque sacro loco immunitatis præceptum delegavit, ut et pater ipsius Karolus imperator

egerat olim. Quod cœnobium postea per precariam ipsius Altheidis, vel filiorum ejus Letardi et Ebrardi, ad partem et possessionem Remensis devenit ecclesiae. Hic haberi assertitur dens sanctii Andreæ apostoli: cujus beneficia multi, qui cum osculari promerentur frequenter experiuntur infirmî. Vidimus hic, in ecclesia scilicet hujus cœnobii, cereum igne cœlesti ter quoque accensum; quem cereum collata cera fecerant quidam cives Remenses, qui ad visitanda nuper Apostolorum limina profecti fuerant. Vidimus in hoc quoque monasterio puellam quamdam sudasse sanguinem, quæ tunc hebdomada plena jacuit immota, quasi mortua, et visiones ei sunt ostensæ nonnullæ.

CAPUT XLVII.

De domno Guntberdo, et ipsius uxore Berta.

Præmissus itaque domnus Guntbertus hujus instructor cœnobii, relicta conjugē, maritima petens loca, ille etiam monasterium quoddam condidisse fertur. Ubi et a barbaris decollatus fuisse traditur, Relicta vero ipsius domna Berta cœnobium puellare apud Avennacum, Domino sibi locum per angelum demonstrante, construxit. Et dum inibi aquam non haberet, impetravit a possessoribus proximæ silvæ, argenti libra data, fontem quemdam, duobus fere millibus a suo monasterio distantem. Ex quo fonte mox rivus egressus secutus est eam ad cœnobium remeantem. Qui adhuc largiter affluens, pro eo quod tantumdem fuerit emptus, Bibra vocitatur. Privigni denique ipsius domnæ Bertæ, insurgentes contra eam, interemerunt illam. Qui statim traditi Satanæ in interitum carnis, ab humano sensu in beluinam feritatem mutati, decessisse [*ms. r., defecisse*], feruntur. Nepti vero domni Guntberti, nomine Montix, quæ sceleris hujus consentanea fuerat, noctu vigilantī domna Berta fertur apparuisse, eique præcepisse, ut corpus domni Guntberti ad hunc locum referre satageret, ac juxta suum funus collocaret; sicque illi peccatum consciæ necis suæ Dominus indulgeret. Quæ signum petens, quo sibi dimissum id esse sciret, audivit quod mox ut jussa complisset, ex ejus ore vel naribus erumperet sanguis. Quod et impletum est, dum corpus domni Guntberti juxta pignus Bertæ reconditur. Hujus domnæ Bertæ corpus post centum circiter annos inventum est integrum, et plagæ ipsius ita tunc recenti affluxere sanguine, ac si eadem hora viventī fuissent ingestæ. Ad horum denique sanctorum honorem et meritum demonstrandum, multa postmodum Dominus dignatus est operari miracula, quæ causa negligentix non habentur ascripta. De quibuslibet autem tribulationibus ipsorum congregatio Domini misericordiam, per eorum intercessionem expetiit, misericorditer impensam sibi consolationem percipere meruit. Quædam præterea mulier ab altare hujus monasterii linteum nuper furata secum ferre voluit, sed egredi ecclesiam nullo modo potuit, donec suum confessum reatum, sublatum restituit altari velum. Hoc monasterium, vel abbatiam domnus Fulco præsul ab Odone rege concedi ecclesiae Remensi per paginam

præceptionis ipsius regis obtinuit, et pro confirmando eo huic ecclesiae, a Formoso papa privilegium apostolicæ sedis impetravit.

CAPUT XLVIII.

De duabus ecclesiis sancti Hilarii Remis.

Sunt hic Remis ecclesie duæ in honore sancti Hilarii: una infra civitatem, in qua nuper quædam puella contracta, et paralytica divina est erecta virtute; altera, quæ est antiquior ecclesia, ante portam Martis sita, quam sanctus Rigobertus pontifex antecessoribus nostris clericis ad sepulturam ipsorum dedit. Quæ dudum, scilicet ante discessionem, vel expulsionem domni Artaldi episcopi, crebris illustrabatur miraculis. Unde et tunc ab eo, civibus quoque suffragia ferentibus, tectis ac novis est reparata laquearibus. Nam quidam cæcus, nomine Paulus, admonitus in somnis, ut ad eandem pergeret ecclesiam, lumen ibi recepturus, advenit, et recuperato lumine, nec mora, videns abcessit. Quidam ex episcopi famulis cum ad ipsam pergeret ecclesiam piscatorem cum piscibus ante fores ecclesie obvium habuit; quos apprehendens velut empturus abstulit. At pauper ille piscator, ut inde sibi cum sancto Hilario conveniret, devotionum clamores lugubri mente in eum ingressit. At ille despiciens hujuscemodi voces, ecclesiam, quasi missam audierit, intravit. Ubi dum staret, subito corruit, graviterque vexatus ejicitur. De qua vexatione non parvo tempore laboravit. In hujus ecclesie cœmeterio quidam Scotigena, Dei Servus, olim sepultus. Sed cum jam a nostris et nomen, et memoria ipsius sepulturæ videretur abolita, apertis sese cœpit manifestare visibus. Nam dum quidam civium non de inferioribus, sed pauper rebus, olim nostris diebus obisset, amici ejus ad Hildegarium hujus ecclesie presbyterum accedentes, petunt ab eo ut locum sibi sepulturæ impertiret, ubi sarcophagum reperirent in quo corpus ipsius recondere possent, quia de rebus ipsius unde emerent non haberent. Qui dum eis petita concessisset, sepulturam servi Dei aperuerunt; sed ipsum ejus sarcophagum aperire nequiverunt. Quo audito, presbyter accessit, et coopertorium sarcophagi levare tentans, aliquantulum aperuit sepulcrum. De quo mox fragrantia tantæ suavitatis emanavit, ut nunquam se delectabiliorem testatus sit hausisse odorem. Introspectansque videt corpus integrum sacerdotalibus infulis redimitum, recomponensque sepulcri pallam, non ausus est hanc amplius violare sepulturam; permisit tamen ut idem corpus, depositis quibusdam, superponeretur tabulis. Ipsa nocte visus est ei avunculus suus presbyter in somnis, qui jam dudum decesserat, asserens quod valde offendisset Deum præterita die, maxime si sepulcrum sancti violare præsumpsisset. Idem quoque beatus vir quidam sub ipsis diebus apparuit, et quia valde gravaretur præ pondere et indignitate superjecti sibi cadaveris intimavit, et ut indicaret presbytero jussit: quia nisi cito corpus id [*ms., jam*] fetidum a sepultura sua repelleret, divina quantocius ultione plecten-

dus esset. His presbyter admonitionibus pavefactus, cadaver quod sepulturæ sancti superpositum fuerat, ejici fecit cum festinatione, et aperta alibi sepultura recondidit. Visus est idem sanctus Domini postea cuidam rustico, præcipiens ei ut iret ad episcopum Artoldum, et indicaret ei ex verbis ejus, ut corpus ipsius quod extra jacebat, intra ecclesiam transferret. Quod idem rusticus intimare timens, neglexit mandatum. Nec longe post iterum apparens evigilanti, duriter increpavit illum, quare præceptum neglexit, et corripiens alapa ejus percussit maxillam. Qui mox auditum amisit ipsius auris in qua percussus est parte, capitisque dolore per dimidium fere vexatus est annum. Deinde cuidam presbytero in eadem ecclesia, sub præmisso sacerdote servienti, apparens in visione quadam Dominica nocte, admonuit eum, ut episcopo indicaret, quatenus corpus ipsius in prædictam ecclesiam transferret; locum quoque ubi ponendum foret ostendere non omisit, intimans ei obitum, et causam obitus, vel adventus sui, significans se Scotigenam fuisse, Romamque orationis gratia cum sociis petendi itinere occupatum, a latronibus super Axonam fluvium fuisse peremptum, indeque corpus suum a sociis huc delatum, ibique sepultum; propalans etiam nomen suum, quod vocaretur Morolilianus [scil. Merolilianus], jubens ut id nomen, ne forte memoria delaberetur, ascribere curaret, inclinansque se partemque cretæ, quæ fortuito jacebat, apprehendens dedit ei, præcipiens ut illud continuo adnotaret in arca quæ lecto ipsius adhærebat. Quam ille cretam visus est accepisse, nomenque descripsisse. In quo dum pro *L* littera, *R* scriberet, corrigere hoc eum monuit, et ita in crastinum hoc nomen ascriptum inventum est, ut testaretur idem presbyter, quod vigilando per diem tam bene scribere nequivisset. Quibus revelationibus monitus episcopus, ecclesiam quidem restaurari fecit, sed corpus sanctum non transtulit. Nec diu postea sic ei contigit, ut in eadem ecclesia coram Hugone principe se abdicaret episcopii gubernatione.

CAPUT XLIX.

De ecclesiis in honore sancti Martini circumquaque per totum circiter episcopium constructis.

In honore quoque beati Martini multæ circumquaque per totum circiter episcopium habentur ecclesiarum, divinis miraculis illustratæ, ad quæ neminem credimus enarranda sufficere. In vico denique sancti Remigii constat ecclesia hujus beati confessoris, quæ clericorum olim fertur habuisse congregationem, de qua tale apud nos refertur miraculum. Quidam vir illustris, cum duxisset uxorem, non longe post in expeditionem præcepto regis profectus, diuque moratus, postquam domum rediisset, significatum est illi quod uxor ejus adulterio fuisset corrupta. Quam vir uxorem diligens, tali examinatione probare voluit audita, ut supra sacra ecclesiarum quæ in hac vico habentur uxor sibi juraret altaria quod hoc crimine esset innoxia, sicque immunis sibi postmodum foret a noxa. Quod illa non abnuens, prompta sus-

A cepit, facturaque fidem dictis, cum marito ad vicum pervenit, et dans super quarundam ecclesiarum altaria jusjurandum, tandem pervenit ad hujus ecclesiarum domum, accedens ad altare, dum falsa mente dejerat improba, repente utero disrupto ojus labunior humo intranea, procidensque mortua ostendit quam vera essent quæ de se marito fuerant intimata. Ille nutu Dei compunctus ad miraculum, vovisse traditur se ulterius mulierem non habiturum; familiamque uxori delegatam eidem addicens ecclesiarum, hanc eis dedit legem, ut capitis censum ibidem dependenterent, nullique præter id obnoxii servitio forent. Quæ familia hac sibi lege servata, ad duo millia, vel amplius excrevisse reperitur capita, ut olim, scilicet antequam vastaretur a barbaris, duodecim libras argenti partibus præstaret ecclesiarum.

CAPUT L.

De miraculis sancti Martini Remis ostensis.

Aliis etiam nonnullis beati Patris hujus urbis nostra fertur insignita miraculis. Ex quibus ea quæ sanctus Gregorius Turonensis (*GREG. lib. iv Mirac. S. Martini, c. 26*) in suis miraculorum libris enarrat hic indere placuit, ut si qui hæc legentes, ea forte non legerint, hic reperire possint. Refert enim quod transeunte se quondam per pagum Remensem, retulerit ei quidam Remensis, carcerem in quo famulus ipsius hominis inter reliquos vinctus tenebatur, beati Martini virtute patefactum, vinctosque ab ergastulo absolutos, liberos abscessisse. Erat enim hujusmodi carcer, ut super struem tignorum axes validi superpositi pulpitentur: ac desuper qui eundem [orig. eosdem] opprimerent, insignes fuerant lapides collocati. Nihilominus et ostium carceris sera ferro munita, obducto, clave pessulo, obserabatur. Sed virtus antistitis, ut ipse relator asseruit, lapides pulpitaque disjecit, catenas confregit, trahem quæ vinctorum coarctabat pedes aperuit, ac nec reserato ostio, homines per aera sublevatos foras, tecto patente, produxit, dicens: « Ego sum Martinus, miles Christi, absolutor vester, abscedite cum pace, et abite securi. Sed cum nos, inquit Gregorius, ad regem accedentes hujus virtutis miraculum diffamaremus, affirmavit rex quosdam ex his qui absoluti fuerant ad se venisse, atque compositionem fisco debitam, quam illi fredum vocant, et se fuisse reis indultam. » Refert etiam idem Gregorius (*ubi supra, lib. ii, cap. 17*) se quondam hanc urbem pelisse, et in sacrario hujus Remensis ecclesiarum Sigonis aurem surdam referendarii Sigeberti regis, virtute beati Martini, cujus habebantur apud se pignora, dum collequeretur secum, subito patefactam atque sanata fuisse.

CAPUT LI.

De sancta Macra virgine.

Passa est in hoc Remensi pago beata Macra virgo sub Rictiovaro præfecto, quæ post insuperabilem Christi confessionem gravissima tormenta perpessa, post mammillarum abscissionem, et repentinam curationem per angelicam in carcere visitationem, dum super prun et testulas accensas nuda volutaretur

cum precibus et gratiarum actionibus, immaculatum Deo reddens spiritum, ac triumphans adversarium, inibi læta petiit cœlum. Corpus ejus haud procul a loco ubi passa est, tunc exstitit tumulatum. Multa vero post annorum curricula cuidam bubulco pervisionem locus, quo beatissima virgo condita fuerat, juxta quamdam in honore beati Martini constructam ecclesiam, revelatus est. In quo visu admonetur, ut corpus sacratissimæ virginis intra præfatam ecclesiam reconderetur honorificentius, quatenus incolis ejusdem loci, prout decebat, innotesceret manifestius. Quod et mox a viris Deo amabilibus magno constat peractum decore. In quo donec venerabile corpus ejus requievit, insignia per ipsius intercessionem sunt patrata miracula. Ibi cæci visum, claudigressum, surdi auditum, Domino ejus obtentu largiente promeruerunt. Procedenti vero tempore vir quidam strenuus sanctarum fundator et cultor ædium, nomine Daugulfus [j, Dangulfus], ejus ubi nunc veneratur, fundavit templum, in quo illius sacratissima transtulit membra, regnante magno imperatore Carolo; ubi non minima quoque, Domino præstante, sæpe miracula peraguntur (26). Quam nuper ecclesiam, tempore scilicet persecutionis Hungariæ, iidem barbari succendere cupientes, acervos quosdam frugum magnos, qui parieti ejusdem adhæserant, incendunt, exustisque segetibus, flamma licet ecclesiæ tecta lambente, eandem tamen accendere nequiverunt.

CAPUT LII.

De sanctis Rufino et Valerio martyribus.

Eodem tempore quo hæc sacra virgo passa est, lancinator ejus Rictiovarus per urbem Remorum transiens, et quosdam Christianos ad culturam deorum compellens, ut eos superare nequivit, trucidari præcepit. Et egressus inde reperit duos quosdam viros Lufinum et Valerium, fide Christi robustos, regalium tamen horreorum custodes. Quos comprehensos, ubi comperit Christi dilectione et confessione firmissimos, plagis afflictos diuturna carceris maceravit retrusione: ubi angelica visitatione ac consolatione relevati et confortati sunt. Sic invicti tandem reperti, capitalem subire sententiam. Cumque non post longa temporis intervalla ad urbem Remorum sacratissima deducerentur eorum membra feretris imposita, in loco illo, ubi nunc tumulata ipsorum requiescunt ossa, ita tunc feretra sunt [e. i. feruntur] aggravata, ut nequaquam loco moveri valerent. Et ita Deo jubente factum esse probatur, ut ubi pauperibus eleemosynæ distribuerant largitatem, ibidem suorum corporum gratam perciperent requiectionem. Sed dum nuper gens barbara Nordmannorum sævitura se Galliis infudisset, ob vitandam hujus persecutionis procellam, eorum pignora ad urbem sunt Remensem delata, positaque in beati Petri ecclesia, et per dies plurimos ibidem sub honore servata. At cum jam demum, barbaris recedentibus, in nos bacchata diu tempestas desedisset [i. desævis-

(26) Loco nomen est *Fismes*.

set], rediissetque tandem, Deo jubente tranquillitas, presbyter, qui sanctis deserviebat, et ad propria jam dudum redire cupiebat, acceleravit sanctorum martyrum glebas tollere, et ad dicatum sibi locum referre. Postque celebrata missarum solemnia levantur a sacerdotibus sacrata Christo corpora, atque cum magna populorum referunt comitante caterva. Contigit autem diem illam, quæ Dominica scilicet habebatur, ventorum flatu fuisse niubosam, ita ut omnes candelæ, quæ ad obsequium sanctorum ferebantur, vi turbinis exstinguerentur. Cumque carpentes iter partem fluminis fuissent ingressi, cereus qui ante sanctorum pignora ferebatur extinctus, repente cœlitus accensus, omnibus mirum exhibuit spectaculum. Sicque inter commistos grandine nimbos, et ventorum flatus ad quatuor fere millia duravit ex miraculo flamma. Disposuit denique postea presbyter cereum ipsum in meliorem formam de eadem reficere cera. Cumque id a sacerdotibus sibi subjectis efficeretur, mirum dictu inter manus eorum mollis cœpit crescere cera, et in magnam grandescere quantitatem.

CAPUT LIII.

De miraculis eorumdem sanctorum.

Cumque illi stupentes, admirantesque perstreperent, ingressus presbyter, et videns auctam sic fuisse ceram credidit eos aliam ceram illi, quod non præceperat, adjecisse. Sed cognito tandem a sacerdotibus, quod acciderat, miraculo, Deo gratias egit, et ceram in ecclesia ad memoriam tantæ rei reposuit. De qua cera Riculfus Suessionum venerabilis episcopus reliquias sibi delerri jussit. Sed et vicinarum ecclesiarum religiosi presbyteri exinde ob devotionem expetitas particulas in ecclesiis venerabiliter condiderunt. Alia autem vice, cum de Suessonica civitate in qua ob similem persecutionem delati fuerant, ad locum proprium referrentur, claudus quidam cum cæteris qui sanctorum corpora devoto comitabantur obsequio, reptabundus annisu quo poterat, incedebat. Non quidem hunc natura claudum prodûxerat, sed ex tempore illi accesserat gressuum dolenda debilitas. Cumque ad villam, quæ Vasneia dicitur, venissent, mox nativæ rectitudini restitutus, projectis adminiculis suis cœpit vadere plantis, et Deum in sanctis suis mirabilem ore collaudare gratanti. Præterea in eos qui sacrum locum violare et res sanctis martyribus delegatus pervadere nituntur, quam cito divina ultio exeratur, uno exemplo sufficiat demonstrare. Tempore quo inter reges Odonem et Karolum graves agebantur Francorum in regno discordiæ, per hanc occasionem licito rapinæ et deprædationes fiebant, confusum erat fasque nefasque; nusquam Dei aut humanarum timor legum, sed vi et potentia universa constabant; aliquando ad villam, quæ Basilica dicitur prædones adfuerunt, cœperuntque omnes pauperum substantiolas auferre. Tunc quædam muliercula cum suppellectili sua fugiens ad ecclesiam sanctorum martyrum, cursu rapidissimo tendebat. Quam qui-

dam ex his qui ad prædandum venerant, ita ut sedebat equo velocissime insequi cœpit, volens eam capere, et seria sua illi auferre. Sed cum quidam de astantibus diceret : Noli miser, noli illam in atrium sanctorum insequi martyrum, ne tibi mali aliquid contingat. Ille nihil veritus, admissio equo rapidissime fugientem insequabatur mulierculam. At ubi primis atrio pedibus equus institit, subito cernuatus cecidit. Sessor autem ejus tam gravi allisione vexatus est, ut a summo genu usque ad pedem, dirupta tibia, caro velut ferro incisa dehisceret, osque ipsum carnis tegimine [ms. i, tegmine] nudatum, pateret ; et qui superbus eques venerat, jam humiliatus, nec suis pedibus incedere valens, manibus alienis de atrio ecclesiæ projectus est. Tunc equo et quæ habere potuit sanctis martyribus pro eo datis, morti quidem subtractus est ; sed quod supervixit temporis inutilis et nulli operi aptus fuit, testimonium divinæ virtutis in sua debilitate circumferens, et aliis quibusque salubrem timorem, exemplo patratæ in se ultionis, incutiens, ne talia agentes similia patiantur. Illud quoque notissimum, et omnibus habetur pervulgatum, ad sanctorum martyrum sepulcra oleum aliquando crevisse. Siquidem presbyter vas quoddam fictile juxta altare posuerat, ad servandum oleum, quod ibidem ad fontem luminis, ardere debebat. In quo vase parum quidem olei remanserat, majore ejus parte in lychnorum lumine consumpta, cum repente cæpit crescere, et nullo inspiciente in majus augeri, donec os vasis crescens oleum exæ-

Aquæret. Quod, cum per dies aliquot fieret, nec jam se intra vasis angustias liquor divinitus auctus caperet, ac guttatim in terram flueret, clericus ecclesiæ ipsius custos hoc solus animadvertit, et subjecto vase altero, intra paucos dies ad unum sextarium collegit, furtimque abscondit; putans infelix divinum miraculum cupiditatis suæ fore compendium, et unde providebatur omnibus patrociniis, inde clandestinum se posse credidit perficere furtum. Sed Christus, qui sanctos suos mirificare apud omnes decreverat, non diu permisit latere, vel illius pudendum facinus, vel quod ad suorum martyrum gloriam contulerat munus. Nam quadam die domum, quæ basilicæ adhæret, in qua etiam Suessonicus episcopus, cum illuc accedit manere consuevit, presbyter nescio quid causæ fuerit, ingressus, vidit vas illud oleo superfluere, et miratur unde illa esset olei copia, cum illic perraro hujusmodi inveniri possit liquor, cœpit percunctari clericum tanti criminis conscium, cujus esset oleum, aut quis illud ibi deposuisset. Sed cum ille diceret, nescire se unde esset, pueri, qui ad discendos psalmos ibidem residebant et rem omnem noverant, indicaverunt presbytero et factum miraculum et custodis furtum. Ille hoc audito cito ad vas quod juxta altare stabat recurrit, et pavimento adhuc olei exundatione madens invenit. Cumque immensum in sanctis suis glorificaret Deum, alius quidam de custodibus advenit et confessus est se magnam partem olei ipsius, nullo teste, tulisse, et ubi voluit, et sicut voluit expendisse.

AUCTARIUM FLODOARDI

Ex codice Igniacensi, qui continet Breviarium Flodoardi libris duobus comprehensum cum appendice.

(Apud Labbe, Biblioth. mss., tom. II, p. 363.)

(Post epitaphium Fulconis episcopi, lib. iv, cap 8): **C** nota conventio habita inter canonicos sanctæ Mariæ Remensis ac sanctæ Mariæ Noviomensis de tertia parte villæ quæ dicitur Bidricus. Harduinus Noviomensis ecclesiæ archidiaconus, postea autem Lingonensis factus episcopus, ipsam tertiam partem villæ supradictæ, quæ sibi a parentibus jure hæreditatis cesserat, fratribus ecclesiæ Noviomensis pro remedio animæ suæ contulerat, quam dum longe remoti tenerent, prædones regionis per invasiones crebras atque prædationes vehementer vastabant. Qua necessitate compulsus, sed et a fratribus Remensis ecclesiæ commoniti, ad Treccensum eam dederunt pro libris III nummorum Vermandensium, quos singulis annis acciperent de censu apud Nemincum in festo S. Dionysii. Quod si de censu solvendo injustitia facta fuerit, emendetur lege fori. Si vero villa ipsa vastata fuerit, Remenses fratres ab hac conventionem ideo non resiliant ; et si emendata fuerit, Novio-

Denique Winmarus ejus interemptor, etc., usque finivit. At vero præfatus Fulco utpote vir sapiens, Deumque timens testamentum suum jam dudum ordinaverat, et de jure patrimonii sui quibusdam ecclesiis distribuerat, inter quas Ecclesiæ Remensi pro animæ suæ remedio villam Nemincum quæ sita est in episcopatu Noviomensi contulit, cujus redditus pro illius memoria annuatim recolenda canonicis Remensibus dividuntur. De cujus etiam villæ censu canonici Noviomenses habent singulis annis solidos LX illius monetæ. Cujus autem conventionis causa nummi isti ecclesiæ Noviomensi ab Ecclesia Remensi persolvantur, hic apponere non incongruum æstimamus : ut ergo facilius hoc ostendamus, memoriale scriptum illius pacti huic operi adnectamus.

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, præsentibus et futuris sanctæ matris Ecclesiæ filiis sit